

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ

ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Љиљана Стевић

**КИНЕСКА ЈАВНА ДИПЛОМАТИЈА И КОНЦЕПТ
МЕКЕ МОЋИ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА БОСНЕ И
ХЕРЦЕГОВИНЕ**

Бања Лука, 2021.

UNIVERSITY OF BANJA LUKA

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Ljiljana Stevic

**CHINESE PUBLIC DIPLOMACY AND SOFT POWER:
BOSNIA AND HERZEGOVINA CASE STUDY**

Banja Luka, 2021

Ментор: Проф. др Милош Шолаја, Факултет политичких наука,
Универзитет у Бањој Луци

Научна област: Друштвене науке

Научно поље: Политикологија, међународни односи

Класификациона ознака за научну област: S 100

Тип одабране лиценце: CC BY

Наслов докторске дисертације: КИНЕСКА ЈАВНА ДИПЛОМАТИЈА И
КОНЦЕПТ МЕКЕ МОЋИ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Апстракт

Циљ рада је да путем истраживања и анализе покаже да ли постоји утицај „меке моћи засноване на култури“ или културне дипломатије у спољној политици НР Кине у Босни и Херцеговини. Представићемо три имица која Кина настоји да пројектује: као древна цивилизација, предводник земаља у развоју, одговоран партнер у међународном поретку и испитати каква је перцепција те слике у Босни и Херцеговини. Испитаћемо да ли „мека моћ заснована на култури“ која се примјењује преко Конфуцијевих института, образовања и тинк тенкова утиче на спољну политику Босне и Херцеговине у билатералним и мултилатералним односима, те положајем унутар механизма сарадње земаља Централне и Источне Европе и Кине: 17+1. Како се све ово одражава на разумијевање ширег контекста односа између Кине и земаља Централне и Источне Европе и да ли Кина наступа као сила у региону Централне и Источне Европе или настоји да направи баланс и хармоничне односе тако што примјењује нови приступ у међународним односима. Први дио рада бавиће се теоријским оквиром међународних односа, Кинеске теорије међународних односа, меком моћи и меком моћи која се заснива на култури, то јест кинеским приступом овом концепту. У другом дијелу дајемо институционални, дипломатски и регулативни оквир меке моћи уз пресјек спољне политике НР Кине и историјски преглед. Централни дио представља актере путем којих се аплицира мека моћ, тинк тенкове, академску размјену и Конфуцијеве институте. У наставку ћемо представити резултате анкете и спроведених интервјуа и предочити на који начин овај облик јавне дипломатије и меке моћи утиче на перцепцију кинеске меке моћи, и шире на спољну политику Босне и Херцеговине и њено позиционирање у глобалном поретку.

Кључне ријечи: мека моћ, мека моћ заснована на култури, јавна дипломатија, имиџ, перцепција, Конфуцијеви институти, тинк тенкови, академска размјена

Mentor: Professor Doctor Milos Solaja, PhD, Faculty of Political Science, Banja Luka University

Scientific Area: Social Sciences

Scientific Field: Political Science, International Relations

Classification mark for the scientific area: S 100

License type: CCBY

Doctoral thesis: CHINESE CULTURAL DIPLOMACY AND SOFT POWER: BOSNIA AND HERZEGOVINA CASE STUDY

Abstract

This PhD thesis presents the impact of Chinese public diplomacy and soft power or “cultural soft power” on the foreign policy of Bosnia and Herzegovina. We shall test the three images China aims to project in BiH: China as the ancient civilization, leader of the developing countries and responsible partner in the international community. We will see whether “cultural soft power” applied through Confucius Institutes, academic exchange and think tanks impacts foreign policy of Bosnia and Herzegovina both in bilateral and multilateral relations. The first part shall tackle theoretical framework of international relations, Chinese theory of international relations, soft power and cultural soft power. The second part shall present institutional, diplomatic and regulative framework of soft power, introducing the historical review of Chinese foreign policy and reasons for building the image and cultural soft power approach. The central part will then introduce stakeholders i.e. think tanks, academic exchange and Confucius institutes. The final part will analyze the survey and interviews conducted and will present the results and how this various public diplomacy tools are impacting perception of China in BiH thus its foreign policy in relation to China and international community

Key words: cultural soft power, public diplomacy, state image, 17+1 cooperation mechanism, Confucius institutes, academic exchange, think tanks

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА:

БиХ – Босна и Херцеговина

БРИ – Иницијатива Појас и пут

ЦИЕ – Централна и Источна Европа

ЦДБ – Кинеска развојна банка

ЕУ – Европска унија

ЕБРД – Европска банка за обнову и развој

ЕЦФР – Европско вијеће за спољне послове

ФБиХ – Федерација Босне и Херцеговине

ФДИ – Стране директне инвестиције

Г2Г – влада са владом

ХАНБАН – Сједиште Конфуцијевих института при Министарству образовања НР Кине

КИ – Конфуцијев институт

КИУНИБЛ – Конфуцијев институт Универзитета у Бањој Луци

КПК – Комунистичка партија Кине

ЛСЕР – Кина-Европа-копно-море брза рута

17+1 – Механизам сарадње земаља Централне и Источне Европе и Народне Републике Кине

НАТО – Сјеверноатлантски савез

НРК – Народна Република Кина

РС – Република Српска

УН – Уједињене нације

УНСА – Универзитет Сарајево

ТАБЕЛЕ И СЛИКЕ:

Слика 1: Обим робне трговине земаља Западног Балкана са ЕУ и Кином, у процентима за 2019. годину, (Wouter Zweers & Vladimir Shopov, 2020)

Извор: Wouter Zweers, Vladimir Shopov, Frans-Paul van der Putten, Mirela Petkova, Maarten Lemstr, „China and the EU in the Western Balkans A zero-sum game?“, Clingendael Report, August 2020, доступан на: <file:///C:/Users/korisnik/Downloads/china-and-the-eu-in-the-western-balkans.pdf>, приступљен: 19.08.2020.

Слика 2: Преглед кинеских тинк тенк организација, по типологији, фокусу политика и година оснивања, извор: Силвија Менегаци (Silvia Menegazzi), *Rethinking think tanks in Contemporary China*, Palgrave Macmillan, 2018, стр.78

Слика 3: графички приказ извјештаја о глобалном испитивању кинеског имиџа за 2018. годину, извор: The Academy of Contemporary China and World Studies, 2018 China National Image Global Survey

Слика 4: Расподјела Конфуцијевих института широм свијета, извор ХАНБАН

Слика 5: Организациона структура ХАНБАН-а, извор ХАНБАН веб страница (**Hanban, 2014**)

Табела 1. Резултати ЕФА (факторска засићења)

Табела 2. Резултати корелационе анализе

Табела 3. Резултати дескриптивне статистике, интерне конзистентности и разлика између група полазника и неполазника Конфуцијевог института

Графикон 1. Фреквенција одговора на питање „Утицај Кине на Вашу земљу?“

Графикон 2. Фреквенција одговора на питање „Кина према БиХ има однос?“

Графикон 3. Фреквенција одговора на питање „Утицај кинеске економије на БиХ је:“

Графикон 4. Фреквенција одговора на питање „Кина поштује политичке одлуке БиХ:“

Графикон 5. Фреквенција одговора на питање „Културни утицај Кине на БиХ:“

Садржај

КИНЕСКА ЈАВНА ДИПЛОМАТИЈА И КОНЦЕПТ МЕКЕ МОЋИ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА.....	10
1. УВОД.....	10
2. Циљеви истраживања.....	13
2.1. Академски циљ дисертације.....	13
2.2. Друштвени циљ дисертације.....	13
3. Хипотезе.....	14
3.1. Посебна хипотеза а.....	15
3.2. Посебна хипотеза б.....	15
3.3. Посебна хипотеза в.....	16
3.4. Посебна хипотеза г.....	16
3.5. Посебна хипотеза д.....	16
4. Теоријски оквир за интерпретацију циљева.....	19
5. Област истраживања.....	20
6. Структурална организација дисертације.....	20
ГЛАВА 1:	23
7. Теоријски оквир.....	23
7.1. Кинеска теорија међународних односа у основним теоријама.....	23
7.2. Јавна дипломатија и мека моћ.....	27
7.3. Мека моћ у кинеском дискурсу.....	32
8. Циљеви и пројекција кинеске меке моћи у Босни и Херцеговини.....	36
ГЛАВА 2	39
9. Кинеска спољна политика – узроци који су утицали на интензивнију изградњу имиџа и јавну дипломатију НР Кине.....	39
9.1. Џонгјунг дијалектика и „проширено знање“ - Континуитет кроз промјене.....	44
9.1.2. Пекиншки консензус као усвојени кинески дискурс.....	47
9.1.3. Кина као пријетња или Кина као прилика.....	49
9.2. Кинеска спољна политика у Босни и Херцеговини.....	50
ГЛАВА 3	59
10. Академска размјена и образовање као механизам меке моћи.....	59
10.1. Историјат - високо образовање у Кини.....	60
10.2. Реформа образовања.....	63
10.3. Академска размјена и сарадња НР Кине и Босне и Херцеговине.....	65
ГЛАВА 4	67
11. Тинк тенкови као промотори меке моћи.....	67
11.1. Историјски преглед.....	67
11.2. Мрежа Тинк тенкова 17+1 – земаља Централне и Источне Европе.....	75
11.3. Изградња имиџа у спољној политици НР Кине кроз рад тинк тенкова у Босни и Херцеговини.....	79
ГЛАВА 5	83
12. Конфуцијеви институти као оквир за промоцију меке моћи.....	83
12.1. Институционални оквир Конфуцијевих института - оснивање, структура, организација и финансирање.....	86
12.2. Конфуцијеви институти у Босни и Херцеговини.....	93
12.2.1. Преглед.....	94
12.2.2. Структура Конфуцијевих института у Босни и Херцеговини и начин функционисања.....	96

12.2.3. Активности Конфуцијевих института у Босни и Херцеговини	98
12.2.4. Перцепција Кине кроз Конфуцијеве институте.....	103
РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА	107
13. Метод – квантитативно истраживање (процјена ефеката кинеске културне моћи).....	118
13.1. Узорак и поступак	118
13.2. Инструменти	118
14. РЕЗУЛТАТИ	119
ЗАКЉУЧАК	127
Литература:	135
Прилог А.....	147
Прилог Б.....	157

КИНЕСКА ЈАВНА ДИПЛОМАТИЈА И КОНЦЕПТ МЕКЕ МОЋИ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

1. УВОД

Предмет истраживања је кинеска јавна дипломатија и изградња имиџа кроз аплицирање меке моћи која се заснива на култури (кинеска културна мека моћ) преко Конфуцијевих института, тинк тенкова и академске размјене на конкретном примјеру Босне и Херцеговине. Да бисмо истражили односе између кинеске меке моћи и утицаја на Босну и Херцеговину, испитаћемо утицај меке моћи на перцепцију грађана у Босни и Херцеговини. Утицај меке моћи као такве није истраживан на примјеру Босне и Херцеговине која 2020. године обиљежава 25 година од успостављања дипломатских односа са НР Кином. Мека моћ у политичким наукама као концепт представља значајну аналитичку јединицу о спољној политици држава. Када анализирамо моћ у оквиру данашње политике, важно је имати на уму да се природа моћи мијења, а мека моћ постаје све релевантнија.

Амерички политиколог Џозеф С. Нај (Joseph Nye), професор и некадашњи декан на Џон Ф Кенеди школи управљања, Харвард универзитет (John F Kennedy School of Government) у политичким наукама уводи концепт меке моћи. Концептуализација Џозефа Наја је прелиминарни корак у даље истраживање овог концепта у кинеском контексту. Под тим подразумевамо концептуализацију кинеске меке моћи и кинеске перцепције меке моћи. Моћ је у међународним односима традиционално дефинисана мјерљивим терминима и често се разумијева у контексту војне и економске моћи, тачније у терминима тврде моћи. Тврда моћ се примјењује/изражава употребом силе, економским санкцијама или потицајним финансијским исплатама. Насупрот присилној природи тврде моћи, мека моћ се описује као позитивна моћ привлачења и убјеђивања у циљу реализовања одређених циљева спољне политике. Мека моћ надилази традиционалну спољну политику „мркве и штапа”, тражећи остварење интереса кроз изградњу мрежа, позитиван дискурс, успостављање међународних правила и ослања се на привлачне ресурсе које једна земља има.

Концепт меке моћи се од самог формирања термина 1990. године користи од стране аналитичара у западном академском свијету, како би се описала кинеска спољна

политика и активности у области јавне дипломатије. Када је Нај дефинисао три ресурса меке моћи: **култура, политичке вриједности и спољна политика**, и кинески академски кругови су препознали важност меке моћи за „брендирање“ Кине и изградње имица државе, која не представља пријетњу, него одговорног партнера у глобалним процесима и технолошки напредне земље. Када говоримо о имицу Кине и утицају на перцепцију у Босни и Херцеговини, нас интересује **до које мјере је тај имиц заснован на кинеској мекој моћи и да ли мека моћ лежи у кинеској култури и вриједностима или се ипак ради о „тврдој“ то јест економској моћи која је привлачна не само Босни и Херцеговини и осиромашеним земљама Западног Балкана него и шире**. У оквиру ове области постављају се питања, шта је мека моћ и каква је њена улога данас, те зашто се у научном и медијском простору толико полемише о кинеској мекој моћи? Из којих разлога мека моћ заузима све значајније мјесто у погледу кинеских амбиција и тренутне позиције у клубу глобалног управљања? Које ресурсе Кина користи у пројекцији меке моћи и шта је званично виђење меке моћи из угла кинеског вођства?

Нас такође интересује кинеска перцепција меке моћи која се базира на привлачности њене културе и иновативни концепт познат као „мека моћ заснована на култури“ (wenhua guan shili 文化软实力). Сју Ђин (Xu Jin) са Ђингхуа универзитета културну меку моћ види као „могућност државе да пренесе своју културу на међународни ниво, што ће довести до разумијевања, симпатије и прихватања културних вриједности“ (Jin, 2008, p.29). Званични став кинеске владе о мекој моћи се први пут наводи у документима са Седмог конгреса Кинеске комунистичке партије 2007. године, у говору који је одржао тадашњи кинески предсједник и Генерални секретар КП Кине Ху Ђинтао (Hu Jintao) који наводи „културну меку моћ“ као оруђе спољне политике Кине (Xinhua, Full text of Hu Jintao's report at 17th Party Congress, 2007). Анализом званичних извора и политика, полазимо од претпоставке да се кинеско виђење меке моћи базира на култури, нарочито традиционалној кинеској култури која представља спој конфуцијанских друштвених и политичких вриједности, традиционалних обичаја и умјетности и кинески језик и у складу с тим дефинишемо **предмет докторске дисертације**: теоријски и практични аспекти меке моћи која се заснива на промоцији културе и која се првенствено огледа у раду Конфуцијевих института, тинк тенкова и сарадњи у области образовања; изградња имица кроз аплицирање меке моћи на конкретном примјеру Босне и Херцеговине.

Концепт меке моћи и јавне дипломатије ћемо посматрати кроз академски приступ са фокусом на кинески дискурс на ову тему.

Како је кинеска Иницијатива појас и пут, а дио ње и регионални механизам сарадње између земаља Централне и Источне Европе и Кине под називом „17+1” једна од најозбиљнијих алтернатива постојећем глобалном поретку, стога се намеће као нужно бављење кинеском јавном дипломатијом и меком моћи са становишта тумачења кинеских намјера. Истраживаћемо да ли кинеска јавна дипломатија која је усмјерена на јавност широм свијета с циљем промјене слике о Кини као пријетње кроз садржај који нуди, култура, вриједности и политике, производи меку моћ. Полазећи од тога, истражујемо постојање, односно одсуство посебних елемената меке моћи која се заснива на култури у областима образовања, медија и спољне политике, на примјеру Босне и Херцеговине. **Основни истраживачки проблем (централно истраживачко питање)** који разматрамо је како се „мека моћ заснована на култури“ или „културна мека моћ“ примјењује у Босни и Херцеговини, да ли постоји, те какво је виђење и тумачење меке моћи у овој земљи.

Представићемо три имица која Кина настоји да пројектује: као древна цивилизација вриједна поштовања, предводник земаља у развоју, одговоран партнер у међународном поретку и испитати каква је перцепција те слике у Босни и Херцеговини (Wuthnow, 2008, p.9). Да ли „мека моћ заснована на култури“ која се аплицира преко Конфуцијевих института, образовања и медија утиче на спољну политику Босне и Херцеговине у билатералним и мултилатералним односима, конкретно механизам сарадње „17+1“? Како се све ово одражава на разумијевање ширег контекста односа између Кине и земаља Централне и Источне Европе? Да ли Кина наступа као сила у региону Централне и Источне Европе или настоји да направи баланс и хармоничне односе тако што примјењује нови приступ у међународним односима? Који су то приступи? Као увод у концепт меке моћи, објаснићемо кинеску спољну политику у посљедњих неколико деценија, те како је Кина политиком „реформе и отварања” коју је формулисао Денг Сјаопинг постала друга економска сила свијета. Раст и успон су утицали на потребу за промјеном дискурса у спољној политици што је покренуло глобалну дебату о кинеској мекој моћи. Ту се позивамо на сљедеће ауторе Мингђанг Ли (Ming Jiangli), Џоел Вутноу (Joel Wuthnow), Џошуа Курланцик (Joshua Kurlantzick), те у анализи посебних елемената меке моћи као што су образовање и Конфуцијеви институти, позваћемо се на постојећа истраживања од којих су најутицајнији Фалк Хартиг (Falk Hartig), Јинг Џоу (Ying Zhou) и Сабрина Лук (Sabrina Luk).

2. Циљеви истраживања

2.1. Академски циљ дисертације

Циљ докторске дисертације јесте да се покаже да ли постоји утицај „меке моћи засноване на култури“ или културне дипломатије у спољној политици НР Кине у Босни и Херцеговини и да ли та мека моћ пројектује жељени имиџ: 1. Кина као древна цивилизација вриједна поштовања, 2. Кина предводник земаља у развоју, 3. Кина као одговоран партнер у међународним односима.

Такође, циљ овог научног истраживања јесте да се и на примјеру сарадње у области образовања, тинк тенкова и рада Конфуцијевих института потврде тезе оних теорија које меку моћ и јавну дипломатију виде као боље разумијевање садашњег тренутка и унапређење сарадње која као циљ поставља просперитет свих страна које су укључене у процес.

2.2. Друштвени циљ дисертације

Друштвени циљ дисертације огледа се у доприносу бављења темом јавне дипломатије, и меке моћи као елемената којим се продубљује разумијевање и боља сарадња у билатералним односима и оквиру „механизма сарадње 17+1“. Да би боље разумјели позицију НР Кине као релативно новог субјекта у политици, економији и безбједности БиХ, на чијој територији се преламају утицаји других главних „играча“, потребно је анализирати област јавне дипломатије те механизме меке моћи и њихове домете. У циљу побољшања сарадње са Кином, и у складу са тезом овог рада, основали смо Конфуцијев институт на Универзитету у Бањој Луци како би показали да боље познавање језика и културе побољшава и сарадњу на другим нивоима.

Званични дискурс у западним медијима којим се описује кинеска спољна политика је заснован на приказу Кине као пријетње. Како бисмо шире схватили и разумјели политике и намјере НР Кине, уводимо и кинеске теорије међународних односа, те кинеско разумијевање концепта меке моћи које се заснива на култури, са нагласком на традиционалну кинеску културу. У складу с тим у овом истраживању полазимо од аргумента да досадашња тумачења кинеске меке моћи као агресије и ширења утицаја НР Кине у циљу наметања својих интереса и воље нису прихватљива, јер не узимају у обзир актуелне међународне односе, те кинеска тумачења која налажу разумијевање ширег контекста језика, филозофије, историје и културе. Код горе наведена три имица која Кина

настоји да пројектује: као древна цивилизација вриједна поштовања, предводник земаља у развоју, одговоран партнер у међународном поретку испитаћемо каква је перцепција те слике у Босни и Херцеговини (Wuthknow, 2008). До дефинисања ова три имица која је навео Вутноу доћи ћемо кроз ширу анализу међународних односа са нагласком на институционалне промјене и аранжмане, те анализу релевантних званичних докумената и научних радова који се баве дефинисањем кинеске стратегије меке моћи. Након тога успоставићемо везу између имица који се настоји пројектовати и оруђа то јест механизма којима се ова идеја реализује – академска размјена, тинк тенкови и Конфуцијеви институти.

3. Хипотезе

Генерална хипотеза (одговор на истраживачко питање) од које полазимо је да „Културна мека моћ“ коју пројектује НР Кина путем Конфуцијевих института, тинк тенкова и академске размјене као кључних институционалних механизма за реализацију „меке моћи“, односно постизање циљева јавне дипломатије НР Кине, у одлучујућој мјери доприноси разумијевању општих циљева НР Кине, разумијевању њене спољне политике (која се заснива на успостављању и учвршћењу глобалне улоге као велике силе, ширењу и учвршћењу глобалног мира, развоју слободне свјетске економије и трговине, сарадње с другим државама и субјектима међународних односа и успостављању међународног поретка заснованог на либералном интернационализму), и позитивно утиче на перцепцију код грађана Босне и Херцеговине и побољшава имици Кине у Босни и Херцеговини.

Конфуцијеви институти омогућавају приближавање кинеске културе и језика што води ка бољем разумијевању кинеских намјера. Тинк тенкови и академска размјена су појединачно важна оруђа у пројекцији кинеског имица. Боље разумијевање кинеске спољне политике, циљева и намјера, довешће и до бољег позиционирања Босне и Херцеговине, а и Републике Српске у контексту спољне и успјешније сарадње. Додатно, јавна дипломатија која за садржај има промоцију традиционалних кинеских вриједности у БиХ представља меку моћ јер повратак на традиционалне вриједности као тенденција постоји у БиХ и самим тим ове вриједности су прихватљиве и привлачне.

За разлику од доминантних истраживања о утицају меке моћи Кине и раду Конфуцијевих института (Wuthknow, 2008; d'Hooghe, 2010; Hartig, 2017) који тврде да пројекција имица Кине као традиционалне земље окренуте конфуцијанским

вриједностима служи да замаскира кинеске намјере које су првенствено хегемонистичке, ми износимо тезу да уважавање ширег контекста које је могуће кроз културне и образовне институције омогућава успостављање бољих односа и успјешније сарадње, те боље позиционирање у међународним односима и на раскршћу интереса гдје се Босна и Херцеговина тренутно и налази. Самим тим теза је у складу са доминантним теоријама „међународних односа са кинеским карактеристикама“, као и теоријом конструктивизма у међународним односима.

Пројекат Конфуцијевих института је настао као резултат истраживања и настојања да ријеши проблем недовољне сарадње са НР Кином и неразумијевање кинеске политике које је доминантно у Босни и Херцеговини, а огледа се кроз економске, политичке и културне индикаторе. Полазећи од дефинисане генералне хипотезе из ње смо извели три главне хипотезе и пет појединачних хипотеза.

3.1. Посебна хипотеза а

Прва посебна хипотеза од које полазимо јесте да је академска размјена ефикасно оруђе меке моћи. Кина улаже велика средства не само у високо образовање него и интернационализацију.

Студенти који студирају у Кини имају прилику да се ближе упознају са кинеским обичајима, културом, уче језик, кроз језик стичу и разумијевање кинеске мисли у филозофији и кинеских вриједности. Постају својеврсни амбасадори Кине у својим земљама.

Технолошки и економски напредак НР Кине који се промовишу кроз академску размјену представљају важан елеменат меке моћи. Да бисмо доказали ову тезу, радићемо интервјуе са студентима и професорима који су одређени период боравили у Кини или са студентима који су радили са кинеским професорима у Босни и Херцеговини. Представићемо и појединачне напоре на приближавању двије земље и резултате сарадње.

3.2. Посебна хипотеза б

Друга посебна хипотеза од које полазимо је да тинк тенкови, који извозе кинески поглед на међународне односе ван Кине и промовишу кинеску политику „мирољубивог развоја“, производе меку моћ јер се Кина посматра као предводник земаља у развоју која политички не условљава економске пројекте. Анализом концепта тинк тенкова и рада ових институција у БиХ, те интервјуа које смо радили, доказаћемо ову тезу.

3.3. Посебна хипотеза в

Трећа посебна хипотеза је да Конфуцијеви институти омогућавају приближавање кинеске културе и језика, што води ка бољем разумијевању кинеских намјера и кинеске спољне политике. Полазници Конфуцијевих института захваљујући курсевима које похађају имају позитивнији став о Кини за разлику од групе испитаника која није упозната са кинеским језиком или културом. Садржај културне дипломатије представља меку моћ јер позитивно утиче на перцепцију прималаца.

3.4. Посебна хипотеза г

Четврта посебна хипотеза је да НР Кина, због властитих унутрашњих питања и политике „једна земља – два система“, не подржава појединачне ентитете него третира Босну и Херцеговину као јединствену, али водећи рачуна о специфичностима оба ентитета или сва три народа у Босни и Херцеговини. Неразумијевање ове кинеске политике је изражено првенствено у Републици Српској која у Кини види савезника ослањајући се на односе које Србија има са НР Кином. Да бисмо доказали ову тезу, радићемо анализу садржаја годишњих извјештаја Амбасаде НР Кине и преглед званичних састанака и одлука, те број посјета званичних кинеских делегација. Овим ћемо показати да Кина води рачуна о равнотежи и има једнак приступ према оба ентитета. Ову тезу ћемо доказивати и представљањем кинеских одлука у вези са отварањем два Конфуцијева института у ентитетима, бројем студената који одлазе на стипендију у НР Кину из оба ентитета, те подршку и сарадњу са кинеским тинк тенковима у оба ентитета.

3.5. Посебна хипотеза д

Европска унија има негативан став о кинеском присуству на Балкану, јер својим девизним резервама Кина омогућава алтернативни извор пројеката и средстава за земље које учествују у „механизму сарадње 17+1“ и нуди нови развојни модел који може представљати алтернативу европском путу. Ову тезу заснивамо на анализи садржаја на тему кинеских пројеката, раста и политике у земљама Централне и Источне Европе. Позивамо се и на извјештаје независних тинк тенкова из Холандије, Њемачке, Велике Британије (EU-China Cooperation) (Merics) (Clingendael Institute of International Relations) те званичних извјештаја и политика Европске уније.

На основу дефинисаног предмета истраживања, циљева истраживања, структуре и дефинисаних хипотеза истраживања одређене су и теоријске парадигме као и методе којима ћемо се при изради докторске дисертације користити. Теоријски садржај рада и теоријски оквир којим ћемо се служити у раду засниваћемо на основним поставкама и методама теорија међународних односа, с посебним освртом на кинеске ставове и теорије међународних односа са кинеским карактеристикама.

Епистемолошки приступ истраживача ће бити реализам који подразумеива тражење узрочних односа, али сматра да се многи важни односи међу друштвеним феноменима не могу посматрати. Реализам се заснива на фундаменталистичкој онтологији. Друштвени феномени/структуре имају узрочну снагу, па је стога могуће успоставити узрочне исказе. У том смислу посматрање Кине и изучавање засновано на емпиријским подацима не може дати потпуну слику о Кини. Позивамо се на аутора Ченгсин Пана (ChengxinPan) који тврди да само посматрање не објашњава Кину у међународним односима него доводи до представљања Кине као „пријетње“ или „шансе“ (Pan, 2012, р.2). Ослањањем на позитивистичку традицију научници који „посматрају“ Кину у међународним односима претпостављају да је довољно посматрати чињенице, мјерљиве и научно подложне тестирању, без сазнавања потпуне кинеске реалности. Кинески научници све више се баве овим епистемолошким дебатама, од којих ћемо неке анализирати у раду.

Приступ истраживања у раду ће бити такав да се ни једном од методолошких поступака неће дати искључива предност.

Од основних метода које се користе у овом раду посебно је потребно истаћи методу анализе, синтезе, класификације, затим индуктивну и дедуктивну методу. Анализом би раставили елементе кинеске спољне политике у посљедњих неколико деценија, потребу и настанак дебате о мекој моћи Кине, елементе меке моћи. Методама дедукције ћемо из општег сазнања извлачити појединачне закључке, док ће нам индукција послужити за обрнут процес, гдје ћемо од више посебних ставова, добити један став. Академска размјена, тинк тенкови и Конфуцијеви институти као механизми меке моћи сваки појединачно утичу на стварање одређеног имица, и на основу тога ћемо извући општи закључак како се то рефлектује на спољну политику НР Кине према Босни и Херцеговини, те позиционирање БиХ у билатералним и мултилатералним односима са Кином. Након тога ће се користити синтеза резултата, то јест синтетички модел.

Од општенаучних метода које ће се користити у овом раду неопходно је истаћи, статистичку методу и компаративну методу. Статистичком методом ћемо анализирати резултате упитника о перцепцији јавног мњења.

У складу са критеријумима да желимо постићи непристрасност, ефикасност и конзистентност, врста закључивања би била дескриптивна. Кроз анализу садржаја настојаћемо анализирати званичне документе. Дескриптивно истраживање је такође важно пошто се у међународним односима савези и међународна међузависност брзо мијењају и повећава потреба за добром дескрипцијом нових ситуација. Студије случаја су неопходне за дескриптивно истраживање и базираћемо се на два ентитета у Босни и Херцеговини.

Интервју, посматрање и упитник ће бити методе у оквиру студије случаја; али, примјењиваће се и квантитативне истраживачке методе. Интервју ће се радити са представницима академске заједнице у Републици Српској и Федерацији, те интервјуи са представницима тинк тенкова. Студије случаја ће по врсти бити експланаторне. Узорковање ће бити пригодно, Федерација Босне и Херцеговине и Република Српска. Република Српска као ентитет у Босни и Херцеговини која има независно образовање, здравство, финансије, имала је интензивнију сарадњу са Кином, док је Федерација БиХ у посљедње двије године интензивирала сарадњу са НР Кином.

Када говоримо о компаративној методи којом ћемо утврђивати идентичност, сличност и различитост исте појаве, поредићемо два Конфуцијева института у Босни и Херцеговини, начин настајања и рада, те евентуалне резултате и утицај на перцепцију код полазника и КИ, те осталих грађана и припадника академске заједнице.

Код анализе тинк тенкова и академске размјене, радићемо полуструктуисани интервју, а код испитивања полазника Конфуцијевог института или полазника курсева (студија) кинеског језика, користимо упитник.

Методе прикупљања података ће бити и анализа садржаја докумената (примарних и секундарних извора) и испитивање путем писменог упитника и интервјуа. Документи који ће се анализирати су званичне кинеске политике, Бијеле књиге о мирољубивом развоју из 2005. године, Бијела књига 2015. и 2019. године, стратегије и званични документи „Механизма сарадње 17+1”, медијски извјештаји, саопштења кинеске владе, извјештаји Синхуа агенције, брифинг извјештаје тинк тенкова из региона (Иницијатива Појас и пут Босна и Херцеговина, Институт за сарадњу НР Кине и Централне и Источне Европе, Кинеска академија наука), стратегије спољне политике БиХ и новински чланци у Босни и Херцеговини који се баве НР Кином, изјаве званичника.

4. Теоријски оквир за интерпретацију циљева

Теоријски оквир за интерпретацију циљева и имплементацију меке моћи биће изграђен кроз синтезу кинеских теорија међународних односа – моралног реализма¹, релационалности² и концепта тјенсја *Tianxia* 天下³, којима ће се превазићи ограничења теоријских традиција које се најчешће примјењују у студијама кинеске спољне политике и меке моћи (Xuetong, 2016; Qin, 2014; Amitav, 2019). Ове теорије су везане за историју, културу, кинеску филозофију и вриједности. Из тог разлога смо их издвојили као представнике кинеског приступа у међународним односима на коме ће се базирати и јавна дипломатија, дискурси у спољној политици и мека моћ која је, такође, дефинисана на културним основама. Ови концепти су такође неопходни у дефинисању кинеске перцепције спољне политике коју води и меке моћи као продукта јавне дипломатије. Иако се кинеска спољна политика и јавна дипломатија интензивно изучавају приступима углавном недостају историјски и друштвени контекст. Приликом изучавања кинеске спољне политике, претпоставке су углавном базиране на реализму у међународним односима што ограничава детаљно изучавање кинеске спољне политике. Реализам као такав подразумијева да су међународни системи анархични и да државе немају избора него да увећају своју моћ у Игри нултог збира (*zero-sum game*). У складу с тим све националне државе ће за приоритетне интересе имати позиције у међународном систему, с тим свака држава која расте представља пријетњу доминантној сили. Сматрамо да ће кинеске теорије које смо претходно изложили представљати иновативни приступ овом истраживању и понудити нови угао гледања на кинеску спољну политику у области јавне дипломатије, те постојање или одсуство меке моћи.

¹Јан Сјуетонг је и утемељивач „моралног реализма“ теоретске конструкције или „бинарне теорије“ која указује да снага државе одређује стратешке интересе али типови вођа одређују стратегије за постизање тих интереса. У складу с том теоријом Кина може да промијени међународни систем у 21. вијеку, ако примјењује принципе поштења, правде и пристојности у Кини и свијету. Морални реализам и офанзивни реализам Џона Миршајмера управо представљају сукоб ових теорија и гдје Миршајмер тврди да дипломатска стратегија Кине која се ослања на морал као приоритет неће бити одржива јер иста је учинила САД агресивнијом у међународној политици.

²Теорија Јаћинга о односима, са епистемологијом која се заснива на дијалектици хармоније и средњег пута *zhongyong*. На основу те епистемологије, он тврди да државе и недржавни актери умјесто рационалног рачуна о властитом интересу и потребама, базирају своје акције на односима или везама. Сматра да су везе или гуанси (*guanxi*) те које покрећу свијет.

³Концепт Цао Тингјанга Тјенсја или „Све испод неба“ објашњава свјетски систем заснован на онтологији коегзистенције средствима односне рационалности, која даје приоритет смањењу међусобног непријатељства у односу на индивидуалну рационалност која опет даје приоритет властитом интересу. Изнад свега је непристрасна воља неба.

5. Област истраживања

Предмет истраживања припада области политичких наука и међународних односа, али постоји потреба за примјењивањем и изучавањем других дисциплина и наука како бисмо боље разумјели и објаснили студију. Осим тога, потребна је и адекватна примјена историјских сазнања која се односе на кинеску спољну политику, политика реформе и отварања који Кину доводи до садашње позиције у клубу глобалних лидера. Такође, у раду ће нам помоћи правна наука и економија. Осим регионалних студија, можемо рећи да је истраживање и мултидисциплинарно и интердисциплинарно.

6. Структурална организација дисертације

У првом дијелу рада *Теоријски оквир* изнијећемо основне теоријске поставке и главне аргументе теорија међународних односа, кинеску теорију међународних односа које се појављују као алтернатива класичним теоријама, те теорије јавне дипломатије и меке моћи.

Теоријски оквир за интерпретацију циљева и имплементацију меке моћи биће изграђен кроз синтезу кинеских теорија међународних односа која су горе наведена и које превазилазе ограничења западних теоретских традиција које се најчешће примјењују у студијама кинеске спољне политике и меке моћи.

У овом поглављу ћемо детаљно изнијети теорију меке моћи на начин на који је поставио Џосеф Нај, те кинеске теорије и перцепцију меке моћи.

У другом дијелу рада *Институционални, регулативни и дипломатски механизми меке моћи* представимо концептуални оквир меке моћи у кинеском стратешком дискурсу, даћемо историјски преглед развоја процеса изградње стратегије меке моћи те преглед дипломатских механизма. Преглед кинеске спољне политике посљедњих деценија се даје како би се објаснила потреба за изградњом меке моћи која би донијела „кинеску страну приче“ и да би се на тај начин избалансирала доминација коју Запад покушава да успостави у дискурзивном и идејном, а самим тим и стратешком поимању Кине. Представићемо концепт мирољубивог развоја и заједничке будућности те на који начин се кроз механизме и наративе меке моћи ти општи концепти и њихови извори (идеје мирољубиве Кине, одговорне Кине, културно богате Кине) даље разрађују и/или

приближавају другима. Овај дио ће даље представљати увод у три одабрана механизма меке моћи и дефинисање циља и садржаја меке моћи у Босни и Херцеговини.

У трећем дијелу рада *Академска размјена и образовање као механизам меке моћи*, извршићемо анализу високог образовања и академску размјену у Кини. Будући да је кинеска традиционална култура поклањала велику пажњу образовању као средству за унапређење појединачне вриједности и каријере, можемо извести закључак да се са становишта традиције Кина сматра друштвом које се базира на образовању. На примјеру Босне и Херцеговине доказаћемо постојање или одсуство меке моћи у овом облику јавне дипломатије. Представићемо академску размјену са Кином од 1975. године до данас и резултате интервјуа са испитаницима који су прошли академску размјену.

Четврти дио рада *Тинк тенкови као промотори меке моћи* истражује на који начин и којим интензитетом тинк тенкови утичу на промоцију кинеске меке моћи. Кинеска влада је од Трећег племума 18. Конгреса Комунистичке партије Кине 2013. године позвала на нови приступ мекој моћи, који наглашава јединствену улогу независних тинк тенкова у генерисању великих потенцијала меке моћи (Chen, 2015). Циљ ове иницијативе је осим да се користи као консултантски механизам за доносиоце одлука, и да увећа меку моћ Кине и да изведе кинески поглед изван Кине. На примјеру сарадње тинк тенкова у Босни и Херцеговини мјерићемо учинак и приказати резултате утицаја на перцепцију учесника у односу на Кину и кинеске политике и циљеве према Босни и Херцеговини.

Пети дио рада *Конфуцијеви институти као оквир за промоцију меке моћи* детаљно обрађује овај специфични механизам кинеске културне дипломатије. Статус Конфуцијевих института представља иновативни облик у односу на Бритиш Каунсел (British Council) и Гете институт (Goethe institute), јер се Конфуцијеви институти оснивају у сарадњи са домаћим универзитетима широм свијета и представљају најбрже растући феномен културне и дипломатске сарадње. Након детаљног представљања институционалне улоге Конфуцијевих института и начина рада, описаћемо рад Конфуцијевих института у Босни и Херцеговини и компарирати два института у Босни и Херцеговини. Представићемо рад, резултате, интеракцију са властима оба ентитета, те перцепцију истих код власти и становништва. Од оснивања првог Конфуцијевог института у Кореји 2004. године, они постају предмет анализе и полемике у академским круговима и шире. Приказаћемо и другачији дискурс на ову тему од студија које сматрају да КИ имају политичку агенду и служе као «пропагандно» оруђе КП Кине (Brady, 2008),

аутора који сматрају да се КИ требају посматрати као јавна дипломатија са кинеским карактеристикама (Paradise, 2009), до анализа које указују да ресурси меке моћи који се заснивају на традиционалној култури неће успјети јер политички систем и кинеско недемократско друштво представљају препреку.

У шестом дијелу рада *Резултати истраживања* представљамо узрочно посљедичне везе између кинеских иницијатива за грађење меке моћи и њиховог ефекта. Треба да истражимо да ли постоји утицај кинеске меке моћи у спољној политици Кине на грађане у Босни и Херцеговини и да ли перцепција одговара имиџу који Кина настоји да пројектује.

Да бисмо истражили однос кинеске меке моћи и кинеског утицаја на два ентитета у Босни и Херцеговини испитаћемо перцепцију кинеске меке моћи на одабраном узорку. Истраживање ће испитивати перцепцију код три дефинисана механизма - академска размјена, тинк тенкови и Конфуцијеви институти.

ГЛАВА 1:

7. Теоријски оквир

Теоријски оквир за интерпретацију циљева и имплементацију меке моћи НР Кине представља синтезу кинеских теорија међународних односа – моралног реализма (Xuetong, 2016), релационалности и концепта тјенсја *Tianxia* 天下, којима се настоје превазићи ограничења теоретских традиција које се најчешће примјењују у студијама кинеске спољне политике и меке моћи. Ове теорије су везане за историју, културу, кинеску филозофију и вриједности. Кинеска теорија међународних односа је релативно нова и још непризната у званичним академским круговима.

7.1. Кинеска теорија међународних односа у основним теоријама

Почетком 21. вијека дошло је до глобалног преокрета у међународним односима. Како је свијет улазио у доба глобализације, одвијала се све дубља плурализација, што је указивало на потребу за развојем нове платформе теорија међународних односа. Једна од значајних промјена у том смислу је развој незападних теорија међународних односа које су покренули Арчарја, Бузан и Тикнер (Acharya, Buzan, Tickner) ради успостављања новог тренда глобалних теорија међународних односа које би се односиле и на незападни свијет. Међународни односи „су предмет критике због игнорисања и маргинализације држава и друштава изван кључних земаља западног свијета.” (Acharya, 2019). Глобалне теорије међународних односа су предложене 2014. године како би „представљале мост између западног свијета и осталих”. (Acharya, 2019). Паралелно се развијају регионалне теорије и ту се од посебног значаја истичу и кинески теоретичари у настојању да прикажу и објасне ситуацију у складу са теоријама које су прилагођене кинеском погледу на свијет.

Иако је НР Кина повратила свој међународни положај, зауевши мјесто у Уједињеним нацијама и Савјету безбједности 1971. године, тек од 1978. године и политике економске реформе и отварања коју је отпочео Денг Сјаопинг (Deng Xiaoping), појављује се у новој улози на геополитичкој и економској сцени (Mitrović, 1995, p.113). Са „растом и развојем долази до растуће међузависности Кине са остатком свијета и све бројнији сегменти кинеског друштва учествују у креирању спољне политике” (Mitrović, 1995, p.113). Тако настаје и одговор НР Кине на дискусије у земљама које развој НР Кине посматрају као геополитички изазов, те истичу како Кина, наводно, тежи обнови „Средишњег царства“ по чијим је структурама међудржавних односа она била стожер

азијског економског и безбједносног поретка, до дискусија о успону Кине са становишта безбједносне дилеме, и дискусија о неодрживости кинеског економског модела. Поставке западних теоретичара се свode на представљање „хегемонистичке“ спољне политике Кине додатно подстакнуте све нарастајућим национализмом. Као одговор на ове расправе и друге, настаје потреба за критиком дисциплине међународних односа која се криви за „маргинализацију држава и друштава, које се налазе изван кључних земаља Запада” (Amitav, 2019). У Кини настају Кинеска школа (приступ) међународних односа коју предводи Ћин Јаћинг (Qin Jaqing), Кинеске теорије међународних односа чији најистакнутији представници су Цао Тингјанг (Zhao Tingyang) и Јан Сјуетонг (Yan Xuetong). У овом дијелу представићемо Теорију односа Ћин Јаћинга, Тјенсја (Tianxia) („Све испод неба“), теорију и концепт који се односе на међународне односе и свјетски поредак Цао Тингјанга, те Морални реализам Јан Сјуетонга. Утемељивач Ћингхуа приступа међународних односа Јан Сјуетонг, најавио је прекретницу у кинеским међународним студијама са превођењем збирке научних радова и публикацијом Принстон јуниверзити преса (Princeton University Press) под називом „Древна кинеска мисао, модерна кинеска моћ“. Јан Сјуетонг је почетком 1990-их покренуо питања методологије у студијама међународних односа у Кини и при томе је подржавао позитивистички епистемолошки приступ који налаже емпиријску провјеру и квантитативне методе. У горе наведеном издању се представљају примјене тих метода. Циљ Ћингхуа приступа, осим жеље да се допринос модерној теорији међународних односа, је да се извуку препоруке за развој политика примјенљивих на раст Кине (Xuetong, 2011). Оно по чему је овај приступ специфичан је то што се ослања на древну кинеску мисао, златно доба кинеске филозофије, период у Кини познат као Период зараћених држава и период Прољеће и јесен (770-222 пне). Јан Сјуетонг је и утемељивач „моралног реализма“ теоретске конструкције или „бинарне теорије“ која указује да снага државе одређује стратешке интересе, али типови вођа одређују стратегије за постизање тих интереса (Xuetong, 2016, р. 2).

У складу с том теоријом Кина може да промијени међународни систем у 21. вијеку ако се примјењују принципи поштења, правде и пристојности у Кини и свијету (Xuetong, 2016, р.2). Морални реализам и офанзивни реализам Џона Миршајмера управо представљају сукоб ових теорија и Миршајмер тврди да дипломатска стратегија Кине која се ослања на морал као приоритет неће бити одржива јер иста је учинила САД агресивнијом у међународној политици (Xuetong, 2016, р.2). Објашњења овог видимо у

интервенцијама и смјенама режима које САД спроводе широм свијета. Миршајмер каже да је политика ангажовања (*engagement*), коју је америчка администрација раније спроводила у Кини, неефикасна јер није довела до промјене политичког система унутар Кине нити усвајања нових друштвених вриједности. (The Lecture Series, University of Chicago, 2020). У складу с том теоријом Миршајмер између осталог тврди, да ако Кина настави да економски расте, покушаће да доминира Азијом на начин на који САД доминира Западном хемисфером. Миршајмер тврди да ако Кина настави са брзим економским растом, постаће супер-сила, што значи да ће и градити капацитете моћи који су јој неопходни у такмичењу са САД. И то ће радити не само у настојању да доминира регионом Источне Азије, него и шире. По Миршајмеру, сукоб између двије силе је неизбјежан, а Кину види и као „ревизионистичку силу” јер Кина ће настојати да промијени ситуацију у Јужном кинеском мору, Тајвану и Источном Кинеском мору. Да би Кина доминирала источном хемисфером, на начин на који САД доминира западном, Кина ће настојати истиснути САД која тренутно војно доминира у овом региону (Mearsheimer, 2014). У својим истраживањима, он настоји представити разлоге маскирања кинеског раста и истицање концепта „мирног развоја“, као и осталих наратива меке моћи које користе и остале западне силе. У складу с тим сматра да се кинеске политике такође могу и морају тумачити у оквиру западних теорија међународних односа (Mearsheimer, 2014).

Централно питање моралног реализма је зашто неке растуће силе могу постићи циљ и постати хегемон, док друге не могу и зашто се хегемонија може одржати или пропасти (Archarya, 2019, p. 476). Јан Сјуетонг сматра да је морални реализам „приступ разумијевању понашања велике силе када је моралност фактор који доприноси стратегији лидерства“ (Xuetong, 2019, p. 7). У овој теорији он се такође позива на древну кинеску мисао као постулат у теорији међународних односа и сматра да теорије међународних односа требају и могу бити универзалне, чак иако се заснивају или имају упориште у кинеској култури (Amitav, 2019, p. 470).

Концепт Цао Тингјанга – Тјенсја или „Све испод неба“ објашњава свјетски систем заснован на онтологији коегзистенције средствима односне рационалности, која даје приоритет смањењу међусобног непријатељства у односу на индивидуалну рационалност која опет даје приоритет властитом интересу. Изнад свега је „непристрасна воља неба“ (Acharya, 2019, p. 471). У основи ове теорије, историја је период када је Џоу династија замијенила Шанг династију и када је Џоу поставила концепт „Све испод неба“ или

„Тјенсја“ (天下 *Tianxia*) како би задржали симболичан легитимитет и стабилност система. Основни принцип овог система представљају односи или везе и такође као и претходни концепт ослања се на културу и идентитет. Трећи концепт је Ђин Јаћинга (QinYaqing) који спада у културни идеализам као и Тјенсја концепт. У контексту спољне политике, можемо рећи, да без обзира на асиметрију ресурса и моћи, кинеска позиција и доминација у Азији се историјски не заснива на сили и експанзији него на прихватању и давању легитимитета Кини у замјену за поштовање аутономије и суверенитета других.

Теорија Јаћинга, заснована је на односима, са епистемологијом која се заснива на дијалектици хармоније и средњег пута *zhongyong*. На основу те епистемологије, он тврди да државе и недржавни актери умјесто рационалног рачуна о властитом интересу и потребама, базирају своје акције на односима или везама. Сматра да су везе или гуанси (*guanxi*) те које покрећу свијет и имају инструментали карактер. (Yaqing, 2011, p. 117). У том смислу, спољна политика се формира кроз однос са другима и кроз однос који дефинишу међусобни интереси и разумијевање, што опет негира претпоставке реализма као теорије међународних односа.

Ђин Јаћинг (QinYaqing) у свом чланку објашњава концепт *Континуитета кроз промјене* и каже како је Хегелова дихотомијска структура у ствари савршена за реалистични приступ у објашњавању западног виђења Кине као хегемона и потенцијалног сукоба са САД. У том смислу он уводи „додатно знање“ као неопходно знање за даље истраживање и разумијевање кинеске међународне политике на основу дијалектике која се може примјенити на кинеска унутрашња и вањска питања (Qing, 2014, p. 286). Ове кинеске теорије међународних односа суочавају се са доста изазова то јест прије него што се поставе као универзалне захтијевају универзалну примјену на друштва која нису кинеска.

Кориштење ових теорија у раду сматрамо као додатни допринос утемељењу или одбацивању тих теорија, тако што ћемо их испитати на тезама којима се бави овај рад. Кинеске теорије су везане за историју, културу, кинеску филозофију и кинеске вриједности. Из тог разлога смо их издвојили као представнике кинеског приступа у међународним односима и који се користе у кинеској јавној дипломатији, дискурсима у спољној политици и мекој моћи која је такође дефинисана на културним основама. Ови концепти су нам неопходни у дефинисању кинеске перцепције спољне политике и меке моћи као производа јавне дипломатије. Иако се кинеска спољна политика и јавна

дипломатија интензивно изучавају актуелним приступима, углавном недостају историјски и друштвени контекст. Приликом изучавања кинеске спољне политике, претпоставке су углавном базиране на структуралном реализму у међународним односима што донекле ограничава детаљније изучавање кинеске спољне политике.⁴ У складу са теоријом структуралног реализма, Кина ће настојати да доминира регионом Источне Азије и само присуство САД ће је ометати у јачању њене позиције. Кина ће настојати да ствара паралелне институције и савезе, као „ревизионистичка сила“, у сферама гдје САД као хегемон доминира што ће додатно пооштрвати односе између двије силе. Кинески сусједи, по тој теорији ће се определијелити за безбједност у односу на економски просперитет и сарађивање са САД у „обуздавању“ Кине. Кина је спољно политичком и стратешком иницијативом Појас и пут већ изашла из источне хемисфере, гдје још није постигла статус хегемона, али настоји да оствари и остварује своје економске интересе у регионима широм свијета, што изазива подозрење САД и савезника.

На подручју Западног Балкана, у Босни и Херцеговини, САД традиционално имају снажне интересе поред Европске уније, Русије и Турске које такође теже реализацији својих интереса на овом простору. Можемо да видимо да Кина с једне стране интензивира односе у овом региону кроз мултилатералну организацију као што је „17+1“ регионални механизам сарадње са земљама Централне и Источне Европе, потенцијално угрожавајући интересе не само Европске уније него и САД потогово у области технологија и изградње 5Г мрежа. Сматрамо да кинеске теорије које смо претходно изложили представљају иновативни приступ међународним односима кроз истраживање и даће нови угао гледања на кинеску спољну политику у области јавне дипломатије, те постојање или одсуство меке моћи. Омогућиће нам да добијемо бољи увид у кинеско виђење ситуације или кинеску интерпретацију међународних односа и своје улоге.

У наставку дефинишемо меку моћ и јавну дипломатију, те изградњу националног имица путем јавне дипломатије.

7.2. Јавна дипломатија и мека моћ

Јавна дипломатија постаје све важнија у међународним односима, из разлога што комуникација задобија улогу виталног средства у остваривању спољнополитичког стратешког утицаја. Да бисмо дефинисали јавну дипломатију важно је да направимо

⁴Структурални реализам којег заступа Миршајмер подразумева да су међународни системи анархични и да државе немају избора него да увећају своју моћ у *zero-sum* игри. У складу с тим све националне државе дефинишу приоритетне интересе због позиције у међународном систему и свака држава у расту представља пријетњу доминантној сили.

разлику од дипломатије шире гледано, по дефиницији Николаса Кала (Nicholas Cull), која представља однос државних актера једних према другима у настојању управљања међународним односима. У овом случају актери су владе држава. Јавна дипломатија је покушај управљања међународним односима кроз однос актера (влада једне државе) и јавности друге државе или држава (Cull, 2008, p. 51).

Основни елементи или компоненте јавне дипломатије су слушање, заговарање, културна дипломатија, размјена (културна или академска), и државни медији (Cull, 2008, p. 51). Ми се у раду бавимо елементима јавне дипломатије који утичу на национални имиџ. Национални имиџ је од великог значаја у међународним односима једне земље, а Кина забринута у вези свог имиџа, све више улаже у јавну дипломатију. Шире гледано, јавна дипломатија односи се на ангажман једне државе и њену комуникацију са страном јавношћу.

Ми ћемо се бавити начином комуникације и представљања Кине у свијету **средствима јавне дипломатије**. Сам дискурс о културној дипломатији је разноврстан, и ако цитирамо Мануела Агилара (Aguilar Manuel), „културна дипломатија је покушај да се једна држава прикаже другој користећи културне артефакте и културне активности као што је учење језика, у циљу остварења својих политика и како би се представили” (Aguilar, 1996, p.42). У циљу спровођења културне дипломатије, држава користи различите алате који подразумевају умјетност, спорт, музику, образовну размјену, изложбе и промоцију језика као кључни елемент. Хартиг наводи да се учење страног језика сматра као идеално исказивање интереса за одређену културу или земљу и на тај начин доприноси креирању међусобног разумијевања (Hartig, 2017). За разлику од аспекта појединачног учења језика, функционални приступ држава се огледа у организованом приступу промоције језика кроз, на примјер, Бритиш Каунсел, Сервантес, Гете институт, Француски институт и Конфуцијев институт, (British Council, Cervantes Institute, Goethe Institute, French Institute, Kongzi Da Xue).

У раду прихватамо тезу Хартига да промоција страног језика кроз културне институте има пресудну улогу за културну дипломатију једне државе (Hartig, 2016, p.5). У културној дипломатији као и јавној, круцијална је улога државе, те коришћење културе као инструмента државне политике. Једно од питања је и релевантност културне дипломатије и то питање води до улоге државе. Улога културне дипломатије у јавној је на неки начин остављена по страни у већини западних земаља, док свој процват доживљава у

Азији, посебно у Кини. Важност културне дипломатије у Кини и улога културе у мекој моћи је посебно разрађена у наставку.

У циљу даље концептуализације јавне дипломатије, важна нам је димензија комуникације у јавној дипломатији те концепти пропаганде и меке моћи. Једно од питања која постављамо кад расправљамо о имиџу Кине је колико је тај имиџ заснован на мекој моћи.

Јавна дипломатија као средство усмјерено према грађанима једне државе, а не искључиво владе, представља такође и средство једне земље да промовише своју меку моћ. Џозеф Нај (Joseph Nye) је објаснио однос између меке моћи и јавне дипломатије на начин да је поставио моћ која се мјери у резултатима у понашању и моћ која се мјери у смислу ресурса. У међународној политици ресурси који производе меку моћ произлазе из вриједности коју једна држава изражава кроз културу (Nye, 2008, p.94). Нај дефинише јавну дипломатију као „инструмент који владе користе да мобилишу ресурсе како би комуницирали и привукли јавност других држава, а не искључиво њихове владе” (Nye, 2008, p. 95). Професор Милош Шолаја наводи да се стратешка „јавна дипломатија ослања и на брендирање, а опет у циљу унапређења међународног положаја и креирања имиџа” (Šolaја, 2018). Сврха јавне дипломатије је жеља да се изгради позитиван имиџ, да се једна земља приближи другима и по Потеру, „ни једна држава не може да си приушти да буде анонимна“ (Potter, 2009, p.3). Ту се поставља и питање представљања реалне слике наспрам претјерано позитивне која може да се представи и као пропаганда. Добра јавна дипломатија треба да има за циљ да избалансира реалну слику жељеног имиџа, задатак који је посебно тежак у случају Кине. Ако је производ јавне дипломатије привлачан јавности друге земље, онда можемо сматрати да ресурси те дипломатије производе меку моћ насупрот пропаганде. У академском дискурсу има много неслагања око разумијевања меке моћи и јавне дипломатије, али опште је разумијевање да ова два концепта нису синоними него се односе на различите (али повезане) комуникацијске активности (Hartig, 2016, prema Rawnsley, 2000). Јавна дипломатија је по Хартигу „акт комуникације са страном јавности и према томе инструмент који омогућава или пројектује меку моћ једне државе (Hartig, 2017, p.49).

Када је Нај дефинисао три ресурса меке моћи: култура, политичке вриједности и спољна политика, кинески академски кругови су препознали важност меке моћи за „брендирање“ Кине и изградње имиџа државе која не представља пријетњу, већ

одговорног партнера у глобалним процесима и технолошки напредне земље. Када говоримо о имицу Кине и утицају у Босни и Херцеговини, нас интересује до које мјере је тај имиц заснован на кинеској мекој моћи и да ли мека моћ лежи у кинеској култури и вриједностима или се ипак ради о „тврдој“ то јест економској моћи⁵ која је привлачна не само Босни и Херцеговини и осиромашеним земљама Западног Балкана него и шире. Да бисмо представили кинеску меку моћ потребно је да понудимо дефиницију теорије меке моћи, а затим и преглед како се ова теорија уклапа у расправе које се односе на кинеско уздизање у ранг најјачих сила у међународном поретку.

Ова теорија ће поред теорија међународних односа представљати оквир за анализу меке моћи и утицаја на перцепцију у Босни и Херцеговини те њену спољну политику.

Џозеф С. Нај, се најприје бавио појмом „моћи“, концепт који је по њему као „љубав“ једноставније га је „искусити него дефинисати или измјерити“ (Nye, 1990a, p.49). Моћ је способност „да натјераш друге да раде оно што иначе не би радили“ (Nye, 1990b, p.154). Нај дефинише моћ и као „способност да се постигну циљеви“ или „способност да нешто урадиш и контролишеш друге“ (Nye, 1990a, p.25-26). Нај се ослања на дефиниције које су прије њега дали Роберт А. Дал (Robert A. Dall), Ханс Моргентау (Hans Joachim Morgenthau), Клаус Кнор (Klaus Knorr) и Реј Клајн (Ray Klaine) и тврди да у складу са бихевиоралном дефиницијом моћи неопходно је знати преференције других ако желиш да мјериш моћ у смислу промијењеног понашања (Nye, 1990a, p.26). Посебно издвајамо дио у коме Нај описује „промјенљиви извор моћи“ као процес у напуштању традиционалног нагласка на војну моћ и приближавање мјерењу међународне моћи на основу фактора као што су географија, становништво, сировине/ресурси (Nye, 1990a, p.29). Када уводи идеју о мекој моћи у односу на тврду моћ истиче да „навођење других земаља да се мијењају може се назвати директивом или командном методом примијењене моћи“. При томе командна моћ се заснива на потицајама (мркве) или пријетњама (штап) (Nye, 1990a, p.31). Нај надаље објашњава термин кооптивне моћи у односу на командну моћ која се заснива на привлачности идеја и способности да се успостави политичка агенда на начин да обликује преференције које други изражавају (Nye, 1990a, p.31). Сљедећи корак води ка дефинисању ресурса ове моћи у виду идеологије, културе и институција. Ова димензија се дефинише онда као мека моћ у односу на ресурсе командне моћи као што су војна и економска снага (Nye, 1990a, p.32). Моћ се по њему састоји и од тврдог и од меког

⁵ Изградња имица који се заснива на економској моћи подразумијева заједничке инвестиционе и капиталне пројекте, инфраструктурне пројекте и трговину

аспекта, а универзализам културе једне земље и њена способност да успостави скуп одређених правила и институција које управљају међународним активностима су за Наја кључни извори моћи (Nye, 1990a, p.33).

Џозеф Нај је наставио да развија своју теорију и уопштено, моћ је виђена као нешто мање опипљиво и мање присилно. У промијењеном свијету, средства моћи као што су економија и војска су постала мање ефикасна у односу на „привлачнији начин“ који једна земља може да користи да приволи друге да раде оно што жели (Nye, 1990b). Пошто се у наставку бавимо „културном меком моћи“, навешћемо и виђење Наја у вези културе као меке моћи и супротставити концепт са кинеским виђењем исте. Нај дефинише културу као „скуп вриједности и пракси које креирају значење за друштво“ (Nye, 2004, p.11). „Када култура једне државе подразумијева универзалне вриједности и када њене политике промовишу вриједности и интересе које други дијеле, то повећава вјероватноћу прибављања жељених резултата због односа између привлачности и дужности коју она креира“ (Nye, 2004, p.11).

Поповић (2020) у настојању да објасни зашто одређени културни институти раде боље или лошије, позива се на четири стајалишта која је дефинисао Нај у културној дипломатији. Најприје, потребно је да постоје културне сличности између земље спонзора и земље домаћина, „пошто заједнички културни, етнички или религијски идентитет лежи у основи неометане међукултуралне комуникације“ (Milos Popović E. K., 2020, p. 50). У овом случају Босна и Херцеговина, специфично Република Српска, има одређене додирне тачке са НР Кином, и то не у смислу заједничког културног идентитета, него више повратка традиционалним вриједностима, идентификацијом у страдању српског народа у НАТО бомбардовању, осјећају угрожености од стране САД-а, те инсистирању на немијешање у унутрашња питања суверених држава. Друго становиште је економска сарадња, „земља домаћин мора бити отворена ка економским потицајима и политичкој подршци“ (Milos Popović E., 2020, p. 50). Босна и Херцеговина, опет у оба ентитета, у одсуству реализације ЕУ пројекта све више се ослања на кинеске зајмове и инвестиције, гдје дјеловање НР Кине није једнако као у осталим европским земљама, него више по узору на земље у развоју и стратегију коју Кина спроводи у Латинској Америци и Африци.

Треће становиште је политичка сличност. „Културна дипломатија ће имати више вјероватноће за успјехом ако двије земље дијеле сличне политичке вриједности и

институције” (Milos Popovic E., 2020, p. 50). У овом случају иако не постоји политичка сличност, Босна и Херцеговина као дио бивше Југославије је имала социјалистички систем, али Кина у свом приступу не инсистира на социјалистичкој прошлости као заједничке карактеристике Западног Балкана, него има више мултилатерални однос према „механизму 17+1“ као групи, истичућу „традиционално пријатељство“ и „заједничку прошлост“ (Wouter Zweers & Vladimir Shopov, 2020) Кинески политички систем и вриједности које Кина заговара, нису одбојни, поготово у Републици Српској гдје се не придаје пуно пажње кинеском политичком систему, нити се он доживљава као опресиван. И посљедње становиште које Поповић и остали наводе је отворени међукултурни дијалог који обезбјеђује успјешност културне дипломатије, а у складу са Најом, технике јавне дипломатије које нису привлачне, не представљају културну дипломатију него пропаганду (Milos Popovic E. K., 2020). Ми ћемо у дијелу који се бави оруђима кинеске јавне дипломатије показати да за разлику од већине западних земаља, културне активности и међукултурални дијалог који Кина спроводи се не доживљавају као пропаганда у већем дијелу Босне и Херцеговине, посебно у Републици Српској, самим тим ћемо потврдити да постоји „културна мека моћ” и да се позитивно перцепира у БиХ. Док Нај посматра цивилно друштво као носиоца меке моћи, у Кини је овај концепт дефинисан под вођством КП Кине. Нај сматра да „влада не може и не смије контролисати културу“ (Nye, 2004, p.17), а концепт меке моћи како га виде у Кини се разликује од дефиниције коју је дао аутор термина меке моћи. Досадашња пракса везана за НР Кину показује да држава може да буде важан покретач у креирању меке моћи, а одређене атрактивности управо и леже у кинеском политичком моделу и успјесима тог модела. Самим тим структура меке моћи и њени ефекти се разликују од закључка Џозефа Наја.

7.3. Мека моћ у кинеском дискурсу

Од краја деведесетих година двадесетог вијека, посебно у посљедњих неколико година, порастао је интерес за концепт „меке моћи“ у кинеској академској заједници. Аналитичари постављају питања о томе шта је мека моћ и шта је у односу на „тврду моћ“, и како се користи у остваривању циљева спољне политике. Са економским растом и развојем те јачањем позиције Кине у геополитичком смислу, питањем се не бави само кинеска академска заједница него и представници власти у циљу дефинисања стратешких термина. Тако настаје концепт дефинисан у Бијелој књизи из 2005. године који је најприје

представљен као „мирољубиви раст“ (*heping jueqi*-和平崛起), а касније преформулисан у „мирољубиви развој“ (*heping fazhan*-和平发展) који звучи мање агресивно, и концепт изградње „хармоничног свијета“ (*hexie shejie* 和谐世界).

Традиционална кинеска вриједност „хармонија“ (和谐) се може користити у рјешавању конфликта, културних сукоба или као хармонија између природе и човјека када говоримо о рјешавању глобалних проблема заштите животне средине (d’Hooge, 2010). Сам термин у себи има и кинески карактер који означава, склад или пријатељство и један је од најважнијих термина који Комунистичка партија Кине предвођена прво Ху Ђинтаом, а послје Си Ђинпингом користи у представљању своје и спољне и унутрашње политике - Кина у хармонији са природом и свијетом.

Хармоничан свијет представља Кину као стабилну, поузданог економског партнера и земљу која није пријетња. Фанг Чангпинг објашњава да Кина настоји да меком моћи ублажи теорију „Кина као пријетња“, стекне разумијевање међународне заједнице и подршку за мирољубиви развој (Changping, 2017, p. 22). Ченгсин Пан који се бави истраживањима метода анализе кинеске спољне политике тврди да само посматрање, које користе западни академски аналитичари, не објашњава Кину у међународним односима, него води до представљања Кине као „пријетње“ или „шансе“. Ослањајући се на позитивистичку традицију, и научници који „посматрају“ Кину у међународним односима претпостављају да је „довољно посматрати чињенице, мјерљиве и научно подложне тестирању, без сазнавања потпуне кинеске реалности“ (Pan, 2012).

У том погледу, узимамо у обзир наведене епистемолошке дебате и кинеске теорије у међународним односима које заговарају дубље знање о кинеској култури, историји и вриједностима као услов за разумијевање меке моћи која се заснива на култури, кинеског концепта разумијевања меке моћи. Денг Јонг (Deng Yong), објаснио је и како је „неприхватљиво да примјењујемо исту теорију на владајућу силу (САД) и на силу у расту (Кина), узимајући у обзир разлике у статусу између ове двије земље, различите ресурсе и циљеве меке моћи“ (Yong, 2009, p. 64).

Термин *културне меке моћи* у Кини званично први пут наводи тадашњи Генерални секретар комунистичке партије Ху Ђинтао (Hu Jintao) у извјештају на 17. конгресу КП Кине 2007. године. Он је навео културну меку моћ као приоритет кинеске спољне политике (Xinhua, Full text of Hu Jintao's Report delivered at the 17th National Congress of the

Chinenese Communist Party , 2007). У почетку, академски радови на ову тему фокусирали су се на поставке Џозефа Наја, али се дискусија наставила у обличавању и прилагођавању разумијевања кинеског концепта меке моћи у међународним односима.

Оснивач „Ћингхуа школе међународних односа”- професор Јан Сјуетунг (Yan Xuetong) навео је да се сама глобализација не односи више на борбу за земљу, ресурсе или тржишта него више креирање правила, постављање норми или обичаја (Xuetong, 2005, р.94 према Leonard, 2008). Кина се, дакле, укључила у процес успостављања међународних правила, норми и теорија и представљање новог концепта „меке моћи који се заснива на култури“ и на тај начин настоји да свијету предочи кинеско виђење меке моћи које узима у обзир културу чији термин *венхуа* (*venhua* 文化) означава и (образовање, спорт, медије). Сам термин култура има значајну улогу у кинеској новијој историји.⁶ Култура се данас посматра као кинеска глобална културна снага, помоћу које Кина настоји да „исприча своју страну приче” у настојању да разбије „Западну културну хегемонију” (打破西方文化霸权) и измјени неједнак однос са Западом. (Li, 2016)

Концепт меке моћи у свом дискурсу Кина разматра и у домаћем и међународном контексту и то је видљиво из ријечи тадашњег предсједника НР Кине Ху Ћинтаоа (Hu Jintao) који је изјавио да је „мека моћ не само компонента националне свеобухватне моћи него и важан извор националне кохезије“ (Xinhua, Full text of Hu Jintao's Report delivered at the 17th National Congress of the Chinenese Communist Party , 2007). Медији имају велику улогу у јавној дипломатији и мекој моћи и Кина пажљиво прати свој имиџ или перцепцију у међународним круговима. Кина је свјесна важности међународног имиџа и настоји да га побољша, тако што ће утицати на перцепцију кроз пројектовање меке моћи.

У складу са препорукама водећих теоретичара Ћингхуа школе, кинеска традиционална култура се посматра као најважнији ресурс меке моћи. Традиционалне вриједности и филозофија нуде и алтернативне вриједности у рјешавању међународних проблема и виђења међународне ситуације. У том смислу повезујемо кинеске теорије међународних односа које објашњавају тумачења међународних прилика у складу са „моралним реализмом“, „теоријом веза“ и „Ћјенсја“ теоријом које се заснивају на

⁶ Покрет 4. марта двадесетих година прошлог вијека представљао је неку врсту упозорења на ”културну инвазију” која је долазила за западним империјализмом. Затим Културна револуција (1966-1976) коју је покренуо Мао Зедонг, политички и друштвени хаос у настојању остварања Маове доминације у КП, а која је за посљедицу имала трајно уништење културне и традиционалне кинеске културне тековине.

традиционалним знањима, историји и вриједностима које Кина сада нуди међународним партнерима као меку моћ или додатну вриједност у области међународних теорија.

Концепт меке моћи се често појављује у владиним документима, академским расправама и популарним медијима и како су аутори Хонгјинг Ванг и Је Чунглиу истраживали, први пут се појављује око 1997. године у кинеским академским радовима (Wang & Lu, 2008, p.427). Према Вангу и Лу, кинеско виђење меке моћи или *ruan shi li* (软实力) представља „могућност да се други убиједе разумом и са моралним принципима“ (Wang & Lu, 2008, p.427). Такође га виде и као меку моћ у смислу потчињавања других без борбе и у складу са кинеском филозофијом и посебно кинеским филозофом Менцијем (Mengzi 孟子) („краљевски начин насупрот насилном путу“) (Wang & Lu, 2008, p.427). Ово разумијевање одговара кинеском „додатном/свеобухватном знању“, што је опет посебан начин размишљања и условљен је одређеним културним, историјским и језичким одликама. Како Ванг (Wang) и Лу (Lu) објашњавају, кинеско виђење меке моћи је слично ономе што Нај види као „духовну моћ“. Мека моћ је по томе много више од „могућности да се утиче на друге земље“ и по моралном реализму кинеских аутора, представља привлачност која подразумева и могућност добијања подршке у друштву путем моралног примјера и убјеђивања“ (Wang & Lu, 2008, p.427).

У складу са званичним ставом и нагласком на култури као извору националне моћи, јавна дипломатија је постала примарно оруђе за Кину у развоју меке моћи. Јавна дипломатија по Најевој дефиницији је усмјерена примарно на невладине појединце и организације, а у Кини јавна дипломатија, често, има облик културне дипломатије, будући да се у овој држави филмови, радио, телевизија као и спорт класификују као култура (Lai, 2012a). „Културна мека моћ“ када се буквално преведе термин (*wenhua ruan shili*, 文化软实力) на српски језик има значење „култура као мека моћ“. Осим нагласка на културу као меку моћ коју је истакао бивши кинески предсједник Ху Ђинтао, као популарно мишљење међу истраживачима у Кини је да је култура кључна за кинеску меку моћ. Предсједник НР Кине Си Ђинпинг (Xi Jinping) приликом обраћања радној групи на 12. Сједници Политбироа КПК, 30.12. 2013. године и између осталог истакао „да је потребно испунити четири захтјева у циљу јачања кинеске меке моћи: потреба за изградњом чврсте основе за развој културне меке моћи, потреба за истицањем кинеских вриједности, представљање јединственог шарма кинеске културе и јачање међународног дискурса“ (China, 2013). Култура се сматра кинеским оруђем у дипломатији које Кина користи у

пројекцији меке моћи. Кинеска култура је сама по себи специфична и самим тим привлачна за јавности ван Кине, а кроз културну размјену Кина жели да се представи као цивилизована, одговорна нација која заслужује повјерење (Lai, 2012b).

На основу овог можемо посматрати и концепт кинеске политике у БиХ који обухвата све елементе од инвестиција, помоћи, културне и образовне сарадње и садржи поруке и гледиште из кинеског угла. Тако Кина наглашава своју традиционалну културу, филозофију, медицину, архитектуру, борилачке вјештине и све што носи специфичну поруку о диверзитету и различитој позадини знања и разумијевања. Према томе видимо улогу Конфуцијевих института (КИ) као једног од кључних инструмената путем којих се ове поруке преносе. Кинески академици тврде да су кинеска мека моћ, традиција и хармонија укоријењени у конфуцијанизму и другим кинеским мислима и школама те као такве обезбјеђују „алтернативу самосвјесног вриједносног система Запада” (Lai, 2012b, p.85).

У наставку овог рада ћемо да представимо горе наведене елементе као садржај меке моћи коју Кина настоји да пројектује у БиХ, као и представљање жељеног имица, затим ћемо даље испитати да ли тај жељени пројектовани имиц одговара перцепцији у БиХ. У циљу представљања процеса јавне дипломатије у БиХ, дајемо најприје уводни преглед узрока који су довели до интензивног приступа изградњи имица од стране Кине.

8. Циљеви и пројекција кинеске меке моћи у Босни и Херцеговини

Сарадња између Босне и Херцеговине се интензивира са оснивањем „механизма сарадње између земаља Централне и Источне Европе и Кине” под називом „17+1”, а касније и иницијативе Појас и пут. Овај оквир сарадње, дио је претенциозне и кинеске Иницијативе појас и пут, коју она спроводи на неколико паралелних равни као што су геополитика, безбједност, култура, политика и економија. Од 2012. године нова платформа за дијалог је креирана између Кине и тада 16 земаља Централне и Источне Европе, од којих су 11 чланице Европске уније, осталих пет које нису чланице, Кинези категоришу као земље Балканског региона. Кина сарађује са земљама Западног Балкана углавном као финансијер инфраструктурних пројеката и извор директних инвестиција и зајмова, а што је у складу са кинеским стратешким циљем за Западни Балкан – развој Копно-море-брзог коридора, као дијела иницијативе Појас и пут, који има за циљ

побољшање повезаности Кине са Европском унијом (Wouter Zweers & Vladimir Shopov, 2020).

Кина према земљама овог региона нема јединствену стратегију и углавном се сарадња одвија билатералним везама са регионом у оквиру платформе „17+1“. Од самог оснивања, иницијатива је напредовала у јачању дијалога и сарадње између Кине и земаља Централне и Источне Европе. Шефови ових држава се састају једном годишње и на састанку у Риги 2016. године, кинески премијер Ли Кећанг (Li Keqiang) званично је промовисао 10 милијарди евра за финансирање инфраструктуре и пројеката који се односе на јачање производних и инфраструктурних капацитета. Један од највећих изазова са којим се суочава Кина је подозрење Европске уније и све негативнији став по питању сарадње са земљама Западног Балкана. Европска унија је увела нови систем који захтијева од земаља кандидата да евалуирају „малигни утицај трећих земаља“. (Kavalski, 2020)

Овај нови захтјев је усклађен са упозорењима ЕУ о растућем утицају Кине у Централној и Источној Европи. Јоханес Хан (Johannes Hahn) тадашњи комесар за проширење Европске уније назива „механизам сарадње 17+1“ „тројанским коњем“ и осим што европски политичари изражавају бојазан од кинеског утицаја на земље које су у Европској унији, нови прилив кредита и инвестиција у овим земљама такође представља проблем за Европску унију. (Kavalski, 2020). Земље Западног Балкана, Босна и Херцеговина поготово, су осиромашене након рата, још су политички нестабилне, а бројни пројекти Европске уније и шире међународне заједнице нису допринијели економској реформи, развоју и напретку.

Поставља се питање да ли ће Кина својим инвестицијама, подржаним снажном економијом успјети да оснажи недовољно развијена тржишта овог нестабилног подручја Европе и даље поспјешити интеграцију држава Западног Балкана у Европску унију или ће се наставити са досадашњом политиком подјеле и неразумијевања. Ефикасност кинеских покушаја да остваре односе са земљама Западног Балкана зависе и од односа ових држава према Кини. Недавно објављен извјештај Клингендал института (Cligendael Institute) истражује да ли и како кинески утицај на земље Западног Балкана које нису у Европској унији, утиче на интересе Европске уније (Wouter Zweers & Vladimir Shopov, 2020). У извјештају се наводе три области веза на које Кина може да утиче, политичке, економске и безбједносне, те у складу са налазима забиљежено је јачање билатералних односа. Сарадња са земљама Западног Балкана, а тако и Босном и Херцеговином се углавном

одвија у области енергетских пројеката и академске сарадње, али се и овај процес посматра као недовољно институционализован (Wouter Zweers & Vladimir Shopov, 2020).

Инвестиције које Кина спроводи у овом дијелу свијета, се углавном односе на секторе инфраструктуре и енергетског сектора. Разлози су двојаки. Први је потреба земаља Балкана да унаприједи инфраструктуру и искористе енергетске потенцијале који такође кинеској страни нуде и прилику за остваривање одређених политичких утицаја у региону.⁷

Кина такође настоји развити инфраструктурну и дистрибутивну мрежу у овом дијелу свијета, која би била погодна за даљи продор на европско тржиште у чему земље Балкана, како смо горе и навели, имају посредујућу улогу (Stević & Grujić, p.86, 2015). И док се инфраструктурни пројекти апсолутно прихватају, постоји одређено незадовољство због кинеских страних директних инвестиција (ФДИ). У складу са својим циљевима, Кина интензивира и активности у области јавне дипломатије. У циљу придобијања шире јавности у Босни и Херцеговини и приближавања политике Кине, те сузбијања негативних написа западних медија о Кини као пријетњи на Западном Балкану, Кина настоји побољшати свој имиџ у земљи која традиционално нема снажне везе са Кином и која нема задовољавајући академски приступ изучавању Кине. У складу са кинеским програмом јавне дипломатије која се ослања на културу и традиционалне вриједности, Кина настоји да утиче и побољша перцепцију грађана Босне и Херцеговине о себи као земљи која не представља пријетњу, није хегемон и чији економски развој и реформа могу да буду добар модел за Босну и Херцеговину.

Досадашња истраживања су показала „малу заинтересованост БиХ грађана за Кину, као и недовољно познавање прилика у Кини” (Solaja, Перцепција kineske spoljne politike u Bosni i Hercegovini, 2020, p. 41). Како смо дефинисали језик и културу, те дискурс мирољубивог развоја као елементе меке моћи које Кина настоји да пројектује у Босни и Херцеговини, у наставку ћемо представити развој тог процеса путем три механизма академске размјене, тинк тенкова и Конфуцијеvih института. Наредно

⁷ Примјер је подршка Србије НР Кини код питања Ујгура, што је у супротности са политиком Европске уније, јер Србија је подржала декларацију којом се кршење људских права Ујгура и Синђангу дефинише као „борба против тероризма и екстремизма“.

поглавље представља институционални оквир ових елемената меке моћи, а затим и детаљни приказ и рад одабраних елемената меке моћи у Босни и Херцеговини.

ГЛАВА 2

9. Кинеска спољна политика – узроци који су утицали на интензивнију изградњу имиџа и јавну дипломатију НР Кине

Кинески напори у промовисању културе и остваривања политичког утицаја имају коријен у хиљадугодишњој историји кинеске мисли. Почетком 20. вијека, кинески лидер Чанг Кај Шек (Chiang Kai-shek) или (Jiang Jieshi) Ђанг Ђеши по транскрипцији са стандардног кинеског језика, у спољним пословима је заступао „принчевски пут” *wangdao* у односу на „пут хегемона” *badao* (Brown, 2020). Након доласка на власт Комунистичке партије Кине, однос према хегемонији се није промијенио. Историја стратешког размишљања, која је упориште имала у филозофији и историји је указивала на предности савеза који се остварују мирним путем у односу на контролу и јачање војске (Brown, 2020).

У децембру 2019. године навршило се 40 година од почетка кинеске реформе и политике отварања која је покренута под вођством Денг Сјаопинга (Deng Xiaoping) 1978. године на Трећем пленуму ЦК Комунистичке партије Кине. Током периода од 40 година, 740 милиона људи је избављено из сиромаштва и економски раст биљежи константан успон. (Xinhuanet, 2018). Политике реформе и отварања представљале су радикалан заокрет у односу на период Мао Цедонга и колективне привреде. Денг Сјаопингова реформа 1978. године и политика отварања довела је до великих промјена у спољно - економским и политичким односима НР Кине. Кина је заузела своје мјесто у Уједињеним нацијама и Савјету безбједности још 1971. године, али тек са реформом коју проводи Денг Сјаопинг доживљава успон и добија нову улогу у свјетској економској и политичкој сцени (Mitrović, 1994).

Растућа економска моћ утиче и на спољну политику, те политику безбједности НР Кине и усвајање одлучнијих ставова. Након усвајања политике реформе и отварања, међународна ситуација се промијенила, али су одређени изазови остали исти, те кинески лидери Денг Сјаопинг, Ђанг Земин (Jiang Zemin), Ху Ђинтао (Hu Jintao), прилагодили су дипломатске политике међународној ситуацији, али и домаћим потребама. Денг Сјаопинг је први истакао важност дуготрајног мира који Кина треба да искористи за економски

развој. Мир и економски развој остају окосница кинеске спољне политике до данас. Денг Сјаопинг је дао дефиницију оријентације кинеске политике: „Мир не може постојати без развоја и развој се не може реализовати без мира. Мир је најважнији услов људске егзистенције и развоја“ (Xiaoping, 1974). Кина се и тада ослањала на пет принципа које је установио премијер Џоу Енлај (Zhou Enlai) као водећи принцип на које се Кина ослања приликом преговора. Овај дискурс у спољној политици се такође задржао до данас. У децембру 1953. године током преговора са делегацијом Индије први пут су истакнути пет принципа мирне коегзистенције: обострано уважавање територијалног интегритета и суверенитета, (током Азијско-афричке конференције, преименовано у обострано уважавање суверенитета и територијалног интегритета), неагресивност, немијешање у унутрашње послове, равноправност и заједничка корист, те мирна коегзистенција. Заједничка изјава премијера Кине и Индије је издата 28. јуна гдје се наводе Пет принципа мирољубиве егзистенције као водећи принципи у билатералним односима Кине и након тога се проглашавају нормама на којима су засновани међународни односи и спољна политика коју Кина води (Ministry of Foreign Affairs of PR China, 2019).

Након догађаја на кинеском тргу „Тјенанмен“ (Капија небеског мира) и проблема са којима се Кина, након тог инцидента, суочила са међународном заједницом, Денг је издао наредбу која гласи „морамо бити мирни, мирни и мирни“ (Ministry of Foreign Affairs of PR China, 2019). Наредне године развио је „Стратегију 24 карактера“ – број карактера који се користи у називу, и која се преводи: „Мирно посматрати, обезбиједити позицију, мирно се носити са проблемима, скривати капацитете и добијати на времену, не истицати се, никад не преузимати вођство“ (Ministry of Foreign Affairs of PR China, 2019). Ово све указује да је Кина имала намјеру да се супротстави хегемонији у међународним односима али не на агресиван начин него опет ослањајући се на принципе мирне коегзистенције. На основу политике „једна земља, два система“ коју је предложио Денг Сјаопинг 80-их година, 1997. године матичној држави НР Кине, враћен је Хонгконг и 1999. године Макао. Кина је 1979. године објавила и стратегију „мирног уједињења“ према Тајвану, а Централна влада је касније прилагодила политику на „мирно уједињење и једна земља, два система“. Овим је стратегија „24 карактера“ примјењена и у пракси.

У посљедњој деценији, мијења се „политика од 24 карактера“⁸ у спољним односима која је дефинисана за вријеме Денг Сјаопинга.

Државна канцеларија за информације НР Кине је у децембру 2005. године објавила Бијелу књигу под називом Кинески мирољубиви развојни пут. Документ се састоји од пет поглавља: Мирољубиви развој као неизбежан пут за кинеску модернизацију, Промовисање свјетског мира и развоја са кинеским растом, Развој уз ослањање на властите снаге, Реформа и иновација, Потрага за заједничким развојем са другим земљама, изградња хармоничног свијета са одрживим миром и заједничким просперитетом (The State Council of the People's Republic of China, 2011). У складу са Бијелом књигом „Кина треба да се развија кроз изградњу свјетског мира и да допринесе свјетском миру кроз властити развој.“ (Chinese Government Official Web Portal, 2011). Сљедећи наведен циљ је да: „Кина мора постићи развој уз властите снаге спровођењем реформи и иновација, у исто вријеме потребно је да се отвори према другим земљама и од њих учи. Све ово води ка путу који је „научни, независтан, отворен, миран кооперативан и заједнички развој“ (The State Council of the People's Republic of China, 2011). Основни принцип спољне политике, огледа се и у сљедећој изјави: „мир, отварање, сарадња, хармонија, обострана корист су наша политика, идеја, принцип и циљ“. Основна порука је представљена у изјави да „пут мирољубивог развоја представља усклађивање домаћег развоја са отварањем ка свијету, повезивање развоја Кине са остатком свијета и комбиновањем основних интереса кинеског народа са заједничким интересима људи широм свијета“ (The State Council of the People's Republic of China, 2011).

Постизање хармоније и развоја унутар земље води ка вањском развоју, јер само стабилна и развијена Кина може равноправно да учествује у свјетским токовима. На овом принципу Кина покреће и Појас и пут иницијативу заједничког развоја⁹, те регионални

⁸“Мирно посматрати, обезбиједити позицију, мирно се носити са проблемима, скривати капацитете и добијати на времену, не истицати се, никад не преузимати вођство“ (Ministarstvo spoljnih poslova NR Kine, 2019).

⁹Не постоји званична или општеприхваћена дефиниција за иницијативу Појас и пут. У складу са кинеским акционим планом, иницијатива се односи на “азијске, европске и афричке континенте и придружена мора”. Кинески акциони план и званична комуникација која је везана за *Појас и пут* јасно даје на знање да је циљ ове иницијативе да Кина да свој допринос међународном економском развоју, јачајући „повезаност” – кључна ријеч кинеске јавне дипломатије. Стари Пут свиле је представљао мрежу трговинских путева, коју је званично успоставила Хан династија. Пут је ишао од Сиана (Хиан) на истоку и завршавао се у Медитеранском мору на западу, повезујући Кину са Римским царством. Пут свиле није био само једна рута него низ главних трговинских рута које су помагале изградњу трговинских и културних веза између Кине, Индије, Перзије, Арабије, Грчке, Рима и земаља Медитерана.

Кина је креирала акциони план за концепт Новог пута свиле у облику иницијативе „Појас и пут“. Овај гигантски, по обиму претенциозни, план обухвата подручје које покрива 55% свјетског БНП-а, 70% свјетске популације, и 75% укупних познатих енергетских резерви. НР Кина је данас привредним растом постала друга највећа привреда на свијету мјерено нивоом бруто домаћег производа и највећа земља извозник.

механизам сарадње „17+1” са земљама Централне и Источне Европе као и остале механизме у којима Кина учествује или је била оснивач.¹⁰ Сам термин и концепт мирољубивог развоја се најпре користио да разувјери остале народе да кинески успон и раст, војни и економски, неће представљати пријетњу за мир и стабилност и да остали народи могу имати само користи од растуће моћи и утицаја Кине. Посљедњих десет година јавља се све већа потреба да се одговори на питања да ли Кина настоји да буде хегемон, или је сила која ће се држати *status quo*, да ли ће се придржавати правила или ће уводити нова правила.

Данас је Кина друга економија свијета, њен утицај је много већи него раније, поглед на намјере Кине у међународним односима постаје много значајнији него раније. Од 2001. године раст кинеске економије се учетворостручио и док се остатак свијета борио са економском кризом 2008, Кина је кроз њу прошла упумпавањем средстава, развијањем домаће потрошње као мотора развоја и успјела да великим дијелом амортизује посљедице ове кризе. У најновијој свјетској кризи пандемије корона вируса, Кина се након првобитних проблема, поставила као свјетски лидер који осим знањем и примјером поставља се и као главни извор хуманитарне помоћи по свијету. Поред тога, кинеска „дипломатија вакцина“ како је зову западни медији, све више указује на немоћ и недостатке са којима се суочавају Европска унија и остале развијене земље које нису пружиле помоћ у достави вакцина земљама у развоју.

Западни аналитичари постављају питање која је политичка стратегија иза свега. Водећи теоретичари и истраживачи у западним земљама концепт мирољубивог развоја посматрају као прикривање кинеских намјера. У складу с тим Миршајмер објашњава да је ово прерушавање раста кроз коришћење теорије мирољубивог развоја и конфуцијанског дискурса (Mearsheimer, 2014). Дејвид Шамбау, аутор који пише о расту Кине, али

Усвајањем најсавременијих технологија и преласком на раст који се заснива на иновацијама, те улагањима у домаћи потенцијал, укључујући и људски капитал, Кина је ушла у спровођење 14. Петогодишњег плана који ће трајати до 2025. године са фокусом на трансформацију развојног модела, циљеве економског раста, одрживост и заштиту животне средине, те економију која је иновативна и ослобођена притиска страних држава. С друге стране, кинески раст се суочава са многим изазовима као што су недостатак конкуренције на домаћем тржишту капитала, растућа економска неједнакост, старење становништва и питање опстанка друштвене и политичке кохезије, велики број флукутирајуће радне снаге нарочито након избијање Свјетске економске кризе те кризе изазване пандемијом вируса Ковид 19, која су свакако оставиле, али не толико јаке, посљедице и по кинеску економију. Кина се окреће новим тржиштима и покреће нове иницијативе како би успјешно одговорила на властите изазове (Stevic, Grujic, 2015, p.55).

¹⁰Механизми у којима Кина учествује су Шангајска организација за сарадњу, ШОС, АСЕАН, АПЕК, БРИКС...

обухватајући шест различитих димензија глобалног дјеловања (перцептуално, дипломатско, глобално управљање, економско, културно и безбједносно), сматра да већина аутора и литературе који се баве кинеским растом објашњавају овај успон на „вертикалан“ начин и асиметричан сусрет или неминован сукоб са Сједињеним Америчким Државама (Shaumbaugh, 2013). Исто тако оспорава и да ће Кина бити велика сила и објашњава неодређену позицију Кине у глобалном управљању које је фокусирано на властити економски развој. Он посматра Кину кроз ограничену моћ и ограничен утицај на свијет и цитира Наја који каже: „највећа опасност је прецијенити Кину и од тога да Кина сама себе прецијени“ (Shaumbaugh, 2013, p.311). Кисинџер, с друге стране, користи додатно знање или *background knowledge*, које подржавају и кинески теоретичари међународних односа и окреће се прошлости и кинеском царству, те објашњава садашњу Кину кроз призму синоцентричног система који је владао Централним царством. Објашњава да Кина никад није имала интерес да доминира другим земљама које нису у њеној близини. По њему, у кинеској верзији посебности Кина није изводила идеје него је „омогућила другим да дођу и траже их“ (Kissinger, 2012). Кисинџер сматра да је стратешко размишљање о спољним пословима у Кини условљено жељом да контролишу специфична питања која су им важна, да користе предности које су им на располагању како би елиминисали непознанице и користе интуитивне процесе слично са веићи (weiqi-围棋) игром, игром кинеског шаха (Kissinger, 2012)¹¹.

Потакнути свјетском дебатом о све „чвршћем“ ставу НР Кине у међународним односима, поготово од 18. конгреса КП Кине 2012. године са доласком на власт председника Си Ђингпинга, кинески теоретичари се укључују у све интензивнију расправу широм свијета о промјенама у међународној стратегији НР Кине од (韬光养晦) *Tao guang yang hui* – држати се по страни до (奋发有为), *Fan fa you wei*, или тежити као постигнућу.

Један од најважнијих званичних догађаја који указује на радикалнију промјену у спољној политици Кине је 19. конгрес ЦК КП, 18. октобра 2017. године када је председник Си Ђинпинг представио своју визију кинеске будућности (Xinhua, 19th CPC National Congress, 2017). Си се користио конфуцијанским дискурсом и истакао приоритете

¹¹Кинески шах или веићи је најстарија стратешка мисаона игра. У игри два играча се такмиче у опкољавању територије играјући наизмјенично на дрвеној табли са хоризонталним и вертикалним линијама помоћу фигура које се зове каменови. Камене плочице се наизмјенично постављају на пресеке линија, а сваки играч има по 18 плочица од којих су једне црне, а једне бијеле боје. Велики прој потенцијалних потеза за играње чини ову игру изузетно компликованом, иако су јој правила прилично једноставна (Weiqi najstarija kineska strateska igra, 2020).

„обнове“ кинеске моћи и остварење „кинеског сна“ (Xinhua, 19th CPC National Congress, 2017). Иако је фокус био на остварењу домаћих резултата, циљева и изазова, његов говор даје кључни увид у то како кинески лидери настоје унаприједити своју улогу у свијету. Будућност Кине је представљена као двофазни план Кина као „потпуно развијена нација“ до 2049. године, на 100-годишњицу оснивања Народне Републике Кине. Циљеви који се односе на период 2020-2035. су углавном остваривање социјалистичке модернизације и Кина као „глобални лидер у иновацијама“. У другој фази, Си је истакао да ће Кина постати „глобални лидер у смислу свеобухватне националне моћи и међународног утицаја“ (Xinhua, 19th CPC National Congress, 2017).

Паралелно са овим процесима развијају се дискурси меке моћи који настоје да прикажу Кину у складу са три имица која смо дефинисали. Ови дискурси се ослањају на кинеске традиционалне вриједности, конфуцијанизам, али и марксизам и лењинизам.

Сама идеологија у смислу марксизма и лењинизма се истиче у спољној политици НР Кине јер даје оправдање за остварење циља Кине као велике силе. На то се у Кини гледа као историјску неопходност, морално оправдану, коју Кина заслужује након понижења које је доживјела у 19. вијеку и Опијумским ратовима, периоду који Кина назива „100 година понижења“. Према томе овај наратив је и морални као што је и историјски.

У овом дијелу ћемо представити дијалектику „средине“ или Џонгјонг *zhongyong*, које уз „додатно знање“ или „background knowledge“ представља по аутору Ћин Јаћингу (Qin Yaqing) кључ за разумијевање стратегије Кине као актера у међународним односима.

9.1. Џонгјонг дијалектика и „проширено знање“ - Континуитет кроз промјене

Џонгјонг у преведеном значењу представља „средњи курс“, кинески начин размишљања и разумијевање свијета и универзума и кинеска бихевиорална норма која почива на кинеској филозофији јићинга и даоизма. Ћин објашњава да се дискурс о кинеској стратегији спољних односа фокусира на дихотомију која се заснива на Хегеловој дихотомији и супротстављању двије стране које су неминовно сукобљене. У складу с тим, он објашњава да Џонгјонг дијалектика као саставна компонента „проширеног знања“ које је саставни дио кинеског културног наслеђа, представља најбољи начин тумачења кинеске спољне политике. У складу с тим, „средњи курс“ је увијек начин у складу с којим се Кина понаша, избегавајући екстреме на било којој страни (Qin, 2014, p.287). Ћин истиче да је континуитет кроз уношење промјена карактеристична одлика кинеске спољне стратегије. За реализацију ове стратегије видимо пет основних принципа које је установио

Цоу Енлаји којих се Кина и даље придржава, уз прилагођавање глобалним промјенама. Тако Кина преузима учешће и оснивање механизма сарадње кроз које примјењује и јавну дипломатију као једно од кључних оруђа. Ћин наводи да дијалектика Џонгјонг представља кључну компоненту проширеног знања о Кини које се заснива на кинеској историји, филозофији и културној традицији и који представља својеврсне норме у понашању и самим тим представља и теоретски оквир за расправу о кинеској спољној политици. Позива се и на Емануела Адлера и наводи да нови приступи међународним односима имају фокус на проширеном или бекграунд знању које има већи значај у друштвеној акцији него репрезентативно знање (Qin, 2014, према Adler, 2005). Сам термин „проширено знање“ је увео Серл (Searle) који каже да „све наше намјере, увјерења, наде једино функционишу у односу на знање које је засновано на бекграунду и који омогућава да се носимо са свијетом“ (Qin, 2014, p.107 према Searle, 1999), и Ћин га даље дефинише као знање које обликује размишљање и руководи друштвене акције (Qin, 2014, p.289). У теорији међународних односа проучава се логика држава као међународних актера, и трага се за одређеним каузалним варијаблама на примјер национални интерес који реализам дефинише као моћ, међународне институције у дефиницији неолибералног институционализма и идентитет и међународне норме за конструктивизам (Waltz, 1979). По Ћину понашање актера у међународним односима се треба тумачити кроз историју, искуство, праксу и обичаје.

У складу с тим је и Џонгјонг дијалектика основа за кинеско дјеловање у међународним односима као што је Хегелова дијалектика основа за дјеловање земаља чије се духовно наслеђе заснива на западним вриједностима (Waltz, 1979). Овом теоријом и дискурсом у спољној политици Кина настоји да пројектује имиџ не само традиционалне и древне цивилизације која баштини знање на 5000 година дугом искуству и историји, него и као непријетећи актер у међународним односима који бира средњи пут и не представља пријетњу за друге државе. Кинески теоретичари, власт и академија инсистирају на одмаку од дискурса као што је „чвршћи став Кине у спољним пословима“, јер се термин *assertive* на енглеском језику (чвршћи став) од 2008. године десет пута повећао у новинским чланцима и академским радовима и 700 пута у блогovima на енглеском језику (Qin, 2014, p.296). Дејвид Шамбау повезује овај дискурс са периодом 2009-2010. када је Кина изнијела своје чвршће ставове у вези спорова у Јужном кинеском мору, те према САД и Европској унији (Shambaugh, 2011, p.7). Можемо додати и кинеску јавну дипломатију која се односи „чвршће“ према међународним компанијама и гдје се сматра да Кина користи

своју доминантну економску позицију да примијени своје стандарде, политике и вриједности у свијету.¹²

Кинеска влада, а и јавност су постали много утицајнији актери за многе међународне компаније, што изазива подозрење и несигурност у међународној заједници која је навикла да се ослања искључиво на западне вриједности које треба да вриједе као универзалне. Чвршћи став не мора да неминовно значи и негативан став који ће довести до тензија и сукоба. За сада видимо и континуитет и промјене у кинеској спољној политици и у складу са кинеском дијалектиком гдје се континуитет и промјене допуњају. Средњи пут не представља при томе математичку средину, него баланс између екстрема (Qin, 2014, p.303).

Најважнији циљ кинеске спољне политике је домаћи развој или како Кинези зову - „национална обнова“, и у складу са изјавом председника Си Ђинпинга на конференцији о добросусједској дипломатији: „Стратешки циљ наше добросусједске дипломатије је да пратимо и испуњавамо два циља и обнову кинеске нације.“ (Xinhua News, 2013). У складу с тим, видимо да су сви стратешки циљеви кинеске спољне политике, општи и посебни везани за економску обнову.

Стратешке политике Кине усмјерене су на стварање повољне средине за домаћи развој и стратешких механизма за постизање тог развоја. Један од механизма је и јавна дипломатија која користи културу као меку моћ. Иако култура није онipotентан фактор, она обликује унутрашња и спољна понашања једне нације. Европа и САД нуде свијету демократију као ултимативну вриједност, док је „доктрина средине“ кинески допринос међународној заједници. Свјетски поредак данас још увијек има карактеристике економских, политичких и културних екстрема. Доктрина средине прихвата разлике и хармонизује екстреме. У том смислу, мека моћ кинеске спољне политике се заснива на доктрини средине, средњем путу и по томе се Кина позиционира у свијету као дефанзивни учесник у систему, неко ко не мијења *status quo* 现状 или се опире хегемонији, него дефанзивно управља унутрашњим и вањским изазовима при чему избјегава сукобе да би мирно управљали властитим развојем и модернизацијом.

¹²Случај произвођача камере Леика који је објавио снимак студента са Тјенанмен протеста у склопу одавања почаст славним фотографима. Кинеска друштвена мрежа Веибо је реаговала и упозорила да Леика вријеђа Кину. Ланац Мериот хотела је у свом упитнику одвојио Кину, Хонг Конг и Макао као одвојене регије, и кинеска влада је блокирала сајт на седам дана.

На конкретним примјерима из кинеске спољне политике видимо политику средњег пута на дјелу и континуитет кроз промјене који су представљени у теоријском оквиру рада и начин на који се Кина прилагођава глобалној ситуацији.

9.1.2. Пекиншки консензус као усвојени кинески дискурс

Кинески економски развој је незаобилазан елемент у дискурсу меке моћи. Од 1978. и почетка реформи које проводи Денг Сјаопинг, свијет свједочи економској трансформацији која до сада није забиљежена. Неке од земаља трећег свијета, виде овај модел као примјенљив и добар примјер развоја за сиромашне земље. Ако кинески развој постане ефикасан модел за земље у развоју, Кина добија моћан и важан механизам меке моћи. У другом случају ако не успије да ријеши дугорочне изазове, угрозиће своју меку моћ.

Још један концепт у дискурсу меке моћи, који испитујемо је Кина као предводник земаља у развоју. Сам термин Пекиншки консензус не долази из Кине него од аутора Џошуа Рамо који је по угледу на Вашингтонски консензус сковао термин који представља антипод том концепту (Ramo, 2004). Он процјењује да ће Пекиншки консензус замијенити хегемонски модел развоја Сједињених Америчких Држава. Као најважније елементе овог модела, наводи јаку државу, способну да обликује национални консензус на модернизацији тако што осигурава потпуну политичку и макроекономску стабилност и настоји постићи далеко-досежне домаће реформе (Ramo, 2004, p.3-5).

Економист, Џон Вилиамсон је 1989. године дао препоруке за економски и политички развој под називом Вашингтонски консензус. Од тада се овај модел сматрао као најјефикаснији економски модел развоја за неразвијене земље и земље у развоју. Идеали капитализма слободног тржишта, који подразумевају отворене политике трговине, приватизацију и дерегулацију, представљали су рецепт за развој земаља „трећег свијета“ (Turin, 2010). Овакав систем је довео до бројних криза, стагнације и рецесије, те до финансијског колапса 1990-их. Џошуа Купер Рамо, дефинише Пекиншки консензус као пандам Вашингтонском, и базира га на кинеском моделу развоја који је Кина започела од 1978. године са Денг Сјаопингом. Кина види овај модел као додатни алат у спољној политици који гради и имиџ који Кина настоји да пројектује земљама у развоју. Овај концепт представља и Кину као алтернативни модел развоја у земљама у развоју, који може да буде привлачан за Босну и Херцеговину.

Оно што је привлачно земљама у развоју и поготово земљама на Балкану је што овај модел признаје да свака земља треба да слиједи свој јединствени модел развоја, насупрот униформисаном приступу Вашингтонског консензуса, који прописује десет мјера једнаких за све (Ramo, 2004, p. 5).

По Рами, Кина је Пекиншки консензус дефинисала као свој модел који представља спој кинеског размишљања са наученим лекцијама из „пропале културе глобализације“ (Ramo, 2004, p. 5). Пекиншки консензус као и Вашингтонски консензус садржи идеје које се не односе само на економију, него бољи квалитет живота, политику и баланс моћи (Ramo, 2004, p. 5).

Рамо је дефинисао три тачке кинеског развоја које друге земље могу да примијене¹³. Као посљедња тачка наводи се самоопредјељење, потреба земаља у развоју да активно траже независност од вањског притиска које намећу „хегемони“ као Сједињене Америчке Државе (Ramo, 2004, p. 12).

Независност и ненаметање услова од стране Кине, те односи са Србијом, са којом Кина има најчвршће везе у региону, утицале су на веома позитавн став званичника у Републици Српској према Кини, али и у јавности. У испитивању ћемо показати да ли тај имиџ Кине као предводника земаља у развоју, независне земље која се не мијеша у унутрашња питања одговара и перцепцији становништва у БиХ. Уопштено гледано овај кинески модел је наишао на интересовање код многих земаља у развоју.

Кинески модел развоја води ка дилеми о мекој моћи. Кина настоји развити меку моћ до пуног потенцијала. Негативни развоји унутар Кине лоше утичу на њену слику у спољном свијету. Кинеска промоција научног развоја је један од начина ефикасне меке моћи и представљања Кине као модерне државе која базира свој развој на знању и научно технолошким достигнућима. Приближавање и објашњавање кинеских али и азијских вриједности западнима, је један од начина приближавања Пекиншког консензуса.

¹³I: Иновације, Влада мора да ради на иновацијама како би се рјешавали изазови које доносе промијењена економска и друштвена средина (Ramo, 2004, p. 15). Овај аспект ПК се изводи из кинеских иновација које су примјењене на развој од 1979. године. Кина је држала фокус на креирању ефикасних политика, које рјешавају проблеме који су важни за људе. Како би постигли овај циљ, неопходно је да Кина стекне разумијевање о томе шта народ жели. II: Постизање циљева - не трка за БДП-ом предлажу повећан фокус на мјере као што су квалитет живота и једнакост као области које Кина жели да постигне (Ramo, 2004, p. 12). Квалитет: најтачнија мјера је квалитет живота по развојном индексу УНДП-а који опет представља алтернативу развоју који се изражава економским индикаторима. Мјерење развоја на овај начин, наглашава резултате или оспорава одређене резултате као на примјер када раст прихода одговара само малом дијелу становништва. III. Самоопредјељење

По овој теорији, Кина, дакле, не жели да намеће своје приоритете осталим партнерима и самоодређење је кључна компонента овог приступа и представља алтернативну вриједност у односу на Вашингтонски консензус који уз америчку спољну политику у посљедњој деценији све више одбија нације и доживљава се као наметнут и хегемонистички. Западне силе се против ове алтернативе боре приказом Кине као пријетње, а с друге стране неке земље у развоју идеалистично приказују Кину као земљу која је извор новца за све недовршене или никад започете пројекте.

9.1.3 Кина као пријетња или Кина као прилика

Драган Павлићевић на примјеру Србије показује да „дихотомија у тезама Кина пријетња или Кина као прилика „кроз бифокална стакла“ парадигме пријетња или прилика не омогућава да се сагледају изазови или/и прилике сарадње и односа са Пекингом на основу доказа и у складу са аутентичним околностима” (Pavličević, 2018). Павлићевић се ослања на теорију Ченгсин Пана о представљању Кине на Западу кроз два имица „Кина као пријетња“ и „Кина као прилика“ као нормативне парадигме које дефинишу и „шта треба да се проучава, која питања да се постављају, како да се постављају и која правила треба пратити у интерпретацији договора“ (Pavlicevic, 2018 prema Ritzer, 1996, p. 637). У складу с тим, нормативна питања долазе испред емпиријске процјене одређених проблема. Анализирајући Кину као прилику или пријетњу на примјеру Србије, Павлићевић доказује теоријски оквир у складу са Паном и износи да ставови који се односе на „инвестиције које долазе из Кине као спасиоце Србије“ не стоје и не одговарају реалности, као ни тезе које се односе на Кину као пријетњу и у оба случаја представљају или „нереалне наде“ или „пренаглашене пријетње“ (Pavličević, 2018, p.15). Извођењем емпиријских доказа показао је да су теорије Кине као пријетње неосноване и у смислу нарушавања економске стабилности Србије кроз директне погодбе или кроз подршку коју је Србија дала Кини у случају Јужног кинеског мора. Подршка је у складу са политиком очувања суверенитета и територијалног интегритета који Србија заговара у складу са својим унутрашњим питањем покрајине Косово која је прогласила независност од Србије 2008. године. Павлићевић на крају упозорава да анализе које се базирају на парадигми прилика или пријетња ће резултирати разочарењем и утицаће на стагнацију односа двије земље (Pavličević, 2018, p.15).

Аутор даље претпоставља да се резултати могу примјенити у осталим земљама Централне и Источне Европе, али теза није потврђена. Ми ћемо даље у раду испитати

перцепцију кинеске меке моћи у Босни и Херцеговини и на тај начин дати допринос проширењу ове теорије у дијелу који се односи и на виђење кинеске спољне политике.

9.2. Кинеска спољна политика у Босни и Херцеговини

Кина је 1992. године гласала за пријем Босне и Херцеговине у Уједињене нације као суверене и независне државе и прва посјета прије успостављања званичних дипломатских односа са Кином је била посјета тадашњег министра вањских послова Хариса Силајџића. Иако је Кина имала пријатељске односе са бившом Југославијом, Кина је признала независност свих бивших југословенских република и подржала њихов улазак у Уједињене нације као независних држава.

Босна и Херцеговина и НР Кина су у априлу 1995. године успоставиле дипломатске односе на амбасадорском нивоу. Двије државе су договориле заједнички развој и сарадњу, уз поштивање суверенитета и територијалног интегритета. Влада БиХ признаје Народну Републику Кину као једину владу Кине и Тајвана који је саставни дио кинеске територије. Питање Тајвана као унутрашње питање НР Кине постаће и основа кинеске политике према Босни и Херцеговини и огледаће се касније у пажљивом односу према Републици Српској гдје Кина настоји да балансира у складу са добрим односима које има са Србијом, а да има јединствен приступ према Босни и Херцеговини без давања подршке осамостаљењу Републике Српске.

Партнерство је за НР Кину дио политике (излазак ван, *zuochuqi*) шире стратегије кинеске вањске политике заснована на продубљивању економске сарадње и остваривању веће политичке подршке (Stević & Grujić, 2015). Први кинески амбасадор Вен Сигуи (Wen Xigui) је у Босну и Херцеговину дошао 1997. године, а годину касније за првог амбасадора БиХ је именован Светислав Мудреновић који ће остати у два мандата у Кини. „Од отварања амбасаде Босне и Херцеговине у Пекингу до краја 2000. године, спољно-трговинска сарадња је повећана 14 пута” (Simovic&Mudrenovic, 2020). Према ријечима тадашњег амбасадора Мудреновића, БиХ је постигла за кратко вријеме суфицит у спољно-трговинској сарадњи са НР Кином (Simovic&Mudrenovic, 2020, p. 47).

Кина је 1999. године уручила Босни и Херцеговини 3 милиона конвертибилних марака бесповратне помоћи (Ambasada NR Kine u Bosni i Hercegovini, bilateralni odnosi, 2011). Министар спољних послова БиХ, Златко Лагумџија је 2003. године посјетио Кину, сусрео се са предсједником Државног савјета, Џу Ронгђијем и са министром спољних

послова Кине Танг Ђахуаном. Током посјете, двије стране су потписале „Споразум о културној сарадњи између владе Народне Републике Кине и Савјета министара БиХ“, „Извршни план културне сарадње између Владе Народне Републике Кине и Савјета министара БиХ 2002-2004.“ те „Споразум о промовисању и заштити инвестиција између Народне Републике Кине и Босне и Херцеговине“ (Ambasada NR Kine u Bosni i Hercegovini, bilateralni odnosi, 2011). Без обзира на ове споразуме овај период није обиљежен значајном сарадњом између двије земље. Када говоримо о области образовања, прва стипендија Министарства образовања за једногодишње школовање је припала аутору овог доктората 1999. године и током тог периода аутор је активно учествовао и у догађајима које је Амбасада БиХ организовала у Кини.

Тадашњи амбасадор Мудреновић је први наговјестио да би носиоци билатералне сарадње између Кине и БиХ требали бити ентитети и градови (Simovic&Mudrenovic, 2020, р. 47). Касније је и кинески амбасадор дао сличну изјаву и додао да ће напредак сарадње између Кине и БиХ у свим областима у великој мјери зависити од тога колико се локални лидери и пословни људи узајамно познају (Qunfeng, 2013). Познавање прилика у Кини, језика и начина пословања постаје од све већег значаја, а БиХ није имала овакав кадар да би радио на јачању веза између двије земље. До преокрета долази са оснивањем механизма сарадње прво 16+1, када Босна и Херцеговина постаје дијелом шире иницијативе која окупља 12 земаља Европске уније и пет земаља Западног Балкана (Бугарска, Хрватска, Чешка Република, Естонија, Мађарска, Летонија, Литванија, Пољска, Румунија, Грчка, Словачка и Словенија) и пет земаља Балканског региона (Црна Гора, Србија, Албанија, Босна и Херцеговина и Македонија) Оквир сарадње је успостављен у априлу 2012. године на састанку премијера Кине и земаља Централне и Источне Европе у Варшави. Од самог формирања ове платформе, дошло се до помака у дијалогу и сарадњи између Кине и земаља Централне и Источне Европе. Приближавање Кине овим земљама представља и стратешки потез, јер оне имају важан положај на „раскрсници главних међурегионалних и интерконтиненталних путева.¹⁴

¹⁴Секретаријат 17+1 се налази у Министарству спољних послова и запошљава кинеско особље. Институционални оквир се састоји од Секретаријата, Националних координатора који се састају два пута годишње, секторске асоцијације и сарадња се обавља по различитим областима.

Кина је 2016. године ставила на располагање кредите од 13 милијарди долара 3 милијарде долара инвестицијског капитала за регион, те финансира већину иницијатива у оквиру механизма сарадње¹⁵ (China-CEEC, 2017).

Све ово по Павлићевићу указује и на асиметрију између Кине и осталих учесника (Song & Pavličević, 2019). У оквиру механизма су основане посебне платформе за координацију у одређеним областима. Босна и Херцеговина још није именована као хаб за неку одређену област. Годину дана након оснивања ове иницијативе, предсједник НР Кине најављује Појас и пут иницијативу са пет основних области који се наводе у иницијативи Појаса и пута.¹⁶

Први конкретан помак у сарадњи са Босном и Херцеговином је пројекат термоелектране у Станарима, први пројекат који користи посебну кредитну линију намијењену за земље Централне и Источне Европе. Кинеска страна увиђа да су пројекти који су успјешно реализовани у Босни и Херцеговини релативно малобројни, и разлог виде у томе што двије земље имају различите свеукупне државне ситуације и модалитете сарадње. Компликована државна структура унутар Босне и Херцеговине основни је узрок застоја у развоју многобројних најављених, али никад реализованих пројеката. Предсједник Савјета министара се 2010. године тим поводом, сусрео са кинеским премијером у Пекингу и Кина је тада дала подршку за сарадњу у Свјетској трговинској организацији; осим тога Кина је понудила помоћ БиХ у вриједности од 1,09 милиона КМ, а БиХ страна се обавезала да ће уклонити административне препреке бољој сарадњи (Savjet ministara Bosne i Hercegovine, 2010). Варшавски састанак Механизма 17+1 био је један од важнијих за односе двије земље и када је кинеска страна истакла потенцијал за сарадњу између двије земље и изразила наду да ће БиХ учествовати у наредним конференцијама о развоју транспортне мреже (Večernji list, 2012).

Како бисмо додатно разумјели контекст билатералних односа који су развијени, потребно је узети у обзир мултилатерални ниво, то јест „механизам 17+1“ као платформу за заједнички приступ не само земљама ЗБ него и Централне и Источне Европе. Како смо

¹⁵ Финансијски инструменти у оквиру овог механизма су кредитна линија од 10 милијарди долара која је отворена 2012. године, Кина-ЦЕЕЦ инвестицијски фонд (0,5 милијарди), 16+1 финансијска компанија (10 милијарди евра-50 милијарди евра), Кинеска инвестициона банка АИИБ 100 милијарди долара, Фонд Пут свиле (40 милијарди долара плус 100 милијарди РМБ, Банковно удружење Кина-ЦЕЕЦ (40 милијарде долара)

¹⁶ културна размјена, координација политика (планирање и подршка великим инфраструктурним и развојним пројектима), повезаност (изградња инфраструктуре и објеката за бољу повезаност у оквиру појаса и пута), трговина и инвестиције и финансијска интеграција.

раније напоменули, 17+1 је само дио мултилатералне политике коју Кина имплементира широм свијета по узору на „модел +1” и углавном у земљама у развоју и ово се посебно односи на земље Западног Балкана гдје финансирање инфраструктуре има централну улогу за стране директне инвестиције. Разлог лежи и у примарном циљу НР Кине у овом региону, а то је близина ЕУ, која представља главно извозно тржиште за Кину.

Слика број 1, Обим робне трговине земаља Западног Балкана са ЕУ и Кином, у процентима за 2019. годину, (Wouter Zweers & Vladimir Shopov, 2020)

Извор: Wouter Zweers, Vladimir Shopov, Frans-Paul van der Putten, Mirela Petkova, Maarten Lemstr, „China and the EU in the Western Balkans A zero-sum game?“, Clingendael Report, August 2020.

	ЕУ		НР КИНА	
	<i>увоз</i>	<i>извоз</i>	<i>увоз</i>	<i>извоз</i>
Албанија	58% (1)	76% (1)	9% (3)	2% (4)
Босна и Херцеговина	61% (1)	72% (1)	7% (3)	-
Црна Гора	47% (1)	37% (1)	8% (3)	4% (5)
Сјеверна Македонија	50% (1)	79% (1)	6% (4)	2% (4)
Србија	59% (1)	68% (1)	9% (2)	2% (7)

По извјештају са Клигендал института, обим саме трговине је мањи од 10 процената, али Кина се налази на другом или трећем мјесту као најважнији партнер за увоз Босни и Херцеговини. Иако је ЕУ и даље главни партнер, Кина је помјерила остале традиционалне partnere у региону као што су Русија и Турска са другог мјеста (Wouter Zweers & Vladimir Shopov, 2020, p. 14).

Проблематика кинеског присуства у региону која привлачи међународну пажњу односи се највише на инфраструктурне пројекте. Иако су кинеске грађевинске фирме међу највећим у свијету, њихов рад у Европи је ограничен на Западни Балкан. Босна и Херцеговина је одобрила укључивање кинеске грађевинске компаније која гради 12 километара дуг аутопут Почитељ-Звировићи, дио ауто пута по цијени од 66 милиона евра који се финансира из Европске инвестиционе банке (Магау, 2020). Заједно са два пројекта у енергетици Станари и Тузла, укупан дуг БиХ је 1,1 милијарди долара што је 13 одсто

укупног спољног дуга Босне и Херцеговине (Wouter Zweers & Vladimir Shopov, 2020, p. 14). У мају 2020. године Влада Републике Српске је потписала уговор са China Gezhouba Group, који је дио кинеског државног конгломерата China Energy Engineering Corporation (CEEC), за изградњу хидроелектране Дабар на Требишњици. Кинески амбасадор Ђи Пинг и премијер Републике Српске Радован Вишковић су присуствовали церемонији потписивања овог споразума путем видео линка. Том приликом је кинески амбасадор изјавио да Ковид 19 није зауставио продубљење сарадње са Босном и Херцеговином (Y.Z, 2020).

Без обзира што само учешће Кине у региону није толико значајно, Европска унија је интензивирала негодовање (Kavalski, 2020). У складу са ранијом анализом Павлићевића о супротстављеним наративима о Кини као пријетњи и Кини као прилици, на примјеру Босне и Херцеговине се јасно показује да је и у БиХ присутна ова врста представљања кинеског имиџа као нормативне парадигме. У оквиру парадигме Кина као пријетња, наводе се изградња термоелектрана Станари и Тузла, као прљава технологија која није у складу са стандардима Европске уније које БиХ треба да испуни. Електропривреда БиХ ушла је у реализацију пројекта реконструкције три јединице и изградње 450 мегавата (MW), такозвани блок 7 пројекат за термоелектрану Тузла (715 MW). Пројекат се финансира са 777 милиона долара кредита из кинеске Егзим банке (*Exim Bank*), (Juničić & Michalopoulos, 2019). Европска унија је усвојила план којим је предвиђено да пола Европе буде покривено обновљивом енергијом до 2030. године. Након што је изгласан пројекат од стране Владе Федерације, комесар за проширење Европске уније је изразио „забринутост у вези ЕУ пута Босне и Херцеговине и посвећености међународним споразумима и ЕУ правилима“. Осим тога Секретаријат за енергетику Европске уније испитује Владу БиХ јер је узимање кредита од Кине за пројекат изградње термоелектране угрозио одредбе Уговора о енергетској повељи везане за државну помоћ (Doehler, 2019).

Комесар за проширење Европске уније, Јоханес Хан је 12. марта 2019. године поставио твит како је „изненађен одлуком која је донијета већином у Парламенту Федерације БиХ“ (Morgan, 2019) а која се односи на узимање кредита од Кине. Након што су три кинеске компаније које су укључене у пројекат запријетиле да ће се повући, одлука је донесена да се узме кредит од Кине. То је по некима показало да је новац из Пекинга ефикаснији од пријетњи које политичари у БиХ добијају из Брисела (Bechev, 2019). На овом примјеру видимо директно преламање интереса Европске уније и НР Кине на Босни и Херцеговини, а и однос саме БиХ која се определијелила за новац и економски интерес.

Срећко Латал истраживач за Прашки институт безбједности радио је анализу утицаја Русије, Турске и Кине у Босни и Херцеговини и по њему кинеско присуство је фокусирано на проширењу пословних прилика у земљи и нема значајног уплитања у политику. Када се пореди утицај са турским и руским, кинеске компаније и званичници су отворени за сарадњу са локалним актерима без обзира на њихово религијску, етничку или политичку припадност. Латал на кинеско присуство гледа позитивно, захваљујући најављеним инфраструктурним пројектима које промовишу локални лидери. У складу с тим наводи да упозорења долазе од независних медија (чиме се имплицира да власт у БиХ на свим нивоима и медији који су државни подржавају и позитивно перципирају кинеске пројекте) који упозоравају на опасности од кинеских кредита који се дају под одређеним условима, те нетранспарентност у кинеским пројектима што опет поставља питање дугорочних посљедица ових пројеката (Latal, 2019, 32-44, p.39).

Слично као и парадигма „Кина као пријетња” за Србију, и у БиХ кинески пројекти не угрожавају само пројекте ЕУ него и позицију Европске уније у оквиру БиХ.

Европска комисија је 5. фебруара 2020. године објавила извјештај који се односи на нови систем приступних преговора. У извјештају се наводи да ће се земље кандидати годишње евалуирати да се провјери њихова способност „да рјешавају малигни утицај трећих земаља“. Ова реченица се налази у извјештају само на једном мјесту и отворена је за интерпретацију. Под трећим земљама се подразумијевају Русија, Кина и Турска и њихов утицај на земље Западног Балкана (Kawalski & Mayer, 2020).

Из наведених примјера видимо да се најприје Кина за сада суочава са нефункционалном власти у Босни и Херцеговини због чега су пројекти и реализација знатно мањи него у другим земљама у оквиру 17+1 механизма сарадње.¹⁷ Глобална

¹⁷”За сада најављени инфраструктурни пројекти у РС: Прва дионица аутопута је дио аутопута Бања Лука-Мркоњић Град-Млиниште-Гламоч-Ливно-Сплит. Ова дионица представља наставак европског коридора Е661. Дио коридора Е661 од Градишке до Бање Луке је завршен и већ се налази у употреби. У децембру 2012. је потписан Меморандум о разумијевању са кинеском компанијом „Sinhua Cooperation Limited“ за пројекат изградње дионице аутопута Гламочани-Млиништа. Након тога је потписан прелиминарни споразум за пројектовање и извођење радова за аутопут Гламочани-Млиништа. Овај споразум подразумијева да ће кинеска компанија (Sinohydro) урадити претходну студију оправданости и процјену утицаја на животну средину која ће бити основа за израду даље документације. До објаве овог рада није било конкретних помака на реализацији ових пројеката.

Друга дионица аутопута је будући аутопут Бања Лука-Приједор-Нови Град-граница са Хрватском. Циљ пројекта је омогућавање везе изграђеног аутопута Бања Лука-Градишка (коридор Е661) са европским коридорима у Хрватској на западу, са чиме би се у потпуности извршило повезивање европских коридора у РС. Кинеска компанија „China Shandong International Economic and Technical“ је изразила интерес за изградњу ове дионице и потписан је Меморандум о разумијевању 2015. који подразумијева прву фазу од Бање Луке до Приједора. Обављен је обилазак терена, те се очекује почетак израде свих студија које ће омогућити наставак израде пројектне документације и наставак сарадње. До 2021. године радови нису почели.

Трећа дионица је будући аутопут Вукосавље-Брчко-Бијељина-граница са Републиком Србијом.

политика "Кина као пријетња" прелила се и на Босну и Херцеговину и све више је истраживања, чланака и академских радова на тему кинеског присуства у региону, неповољних кредита, нетранспарентних уговора који је дефинишу као „политику пријетње“. У складу с тим Кина настоји да изгради свој имиџ у БиХ као „одговоран партнер у међународним односима“ и објашњава спољну политику НР Кине са нагласком на 40 година отварања и реформе и новом улогом Кине у међународним односима, „предводник земаља у развоју“, те партнер који не условљава и не мијеша се у унутрашњу политику. Не мање значајан имиџ који Кина настоји да пројектује је и „древна и традиционална цивилизација“ која завређује поштовање и изазива интерес. У условима свјетске пандемије, Кина настоји да поврати своју донекле нарушену улогу „предводника земаља у развоју“ и у складу с тим и у БиХ кинеска помоћ се представља као одлучујућа.

Кинеске дипломате широм свијета интензивирају своје активности на друштвеним мрежама. Званична кинеска реторика у Босни и Херцеговини, као и у другим дијеловима Југоисточне Европе је нагласак на једнакости и заједничким користима економске сарадње, без нагласка на политику или вриједносних система (The Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2019). Кинески амбасадор у БиХ Ђи Пинг, учестало даје интервјуе у којима објашњава кинески приступ заједници народа и одговара на оптужбе које доминирају у свијету да Кина није на вријеме обавијестила свјетску заједницу о појави вируса. Кинески амбасадор сматра, такође, да су неосноване најновије прогнозе које кажу да ће епидемија корона вируса представљати „чернобилски“ тренутак, те да се свијет не смије више претјерано ослонити на кинеске производе. Он истиче да су ове теорије „копи пејст теорије колапса Кине и теорије Кине као пријетње, које су међусобно испреплетене у претходним деценијама“ (Kina danas, 2020). Амбасадор је навео да је „99,3 одсто индустријских предузећа опоравило производњу и подигло је изнад одређеног обима, а у неким провинцијама, овај проценат износи и 100 одсто, а 91,5 одсто запослених се вратило на посао“ (Kina danas, 2020). По њему раздвајање ланаца

Интерес за пројектовање и изградњу ове дионице аутопута су изразили представници кинеске компаније „CRBC“. Почетком априла 2014. године потписан је меморандум о разумијевању између Владе Републике Српске и ове компаније. Заједно са представницима те компаније у више наврата извршен је обилазак терена ради прикупљања података о терену, потенцијалним позајмиштима материјала и каменоломима. Прелиминарна понуда подразумева техничко рјешење са основним геометријским елементима које ће дефинисати једно од могућих рјешења за избор трасе, заједно са трошковима изградње. Ово ће представљати основу за преговоре око финансирања са кинеским банкама. Наведене дионице су у складу са важећим просторним планом РС и у складу су са планираном динамиком из просторног плана РС. Такође, наглашено је да ће се финансијски услови кредита договарати на нивоу Владе и Министарства. Пракса и искуства из окружења показују да каматна стопа износи до 2,5 процента, а домаће учешће у финансирању пројеката је 15 процената, а од стране банке 85 процената” (Stevic& Grujic, 2015, p.57).

производње или мијењање постојећег стања није реално. С друге стране овај наратив се у условима колапса привреде у БиХ показује као одређена неосјетљивост и неразумијевање од стране кинеске дипломатије која доста неспретно комуницира са свијетом у условима пандемије, а у овом случају са Босном и Херцеговином. За разлику од кинеских званичних ставова, Европска унија већ сад улаже напоре да оствари јединствен став према Кини. Анализирајући ставове медија из Западне Европе и САД, доминантно се издваја мишљење о расту напетости и незадовољства Кином због неуспјешног управљања кризом на почетку која је довела до пандемије корона вируса, као и кроз борбу дискурса и наратива у којој се Кина види као лидер у реализацији испуњења вакуума који је остао иза САД-а (Erlanger, 2020).

Кина која инсистира на наративу 100 година понижења, не прихвата лако вањску критику и по мишљењу западних медија, наступа агресивно комбинујући националистичку реторику са медицинском помоћи и са захтјевима за захвалност од земаља које примају ту помоћ уз економске пријетње (Erlanger, 2020). Овај нови стил дипломатије, чвршћи и агресивнији, је добио и назив дипломатија „Вукова ратника“ по патриотским кинеским филмовима. Кинески амбасадор у БиХ се такође укључио у ову „трку“ наратива и дискурса и одговара на сличне оптужбе, иако сличних није било у БиХ медијима (Kina danas, 2020). На питање зашто неки тврде да Кина проводи „дипломатију маски“¹⁸ с циљем остваривања геополитичког утицаја, амбасадор Кине у БиХ је истакао „да је то плод њихове имагинације и представља погрешно тумачење кинеске добре воље“ (Kina danas, 2020).

Ћи је објаснио кроз кинеску традиционалну мисао како треба гледати на кинеску помоћ и рекао да „традиционална кинеска култура наглашава да се ‘милост капања воде треба узвратити пуним врелом’. Кад је Кина пролазила кроз најтеже тренутке у борби против епидемије, многе земље су нам помогле. Стога је, кад се промијенио епицентар, Кина у оквиру свог капацитета пружила хуманитарну помоћ многим земљама, укључујући и БиХ, како би узвратила ту добру вољу. Човјечанство се данас суочава с најозбиљнијом кризом од Другог свјетског рата. Све док некој земљи пријети епидемија, нико није сигуран. Морамо помоћи другима. У одређеном смислу, тако помажемо и себи”, (Kina danas, 2020).

И у изјави: „Сада је вријеме да озбиљно размислимо о томе како да се изгради друштво заједничке будућности човјечанства“ (Kina danas, 2020) видимо елементе конфуцијанизма

¹⁸ Дипломатија маски – остваривање политичких и пословних веза пружањем приступа неопходној медицинској помоћи током пандемије корона вируса.

и теорије хармоније гдје Кина истиче да без заједничке добробити ни једна земља неће просперирати, те у складу с тим, док год се вирус не искоријени, ни једна земља неће се моћи неометано развијати, па ни Кина.

У борби наратива око корона вируса, синолог Кери Браун (Kerry Brown) истиче да се кинески политички систем види као оправдање за нападе на Кину. По њему „неспретна“ узвратна реторика на Трампову изјаву о „кинеском вирусу“, о подметању вируса од стране САД-а је донекле дискредитовала кинеске дипломате и државне медије (Brown, 2020). Споразум о слободној трговини који је Кина потписала са ЕУ 2014. године представља само фрагмент у односу на трговински договор који ЕУ покушава да постигне са Пекингом у посљедњих 10 година и до сада још увијек неуспјешно. Умјесто реторике о репатријацији, која Кинезе болно подсјећа на период од „100 година понижења“ и Боксерски устанак, много је корисније заједно са Кином настојати ријешити економске посљедице Ковида-19 који је погодио све економије. Браун наводи да ће се државе након Ковида суочити са двије опције, бити прагматичан или нестати и према томе он тврди да ако Ковид-19 утиче на промјену перцепције о Кини у западном свијету, онда ће и Кина промијенити перцепцију Европе (Brown, 2020).

У том смислу треба да се очекује да ће европске земље и Кина превазићи националистичку реторику и окривљавање једни других и постићи заједнички договор о опоравку након пандемије. Босна и Херцеговина се нашла заједно са другим земљама Западног Балкана још једном на раскрсници утицаја и политичких интереса, те расте незадовољство Европске уније кинеским активностима током пандемије у овим земљама, те реакцијама локалних власти које истичу кинеску и руску помоћ, а занемарују помоћ Европске уније. Српски члан предсједништва БиХ Милорад Додик је у медијима хвалио Русију, критикујући Брисел, јер је у почетку ограничио извоз медицинске помоћи земљама које нису чланице ЕУ. „Европа у коју смо вјеровали прије десет година данас не постоји“ – рекао је тада члан БиХ предсједништва Милорад Додик, који је нешто касније ублажио реторику (RTRS, 2020). У овој изјави осликава се и генерално разочарење и умор са Европском унијом и спорашћу рјешења која нуди, а које је поготово дошло до изражаја током кризе изазване пандемијом корона вируса.

Пошто је саопштено да Европска банка за обнову и развој издваја 1,7 милијарди евра за помоћ Западном Балкану за ублажавање економских посљедица пандемије, Савјет Европске уније је одобрио издвајање помоћи од три милијарде евра за десет земаља, укључујући Балкан, за борбу против пандемије. Од овог износа, Босна и Херцеговина ће добити 250 милиона евра (RTRS, 2020). Босна и Херцеговина је званично определијелена за

сарадњу са Европском унијом, али то не искључује остваривање сарадње са другим земљама као што су Русија, Турска и Кина. Да би се превазишли дискурси Кине као пријетње или Кине као прилике, потребне су дубље анализе кинеске спољне политике, стратегије, уз инсистирање на познавању историјских прилика и разумијевање кинеске културе. С једне стране институционални вишеслојни односи које је Европска унија успоставила у Босни и Херцеговини тешко могу да се упореде са политичким везама које Кина има са БиХ. Нетранспарентност у јавним набавкама и избори који нису усклађени са стандардима ЕУ и циљевима Европске уније се повезују са кинеским утицајем на БиХ. И оно што ЕУ највише замјера Кини је да употреба меке моћи служи како би се послала порука да економски успјех не зависи од људских права, транспарентности и демократије и да је помоћ од Кине неусловљена. Иако су односи са Кином и кинески пројекти у БиХ још мали у поређењу са Србијом и регионом, Кина настоји да продуби ове односе уз подршку оба ентитета у БиХ која у томе виде шансу за обнову и нове пројекте без условљавања. На основу дискусије у овој секцији, закључујемо да кинеске циљеве у региону и у Босни и Херцеговини можемо да одредимо као: на првом мјесту економски, како смо напоменули у смислу изградње инфраструктуре којом би се Кина повезала са Европском унијом која представља највеће кинеско извозно тржиште; одржавање дипломатских, политичких и економских односа, уз коришћење меке моћи и јавне дипломатије у циљу побољшања имиџа Кине и ублажавања негативних написа у западној штампи. У том смислу један од механизма меке моћи је и академска размјена и сарадња коју је Кина кроз историју препознала као важан елемент и извор меке моћи.

Да бисмо разумјели на који начин Кина посматра образовање и академску размјену, дајемо историјски преглед и утицај на кинеску спољну политику и ултимативно на меку моћ и механизме њеног спровођења.

ГЛАВА 3

10. Академска размјена и образовање као механизам меке моћи

Сматра се да кинеско друштво традиционално почива на образовању. Традиционална кинеска култура је поклањала велику пажњу образовању као средству за унапређење појединачне вриједности и каријере. Упориште је у конфуцијанизму по коме *Junzi* 君子 племенити господин, представља идеално-типско оличење моралности и психо-

физичке цјеловитости и савршенства. Идеал конфуцијанске државе био је да на њеном челу буде овакав човјек. У преведеном смислу, веома је важно да предсједник који води државу, као и људи око њега, буду образовани и вриједни поштовања.

Џозеф Нај је образовање навео као значајан покретач меке моћи једне државе, „способност да освоји срца и умове других“ (Nye, 2004).

Кина улаже велика средства не само у високо образовање него и академску размјену која се сматра ефикасним оруђем меке моћи. Разлози су двојаки. Студенти који студирају у Кини имају прилику упознати се ближе са кинеским обичајима, културом, уче језик, кроз језик стичу и разумијевање кинеске мисли у филозофији и кинеских вриједности. Постају својеврсни амбасадори Кине у својим земљама. Све су то предуслови за успјешнију сарадњу. У наставку ћемо представити историјат кинеског образовног система који ће нам помоћи да разумијемо зашто је високо образовање одабрано као механизам меке моћи уопштено, а одређено ћемо се фокусирати на карактеристике високог образовања.

10.1. Историјат - високо образовање у Кини

Образовање као дио националног идентитета потиче из древне Кине и Конфуцијевог учења да свако људско биће може да се промијени и усаврши учењем. По том учењу, образовање заједно са ритуалима и породицом представља кључне институције које људи користе у изградњи својих врлина. Кинески систем образовања почиње са испитним системима које прва уводи Суи динасија (581-618) као испите за државне службенике. Са увођењем овог испитног система у кинеској историји почиње нова ера. Испитни систем је постало оруђе и инструмент за владајућу класу да регрутује нове таленте, без обзира на поријекло, што је за обичан народ била прилика да се напредује у хијерархијски постављеном систему. Напредовање на основу знања и вјештина је почетак меритократског система у Кини. Систем државних испита додатно је развијен за вријеме династије Танг и до данас се сматра да су Танг и Хан династије оснивачи политичких и друштвених институција. Ова традиција је на кратко прекинута током монголске династије која је пажњу поклањала војним кампањама које су опет довеле Кину у интеракцију са другим дијеловима свијета. Први пут у кинеској историји, култура и образовање су се развијали одвојено и док је образовање стагнирало, култура је и даље цвјетала због додира са различитим цивилизацијама.

Током Минг династије, наставља се улагање у образовање, а улазни испит за државне службенике постаје сложенији, усваја се такозвани *ba guwen* (巴古文), есеј од осам

дијелова и стандардизација овог испита утицала је на смањење креативности самих кандидата за испите (Cheng, 2009).

Почетком 16. вијека, у Кину долазе и први мисионари као што је Матео Рици (Matteo Ricci), који преводи књиге са запада на кинески језик и отварају мисионарске школе. Овај утицај на Кину није био значајан и није утицао на било какве измјене у образовању и култури. Кина као пољопривредна земља са централизованом влашћу тада није показивала ентузијазам за западне идеје и технологије. С временом Кина се све више затвара, културни потицаји из вана јењавају, и ригорозни испити престају да буду средство образовања и постају само начин напредовања у власти и друштву.

Минг владаоци, у жељи да консолидују унутрашњу власт и спријече нападе с вана, престају са поморским експедицијама те забрањују и странцима да долазе и тргују у Кини. Ова забрана је најзначајније утицала на прекид развоја и стагнацију кинеског друштва, а за вријеме Мао Цедонга (Мао Zidong) су се Конфуције и образовни систем погрешно кривили за стагнацију кинеског друштва која је у 19. вијеку довела до периода познатог у кинеској историји као „100 година понижења” за Кину, када је Кина постала колонија западних сила. Образовни систем заснован на конфуцијанизму, досегао је финалну фазу током владавине Ћинг династије. У то вријеме циљ образовања није био пројекција кинеског утицаја на сусједне земље, него инструмент двора да одржи унутрашњи мир. Појачава се контрола власти над академским образовањем. Иако се вазалски систем синоцентричности одржао за вријеме династије Ћинг, како би се регулисали спољни односи са сусједним државама, сама Кина се затвара у самонаметнуту изолацију и то је како смо навели био почетак најтежег периода када Кина постаје колонија. Кинези тада увиђају супериорност западног знања и технологије и војне моћи првенствено. Ћинг власт усваја политику „Учити од варвара како би се борили против варвара“ „shiyi changji yi zhiyi 师夷长技 以 之一) (Cheng, 2009, p.106 prema:Wei Yuan). Ово је утицало на отварање нових школа. Отвара се прва дипломатска школа, за обуку преводилаца кинеских дипломата под називом *Beijing Tongwan Guan*, која се оснива у склопу Великог вијећа 1860. године (Cheng, 2009). Осим формалног образовања, отварају се и школе примијењеног образовања и обуке за фабрике и бродоградњу и стотине дјеце од 14 година је регрутовано с надом да ће научити како се праве топови и бродови. Крајем 19. вијека по угледу на Јапан који је одмах почео слати своје студенте у иностранство, Кина предузима до тада највећи корак и шаље 30 студената у Сједињене Америчке Државе. Број је до 1875. године порастао на 120. Програм слања студената у САД је

прекинут због растућег непријатељства које су студенти искусили у Америци, али започет је програм размјене и школовања у Европи, то јест, Великој Британији и Француској, који се наставио и у двадесетом вијеку (Cheng, 2009, p. 110).

Иако ови пројекти студирања у иностранству нису били велики у обиму, произвели су значајне научнике, дипломате и политичаре.

Први пут Кинези уче од странаца што је било раније незамисливо за земљу која се сматрала Централним царством и која у свом називу носи синоцентрични систем. Поред тога, власт је истрајала у намјери да се кинески традиционални образовни систем задржи као основа, а да се „западно знање“ сматра надоградњом. Значи да је западна технологија била добродошла, ако вриједносни систем Запада није био пожељан.

Број студената који су студирали у Западним земљама и Јапану је порастао. Прва генерација кинеских револуционара Сун Јатсен (Sun Yatsen), Џоу Енлаи (Zhou Enlai), Чанг Кајшек (Chang Kaishek) су се образовали у Јапану. Америчка влада је у то вријеме донијела одлуку да ће платити Кини ратне одштете из Боксерске побуне, ако се новац употреби за школовање Кинеза у америчким школама. До 1911. године 650 студената је отишло на студије у САД. У то вријеме, Ћинг династија је пропала и учење од запада се претворило у праћење и учење свега што је са запада. Све је то оставило значајан траг на интелектуални покрет и рађање политичких партија, међу њима Национална партија (КМТ) и Комунистичка партија (КПК) (Cheng, 2009, p. 108).

Нови образовни систем је настао под републиканским режимом, али је кратко трајао због настојања тадашњег председника Јуан Шекаиа (Yuan Shikai)¹⁹ да врати монархију. Многи повратници са школовања у иностранству постали су политички активисти и имали водећу улогу у свргавању Ћинг династије са власти.

Нови корак „учења са запада“ се десио када је основана НР Кина 1949. године. У то вријеме спољна политика се водила мотом „ослањање на једну страну“ те је совјетски модел замијенио амерички и Совјетски Савез је постао дестинација број један за кинеске студенте. Западни колеџи широм Кине који су промовисали умјетност и друштвене науке, претворени су у политехничке колеџе за образовање инжењера. Наставни план и програм је такође дошао из Совјетског Савеза, али након политичког конфликта између двије земље 1950. године, овај модел се полако напушта. Кина улази у самоизолацију 1960-их и образовни систем бива озбиљно нарушен. У исто вријеме, без обзира на нарушен образовни систем, студенти из земаља „трећег свијета“ долазе у Кину на студије. Први

¹⁹ Yuan Shikai (кинески: 袁世凱) 16.09. 1859 – 6.06.1916) кинески војни и владин званичник за вријеме Ћинг династије (крај Ћинг династије) који се касније прогласио царем (1915–1916).

страни студенти долазе 1966. године када је 190 Африканаца из 14 земаља дошло у Кину (Cheng, 2009, p. 108).

Са почетком нове ере економског развоја и реформе Денг Сјаопинга и „политике отворених врата” од 1978. године кинеска влада је обновила студентске размјене и више од 480 студената, стипендиста Владе НР Кине је отишло у иностранство (Cheng, 2009, p. 108). Након 1980. године кинеским студентима је било дозвољено да прихвате стипендије из иностранства и 1983. године, бивши генерални секретар КПК Ху Јаобанг (Hu Yaobang) је изјавио да је скоро 20.000 кинеских студената студирало у иностранству (Cheng, 2009). Сврха слања кинеских студената на школовање у иностранство, била је као и у прошлости, за вријеме Ћинг династије, када је донесена „политика учења од запада”. Овај пут усвајање знања са запада односило се на усвајање нових модерних технологија како би „Четири модернизације - 四个现代”²⁰, биле што успјешније спроведене (Mishra, 1998).

10.2. Реформа образовања

Кина кроз своју историју показује како је образовање имало виталну улогу у развоју, а у посљедњих 40 година, показује снажну наклоњеност образовању као основној компоненти стратегије да врати Кину на мјесто које јој кроз историју с правом припада, у заједницу глобалних лидера. У складу с том политиком реформа образовања је утицала на повећање броја студената, као и већег броја студената који уз помоћ државне стипендије студирају у иностранству. Бивши кинески предсједник Ћанг Земин (Jiang Zeming) даје посебан допринос за развој кинеске образовне стратегије и уводи концепт „обнове земље кроз науку и образовање“ - *kejiao xingguo*.

У циљу унапређења институција високог образовања кинеска влада је покренула иницијативе Пројекат 211. Државно вијеће, Одсјек за финансије и Министарство образовања Кине 1995. године заједнички су издали Општи план за Пројекат 211, 1995. године како би оснажили институције високог образовања и кључне научне дисциплине. Пројекат је почео са 99 институција. Тренутно укључује 112 универзитета. Кључне области реформе образовања су били инфраструктура, студијски програми и област јавних услуга за високо образовање (Erdogan, 2018). Од 1996. до 2000. године Кина је инвестирала преко 18 милијарди јуана у овај пројекат (Huang, 2017). Кинеске инвестиције

²⁰„Четири модернизације” програм економске реформе коју је Кина спроводила под вођством Денг Сјаопинга односиле су се на реформу пољопривреде, индустрије, одбране и науке и технологије.

у интернационализацију образовања долазе са владиног нивоа који посматрају мобилност студената као један од стратешких циљева за изградњу меке моћи и побољшања имиџа Кине поред самог образовања као главног мотива.

Пројекат 985: Државно вијеће и Министарство образовања покренули су ”пројекат 985” са циљем изградње елитних универзитета. Тридесет девет универзитета добили су 40,4 милијарде америчких долара од централне владе и 28,4 милијарде долара од локалних влада да појачају истраживачке капацитете (Erdogan, 2018). За сада су само Пекиншки универзитет и Ћингхуа на листи од 50 врхунских универзитета у свијету (Elenor, 2018).

Кина постаје дестинација број један за међународне студенте у 2017. години према информацији Института за међународно образовање. Преко 440.000 међународних студената из 205 земаља широм свијета студирало је у Кини 2016. године према подацима Кинеског вијећа за стипендије, одсјека у Министарству образовања НР Кине који је основан у јулу 1981. године и представља државно тијело за образовну размјену и сарадњу. Процес уписа на кинеске универзитете за стране студенте је поједностављен и кинеска влада је покренула пројекат „Студирај у Кини“ са циљем привлачења 500.000 страних студената у Кину до 2020. године (SICAS, 2020).

Кинески образовни систем је највећи државни образовни систем у свијету. У складу са законом обавезно образовање траје 9 година, 6 година основне школе и три године ниже средње школе. Након тога студенти бирају средњу школу или усмјерено образовање. Средње школе су општег друштвеног смјера или усмјерене техничке школе. Након средње школе, студенти полажу државни испит „Гаокао” на основу кога се одлучује ко може да упише универзитет. Потрошња у образовању по домаћинству је повећана три пута са 670 јуана у 2000. години до 2.381 јуана у 2015. години (Textor, 2020). ОЕЦД предвиђа да ће до 2025. године у свијету бити 8 милиона међународних студената који ће студирати ван матичне земље, што је огроман број у поређењу са 2 милиона из 1998. године.

Повећан број студената из иностранства позитивно утиче на земљу домаћина. Међународни студенти промовишу међукултуралне односе у кампусима, доприносе локалној економији, и ако остану у земљи домаћину доприносе тржишту рада као високо квалификована радна снага.

Кина је у 2019. години објавила 10.000 стипендија које финансира кинеска Влада за програм Појас и пут, стипендије се додјељују локалним владама и институцијама. Одвојено од тога постоје посебне стипендије које се додјељују преко Конфуцијевих

института, такође финансирано од стране кинеске Владе. Посебни програми као што су Стипендија кинеског амбасадора за студенте кинеског језика су за сад покренуте у Румунији и Кина путем ових размјена развија посебан вид „меке дипломатије“.

Кроз дуг период кинеске историје образовање је представљало механизам јачања кинеског царства и ширење кинеске културе (синоцентрични систем). Након периода „100 година понижења“, западни систем образовања постао је извор инспирације за унапређење кинеског система, а процеси студентске размјене и стицања нових знања у иностранству су и даље у току као један од најинтензивнијих елемената кинеске јавне дипломатије и меке моћи. Један од циљева НР Кине је био да од „глобалне фабрике“ постане „глобални центар образовања“ у чему је постигла велике резултате. Академска размјена је постала важна компонента *people-to-people* интеракција посљедњих година у склопу развијања меке моћи, жеље да се приближе званични кинески погледи на свијет странцима и да се продуби њихово разумијевање истих, као и да се кроз то развију афинитети према Кини.

У наставку је описан примјер сарадње са Босном и Херцеговином која представља овај посљедњи вал интензивирања сарадње преко покретања механизма сарадње са земљама Централне и Источне Европе.

10.3. Академска размјена и сарадња НР Кине и Босне и Херцеговине

Академска сарадња између Босне и Херцеговине и НР Кине се одвијала у вријеме бивше Југославије када је незнатан број студената из БиХ студирао у Кини или учио кинески језик. Први студент кинеског језика био је Кемал Муфтић из Сарајева који је 1973. године завршио курс кинеског језика на Институту за стране језике у Пекингу, а затим стекао звање професора кинеског језика и књижевности на престижном Пекиншком универзитету 1977. године. Татјана Солдат из Гламоча је затим дипломирала Кинески језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду 1994. године, а Бојана Слијепчевић, Љиљана Стевић, Кристина Богешић и Милена Бијелић из Сарајева, Дубице и Бањалуке су 2001. године на истом факултету стекле звање дипломираног филолога кинеског језика и књижевности. У наредним годинама, у Београду су дипломирале и Бојана Павловић, Ања Мудреновић из Бањалуке, које су остале уско повезане са овом професијом.

Кинески језик ипак до данас, није нашао мјесто на универзитетима у Босни и Херцеговини, осим на Универзитету Источно Сарајево, тако да за вријеме Југославије и

непосредно након рата у Босни и Херцеговини, постојећи синолози су стекли дипломе углавном на Филолошком факултету у Београду. Иако мала заједница синолога је прилично активна и допринијела је развоју кинеског језика и културе првенствено у Републици Српској, а затим и у БиХ као цјелини. Катедра за кинески и енглески језик покренута је 2011. године на Универзитету у Источном Сарајеву, као први студијски програм у Босни и Херцеговини који се бавио изучавањем кинеског језика. Број студената који се сваке године упише на ову студијску групу је око 30, што синологију чини једним од популарнијих програма. Велики број ових студената одлазе на академски програм размјене у Кину. Према незваничним подацима из Амбасаде НР Кине у Сарајеву, око 50 стипендиста из Босне и Херцеговине је отишло на школовање у Кину од 2017. до 2020. године, а сам Универзитет у Источном Сарајеву је обезбиједио 110 стипендија за школовање у Кини током посљедњих 10 година (Univerzitet u Istočnom Sarajevu, 2021).

Захваљујући интензивном раду ове студијске групе, Амбасада НР Кине је отворила и курс кинеског језика у основној школи у Источном Сарајеву, гдје студенти могу да стичу додатну праксу, а први пут дјеца у узрасту основне школе долазе у додир са кинеском културом и језиком (FENA, 2018).

Универзитет у Бањој Луци је 2020. године донио одлуку о покретању студијског програма синологије на кинеском језику (Univerzitet u Banjoj Luci, 2019). У региону се кинески језик изучава у Београду који уписује 30 студената годишње и Љубљани гдје се уписује око 15 студената годишње.²¹

Универзитет у Бањој Луци има остварену сарадњу са три универзитета у НР Кини. Почетак интензивне сарадње је остварен након оснивања Конфуцијевог института у децембру 2017. године. Потписани су споразуми о сарадњи и размјени студената и професора са Универзитетом за технологију и образовање у Тјенђину који је уједно и партнер у оснивању Конфуцијевог института на Универзитету у Бањој Луци затим са Универзитетом за право и политичке науке из Шангаја, те Медицинским универзитетом у Тјенђину. Од 2018. године два студента са Медицинског факултета Универзитета у Бањој Луци су на академској размјени у Кини, на универзитетима Ћингхуа и Џенгџоу. У прве двије године од оснивања Конфуцијевог института укупно осам професора, декана и проректора је посјетило Кину и један од универзитета партнера са којим УНИБЛ сарађује. Сви професори су учествовали у истраживању које се наводи у посљедњем поглављу.

²¹Интервју који је аутор обавио са професором др Наташом Вампељ Суходолник, Азијске студије, Филозофски факултет, Универзитет у Љубљани и виши асистент мр Јелена Гледић, Филолошки факултет, Кинески језик и књижевност, Универзитет у Београду

Ако анализирамо учинак размјене студената са Кином од 1980-их до данас, сарадњу између ове двије земље, видимо у активностима синолога који су покретачи студијских програма, Конфуцијевог института, професори кинеског језика и промотори кинеске културе. Ову тезу ћемо потврдити квалитативним истраживањем чији је циљ да покаже да академска размјена представља меку моћ јер има за резултат појачану сарадњу и интензивније учење кинеског језика и представљања кинеске културе и традиције. На основу интервјуа које смо спровели са професорима и деканима, те студентима који су боравили у Кини на школовању или посјети долазимо до закључка да су перцепција и поимање Кине позитивни и да постоји жеља за наставком сарадње. Академска размјена и сарадња у области образовања има велики значај за остваривање бољих односа у различитим областима и води ка успјешнијој сарадњи између двије земље. Оснивање студијског програма као дио пројекта јачања сарадње, резултат је академске размјене, предавања и посјета Кини и из Кине, а нове генерације синолога ће по узору на Србију, Мађарску, Словенију, Пољску које имају традиције синолошких студија, бити у могућности да помогну јачању ове научне области и да допринесу јачању веза и у свим осталим областима сарадње.

ГЛАВА 4

11. Тинк тенкови као промотори меке моћи

11.1. Историјски преглед

Бивши предсједник НР Кине Ху Ђинтао позвао је на пружање додатне интелектуалне помоћи креирању политика што је довело до формирања „четврте генерације тинк тенкова” 2007-2009. године (Lah, 2018).

Предсједник Си Ђинпинг је 2013. године позвао на формирање новог типа тинк тенкова „са кинеским карактеристикама”, „ради промоције модернизације и управљања као, и јачања кинеске меке моћи“ (Menegazzi, 2014). Од 2013. године у року од три године, основано је 200 тинк тенкова у Кини.

Термин тинк тенк се први пут користио у Сједињеним Америчким Државама у војном жаргону током Другог свјетског рата како би се описало сигурно мјесто гдје су се

расправљале и доносиле стратегије и планови, али се само значење мијења током 1960-их када се термин користи како би се описале приватне, непрофитне организације које се баве истраживањем политика. Дефиниција тинк тенкова у складу са Извјештајем Програма за тинк тенкове и цивилна друштва Универзитета у Пенсилванији „*Global Go to Think Tank Index Report*“, ²² (McGann, 2020) је да представљају тијела која раде истраживање јавних политика, анализе и дају препоруке о домаћим и међународним питањима, и омогућавају креаторима политика или јавности да направе и донесу информисане одлуке у вези одређене јавне политике. Исто тако представљају мост између академске заједнице и креатора политика, између државе и цивилног друштва и имају улогу да служе најбољи јавни интерес (McGann, 2020). Сваки тинк тенк развија одређену стратегију уз разумијевање контекста у ком раде. Крајњи циљ свих тинк тенкова је да остваре утицај на одређене политике или усвајање политика. Истраживачи настоје да се њихово мишљење чује и уважи од стране званичника, медија и јавних организација. Англо-америчка традиција тинк тенкова је до сада представљала кључ у разумијевању развоја и рада тинк тенкова. Историја развоја института за анализу политика у Сједињеним Америчким Државама је подијељена у четири генерације са почетком 20. вијека и неке од најстаријих тинк тенк организација су: *Russel Sage Foundation* (1907), *The Brookings Institution* (1916), *The Hoover Institution on War, Revolution and Peace* (1919) и *Council of Foreign Relations* (1921). Улога ових првих тинк тенкова је била да владиним службеницима обезбиједе савјете што се разликује од лобирања као од уобичајених улога тинк тенкова данас (McGann, 2020).

Тинк тенкови у Кини захтијевају другачију дефиницију, јер функционишу у другим околостима који се разликују од западних демократских система гдје већина тинк тенк организација служи као један вид „спољног мозга“, одвојеног од владе, политичких партија и интересних група (Fengzhu, 2013, p.6). У Кини не постоје организације тог типа, због доминантног једнопартијског система, али зато бројне организације које служе за истраживање политика могу се сматрати посебном врстом кинеских тинк тенкова. Многи

²²Глобални индекс тинк тенк рангирања који прати Универзитет у Пенсилванији од 2006. године, настао је као одговор на захтјеве донатора, владиних службеника, новинара и научника да се направи регионална и међународна листа свјетских тинк тенкова који се рангирају по различитим основама. Сам панел оцјењивача представља групу од преко стотину стручњака и истраживача који оцјењују тинк тенкове по дисциплинама: аутономија и независност (независност од било које интересне групе или донатора те независност од финансирања владе), квази-независност (аутономија од владе али контролисани од стране интересне групе, донатора или уговорне агенције који имају одређени утицај на рад тинк тенка), тинк тенкови повезани са владом (дио званичне структуре владе једне државе), тинк тенкови који раде при универзитетима, при политичким партијама и корпоративни тинк тенкови који раде за профит.

званични истраживачки институти постоје унутар владе, као што је Истраживачки биро Државног вијећа, и различите канцеларије које функционишу у оквиру агенција централних и локалних влада.

У Кини званични институти за истраживање политика функционишу као „директни актери у државном процесу доношења политика, не као „вањски мозгови“, одвојени од владе” (Fengzhu, 2013, p.6). У оквиру ових института раде се нацрти политика, организују студије у вези одређених политика и слично. У Кини такође разликујемо тинк тенкове као одвојена правна тијела, затим тинк тенкове који су регистровани на јавним универзитетима, те институте за истраживање политика који функционишу унутар владе као истраживачки центри.

Кинески аутор Сјуфенг Цу (Xufeng Zhu)(Fengzhu, 2013, p.6) је радио детаљну анализу интелектуалних производа кинеских тинк тенкова и утицаја на доношење политика. Цу Фенг дијели кинеске тинк тенкове у двије категорије, полу званични и невладини, то јест тинк тенкови које финансира влада *shiyedanwei*, јавне институције које су основане и финансиране од стране владе и невладини тинк тенкови, укључујући и институте за истраживање политике и цивилне невладине институције. У његовој анализи истраживачке јединице унутар власти се не сматрају тинк тенковима јер немају одређену врсту аутономије од владе. У складу с тим Цу их дефинише као „стабилне и аутономне организације који истражују и савјетују о одређеним питањима како би утицали на политике“ (Fengzhu, 2013, p.8). Он посматра кинески процес доношења политика као врло транспарентан модел који омогућава посматрање механизма који укључује доношење одлука на бази препорука тинк тенкова. Када објашњава дилему статуса независности тинк тенк организација, аутор поставља проблем у кинески контекст и постојеће прилике те објашњава да је политичко вођство у Кини свјесно потребе за „независним мишљењем“ које долази од института за истраживање који функционишу независно од Партије (Ху, 2013, p.10).

Силвија Менегаци с друге стране подјелу кинеских тинк тенкова базира на разликовању партијских и војних тинк тенкова, института који сарађују са Кинеском академијом наука, академске истраживачке институте и цивилне тинк тенкове. У складу с овим описом она их даље дијели на државне истраживачке јединице, партијске истраживачке јединице и академске истраживачке јединице (Menegazzi, 2018, p.60). У посљедњих четрдесет година, процес доношења одлука у Кини је проширио број актера

који учествују у креирању политика, самим тим и улоге тинк тенкова привлаче интересовање истраживача изван Кине, и даје им увид у процес формирања и доношења политика.

Као и само образовање које се заснивало на испитима за државне службенике, тако и процес информисаног доношења одлуке, вуче коријене из прошлости. У древној Кини филозофи, савјетници, војни стратежи су имали улогу савјетника владара. Ханлин академија је у том смислу служила као највиши орган који је окупљао учењаке који су савјетовали владара. За вријеме Ћинг династије основана је Шаосинг приватна савјетодавна агенција која је владаре династије Ћинг савјетовала у вези политике, економије, војних и правних послова. Савјетодавне агенције или данашњи тинк тенкови су се развијали зависно од политичког контекста у коме су дјеловале. Одмах након оснивања НР Кине, основани су такозвани „тинк тенкови прве генерације“ по угледу на модел из Совјетског Савеза. Најважнији период за развој ових институција је наступио у периоду реформе и отварања Денг Сјаопинга (Deng Xiaoping), када су Ден, Ху Јаобанг (Hu Yaobang), Цао Зејанг (Zhao Ziyang) и Денг Лићун (Deng Liqun) препознали ограничења партијских одјељења и државних министарстава као превише централизованих и схватили вриједност алтернативних извора информација која су заснована на емпиријским истраживањима и мање идеолошка (Menegazzi, 2018, p.72). Када говоримо о термину тинк тенк у кинеском језику који је увезен са запада, два имена су се раније користила како би означила овај тип организација. *Zhinang tuan* 智囊团, означава малу групу људи која ради као савјетодавно тијело за доносиоце одлука и значење је слично „трусту мозгова“. Други термин *sixiang ku* 思想库 је директан превод са енглеског језика и представља истраживачку институцију која спроводи истраживања политика (Menegazzi, 2018, p.73).

Од доласка Си Ћинпинга на власт 2012. године, долази до реформе тинк тенк организација, те расте њихов значај, и креира се „нови тип кинеских тинк тенкова“, са већом улогом у механизму доношења одлука Комунистичке партије Кине као и већом улогом у пројектовању меке моћи у иностранству. У складу с тим, 2013. године, Синхуа агенција (Xinhua) је најавила да ће тинк тенк стручњаци дати свој допринос у обликовању концепта „Кинески сан“. Лиу Ћибао (Liu Qibao), шеф одјела за јавност Централног комитета КПК је охрабрио Кинеску академију наука (КАС) да промовише међународни утицај кинеских академика у складу са кинеским теоријама и дискурсом који је шире

прихватљив (Xinhua Agency, 2013). Менегаци истиче нову улогу тинк тенкова у ери Си Ђинпинга, а то је већа међународна ангажованост (Menegazzi, 2018, p. 75). НР Кина је такође објавила и Плаву књигу о тинк тенковима са специјалним извјештајима и анализама тема које су релевантне за кинеско друштво, које обично издаје КАС (Кинеска академија друштвених наука) (Menegazzi, 2014).

Европско вијеће за вањске послове је у августу 2016. објавило „позив Си Ђинпинга за изградњу „тинк танк организација са кинеским карактеристикама“ што је довело до пролиферације института и експанзије њихових портфолио активности, њихових међународних мрежа и јавних профила“ (Doyon, Godement, Stanzel & Vasselier, 2016). Један од проблема које је кинеска влада такође хтјела да ријеши био је недостатак алата за креирање међународног имица Кине, за шта се показало да су тинк тенкови представљали добро рјешење. Стога је кинеска влада још од трећег пленума 18. Конгреса партије 2013. године позвала на нови приступ мекој моћи, који наглашава јединствену улогу независних тинк танк организација у генерисању нових идеја и потицању меке моћи Кине (Chen, 2015). Закључује се да је улога тинк танк организација велика у потицању меке моћи Кине. Свеобухватни циљ ове иницијативе је да се унаприједи консултантски механизми који су доступни доносиоцима одлука, те да се увећа мека моћ Кине и кинеска спољна политика представи на начин који одговара имицу одговорне државе, предводнице земаља у развоју. Може се рећи да тинк тенкови у Кини имају двије улоге, једна је повезана са погледом на меку моћ и служи да се изведе кинески поглед изван Кине.

Друга улога тинк танк организација у Кини је да обезбиједи позитивно јавно мишљење о Комунистичкој партији Кине. У овом раду, бавићемо се улогом промоције кинеске меке моћи. Једна од значајнијих улога у овом процесу је улога истраживачких института који се налазе на универзитетима и од којих се очекује да имају одлучујућу улогу у промоцији кинеске меке моћи путем тинк тенкова (Menegazzi, 2014). Са све већом улогом Кине у питањима од глобалног интереса, кинески тинк тенкови имају одлучујућу улогу у креирању политика и доношењу информисаних одлука у спољној политици.

Статистички посматрано, укупан број тинк тенкова у Азији је 1829, или 22,2 одсто од укупног броја у свијету. Кина се налази на трећем мјесту у свијету са 507 тинк тенкова, што је још дупло мање од САД са 1871 тинк тенк организацијом (McGann, 2020). У настојању да покажемо улогу тинк тенкова у спољној политици НР Кине и креирању имица ван Кине, анализирали смо категорију тинк тенкова у области спољне политике и

међународних односа. Врхунски тинк тенкови у овој области треба да обезбиједи супериорна иновативна истраживања и стратешке анализе који се односе на међународне односе, безбједност, политичку и економску политику на домаћем и међународном нивоу. На првом мјесту свјетске ранг листе се налази Брукингс институт, а Кинески институт за међународне студије (ЦИИС) је на 50. мјесту, Центар за Кину и глобализацију заузима 75. мјесто, Институт за међународне и стратешке студије Кине 80. мјесто и Шангајски институт за међународне студије је на 95. мјесту (McGann, 2020). На прва три мјеста у Азији се налазе тинк тенкови из Јапана, Јужне Кореје и Индије, а Кинески институт за савремене међународне студије је на четвртм мјесту. У категорији најбољи нови тинк тенк за 2019. годину се налази и Кина – истраживачки центар за саобраћајну инфраструктуру и инвестицијску сарадњу Централна и Источна Европа из Бугарске који је основан 2017. године (McGann, 2020, p.62).

Тинк тенкови у Кини који се баве међународним односима су рангирани као шести, Кинески институт за савремене међународне односе, 36. Кинески институт за међународне студије, и 47. Шангајски институт за међународне студије. Све ово указује да Кина напорно ради на профилисању својих тинк тенкова, не само у оквиру Кине него и шире међународне истраживачке заједнице, гдје кинески тинк тенкови постају све утицајнији. Као што смо навели, важност ове улоге је истакнута у ријечима предсједника Си Ђинпинга (Xi Jinping), који је рекао да је „изградња тинк тенк организација са кинеским карактеристикама главни задатак како би се развило доношење одлука у области науке, демократско доношење одлука, кинеско национално управљање и модернизација, као и јачање кинеске меке моћи” (Shuyan & Lei, 2014). Тинк тенкови ће бити у наредном периоду један од најефикаснијих алата за извоз кинеског погледа на међународне односе, политике мирног развоја, доктрине средине, *zhong-yong* хармоније као глобалног поретка како би се стекло боље разумијевање Кинеске спољне политике и умањила опасност од Кине.

Слика: 2. Преглед кинеских тинк тенк организација, по типологији, фокусу политика и година оснивања, извор: Силвија Менегаци (Silvia Menegazzi), *Rethinking think tanks in Contemporary China*, Palgrave Macmillan, 2018, стр.78

<i>Think tank</i>	<i>Typology</i>	<i>Policy focus, research interests</i>	<i>Year established and location</i>
China Institute of Contemporary International Relations (CICIR)	Party-state think tank	International affairs (security studies)	1965, Beijing
China Institute of International Studies (CIIS)	Party-state think tank	International affairs	1956, Beijing
Chinese Academy of Social Sciences	CASS	Social sciences	1977, Beijing
Shanghai Academy of Social Sciences	CASS	Social sciences	1958, Shanghai
Shanghai Institute for International Studies	Party-state think tank	International affairs	1960, Shanghai
Development Research Center of the State Council	Party-state think tank	National and International economic policies	1980, Beijing
Brookings Center, Tsinghua University	University-based	International affairs	2006, Beijing
Carnegie China Center, Tsinghua University	University-based	International affairs	2010, Beijing
Center for China and Globalization	Civilian	International affairs and global governance	2008, Beijing
Usside Institute of Economics	Civilian	Economic policies	1993, Beijing
Charhar Institute	Civilian	Diplomacy and international relations	2009, Beijing
Civic Exchange	Civilian	Environment	2000, Hong Kong
Chongyang Institute for Financial Studies (RDCY)	University-based	World economics and politics	2013, Beijing
Pingao	Party-state	Domestic reforms, international affairs	2013, Beijing
Central Party School	Party-state	Comprehensive reforms	1933, Beijing
China Finance Forum C40	Party-state	Economics and finance, international affairs	2008, Beijing
China Research Academy for Environmental Science	Party-state	Environment, public policies	1978, Beijing

Према Дингдин Чену (Chen), постоји и читава нова генерација тинк тенк организација које се приватно финансирају и не зависе финансијски од кинеске владе. Три тинк тенк организације су најпознатије по својим активностима и утицају: Чунџиу (Chunqiu) институт за истраживање, Центар за изучавање Кине и глобализације и Чонгјанг (*Chongyang*) Институт за финансијске студије на Ренимин универзитету (Chen, 2015).

Утицајна је и такозвана десно оријентисана тинк танк организација Центар за изучавање Кине и глобализације, коју води Ванг Сијао (Wang Xiao). Главни истраживачки задатак ове тинк танк организације је везан за тзв. ‘морске корњаче’: људе који се враћају у Кину након много година студирања или рада у страним земљама (Chen, 2015). Чонгјанг институт за финансијске студије на Ренимин универзитету је основан 2013. године донацијом од 200 милиона кинеских јуана, око 33 милиона долара, од стране приватног лица Ћиу Гуогенг (Qiu Guogeng). Осим финансијског истраживања које је представљено као главни фокус института, активности су фокусиране и на глобално управљање и студије безбједности (Chen, 2015).

Генерална канцеларија Централног комитета КПК и Државно вијеће су објавили 2015. године Мишљење о јачању и изградњи нових тинк тенк организација са кинеским карактеристикама, у којој описују улогу ових организација као „незамјењивог фактора у међународним односима и врло важним фактором у изградњи кинеске меке моћи“ (Menegazzi, 2016). Кинески тинк тенкови као што је Академија за савремене студије Кине и свијета (The Academy of Contemporary China and World Studies) су објавили извјештај о истраживању националног имица Кине у свијету за 2018. годину који је показао да се исти постепено побољшава. Мјерени су учинци у домаћим и спољним пословима, кинеско учешће у глобалном управљању у сфери технологије, науке, економије и културе. Истраживање је шесто по реду за оцјену перцепције, користе се интернет упитници и међународни стандардни за овај тип анкета. Узорак чини 11.000 испитаника, 22 државе, 500 из сваке земље, добне скупине: 18-65 година. Имиц се поправљао од 2012. до 2018. године захваљујући повећаном броју активности тинк тенкова који су радили на представљању позитивних учинака кинеског модела развоја. Анкета показује и да се од Кине очекује да пружи већи допринос у смислу учешћа у глобалном управљању, али и већа видљивост кинеских технолошких компанија као што су Леново и Хуавеи (CGTN, 2019).

Слика 3: графички приказ извјештаја о глобалном испитивању кинеског имица за 2018. годину, извор: The Academy of Contemporary China and World Studies, 2018 China National Image Global Survey

Ради анализе тинк тенкова који раде у Централној и Источној Европи, то јест мреже тинк тенкова која је основана на принципима мултилатералне сарадње самог

механизма 17+1 и у оквиру кога кинески тинк тенк КАС има улогу организатора и финансијера, дајемо у наставку посебан преглед ситуације у Централној и Источној Европи и Босни и Херцеговини.

11.2. Мрежа Тинк тенкова 17+1 – земаља Централне и Источне Европе

На трећем самиту Кине и земаља Централне и Југоисточне Европе у Београду у децембру 2014. године, премијер Ли Кећанг (Li Keqiang) је предложио успостављање мреже тинк танк организација у циљу академског истраживања и размјене мишљења. Годину дана касније на четвртом самиту у Суџоу (Suzhou), Ли Кећанг је поновио спремност за давање подршке успостављању мреже 16+1 и подржао сарадњу између истраживача обје стране. Једно од најважнијих питања у агенди мреже сарадње је проналажење одговора на питање како ојачати сарадњу између 16 земаља Централне и Југоисточне Европе и Кине, креирати додатне прилике за синергију између Појаса и Пута и 16+1 и дефинисати изазове овог процеса (Министарство иностраних послова НР Кине, 2017).

У Београдским смјерницама за сарадњу између Кине и земаља Централне и Југоисточне Европе у седмој тачки „Продубити размјене између народа као и културне размјене и сарадњу на поднационалном нивоу”, став 2 и 3, наглашава се потреба за одржавањем редовних сједница симпозијума тинк тенк организација Кина-земље Централне и Југоисточне Европе на високом нивоу, као и подршка успостављању центра за размјену и сарадњу између тинк танк организације Кине и земаља Централне и Југоисточне Европе (Министарство иностраних послова НР Кине, 2014). Прва тачка је испоштована и редовно се организују симпозијуми, а Институт за Централну и Источну Европу при КАС-у је преузео улогу горе наведеног центра.

Нагли пораст кинеске заједнице тинк тенкова, представља изазов за истраживаче и аналитичаре који испитују утицаје тинк тенкова на пренос идеја (Vangeli, 2019, р. 421) или меке моћи у области кинеске спољне политике. Вангели се бави друштвеном интеракцијом актера, то јест тинк тенкова у оквиру Механизма 17+1 који Кина предводи у Централној и Источној Европи. По њему је сарадња тинк тенкова у оквиру 17+1, управо најпродуктивнији и највидљивији аспект овог механизма. (Vangeli, 2019) Вангели дефинише тинк тенкове као актере знања који имају значајну улогу у процесу дисеминације идеја. Кинески тинк тенкови, насупрот западним, су више утјеловљени у

националну политику (Vangeli, 2019). Утицај тинк тенкова и интелектуалаца је био од великог значаја за развој кинеских иницијатива попут „Појаса и пута“ у смислу креирања приједлога политика и сарадње у оквиру механизма ради изналажења најбољих или прихватљивијих рјешења за сарадњу.

Тинк танк организације веома су укључене у овај пројекат. Од њих се очекује да обезбиједе експертизу за његову реализацију и да воде стратешку координацију са међународним партнерима. Улога тинк тенк организација је да објасне кинески модел развоја страним аудиторијумима, поготово земљама у развоју које би у овом моделу развоја видјели алтернативни модел западном моделу. Тинк танк организације у региону земаља Централне и Југоисточне Европе и унутар оквира сарадње „17+1“ сарађују са Кином, спроводе заједничке студије о ситуацији у земљама које би могле бити укључене у ову иницијативу, а које влада може користити за доношење одлука о финансирању. Постоје, такође, иницијативе које окупљају тинк танк организације у оквиру иницијативе нпр. „OBOR think tank cooperation alliance” (一带一路智库合作联盟, *yidaiyilu zhiku hezuo lianmeng*) (ОБОР алијанса тинк тенк организација), РДИ платформа (*Research and Development International*) (蓝迪国际智库平台, *landi guoji zhiku pingtai*) (Међународно истраживање и развој). Ове иницијативе се креирају да помогну међународну размјену и обезбиједо консултације кинеским предузећима.

Најистакнутији тинк тенк који се бави сарадњом у оквиру механизма „17+1“ је Кинеска академија друштвених наука, КАС (CASS), уједно и највећи кинески државни тинк тенк. Кинеска академија друштвених наука, представља истраживачку организацију са кинеским карактеристикама. КАС се сматра невладином институцијом која има важну улогу у креирању политика, а у исто вријеме је владин тинк тенк за извршност. Има посебан статус и врло значајну академску и политичку репутацију у земљи и иностранству. КАС има 32 истраживачка института, три истраживачка центра и дипломске студије, те запошљава хиљаде истраживача и особља (Mei, 2012). КАС у својој организацији има посебно одвојен одјел који се бави земљама Централне и Источне Европе као и Институт за европске студије, те истраживаче који раде на тему ЦИЕ у оквиру Института за источно-европске, руске и централно-азијске студије (Mei, 2012). Основали су институт у Будимпешти, који окупља истраживаче из региона, објављује редован билтен, прави годишње извјештаје за сваку земљу појединачно. Године 2020. обиљежено је 25 година од оснивања БиХ и Амбасаде и КАС у уској сарадњи са

Амбасадом НР Кине у БиХ израдио је посебно издање које се искључиво бави сарадњом Кине и Босне и Херцеговине. КАС уједно и координише мрежу тинк тенкова земаља Централне и Источне Европе, у оквиру 17+1 механизма сарадње (Mei, 2012).

Вангели наводи да је само истраживање земаља Централне и Источне Европе у КАС-у прошло кроз различите фазе, што показује и промјене у значају земаља Централне и Источне Европе за кинески политички процес (Vangeli, 2019, p.432). Од оснивања регионалног механизма 17+1 и иницијативе Појас и пут истраживање Централне и Источне Европе се ради из перспективе активне кинеске дипломатије и чланови тинк тенка са кинеске стране директно учествују у креирању политика за Механизам 17+1 у оквиру Кинеског министарства спољних послова (Vangeli, 2019, p.433).

Надаље, овај Институт је основао и Академски одбор који окупља истакнуте академике и истраживаче из земаља Централне и Источне Европе. У овом одбору нема истраживача из Босне и Херцеговине. Институт је организовао низ конференција које се баве питањима економске, културне и политичке сарадње у оквиру 17+1 механизма сарадње и низ истраживања (China CEE Instiute, 2017). Тинк тенк организације или представници БиХ нису учествовали на овим конференцијама. На званичној страници Института налазе се кратки извјештаји за Босну и Херцеговину и позив за доставу радова о перцепцији БиХ о Појасу и путу и механизму „17+1”.

У складу са званичним извјештајем о раду „Мреже тинк тенкова 17+1” за 2016. годину највећи број партнерских организација су били владини тинк тенкови, универзитети и истраживачки институти, а најмањи удио имају невладине организације. У земљама Централне и Источне Европе, осим Македоније и Албаније, све је већи број института који се баве регионалним студијама и спољном политиком са фокусом на Кину (Vangeli, 2019, p.432). Најактивнији у оквиру „Мреже тинк тенкова 17+1“ су Институт за међународне односе Литванија, Институт за међународну политику и економику (ИМПП) у Србији, Пољски институт за међународне односе (ПИСМ), и Универзитет Љубљана, Словенија (Vangeli, 2019, p.432). Аутор је учествовала на састанку „Мреже тинк тенкова 17+1“ у Словенији 2019. године, као представник Универзитета у Бањој Луци из БиХ, а професори Милош Шолаја и Анте Домазет су учествовали на састанку мреже тинк тенкова 2018. године у Скопљу.²³ Вангели објашњава структуру истраживача у земљама Централне и Источне Европе који се баве Кином и сврстава их у три категорије. У

²³На основу интервјуа који је рађен са професором Милошем Шолајом

зависности од интелектуалног пута којег слиједе, заузимају и различите нормативне позиције, као инсајдери или они који имају директне везе са Кином и најдубље познавање ситуације, и углавном инсистирају на конструктивној сарадњи (Vangeli, 2019, p.434). У складу са овом тезом је и наша теза да дубље познавање Кине, и инсистирање на познавању културе, историје и по могућности и језика води ка конструктивнијој сарадњи и бољем разумијевању Кине. У другу групу по Вангелију спадају „придружени“ који су постепено развили контакте са Кином како би радили на дубљем истраживању Кине те „критичари“ то јест они који заговарају опрезан приступ Кини. У ствари ови актери, по Вангелију често мијењају позиције током времена (Vangeli, 2019, п.434). Ако пресликамо ову класификацију на ситуацију у Босни и Херцеговини, добићемо сличну слику гдје се неколико синолога интензивније бави истраживањем Кине, професор међународних односа у Бањој Луци Милош Шолаја, затим „придружени“ чланови, гдје бисмо сврстали новинаре и ентузијасте који се у задњих неколико година баве Кином, као и бивше дипломате, нпр. Златка Лагумџију, бивше министре спољних послова БиХ који одржавају односе са Кином, али не учествују активно у механизму 17+1 или мрежи тинк тенкова, те амбасадоре Амела Ковачевића и Борислава Марића.

Осим тинк тенк симпозијума који се одвијају одвојено од састанака државних представника у „механизму 17+1“, одржавају се и форуми тинк тенкова на годишњој основи, паралелно са састанцима државних представника. Састанак за 2020. годину је требао бити одржан у Пекингу. Мрежом тинк тенкова за земље Централне и Источне Европе руководи Кина, која и финансира све догађаје. Вангели види ову мрежу као нови начин комуникацијске инфраструктуре за актере из Кине и земаља Централне и Источне Европе у настојању да се надокнади вријеме у којем није постојало много комуникације и контаката између ових дијелова свијета (од 1989. године) (Vangeli, 2019). Истраживање које је спроведено у 16 земаља Централне и Источне Европе показује да БиХ није толико укључена у сам механизам сарадње и да грађани генерално немају довољно информација. На основу истраживања које је спровео Институт за сарадњу између Кине и земаља Централне и Источне Европе, кинеског тинк тенка КАС, како грађани Централне и Источне Европе виде кинески развој, показало се да грађани Босне и Херцеговине имају најмање позитиван став о кинеском економском развоју у односу на 15 осталих земаља овог региона. Истраживање се базирало на испитивању домаћинстава, методама *CAPI* (један на један интервју) у 12 земаља • *CAWI* (on-line) у три земље • *CATI* (телефоном) у 1 земљи. Узорак испитаника у свакој земљи био је 1.000, укупно 16.000 испитаника. Оцјене

кинеског економског развоја код грађана БиХ у последње двије године су биле позитивне, али испод просјека у односу на друге земље Централне и Источне Европе. Код питања у вези побољшаног положаја Кине у свијету, одговор БиХ испитаника је био позитиван, али нижи у односу на просјек у другим земљама. Код оцјене односа између Кине и Босне, на скали од -100 и +100, резултат је неутралан, јачи од просјека у другим земљама, то јест 8. мјесто. На питање о кинеском развоју, Словенија, Румунија и Србија сматрају кинески економски развој веома брз, док је проценат грађана у Босни и Херцеговини и Македонији који сматрају кинески развој брзим, најнижи (Xin, 2018).

Истраживање указује да нема довољно интеракције између тинк тенкова БиХ и Кине, и да је Босна и Херцеговина због сложене унутрашње ситуације самим тим и Кини веома компликована. Стиче се утисак да иницијатива са кинеске стране није толико интензивна као у другим земљама Централне и Источне Европе. У наставку ћемо предочити и проблем тинк тенк заједнице у Босни и Херцеговини који оптерећује односе са кинеским партнерима.

11.3. Изградња имиџа у спољној политици НР Кине кроз рад тинк тенкова у Босни и Херцеговини

Када говоримо о Босни и Херцеговини, иницијативе за сарадњу тинк тенкова долазе од Амбасаде НР Кине, и већину предавања и скупова посвећених развоју НР Кине у Босни и Херцеговини је организовала Амбасада НР Кине. Амбасадор Ђи Пинг је одржао предавања о Појасу и путу на три јавна универзитета, Бања Лука, Мостар и Сарајево, те предавање за Асоцијацију независних интелектуалаца Круг 99 гдје је говорио о економско-трговинском спору САД и Кине (Ambasada Narodne Republike Kine, 2019).

На основу интервјуа које смо обавили са малобројним представницима тинк тенкова који се баве Кином (Појас и пут иницијатива, Центар за међународну сарадњу), закључујемо да су учешћа и интеракција са истим утицали на промјену ставова према Кини и представљају потицај за додатно ангажовање. За разлику од академске размјене која је много интензивнија, тинк тенк мрежа пружа више могућности, али БиХ учешће у оквиру ове мреже је спорадично и за сад нема већи утицај.

Извјештај о тинк тенк организацијама у Босни и Херцеговини који је КАС објавио представља преглед тинк тенкова који су по ауторима најутицајнији. У извјештају се

детаљније описују само они који се баве спољном политиком. Аутор их класификује по извору финансирања, величини, утицају на институције и политику у земљи, изложеност медијима, историји и истраживачком фокусу (Bakota, 2018). Иначе по извјештају Глобал Го Тинк Танк индекса (Global Go Think Tank Index), у Босни и Херцеговини има 13 тинк тенкова, а на ранг листи тинк тенкова у региону Централне и Источне Европе налазе се Центар за сигурносне студије БиХ (ЦСС) на 41. мјесту, Популари на 57, Аналитика центар за друштвена истраживања на 70. мјесту и Геа, Центар за истраживање и студије на 80. мјесту (McGann, 2020).

Претрагом сајта активности и политика којима се бави Центар за сигурносне студије, нема помињања Кине или кинеских иницијатива Појас и пут, те „Механизма сарадње 17+1”. Аутор извјештаја о тинк тенковима у БиХ за КАС, наводи да је неповољна политичка и економска ситуација, те недовољно зрело цивилно друштво условило страно финансирање тинк тенкова и истраживачких центара. У складу с тим у БиХ најутицајнији тинк тенкови су они који се финансирају од стране амбасада и међународне заједнице. Њемачки тинк тенкови који су присутни са својим канцеларијама у БиХ су *Konrad Adenauer Stiftung* и *Friedrich Ebert Stiftung* такође успостављен у Сарајеву 1994. године са канцеларијама у Сарајеву и Бањој Луци. Њемачки тинк тенкови то јест огранци су и *Heinrich Boll Stiftung* БИН, *Transparency International* БИН, Отворено друштво и Аустријски центар. Водеће политичке партије такође имају своје политичке академије које представљају партијске тинк тенкове, али по аутору нису довољно развијени да би пружали идеолошку или подршку у доношењу одлука својим политичким партијама (Bakota, 2018).

Једини тинк тенкови из Босне и Херцеговине, који су рангирани на међународној листи тинк тенкова, су из цивилног сектора. Министарство спољних послова нема званичних институција које обезбјеђују подршку у истраживању и доношењу одлука док се у стратегији спољне политике БиХ наводи да се припрема успостављање дипломатске академије као и парламентарног одбора за спољне послове. Центар за сигурносне студије као највише рангиран на листи тинк тенкова основан је 2001. године у Сарајеву као непрофитна организација и финансира се искључиво од донација међународних организација укључујући и Европску унију, НАТО, ОХР, владе Велике Британије, Мађарске (Centar za sigurnosne studije, 2015). Овај центар се не бави Кином и није до сада објављивао ништа у вези сарадње или иницијатива НР Кине.

Вањско-политичка иницијатива је успостављена 2004. године, непрофитна и невладина организација, која се бави спољном политиком углавном у академским круговима у Федерацији Босне и Херцеговине. Издали су 2014. године извјештај о кинеској спољној политици који се бави Појасом и путем и механизмом сарадње 16+1. Такође се финансирају од стране међународних организација и амбасада у БиХ (Vanjsko-politička inicijativa BiH, 2019). Популари из Сарајева је такође један од тинк тенкова који је рангиран на индексу тинк тенкова, у извјештају који ради Универзитет у Пенсилванији. Овај тинк тенк се бави спољном политиком, немају за сад иницијативе или активности везане за Кину или сарадњу са кинеским тинк тенковима. Како наводе на својој страници, њихова ужа специјалност су односи са Турском и спољна политика Турске. Центар за стратешке студије при Међународном форуму Босна бави се геополитичким положајем Босне и Херцеговине и управни одбор чине истакнути Бошњаци из политичког и академског живота. Иако се баве анализом глобалне политичке и економске ситуације, немају остварену сарадњу са кинеским тинк тенковима.

Од невладиних организација у Републици Српској издвојићемо Центар цивилних иницијатива али који се не бави спољном политиком БиХ, као ни сарадњом са Кином, него правним питањима у вези реформе и ЕУ интеграција.

У складу с наведеним, „Појас и пут” тинк тенк је први који је основан на иницијативу кинеске амбасаде, то јест, тадашње амбасадорке Чен Бо и финансира се од стране НР Кине. Бави се представљањем и промоцијом Кине у БиХ у економском смислу. Овај тинк танк организује низ значајнијих догађаја, као и онлајн и штампана издања која представљају различите аспекте економског и друштвеног развоја НР Кине. „Појас и пут” је израдио прву туристичку брошуру која Босну и Херцеговину представља у Кини, под називом, „100 питања и одговора о Босни и Херцеговини“. Фарук Борић, новинар и директор иницијативе Појас и пут, и запосленик Амбасаде у Сарајеву, води и удружење Босанско-кинеског пријатељства, и организатор је активности које се баве промоцијом НР Кине у Босни и Херцеговини (Centar za promociju i razvoj inicijative Pojas i put, 2019). Центар је до сада организовао три научна скупа: ”Послије 19. конгреса КПК: гдје ћемо бити 2021?, (4.11.2017), Пет година Иницијативе појас и пут (12.09.2018) (Centar za promociju i razvoj inicijative Pojas i put, 2019). Мисија тинк тенка Појас и пут је „да обезбиједи *know-how* за реализацију различитих пројеката и да спроводе стратешку координацију са кинеским партнерима” (Centar za promociju i razvoj inicijative Pojas i put, 2019). Осим тога, они су партнер Кинеској академији друштвених наука, КАС-у у

настојању да се објасни и представи кинески развојни модел, кинески приступ међународним односима и да дискурсом меке моћи умање страх од раста Кине и све већег присуства не само у економској него и политичкој сфери у Босни и Херцеговини.

Укупно три округла стола су одржана на тему кинеске спољне политике, и иницијативе „Појас и пут”, два у Бањој Луци у организацији Центра за међународне односе, чији је директор професор Милош Шолаја 2017. године, тинк тенка ИСАД Бања Лука (Институт за стратешку анализу и дијалог) 2016. године, и 2018. године у Сарајеву у организацији Појас и пут тинк тенка и сарадњи са Амбасадом НР Кине.

Осим тинк тенка „Појас и пут“ и Удружења „Босанско-кинеско пријатељство“ који функционишу као невладине организације у Босни и Херцеговини, остале невладине организације немају интензивнију сарадњу са кинеским тинк тенковима. У Бањој Луци је 1999. године основано Удружење српско-кинеског пријатељства, али је у међувремену престало са радом. На основу интервјуа са оснивачем и предсједником овог удружења, Миликом Тамамовић, разлог престанка рада Удружења српско-кинеског пријатељства, је да је кинеска страна била заинтересована да се оснује ова организација на нивоу БиХ и без националног предзнака.²⁴

У складу са раније наведеним начином класификације тинк тенкови у Босни и Херцеговини се могу сврстати по финансирању, величини, утицају на институције и јавне политике, изложености медијима, историји и истраживачком фокусу. У складу с тим тинк тенк мрежа у БиХ фокусирана је на јавне политике (изградња капацитета, реформа), питања транзиције (демократизација, ЕУ интеграције, владавина права), помирење (међуетнички дијалог, изградња мира). Још један проблем како се наводи у извјештају за КАС и Института за сарадњу Кине и земаља Централне и Источне Европе, „услед неповољне политичке и економске ситуације, и незрелог цивилног друштва БиХ јесте велико присуство тинк тенкова који се финансирају извана, што у великој мјери утиче и на процес доношења одлука” (Bakota, 2018). На основу анализе рада тинк тенкова у Босни и Херцеговини и у складу са критеријумима које смо навели, поставља се питање независности тинк тенкова у БиХ од интересних група, власти, политичких и вјерских утицаја и да ли се уопште могу сврставати у групу тинк тенкова. Не постоји ни један тинк тенк који се стратешки бави спољном политиком БиХ на нивоу Босне и Херцеговине да укључује стручњаке из оба ентитета. Начин на који се мека моћ гради кроз тинк тенкове

²⁴Интервју са директорицом Удружења српско-кинеског пријатељства, 1. март 2019. године

се види на примјеру Центра за промоцију иницијативе Појас и пут кроз њихову улогу у популаризовању кинеског дискурса и тема кинеске политике, као и кроз све веће учешће истраживача и академских кругова из БиХ у активностима Кинеске академије друштвених наука (CASS) кроз који се промовишу и шире кинеске идеје и гради дијалог. (Chen, 2021)

Наша препорука била би оснивање тинк тенкова при универзитетима или да дјелују самостално, с намјером да се баве истраживачким радом са фокусом на спољну политику БиХ, уважавајући актуелност ситуације. Они могу да се даље укључе у мрежу тинк тенкова региона Централне и Источне Европе и Кине те остваре неопходну сарадњу, а самим тим и утичу боље на информисане одлуке и јавне политике. Кинески тинк тенкови, као и тинк тенк који је основан у БиХ са циљем промовисања имица НР Кине као предводника земаља у развоју и одговорног партнера испуњава своју улогу. Резултати рада, иако још не тако видљиви, утичу на перцепцију становништва у БиХ. Универзитет у Бањој Луци, поготово Факултет политичких наука, има капацитете за оснивање тинк тенка који би се бавио истраживањем и односима са Кином. У сарадњи са Конфуцијеvim институтом и будућим студијским програмом за синологију, могу да раде на побољшању сарадње између Републике Српске, Босне и Херцеговине и Кине, кроз нове пројекте, јачање веза између привредника, побољшањем туристичких веза у којима Република Српска знатно заостаје за Федерацијом БиХ. Развој сарадње у области туризма захтијева израду стратегије и успостављање односа са оператерима у Кини, првенствено граду Тјенђин са којим Бања Лука сарађује управо захваљујући Конфуцијеvom институту.

ГЛАВА 5

12. Конфуцијеви институти као оквир за промоцију меке моћи

Најистакнутији, и по некима, најконтраверзнији механизам кинеске јавне дипломатије су Конфуцијеви институти. Зашто је Конфуције у имену језичких института и на који начин је Кина повезала брендирање ових института са циљем у јавној дипломатији, изложили смо у наставку.

Цошуа Курлантцик дијели кинеску стратегију по оруђима меке моћи на културу и дипломатију, при чему је „промоција културе дио ширег напора јавне дипломатије” (Kuraltizick, 2007, p.61). По тој дефиницији, Кина настоји да утиче на јавно мњење у другим земљама и да утиче на креирање перцепције или имица Кине у иностранству. У

складу са кинеским теоријама међународних односа, Кина види јавну дипломатију као начин приближавања кинеских идеја страним јавностима (јавностима других држава), кроз комуникацију и културу која се базира на кинеској традицији, филозофској мисли, идејама и вриједностима.

Од 1978. године кроз реформе које покреће Денг Сјаопинг, Кина и свијет остварују чвршће везе и не само економске него и политичке, друштвене и културне. Након застоја културне револуције, која је оставила неизмјерне посљедице не само по културу и дух кинеског народа, него и на наслеђе и идентитет, Кина се отвара и креће да сарађује са свијетом. Поред страних инвестиција и отварања кинеских слободних економских зона, које доводе и до интензивнијих економских односа Кине и свијета, Кина покреће академске и културне размјене. Хартиг наводи да је Кина примијенила исти принцип економског отварања и страног улагања на развој Конфуцијевих института на начин да се опет ослонила на страну помоћ у промовисању језика и културе, а све у циљу обликовања глобалног имица (Hartig, 2016, p.4).

Проблеми са имицом или сликом коју о Кини имају широм свијета није новост, али јесте нови приступ који је Кина примијенила у суочавању са овим проблемом.

Имиц или јавна перцепција ван Кине постаје од тог периода главни фокус, а од 90-их се обликује кроз примјену културе у јавној дипломатији и постаје одредница политике спољних послова.

Кина под културом подразумијева све од филма, сликарства, позоришта, музике, спорта до језика. Хофштад дефинише културу као „начин на који локално радимо одређене ствари“, те као „колективно програмирање ума, који разликује чланове једне групе или категорије од других“ (Hofstede & Bond, 1998). Фишер објашњава да се култури може прићи на неколико начина, и сваки се описује својим идиосинкретичким терминима (Fisher, 1985). За Кину је кључни наративни опис културе - „конфуцијанска“ и из тог разлога је важно разумјети и основне поставке конфуцијанске мисли.²⁵

„Аутор књиге „Нови кинески конфуцијанизам“ Данијел Бел (Daniel Bel) (Bell, 2008, p.24) пише да без обзира што је Комунистичка партије Кине (КПК) сматрала конфуцијанизам

²⁵Конфуцијанизам се развијао у Кини у Периоду зараћених држава, да би опет био забрањен за вријеме династије Тин (Qin). За вријеме династије Хан постао је службена идеологија Кинеског царства и остао темељем организације свих облика кинеског јавног живота до 20. вијека. Духовни фокус конфуцијанизма је овај свијет и породица, а не богови и загробни живот. Најважнији свети спис конфуцијанизма су Конфуцијева дјела Пет класика (Књига промјена, Књига пјесама, Књига историје, Прољећни и Љетни анали, Књига обреда. Конфуцијанизам добија на важности током Сонг династије (Сјеверна 960-1127; Јужна, 1127-1297) (Stevic, 2018, p.137, prema:Chaohua, 2012).

феудалним и реакционарним, сви покушаји да се искоријени конфуцијанизам, као нпр. током Културне револуције настојање да се породичне везе замијене државним, нису успјеле. Чак и мисли Мао Цедонга имају упориште у конфуцијанизму и зато су биле пријемчиве народу” (Stevic, 2018, p. 137).

За вријеме Мао Цедонга Кина је била одлучна у уклањању утицаја конфуцијанизма. Мао је гледао на конфуцијанизам као на идеологију експлоататорске класе, а идеје о социјалној хармонији, које ће се послије показати као врло вриједне, су се сукобљавале са начелима марксизма (Stevic, 2018, p. 138).

Политике које Комунистичка партија Кине спроводи у данашње вријеме се разликују од оног што су кинески интелектуалци захтијевали у Покрету 4. мај, а то је да Кина безусловно прихвати западне идеје као корисне, а да одбаци властиту културу и филозофију. Данас КПК вјерује да су идеје Западног свијета корисне, али Кина мора да се врати својим коријенима, конфуцијанизму, како би се поново потврдила као доминантан играч у региону. Она при томе нема намјеру да угрожава сусједи и у том смислу се спомиње опет конфуцијански принцип хармоније и хармонијских односа са сусједима.

Хармонија као извозна спољна политика и конфуцијанизам као бренд су утицали на формирање културних центара који ће носити име Конфуција и представљати кинеске принципе широм свијета. Како бисмо разумјели начин функционисања Конфуцијеvih института користимо и теорију „додатног знања“ као оквирну теорију у анализи рада, ефикасности и улози Конфуцијеvih института.

За разумијевање унутрашњег рада Конфуцијеvih института и сарадње са Ханбаном (сједиште Конфуцијеvih института) важно је и разумијевање одређених културолошких аспеката као што су „гуанси”(guanxi- 关系) или везе као и разлике између друштва „високог контекста“ и „ниског контекста“ које је поставио социолог Е.Т Хол (E T Hall) (Hall, 1976). Највећа разлика између ова два типа друштва је у начину комуникације. У друштвима „ниског контекста“ као што су англосаксонска, Холандија, Њемачка, експлицитни садржај поруке – „ријечи које се изговоре, начин формулисања говора и дефиниција скупа представљају стандардну поруку. Оно што се каже, је обично и што се мисли” (Hall, 1976). У Кини, Јапану и Кореји, друштвима „високог контекста“ сама изговорена порука је мање важна. Мишљење се преноси друштвеним позицијама говорника и статусом моћи, па су невербални знакови много важнији. Тако на примјер код Конфуцијеvih института, врло је важно ко посјеђује културне догађаје које организују Конфуцијеви институти. Што је више рангиран функционер, то се догађај у

Ханбан-у (сједишту Конфуцијевих института) више цијени. Западним културама тај приступ дјелује неприхватљив, али из угла Кине, кинеске традиције, конфуцијанизма, друштва заснованог на меритократији, је савим уобичајено. *Guanxi* аспект или везе, што би био најближи превод односе се на везе између појединачних људи као, „скуп појединачних веза на које појединац може да се позове како би обезбиједио одређене предности" (Fisher, 1985, p.155).

Сличан концепт постоји у свим друштвима, али у Кини ове врсте веза чине срж друштвеног и пословног живота (Davis, 1995). Дејвис нуди два објашњења важности гуанси веза. Прва је да на везе гледамо у духу кинеске културе, Конфуцијанизма и колективитета кинеског друштва. Личне везе и хармонија су основа друштвеног система (Davis, godina, p.62). У конфуцијанизму, „цивилизована“ особа полаже посебну пажњу на одржавање и стварање „веза“. Данас би се то повезало са концептом умрежавања или „нетворкинга“. Друго Дејвисово објашњење је да везе надокнађују институционалне недостатке (Davis, godina, p.63). Оба случаја су важна за рад Конфуцијевих института. Кинеској страни је важно да особе које се бирају за домаће директоре имају своју мрежу контаката, те да разумију начин пословања и комуницирања у Кини. И поред тога „локални директори“ Конфуцијевих института се суочавају са неспоразумима и неразумијевањем услед недостатка директног контакта са ХАНБАН званичницима са којима углавном комуницирају кинески директори. У случају да локални директор не говори кинески језик, ова комуникација ће бити додатно отежана, без обзира што је енглески на неки начин и службени језик комуницирања у оквиру мреже Конфуцијевих института. У том смислу, директори који имају личне везе у ХАНБАН-у у теорији могу да постигну и веће резултате. У наставку ћемо представити институционални оквир Конфуцијевих института, начин оснивања, финансирања и главне актере и њихову улогу у кинеској јавној дипломатији.

12.1. Институционални оквир Конфуцијевих института - оснивање, структура, организација и финансирање

Главни актери који се баве културом и програмима размјене у кинеској јавној дипломатији су Министарство културе, Министарство образовања, Народни институт за спољне послове, Кинеска асоцијација пријатељства са другим земљама. Народни институт

и Кинеска асоцијација пријатељства су уско повезане са Кинеским министарством спољних послова и Народним конгресом. Министарство културе је задужено за организацију низа кинеских културних активности кроз Биро за спољне односе у култури. Главни задаци овог бироа су организација међународне културне размјене и комуникација и организација догађаја ван Кине - „Година кинеске културе”, или „Седмица кинеске културе”. Они су такође оснивачи Кинеских културних центара који представљају организације одвојене од Конфуцијевих института и нису под ингеренцијом истог министарства. Кинески културни центри више по структури одговарају Гете институту и Бритиш Каунслу (Hartig, 2016, p.92).

Министарство образовања НР Кине је најзначајнији актер у културном и образовном смислу у овој држави и одговорно је између осталог и за образовну размјену и сарадњу, формулисање политика и програма за кинеске студенте који студирају у иностранству. Одјељење за међународну сарадњу и размјену овог Министарства одговорно је за промоцију кинеског језика у свијету. Поред овог одјела, постоје четири организације које раде при овом одјелу, Кинеска образовна асоцијација за међународну размјену, Кинески сервисни центар за размјене, Кинеско вијеће за стипендије и **Међународно вијеће за кинески језик** или **ХАНБАН**.²⁶

У складу са мисијом ХАНБАН креира „политике и развојне планове за промоцију кинеског језика на међународном нивоу, подржава програме и образовне институције у промоцији програма за кинески језик и израђује нацрте и стандарде за наставни материјал (Hanban, 2014).

Конфуцијеви институти се оснивају и финансирају од стране Вијећа за кинески језик при кинеском министарству образовања, ХАНБАН.

Ханбан има специфичне одсјеке који се баве одвојеним питањима везаним за Конфуцијеве институте: Општи послови, људски ресурси, инспекција, ревизија, одсјек за испите и бави се тестовима изврсности језика, (ХСК тестови)²⁷, одсјек за квалитет и евалуацију наставе, организација стипендија, културне догађаје, комуникацијски одјел,

²⁶Вијеће, то јест, ХАНБАН се састоји од представника дванаест државних министарстава, и комисија: Генерална канцеларија државног вијећа, Министарство образовања, Министарство финансија, Канцеларија за прекоморску сарадњу државног вијећа, Министарство спољних односа, Комисија за државни развој и реформу, Министарство привреде, Министарство културе, Државна администрација за радио филм и телевизију, Државна новинска служба, Државно вијеће за информације, Државни одбор за језик.

²⁷Међународни стандардизовани испит из кинеског језика за нематерње говорнике

финансијско одјељење, одсјек за професоре језика, за волонтере, синологију и кинеске студије те одвојени одсједи за Конфуцијеве институте по регионима. Функције у оквиру вијећа су строго хијерархијски подијељене и дијеле се на председавајућег, потпредсједнике и извршне чланове вијећа, те остале чланове. Од петнаест чланова Вијећа, десет су директори управног одбора конфуцијевих института из иностранства. То су најчешће ректори еминентних универзитета из различитих региона (Hanban, 2014).

На челу ХАНБАН-а се налази пет директора, који су углавном професори језика и лингвисти по занимању са дугогодишњом каријером у овој области. Посјета једног од директора Конфуцијевог института се такође сматра посебно важном и може се гледати у контексту опште спољне политике НР Кине. Рад у оквиру ХАНБАН-а је строго подијељен на географске регионе. Сваки регион има посебног директора који се налази на челу те јединице.

Први Конфуцијев институт основан је као пилот пројект у Ташкенту, у Узбекистану у јуну 2004. године, а затим у новембру 2004. године у Сеулу у Јужној Кореји. Од 2004. године до данас основан је 541 Конфуцијев институт и то 135 у Азији, 138 у Америци, 187 у Европи, 61 у Африци и 20 у Океанији (Hanban, 2014). Воде се такође и дебате о настанку идеје оснивања Конфуцијевих института.

Поред тога Ханбан је основао и 1113 Конфуцијевих учионица које се оснивају углавном при средњим и основним школама и представљају својеврсне филијале Конфуцијевим институтима. Приближан број професора који се шаљу из Кине на рад у Конфуцијеве институте и учионице је 47.000 (Hanban, 2014).

Ханбан разликује професоре језика и „волонтере”, који су такође дипломирани професори кинеског језика као страног језика, али без претходног искуства у настави. Услови запошљавања се разликују за волонтере, и земља домаћин обавезује се да обезбједи смјештај за волонтере и они остају годину дана. Професори сами плаћају смјештај из средстава које им Ханбан додијели и остају обично двије године. Ханбан такође организује обуке кинеских и домаћих директора прије доласка на функцију (ове обуке су одвојене за кинеске директоре и за странце). Посебна одјељења Ханбана организују додјелу стипендија (кратки курсеви, основне студије, мастер и докторске), те организује успостављање тестних центара ХСК испита (међународни стандардизовани испит из кинеског језика за нематерње говорнике), који се могу оснивати и ван Конфуцијевих института (у Босни и Херцеговини се налазе три тестна ХСК центра, то

јест центра за полагање међународних испита из кинеског језика (Универзитет Источно Сарајево, Конфуцијев институт Универзитета у Сарајеву и Конфуцијев институт Универзитета у Бањој Луци).

Ханбан има систем рангирања Конфуцијевих института и учионица (филијале Конфуцијевих института) кроз рангирање за годишњу награду изврсности као и за „Модел Конфуцијев институт”. Модел је пројекат на који Конфуцијеви институти аплицирају под условом да су испунили одређене услове: трајање дуже од три године, увели кинески језик на универзитет као други језик са ЕЦТС бодовима или да на Универзитету постоји студијски програм Синологија. Модел Конфуцијев институт добија додатна новчана средства која могу да се уложе у нову зграду или реновирање постојећег простора. Конфуцијев институт на Јегалонском универзитету у Кракову је 2019. године добио титулу Модел Конфуцијев институт, и Ханбан је заједно са Јегалонским универзитетом уложио у реновирање троспратне зграде у којој се данас налази Конфуцијев институт и Институт за Азијске студије (Zajednicka konferencija Konfucijevih instituta u Krakovu, 2019).

Слика 4: Организациона структура ХАНБАН-а, извор ХАНБАН веб страница (Hanban, 2014)

Слика 5: Расподјела Конфуцијевих института широм свијета, извор ХАНБАН (Hanban, 2014)

Модел рада је прилично специфичан и разликује Конфуцијеве институте од културних института нпр. Британског савјета, Гетеовог института, Сервантеса (сви они промовишу језик и културу), јер се ослања на локалне учеснике, актере и партнере.²⁸ Наиме Конфуцијеви институти се оснивају у сарадњи са домаћим универзитетима по принципу да сваки универзитет одабере партнерски универзитет у Кини и заједно иду у процес аплицирања за отварање Конфуцијевог института код ХАНБАН-а (Сједиште Конфуцијевих института). У Кини постоји и својеврсно такмичење у вези броја Конфуцијевих института које универзитети оснивају због интернационализације и добијања бодова те рангирања у оквиру програма за високо образовање НР Кине.

Када два универзитета (кинески и универзитет из земље домаћина) потпишу споразум о сарадњи, почиње процедура аплицирања за Конфуцијев институт према Ханбану. Након одобрења обје стране додјељују своје особље које ће радити на Конфуцијевом институту, који се отвара при универзитету у земљи домаћина. Ханбан за прву годину обезбјеђује средства која су по правилу нешто већа него наредних година јер подразумијевају набавку опреме и припрему просторија, те организовања свечане церемоније отварања. Овај догађај има велику важност за цијели процес и представља дипломатски догађај за земљу домаћина, а високи званичници обје земље присуствују као гости.

²⁸ *British Council* Бритиш каунсел, је основан 1934. године и има канцеларије у 110 земаља свијета, *Goethe* Гете институт је основан 1951. године и има 140 института и 10 филијала у 93 земље. *Cervantes* Сервантес у Шпанији је основан 1991. године има 77 института у 93 земље. Најстарији је француски културни центар, *Alliance Francaise* основан 1883. године и тренутно има 1000 канцеларија у 135 земаља.

У почетку су процеси и иницијативе ишле од кинеских универзитета са жељом да ојачају контакте са страним универзитетима и организацијама и као средство интернационализације кинеских универзитета. Академске размјене, удруживање са страним универзитетима преко Конфуцијевих института могу утицати на квалитет универзитета и боље рангирање у оквиру кинеских пројеката за извршност универзитета. Међутим, ствари су се промијениле и иницијативе све чешће долазе од земаља домаћина и њихових универзитета.

Разлог покретања овог јединственог пројекта кинеске јавне дипломатије од 2004. године је предмет расправа у академској заједници и шире. Хартиг наводи два евентуална разлога, један је везан за поновно јачање идентитета и буђење конфуцијанизма, а други за растуће финансијске моћи Кине (Hartig, 2016, p.100). Он види оба аспекта као вриједне разматрања, али не као и разлог за покретање цијелог процеса. Он наводи још један догађај који би евентуално могао бити разлог нове кампање, а то је 16. национални конгрес Комунистичке партије Кине, и доласком на власт четврте генерације лидера које је представљао Ху Ђинтао и који је наглашавао конфуцијанизам као извор традиције, те идеју хармоније и хармоничног друштва (Hartig, 2016, p.100).

Сам назив Конфуцијевих института указује на важност традиције и кинеских вриједности у формирању идентитета и имица. Данас, Конфуцијеви институти представљају симбол уједињења и основу за концепт „хармоничног друштва“, што заправо и јесте Конфуцијев концепт.

„Оживљавање и поновно рођење конфуцијанизма у савременом кинеском друштву је феномен који провоцира многе дискусије. Конфуцијанизам се поново појављује као покушај да се превазиђу изазови како унутар Кине тако и као интеракција с њеним сусједима. Оживљавање конфуцијанизма се види и као јачање кинеског идентитета и као симбол нације у њеном сусрету с глобализацијом” (Stevic, 2018, p. 139). У складу с тим и сам назив Конфуцијевих института има везе са имицом који Кина настоји да пројектује, као традиционална земља, са континуитетом од преко 4000 година, у којој су традиционалне вриједности дубоко укоријењене. Конфуцијеви институти се не баве само конфуцијанизмом, нити се посебно изучава филозофија и етика при овим центрима. Фокус је на језику и промоцији културе, углавном традиционалне кинеске културе која опет има за циљ да полазницима Конфуцијевих института и јавности која прати шта

Конфуцијеви институти раде, представи слику Кине како је они виде, а не како је види Запад.

Конфуцијеви институти функционишу при универзитетима, зависно од организационе јединице, али најчешће при ректорату. Сваки Конфуцијев институт има свој управни одбор који чине ректори оба универзитета партнера, те проректори или декани који су укључени у ради КИ. По кинеској препоруци, чланови ових одбора су и представници кинеских компанија или локалних компанија које сарађују са Кином. Осим два директора, домаћег и кинеског, најчешће у КИ раде локални пројект менаџери, те професори и волонтери из Кине. Све трошкове кинеског директора и професора из Кине сноси ХАНБАН као и њихове плате, док се домаће особље финансира из средстава домаћег универзитета. Промјена која се десила крајем 2020. године јесте да финансирање дјелимично преузима партнерски универзитет из Кине, који онда опет аплицира за та средства Министарству образовања при новоформираном Центру за стране језике и сарадњу, који од 2021. године формално преузима улогу Ханбана (Centre for Language Education and Cooperation , 2021).

Конфуцијеви институти организују часове кинеског језика у складу са планом и програмом који се израђује у ХАНБАН-у и који је усклађен са европским референтним оквиром за учење страних језика. Осим часова кинеског језика, сваки КИ организује активности које промовишу кинеску древну културу и традицију, предавања из различитих области и свечаности којима се обиљежавају важни догађаји такође везани за кинеску културу и обичаје.

Фалк Хартиг (Falk Hartig) наводи да је највећа и најважнија разлика између Конфуцијевих института и сличних институција у свијету, сама структурна организација која подразумијева удруживање са локалним универзитетима. Сама та чињеница по њему има вишеструке импликације не само на појединачне институте и њихове partnere, него више уопштено на кинески начин спровођења кинеске јавне дипломатије (Hartig, 2016). Хартиг у овоме види коришћење културе и језика у јавној дипломатији уз учешће и суфинансирање страних партнера и који на тај начин финансирају кинеску јавну дипломатију. Овај приступ, по њему је усклађен и рађен по принципу кинеског економског развоја, фазе отварања према свијету од 1978. године (Hartig, 2016, p. 106).

Једне од најважнијих елемената у начину функционисања Конфуцијевих института су и годишње глобалне и регионалне конференције које окупљају ректоре и проректоре,

те директоре КИ из читавог свијета. Само овај догађај представља одличан механизам меке моћи путем којег се Кина ставља у центар глобалних дешавања и повезује различите актере у мрежу. Одговара такође и мултилатералном систему сарадње који се аплицира и на тинк тенкове и у спољној политици (Zajednicka konferencija Konfucijevih instituta u Krakovu, 2019).

У складу с генералним принципима правилника о Конфуцијевим институтима, они задовољавају потребу за учењем кинеског језика, јачајући разумијевање кинеског језика и културе код других народа, и јачање образовне и културне размјене између Кине и осталих земаља до продубљивања пријатељских односа са осталим нацијама и промоцијом развоја мултилатералних односа у изградњи хармоничног свијета (Hanban, 2014).

Саме активности не укључују само полазнике КИ него се односе и на ширу публику и грађане. Док Хартиг сматра да су ови циљеви КИ идеализовани у смислу постизања међународног разумијевања и сарадње (Hartig, 2016, p.101), на основу учешћа на три конференције Конфуцијевих института у Кини, (Xian/Сиан, Chengdu/Ченгду и Changsha/Чангша), и сарадње са другим Конфуцијевим институтима и активностима које се организују у оквиру КИ, аутор наводи да су управо активности Конфуцијевих института у Републици Српској и Босни и Херцеговини конкретно допринијеле бољој сарадњи са Кином и укупној међународној сарадњи у области образовања. (Osnovan Konfucijev institut na Univerzitetu u Banjoj Luci, 2017), (Polaznici Konfucijevog instituta boravili na kampu u Kini, 2019), (Delegacija iz Tjendina posjetila Univerzitet u Banjoj Luci, 2019), (Potpisan Memorandum o razumijevanju sa Univerzitetom za politicke nauke i pravo Istocne Kine, 2018) (Ambasador Kine posjetio Konfucijev institut:Razgovarano o aktivnostima u 2019.godini, 2019) (Doc.dr Aleksandar Vranjes ucestvovao na Cetvrtoj radionici za evropske mlade lidere u Kini, 2020).

12.2. Конфуцијеви институти у Босни и Херцеговини

Наредно поглавље представља студију случаја два Конфуцијева института у Босни и Херцеговини. У претходним поглављима смо навели основе сарадње између двије земље и механизме сарадње у оквиру којих се одвија мултилатерална и билатерална

сарадња како бисмо боље разумјели околности у оквиру којих се одвија рад Конфуцијевих института.

12.2.1. Преглед

У Босни и Херцеговини су основана два Конфуцијева института, при универзитетима Сарајево и Бања Лука и Конфучионица, филијала Конфуцијевог института Универзитета у Бањој Луци у Јавној установи Гимназија Бања Лука. Као и у ранијим случајевима у Европи и широм свијета гдје се Конфуцијеви институти отварају при високо рангираним универзитетима, и ова два јавна универзитета су први и други рангирани универзитети у Босни и Херцеговини.

Конфуцијев институт у Сарајеву је отворен у априлу 2015. године (Vijesti.ba, 2015). Партнери у Конфуцијевом институту Сарајево су Сјеверозападни педагошки Универзитет из Ланџоа (North West University, Lanzhou) и Универзитет Сарајево. Конфуцијев институт Сарајево основан је при Центру за интердисциплинарне студије Универзитета у Сарајеву који ради као својеврсни хаб за различите пројекте на које Универзитет аплицира и припада ректорату универзитета. Само отварање Конфуцијевог института се поклапа са почетком интензивније сарадње са БиХ, првенствено у оквиру механизма 17+1 и иницијативе „Појас и пут“ као и обиљежавањем двадесет година од успостављања односа између двије земље. Отварању су присуствовали и замјеник министра спољних послова Амер Капетановић, те ректор универзитета из Кине Лиу Џонгкуи. Том приликом ректор је напоменуо да се нада да ће „Конфуцијев институт представљати платформу која ће служити за промовисање кинеске културе и језика у БиХ, те јачање сарадње и боље повезивање двију земаља“ (Vijesti.ba, 2015). Мухарем Авдиспахић, ректор Универзитета у Сарајеву, приликом обраћања је нагласио да су „простори Центра за интердисциплинарне студије препознатљиви по извођењу програма из области као што су европске студије, управљање државом, људска права, религијске студије, родне студије те да се Конфуцијевим институтом уноси нова дијалошка димензија“ (Univerzitet u Sarajevu, 2015). „Конфуцијев институт који отварамо својом дјелатношћу успјешно ће одговорити својој задаћи: снажно допринијети нашем бољем разумијевању кинеског језика и културе; уз помоћ пријатеља с партнерског универзитета бити мали прозор и за боље разумијевање бића Босне и Херцеговине на кинеској страни; отворити и многе друге аспекте успјешне сарадње између Босне и Херцеговине и Народне Републике Кине“ (Univerzitet u Sarajevu, 2015).

У складу са правилима Ханбана, изабрани су домаћи директор Конфуцијевог института Мирослав Живановић, који је запослен на универзитету као шеф кабинета ректора и кинески директор Ла Веисин, са Педагошког универзитета из Ланцоу покрајине.

Конфуцијев институт Универзитета у Бањој Луци је основан на иницијативу Универзитета у Бањој Луци и сам процес је трајао око три године. Након одобрења, Универзитет у Бањој Луци је добио истог партнера као и Сарајево, али на инсистирање тадашњег ректора Милана Матаруге, партнер је замијењен Универзитетом за образовање и технологију у Тјенђину са којим је тадашњи амбасадор БиХ у Кини Борислав Марић имао остварену сарадњу.²⁹ У децембру 2017. године званично је потписан уговор са Ханбаном, а неколико мјесеци раније и уговор о сарадњи између Тјенђин Универзитета за образовање и сарадњу и Универзитета у Бањој Луци. Бивши замјеник премијера Лиу Јендонг предала је плакету Конфуцијевог института Универзитета у Бањој Луци ректору Радославу Гајанину на 12. Глобалној конференцији Конфуцијевих института (*Osnovan Konfucijev institut na Univerzitetu u Banjoj Luci*, 2017).

Конфуцијев институт Универзитета у Бањој Луци отворен је 21. јануара 2018. године. Церемонији отварања и откривања плакете присуствовали су предсједник Републике Српске Милорад Додик, премијер Републике Српске Жељка Цвијановић, замјеник градоначелника Тјенђина Џао Хаишан и Амбасадор НР Кине у Босни и Херцеговини Чен Бо. Међу осталим посјетиоцима присуствовали су министри у Влади Републике Српске, градоначелник Бање Луке и више од 500 локалних представника. Догађај отварања Конфуцијевог института у Бањој Луци представља јаку политичку подршку сарадњи са Кином (*Svecano otvoren Konfucijev institut Univerziteta u Banjoj Luci*, 2018).

„Конфуције не припада само Кини, већ цијелом свијету. И данас су начела Пута свиле, као што су мирна сарадња, отвореност и инклузивност, узајамно учење и заједничка побједа, на којима се заснива сарадња на „Појасу и путу” у складу са Конфуцијевим мислима о универзалној хармонији свијета. Уз учешће Републике Српске у изградњи Појаса и пута, сарадња између Републике Српске и Кине у свим областима се брзо развија. Отварање Конфуцијевог института Универзитета у Бањој Луци је наставак

²⁹ Аутор је учествовала у процесу израде апликације за Конфуцијев институт и упозната је са детаљима процеса преговора и оснивања.

традиционалне сарадње између двије стране, и платформа за размјену између људи,” изјавила је тадашња амбасадор НР Кине Чен Бо приликом отварања Конфуцијевог института уз наду „да ће Конфуцијев институт на Универзитету у Бањој Луци постати лидер у културној размјени између двије стране и служити као примјер” (Svecano otvoren Konfucijev institut Univerziteta u Banjoj Luci, 2018).

Отварање ова два института у Босни и Херцеговини представља најзначајнији помак у сарадњи са НР Кином и највећи резултат кинеске јавне дипломатије у овој земљи.

12.2.2. Структура Конфуцијевих института у Босни и Херцеговини и начин функционисања

Једно од ранијих питања које смо поменули, а које је од важности за разумијевање рада Конфуцијевих института је финансијска подршка. У складу са правилима и уговором који се потписује са Ханбаном, домаћи универзитети су у обавези да учествују „1:1“, то јест поред почетних средстава која се дају на једну годину и користе за почетну промоцију, свечано отварање и реновирање канцеларија, те набавку опреме, сваки КИ аплицира годишње за средства на основу пројеката и активности које кандидује. Универзитети у Бањој Луци и Сарајеву учествују тако што дају простор, плаћају комуналије и локално особље. У Сарајеву осим директора Конфуцијевог института, Мирослава Живановића, нема локално-запосленог особља, а правна и финансијска питања обављају службе самог универзитета. Поред кинеског директора Ла Вei Сина, институт запошљава и једног кинеског професора, те пет волонтера. Конфуцијев институт у Бањој Луци поред директора, запошљава и два стручна сарадника, те једног домаћег професора и преводиоца кинеског језика. Поред њих раде и два кинеска професора (Konfucijev institut Banja Luka, 2020).

Локално особље је плаћено од стране Универзитета што представља учешће Универзитета у укупном финансирању института. Број локално запосленог особља, представља и индикатор финансијског учешћа земље домаћина или универзитета домаћина у овом пројекту. У првој години рада Влада Републике Српске је издвојила 200,000 КМ за рад Конфуцијевог института, што додатно показује важност коју Република Српска приписује сарадњи са Кином. Почетна средства које Конфуцијеви институти добијају од Ханбана се такође разликује од института до института, и најчешће износ средстава није директно повезан са величином града или рејтингом универзитета.

Тако је Универзитет у Бањој Луци добио исту количину финансијских средстава као и Свеучилиште Загреб који покрива доста већу територију и гдје дјелује само један Конфуцијев институт за цијелу Хрватску.³⁰

Када говоримо о одрживости финансирања, поставља се питање до кад ће Ханбан финансирати институте и да ли је могуће да они постану самоодрживи. Курсеви које институти организују углавном су бесплатни за студенте универзитета на којима се налазе. У прве двије године, сви су курсеви били бесплатни, а различити КИ имају и различите политике. На основу истраживања у Њемачкој, Хартиг закључује да је одрживост у овом обиму упитна, те да ни кинеска страна још није сигурна у ком правцу ће даље ићи финансирање овог глобалног пројекта (Hartig, 2016, p.148). Хартиг наводи одређене изјаве директора КИ који мисле да се отвара велики број института, јер ће на крају само одређени број опстати (Hartig, 2016, p.148). Ове изјаве су у складу са политиком Ханбана за 2019. годину, када се инсистирало на квалитету, у односу на квантитет, али нови институти су наставили и даље да се отварају. Сам процес није више тако једноставан и универзитети који су недавно аплицирали, као Аристотелис универзитет у Солуну сусрели су се са сличним проблемима као раније у Бањој Луци гдје је процес био дуготрајнији.³¹

Већина директора с којима смо разговарали се слаже у констатацији да институти нису самоодрживи и да без додатних средстава од Ханбана, не би опстали. Искуства института у Бањој Луци, када Ханбан није одобрио укупна тражена средства за другу годину кореспондирају са искуствима осталих института од 2011. године од када расте број института, а средства се смањују. Ово такође утиче и на глобалне конференције које Ханбан организује, гдје се само у поређењу последње три године, број дана и квалитет организације, као и број учесника којима су плаћени трошкови, смањује. Проблем са којим се сусрећу Конфуцијеви институти у Европи, Пољској, Њемачкој, В. Британији, је да су домаћи директори обично синолози који раде на универзитету, али остало особље које води пројекте треба додатно да се запосли. Или, ако универзитет није у могућности, тај посао обављају и домаћи директори *pro bono*, што опет изазива незадовољство јер Ханбан плаћа искључиво кинеско особље (Hartig, 2016, p.149).

³⁰Разговор са Крешимиром Јураком директором Конфуцијевог института из Загреба

³¹Податак који сам добила из разговора са директором за међународну сарадњу Универзитета Аристотелис у Солуну

Јединствена структура Конфуцијевих института и рад кинеског и домаћег директора у оба Конфуцијева института представља прилике за развој али и нове изазове. Сама сарадња два директора омогућава боље упознавање обје културе, бољу комуникацију, и доприноси успјешнијем преношењу порука. Уска сарадња на дневној бази омогућава локалном особљу да се боље упозна са специфичним начином рада кинеских колега те да успјешно савладавају културолошке изазове. Из тог разлога се и инсистира да гдје је могуће домаћи директор буде синолог са ширим познавањем кинеске културе и комуникације.

Ханбан је издао и приручник о обавезама и правима оба директора, како би се избјегли неспоразуми који су се појављивали у овом облику рада. Приручник је изашао 2018. године, и представља својеврстан водич објема странама у комуникацији. Без обзира на то, на основу разговора и искуства са локалним директорима, изводимо закључак да не постоји довољна директна сарадња између Ханбана и локалних директора, него се инсистира да кинески директори буду посредници у комуникацији. Неки кинески директори не желе да се укључе у рад на локалном универзитету, него своје задатке виде само у форми извјештавања према универзитету партнеру и Ханбану, што доводи до неспоразума.³² С друге стране успјешни примјери сарадње два директора на многим другим Конфуцијевим институтима (Извор: разговори аутора са директорима Конфуцијевих института током конференције) показују да се опет не ради о правилу и да су одређени сукоби и неразумијевања на личној основи. Без обзира на наведене примјере, индикативно је да је ХАНБАН накнадно издао приручник како би се избјегле недоумице и неразумијевање.

12.2.3. Активности Конфуцијевих института у Босни и Херцеговини

У складу са информацијама из годишњих извјештаја Конфуцијевих института и веб страница, те интервјуа обављених са особљем оба института, у наставку представљамо активности којима се Конфуцијеви институти у Босни и Херцеговини баве.

Конфуцијев институт у Сарајеву организује курсеве кинеског језика за грађанство. Пошто Универзитет у Сарајеву нема одсјек за синологију, курсеви нису намијењени искључиво студентима синологије који се кроз ове курсеве додатно усавршавају у

³²На основу искуства и разговора са директорима КИ Краков, Севиља, Queen Mary London и искуства у оквиру рада у Конфуцијевог института Универзитета у Бањој Луци.

кинеском језику, као што је то примјер у Београду гдје већину полазника чине у ствари студенти са студијског програма синологије. На универзитету није још уведен кинески језик ни као изборни предмет. Кинески језик се нуди као курс за основце и средњошколце, напредни курс кинеског језика и пословни курс. У оквиру Конфуцијевог института постоји и ХСК тестни центар - Центар за међународни испит из кинеског језика за нематерње говорнике. Институт организује и радионице традиционалне кинеске културе као што су резање папира, калиграфија и таиђи. Поводом кинеских празника, КИ УНСА организује пригодне догађаје као што су дани поезије за Кинески фестивал Змајевих чамаца (Dragon Boat Festival: Poezija i razgovori, 2018).

Институт у Сарајеву такође ради на повезивању и академској размјени. Осим љетног кампа који организују сви КИ, КИ Сарајево организује академске посјете и размјене партнерском универзитету у Ланцоу, гдје се осим састанка са представницима универзитета организују и посјете званичним представницима тог града³³ (Konfucijev institut-most izmedju akademskih zajednica Bosne i Hercegovine i Kine, 2019).

У разговору са домаћим директором института, Мирославом Живановићем, најпопуларније активности су културне активности које институт организује за шире грађанство, поготово предавања о кинеској традиционалној медицини и таиђи вјежбе. Разлог за ово је по његовом мишљењу култ Брус Лија који је у предратној Југославији био изражен у Сарајеву.³⁴ Један од изазова с којим се овај институт суочава на основу интервјуа и запажања која је аутор направио су недостатак локалног особља које би помогло у промоцији активности које раде и уопштено као подршка у организацији часова. На основу интервјуа који је обављен са кинеским директором 2018. године, сам почетак је био врло тежак, јер није постојала довољна подршка администрације Универзитета. Такође степен одустајања од курсева је генерално велики проблем и изазов који се догађа у свим Конфуцијевим институтима, као и проблем наплате курсева и самоодрживост.

Конфуцијев институт при Универзитету у Бањој Луци у складу са мисијом која је наведена на сајту, залаже се за увођење програма упознавања кинеског језика и културе за дјецу предшколског, основношколског и средњошколског узраста, студенте и све оне који су заинтересовани да уче кинески језик и сазнају више о кинеској култури и

³³Интервју са директорима КИ Сарајево (у прилогу)

³⁴Интервју са директором КИ Сарајево, Мирославом Живановићем

обичајима. Осим учења језика, Институт у својој понуди има различите курсеве и едукације: упознавања са пословним бонтоном и пословање са Кином, кинеске калиграфије, традиционалног кинеског сликарства, чајне церемоније, и борилачких вјештина (таиђи, ђигунг и кунг фу) (Konfucijev institut Banja Luka, 2020).

Оно по чему се разликује од КИ Сарајево је интензивнија промоција културних догађаја и предавања која се организују о различитим аспектима кинеске историје, културе, привредног развоја, аспеката савременог живота у Кини. У току три године Конфуцијев институт Универзитета у Бањој Луци је организовао двадесет различитих предавања која су била добро посјећена, као и два предавања из кинеске традиционалне медицине која изазивају највећу пажњу и заинтересованост (Konfucijev Institut, 2020). Предавања су држали професори са Универзитета у Бањој Луци, професори и новинари из Београда, те професори из Гимназије Бања Лука у оквиру серије предавања која се организује у Конфучионици (Konfucijev institut Banja Luka, 2020). Скоро свако предавање је праћено и интервјуом и специјалном ТВ емисијом на националној телевизији РТРС (Konfucijev institut Banja Luka, 2020).

Одржана су предавања о кинеском језику као увод у отварање курсева, Историја Кине и Европе, 40 година од Кинеске реформе и отварања, два предавања о кинеској традиционалној медицини, промоција књиге српског новинара Александра Новачића, "Си Ђинпинг, кинески сан" који је боравио у Кини и радио за ТАНЈУГ новинску агенцију од краја седамдесетих година прошлог вијека, предавање о кинеском образовном систему, промоција књиге „Кина очима странца, срцем домаћина”, те два предавања која су одржали студенти који су боравили у Кини о студентском животу и студирању у Кини. Два предавања су одржана у Гимназији Бања Лука, Српско кинеске констелације (Konfucijev Institut, 2020), о повезницама из културе два народа, те уводно предавање о кинеском језику. Вече кинеске поп културе је такође одржано у Гимназији. У току рада аутор и сарадници су примијетили да догађаји као што су кинеска кухиња и калиграфија привлаче највише пажње.

И даље је проблем заинтересованости самих студената којима се све активности и курсеви нуде бесплатно. Генерално већа је заинтересованост за културне догађаје ван Бање Луке у мањим мјестима као што су Брчко и Добој. Кинеска Нова година је догађај који привлачи највише пажње и који је већ годинама један од најпосјећенијих догађаја у Бањој Луци (Konfucijev Institut, 2020). Хартиг наводи случајеве КИ у Њемачкој гдје су

културни догађаји такође били боље посјеђени у односу на часове и разлоге виде у томе што су се курсеви наплаћивали, а радионице из културе нису. (Hartig, 2016, p.149).

Кинески језик је на Универзитету у Бањој Луци уведен као изборни језик на Филолошком факултету и на Академији умјетности са ЕЦТС поенима. У првој години од увођења пријавила су се три студента. Часове и наставу такође води Конфуцијев институт као и припреме за нови студијски програм Синологија на Филолошком факултету. Часови кинеског језика се предају у двије основне школе, двије средње школе у Бањој Луци и двије у Добоју, у Гимназији у Српцу, један вртић, те 6 група на самом институту које похађају полазници свих узраста. Конфуцијев институт Универзитета у Бањој Луци је издао двије књиге којима промовише српску културу у Кини. Превод приповијетке „Мргуда“ Петра Кочића на кинески језик и „Први вјесници Кине код Срба“ аутора Селене Пјевић, о истакнутим Србима кроз историју који су имали контакт са Кином. На тај начин се настоји приближити и култура земље домаћина и кроз кинески механизам меке моћи, Конфуцијев институт, промовисати и своју земљу у Кини. Институт такође има и Центар за полагање међународно признатог испита ХСК: На крају тромјесечног програма полазници добијају потврде о успјешном завршетку нивоа кинеског језика, уз могућност полагања испита ХСК (кинеског националног стандардизованог теста којим се одређује ниво знања кинеског језика нематерњих говорника) у Конфуцијевом институту Универзитета у Бањој Луци (Konfucijev institut, 2020).

Осим ових активности Конфуцијев институт у Бањој Луци је посредовао у академској размјени и организовао посјете Кини проректора у Тјенђин, декана Факултета за безбједност и проректора за научно технолошки развој у Шангај. Проректор за међународну сарадњу са Филолошког факултета је провела мјесец дана у Шангају, а асистент са правног факултета седам дана на конференцији форума младих Појас и пут иницијативе у Суџоу. Осим тога двадесет полазника КИ је у организацији Конфуцијевог института боравило двије седмице у Пекингу и Тјенђину у лјетном кампу гдје су се, осим језика, ближе упознали са савременом Кином. У прилогу су интервјуи са полазницима ових размјена, гдје настојимо показати утицај ових посјета на њихове ставове и перцепцију о Кини (Konfucijev institut Banja Luka, 2020).

Контроверзе које се вежу за Конфуцијеве институте и о којима углавном пишу западни аутори односе се на предавања о Далај Лами или Фалунгунг секти. Хартиг наводи

новинске написе на западу о начину на који КИ се носе са „проблематичним темама“ (Hartig, 2016, p. 107).

Из интервјуа са директором Конфуцијевог института у Сарајеву и на основу искуства самог аутора, није било интервенција од стране Ханбана шта се смије или не смије предавати, али сами директори нису ни размишљали да организују слична предавања. У КИ у земљама Централне и Источне Европе као изазов се истиче незаинтересованост младих људи за резање папира или традиционални плес који ХАНБАН промовише као дио традиционалне кинеске културе. Млади су више заинтересовани за савремену умјетност и модерну Кину (Slobodnik, 2017). Неке од активности које су популарне у другим КИ у Централној и Источној Европи су кинеска кухиња, чајна церемонија, калиграфија и таиџи као и предавања о различитим аспектима кинеске културе. Ова искуства се поклапају са интересовањима у КИ Бања Лука. Једно од најпопуларнијих активности је посјета дјечијих вртића Дао башти³⁵ и то је нешто по чему је Конфуцијев институт Универзитета у Бањој Луци специфичан. Сам врт посједује око 40 биљака из Азије и представља простор гдје се дјеца представљају различите игре и активности везане за кинеску културу (Obiljezen Svjetski dan Konfucijevih instituta, 2019).

Сљедећи изазов који се наводи у свим КИ, тако и у БиХ, је недостатак професора кинеског језика на матерњем језику. За разлику од Сарајева, Бања Лука запошљава једног сталног професора и три професора на уговор о дјелу који раде углавном са мањом дјецом која захтијевају објашњења на матерњем језику. Ово ће се у периоду кризе изазване обољењем Ковид 19 показати као предност Конфуцијевог института Универзитета у Бањој Луци који је једини у региону и један од ријетких у Европи наставио да изводи наставу уживо и онлајн ослањајући се искључиво на домаће професоре, јер су кинески професори напустили БиХ у октобру 2020. године (Professor Wu Kun is Leaving after 2 Years at the Confucius Institute, 2020).

У наставку ћемо представити на који начин ове активности које смо навели те изазови са којима се КИ сусрећу у раду, утичу на перцепцију полазника и грађана уопштено који се укључују или прате рад института. Да ли Кина остварује своју намјеру у пројекцији жељеног имиџа кроз горе наведене активности?

³⁵ Дао башта је кинески врт (изграђен на тераси Факултета политичких наука у Бањој Луци) са елементима кинеске културе вртова уз поштивање принципа воде, стијене и бамбуса који носе филозофско значење специфично за даоизам о промишљању живота кроз повезивања човјека са природним елементима

Да бисмо процијенили Конфуцијеве институте и њихову улогу у јавној дипломатији, те спољној политици НР Кине, осврнућемо се на три циља Конфуцијевих института: промоција језика, промоција културе, и улога у спољној политици путем јавне дипломатије.

Студију случаја смо изводили представљајући структурну конфигурацију института која има вишеструке импликације не само за појединачне институте и партнере него и уопштено за кинеско вођење јавне дипломатије. Политички систем који Конфуцијеви институти посредно представљају, такође има одређене импликације на рад Конфуцијевог института и начин функционисања као инструмента кинеске јавне дипломатије.

Циљ нам је да повежемо претходна потпоглавља која су представила структуру и начин функционисања Конфуцијевих института на примјеру Босне и Херцеговине и да их ставимо у шири контекст циљева кинеске спољне политике, то јест примјене Конфуцијевих института у сврху јавне дипломатије и представљања одређене слике Кине. Сама структура указује на јединственост организације удруживања са домаћим институцијама, и обезбјеђење суфинансирања од стране земље домаћина. Ради разумијевања рада Конфуцијевих института, истичемо и различит начин формирања института, у случају Сарајева на кинеску иницијативу, и у случају Бање Луке на иницијативу Универзитета у Бањој Луци. Ово указује да Ханбан не форсира и намеће ове институте, него има више проактиван став и доноси одлуке гдје се Конфуцијеви институти могу основати у складу са потребама и захтјевима.

У складу са подацима које наводи Хартиг, у 2014. години, 200 института у 70 земаља је аплицирало за отварање Конфуцијевих института (Hartig, 2016, p.166). Најважнија карактеристика која се истиче у Конфуцијевим институтима у Босни и Херцеговини је промоција и рад локалног особља и локалних актера на промоцији кинеске културе и у случају Бање Луке активан рад на промоцији и културе Републике Српске у Кини. Свеукупан тренд у свијету (Hartig, 2016, p.167), је да се домаћи универзитети много више труде око рада Конфуцијевих института него и сам Ханбан којем је растући број Конфуцијевих института постао оптерећење у ефикасном управљању. Прави изазов за КИ Сарајево је мањак локалног особља које у суштини и воде

ове канцеларије јер осим што познају начин и правила финансирања на домаћем универзитету, локалне спонзоре, публику и ситуацију, на тај начин развијају програме који се прилагођавају локалним очекивањима и ситуацији. Самим тим Конфуцијев институт Универзитета у Бањој Луци је у краћем времену постигао много боље резултате. Само оснивање Конфуцијевог института на универзитетима подиже кредибилитет, а и омогућава универзитетима боље умрежавање у међународној мрежи универзитета који имају основан и установљен Конфуцијев институт.

Глобална конференција Конфуцијевих института је један од догађаја гдје ректори и остали руководиоци високошколских установа имају прилику срести се и учествовати у заједничким панелима и дискусијама. Босна и Херцеговина нема сличан пројекат, у садашњим околностима је тешко и замислити сличан заједнички подухват. Рад кроз ове институте је и најближи начин промовисања интереса и меке моћи Републике Српске у Кини. Осим тога КИ у суштини припадају домаћим институцијама и самим тим важно је да раде и на промоцији властитог језика и културе у Кини. Овај циљ је реализован преводом „Мргуде“ Петра Кочића на кинески језик, као и поезије бањалучких пјесника Ранка и Стевке Прерадовић на кинески језик и издавањем књиге за дјецу о првим културним контактима између Срба и Кинеза на кинеском и српском језику.

Још једна предност за обје стране је могућност интеркултуралне комуникације током дужег периода, размјена мишљења и искустава која доводи до бољих резултата и рада у оквиру оба универзитета партнера и двије земље. Кинески партнери и делегације које су посјетиле Босну и Херцеговину стичу нова знања и искуства као и другачији поглед на земљу која им је била годинама далека и непозната. Кроз свакодневни контакт и рад са колегама у институту и на универзитету та се слика шири. Предности за универзитете у Сарајеву и Бањој Луци су и прилика за оснивање кинеских или синолошких студија, те могућност шире јавности да учи језик и да учествују у другим активностима које се нуде. У складу са званичном изјавом ХАНБАН-а кључни разлог за оснивање КИ је промоција студија кинеског језика. Званични кинески став у вези разлога отварања Конфуцијевих института је да су се домаће институције обратиле Кини за помоћ у успостављању ових студијских програма или института путем којих ће омогућити својим студентима да уче кинески језик. У случају Бање Луке имамо и потврду тог приступа, јер је институт отворен на иницијативу и приједлог који је потекао са Универзитета, уз подршку Владе Републике Српске. Број студената на Конфуцијевим институтима који уче кинески језик и који полажу ХСК тестове расте. Укупан број

студената који су изашли на полагање ХСК теста у Бањој Луци у току три године је 120, а тестирање се одвија у КИ Сарајево и на Универзитету Источно Сарајево. У том смислу Конфуцијеви институти су полазна тачка за учење кинеског језика који би се касније изучавао на студијским програмима на Универзитетима.

Осим нивоа који полазници постижу полагањем ХСК теста поставља се и питање, шта полазници желе да постигну на курсевима. Као што смо рекли полазници представљају општу популацију која долази некад из радозналости, понекад из жеље за забавом, што на неки начин представљају проблем за одрживост самих КИ, јер већина није вољна да плаћа курсеве у дужем периоду. С друге стране видимо да су полазници КИ активна и отворена публика, која не само да има моћ конзумације културних садржаја, него их користи у складу са потребама и жељама. Ако посматрамо као циљ увођење кинеског језика као студијског програма, можемо рећи да су оба Конфуцијева института у релативно кратком времену испунила те циљеве, и покренула отварање студијских програма синологије у оквиру два Универзитета. Поставља се питање одрживости и ослањања на домаће професоре ради самоодрживости и континуитета. Проблем се може ријешити и континуираним улагањем у додатно оспособљавање и усавршавање домаћих професора кинеског језика. Када говоримо о кинеској култури, такође постоји несклад између разумијевања ових културних активности од кинеске стране и универзитета домаћина. Док јавност на западу често посматра кинески плес или пјесме као кич и преферира кинеску модерну умјетност, на основу истраживања која смо спровели међу полазницима активности КИ видимо да то у Босни и Херцеговини није случај, и да постоји велико разумијевање за традиционалне елементе кинеске културе. Конфуцијев институт Универзитета у Бањој Луци настојао је представити и поп културу која је занимљивија млађој публици, а идеја је била представити модерно кинеско друштво, онако како га млади виде, не искључиво једнострану слику Кине као земље коју карактерише традиционална култура и која се базира на филозофској промисли конфуцијанизма, коју тражи ХАНБАН.

Сматрамо да су модерни елементи и утицај глобализације на кинеско друштво једнако занимљиви за разумијевање и добијање комплетне слике шта Кина данас представља. Хартиг наводи примјер њемачког КИ који је организовао концерт панк рок бендова, а КИ Дизелдорф је организовао долазак кинеског пјесника Беи Дао (Hartig, 2016, р.183). Конфуцијев институт у Бањој Луци такође промовише преводе синолога из Србије који су радили књижевне преводе Мо Јена и Ју Хуа, кинеских савремених писаца на

српски језик. На Универзитету у Бањој Луци нема научних истраживања која су везана за Кину, слично као и на неким другим универзитетима гдје није било традиције изучавања Азијских студија. У новембру 2012. године Ханбан је најавио план „Студијски програм изучавања Конфуције Кине“ са циљем да се да подршка истраживачима широм свијета да раде академска истраживања и да се створи нова генерација синолога и стручњака у кинеским студијама (Hartig, 2016, p.183). У Босни и Херцеговини није било значајнијих истраживачких академских радова на тему Кине до сада, и то се очекује са успостављањем нових студијских програма који се отварају уз потицаје и подршку Конфуцијевих института, чиме ће се створити предуслови за формирање нове генерације стручњака и синолога који ће се интензивније бавити Кином.

Активности које се односе на прва два циља: промоцију језика и културе, Конфуцијеви институти у Босни и Херцеговини успјешно испуњавају. У наредном поглављу наводимо резултате интервјуа и истраживања као подршку овој тврдњи.

Да ли Конфуцијеви институти служе кинеској јавној дипломатији да промовишу имиџ Кине као земље традиционалних вриједности у Босни и Херцеговини? Одговор на ово питање је такође позитиван. Осим званичне референце на „хармоничан свијет“ и промоцију хармоније у мисији ХАНБАН-а, овдје се позивамо и на посјете кинеских званичника који Конфуцијеве институте виде као дипломатска представништва Кине. У прилог томе иду и посјете високих функционера Конфуцијевим институтима нпр. посјета председника НР Кине, Си Ђинпинга Конфуцијевом институту у Београду (Hartig, 2016, p.183).

За разлику од аутора који тврде да је проблем перцепције праве Кине и политички коректне Кине доминантан код публике већине Конфуцијевих института, можемо закључити да тај проблем не постоји у Босни и Херцеговини, гдје се Кина доминантно не гледа као ауторитативни политички систем, него више као додатна прилика за боље међународно позиционирање (Република Српска) и извор инвестиција и пројеката (Федерација БиХ).

За разлику од пропаганде, јавна дипломатија није једнострано преношење порука и управо Конфуцијеви институти својом структуром, која подразумијева заједничко учешће два универзитета и припадање Конфуцијевих института домаћим институцијама су примјер јавне дипломатије. Овај облик организације отвара прилику за двосмјерну комуникацију што смо показали на примјерима Конфуцијевих института у Босни и

Херцеговини. У закључку ове студије случаја, истичемо да свеукупна организација Конфуцијевих института, као алата јавне дипломатије, за сада погодује објема странама, гдје Кина добија прилику да промовише не само језик и културу, него и да исприча своју страну приче и представи своју визију не само развоја Кине, него и глобалног поретка. С друге стране, институти у Босни и Херцеговини добијају прилику за учење језика који није био доступан, академски развој у смислу нових истраживања и нових студијских програма, промоцију и умрежавање универзитета у оквиру мреже сарадње земаља Централне и Источне Европе и шире, као и успјешнију интернационализацију самих универзитета (Univerzitet u Banjoj Luci primljen u clanstvo CCNEIC, 2019).

Како смо навели у ранијим истраживањима у западним земљама, учинак доминантно није исти и како Хартиг наводи, Кина је та која има предности од оваквог уређења система успоставе Конфуцијевих института, јер користи домаће снаге и особље у земљи домаћина да промовише своје идеје, те остварује одређени утицај у промоцији својих националних интереса (Hartig, 2016, p.188). На основу резултата из ове студије случаја, излагање језику и култури већег броја полазника се показао ефикасним у смислу проширења знања полазника курсева и њиховог разумијевања Кине те стицање објективније слике Кине и њеног вриједносног система. Само истраживање студије случаја је уско фокусирано на Босну и Херцеговину и представља само почетак дубљег истраживања, прво Конфуцијевих института у региону, и шире. Поставља се и питање виђења Конфуцијевих института унутар Кине, као укупан ефекат на спољну политику НР Кине која се остварује путем ових института. Додатни значај самој теми био би компаративни приступ јер и сама јавност у различитим земљама у којима се КИ оснивају има различиту перцепцију Кине.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У наставку представљамо резултате истраживања које испитује **да ли постоји утицај кинеске меке моћи у спољној политици Кине на грађане у Босни и Херцеговини и да ли перцепција одговара имиџу који Кина настоји да пројектује.**

Да бисмо истражили однос кинеске меке моћи и кинеског утицаја у Босни и Херцеговини испитали смо перцепцију кинеске меке моћи на изабраном узорку. Истраживање је

испитивало перцепцију **код три дефинисана механизма**: академска размјена, тинк тенкови и Конфуцијеви институти.

1. **Академска размјена као механизам меке моћи**: радили смо интервјуе са студентима и професорима који су одређени период боравили у Кини или са студентима који су радили са кинеским професорима у Босни и Херцеговини. Интервју је био полуструктурисан. Затим смо обавили и интервјуе са професорима и студентима који нису боравили у Кини или нису имали дотицај са Кином.
2. **Тинк тенкови као механизам меке моћи**: интервјуи са стручњацима који учествују у тинк тенк активностима са кинеским партнерима и мјерење тог искуства на перцепцију Кине и кинеске политике и циљева према БиХ и шире.
3. **Конфуцијеви институти** који промоцијом језика, културе и традиционалних вриједности представљају механизам меке моћи: мјерење перцепције упитником код полазника Конфуцијевог института на почетку курса и након годину дана и код групе која не похађа Конфуцијев институт. Циљ је био да провјеримо како је њихово искуство у КИ утицало на њихове погледе према Кини.

Ранија истраживања која су рађена на тему перцепције Кине у Европи (d'Hooghe, 2010) полазе од премисе да је та перцепција под утицајем кинеског економског и политичког раста. Кина представља прилику и изазов за Европу у економском, али и политичком смислу. Кина представља велико извозно тржиште, дестинацију за инвестиције и производњу, јефтину радну снагу, али и конкурента на извозним тржиштима и у трци за ресурсе (d'Hooghe, 2010, p.11). Перцепција Кине и имиџ се разликују у различитим европским земљама. Перцепција Кине у Босни и Херцеговини до сад није мјерена. Рађена су психолошка истраживања којима је мјерена толеранција у друштву (Turjačanin, Majstorović, Milosavljević, Dušanić & Lovrić, 2010), студија базирана дијелом на емпиријским подацима добијеним анкетним истраживањем међу младим људима на подручју Републике Српске. У овом истраживању прихваћања односа са различитим етничким групама, резултати су показали да се Кинези и Роми (25%) по степену прихватљивости налазе на средини између Срба и православца 95 процената и 98 процената што је било очекивано јер највећи број испитаника припада српском народу. На дну листе су овисници и Јеховини свједоци са по 12 одсто прихваћености. Ово и слична истраживања су психолошка, али их наводимо због релативне вриједности која се односи на кинески народ.

Кинеска академија друштвених наука и Центар за сарадњу између Кине и земаља Централне и Источне Европе су радили истраживање о перцепцији кинеског економског развоја, студија која је базирана на домаћинствима у 16 земаља ЦИЕ 2018. године. Педесет девет процената одрасле популације у земљама Централне и Источне Европе оцјењује кинески економски развој у посљедње двије године као веома брз, а шест одсто као спор. Испитаници у Босни и Херцеговини су оцијенили кинески развој - на скали од -100 и +100 (+27) што је знатно мање од просјека ЦИЕ (+41), и представља 15. мјесто од 16 земаља које су испитане (Xin, 2018). За разлику од Пољске, Србије и Албаније гдје су испитаници највише обавијештени о сарадњи између Кине и земаља Централне и Источне Европе, испитаници из Босне и Херцеговине генерално су се показали међу најлошије информисаним о овој сарадњи.

Потребно је поменути и истраживање³⁶ које је спровео Централно Европски институт за азијске студије 16. новембра 2020. године о мишљењу јавног мњења у Европи о Кини током пандемије вируса корона (Richard Q Turscany, 2020). Резултати овог истраживања показују да се на Кину у Европи гледа негативно (испитивање је обављено у 13 европских земаља укључујући и Србију у септембру и октобру 2020. године). Негативна мишљења су заступљена у земљама западне и сјеверне Европе, док један број земаља Источне Европе има позитивно виђење Кине. Земље са највишим постотком негативне перцепције Кине су Њемачка, Француска, Велика Британија и Чешка Република. С друге стране најпозитивнија перцепција Кине је у Србији, Русији и Литванији. Истраживање је по ауторима показало и недостатке кинеске меке моћи показујући колико мало испитаници имају повјерења у оно што Кина поручује у односу на САД и Русију. Једино испитаници у Русији и Србији, више вјерују Кини него ЕУ и САД (Richard Q Turscany, 2020).

Ово истраживање је показало да је пандемија веома много утицала на мишљење испитаника јер док у западним земљама Кину повезују са узроком пандемије, у Србији се на Кину гледа позитивније због помоћи коју је Кина упутила Србији у почетку пандемије. Осим тога понашање Европске уније у току пандемије, која је земље Западног Балкана означила „трећим земљама“ додатно је утицало на обесхрабреност ових земаља политиком Европске уније и појачало незадовољство и скептичност. У новом истраживању које је објављено такође у новембру 2020. године о спољнополитичким ставовима грађана Србије од стране Београдског центра за безбедоносну политику и

³⁶Survey: Europeans' Views of China in the Age of Covid- 19

ЦЕСИД-а показује да 40 одсто грађана Србије види Русију као најпоузданијег сарадника. Још више је ојачао и углед Кине која се налази иза Русије, пошто је 16 одсто грађана види као најбољег пријатеља. Како наводи БЦБП, ови подаци су резултат помоћи коју је Кина упутила Србији током првог таласа пандемије ковида 19, али и због превладавајућег политичког наратива (Jeremić, 2020).

Милош Шолаја наводи истраживање Центра за међународне и безбједносне студије Бања Лука, Однос политичког јавног мњења у групи младих до 35 година из новембра 2019. године, у коме 83 одсто младих мисли да кинеска политика не представља безбједносни изазов, али са друге стране више од 80,52 одсто испитаника у БиХ мисли да Кина није гаранција безбједности (Solaja, Перцепција кинеске спољне политике у Босни и Херцеговини, зборник у издању Амбасаде НР Кине, 2020). Половина испитаника (52,27%) мисли да Кина није уопште заинтересована за Босну и Херцеговину, и по налазима Шолаје, овај посљедњи став посебно одражава мишљење грађана БиХ о односима с Кином као скромним и занемарујућим (Solaja, Перцепција кинеске спољне политике у Босни и Херцеговини, зборник у издању Амбасаде НР Кине, 2020).

У овом раду смо се само концентрисали на мјерење меке моћи и на који начин мека моћ утиче на перцепцију грађана у Републици Српској и у БиХ. За разлику од перцепције економског развоја, перцепцију меке моћи и јавне дипломатије теже је измјерити јер мека моћ није непосредно мјерљива и испитивање јавног мњења сматра се најкориснијим начином који није ограничен на један аспект меке моћи или специфичну циљну групу. Остали инструменти подразумевају анализу медија, број туриста који посјећују Кину, број студената из БиХ у Кини и број полазника курсева кинеског језика. Испитивање јавног мњења као инструмент мјерења перцепције зависи од: 1. избора узорка, 2. начина на који су питања постављена, 3. периода када је спроведено испитивање и 4. самих питања која су постављана у анкети.

Квалитативна анализа у овој студији представља само један од начина са којим смо настојали испитати ставове према Кини. Квалитативна анализа је спроведена путем технике интервјуа. Интервју је био структурисан, тј. питања су припремљена унапријед, а сваки испитаник је добио исти сет питања, те је на тај начин омогућена стандардизација одговора и њихово поређење. Сет питања у оквиру интервјуа се налази у Прилогу.³⁷

³⁷ 1. Да ли сте и на који начин сте дошли у контакт са кинеском културом?

2. Прије контакта са кинеском културом, какво сте знање имали о Кини?

3. Како је контакт са кинеском културом утицао на ваше знање о Кини?

Узорак обухвата 11 испитаника који су имали дотицај са Кином било кроз академску размјену, као представници Тинк Тенка или као координатори између институција Босне и Херцеговине (првенствено се мисли на високообразовне институције) и НР Кине, као и 11 испитаника који нису имали никакав додир са Кином осим што су поједини испитаници имали одређена сазнања о историји или економији Кине из личне радозналости. За сваког испитаника је састављен, прво, транскрипт одговора, а потом је циљ био да се идентификују потенцијалне сличне категорије одговора које су својствене за сваку од група узорка, те су потом тражене квалитативне разлике у тим категоријама одговора у односу на двије групе испитаника.

Из одговора испитаника се може издвојити неколико категорија одговора: однос Кине према другим државама (генерално), однос Кине према политици Босне и Херцеговине и сарадња Кине и Босне и Херцеговине, културни утицај Кине на Босну и Херцеговину, економија Кине, однос Босне и Херцеговине према Европској унији. Из транскрипта интервјуа је примјетно да већина од 11 испитаника који су имали дотицај са Кином, имају позитивно виђење понашања Кине у међународним односима, па тако нпр. доминантан одговор на ово питање би био:

„Чини се усмјерена на обострану корист, без претензија за мијешање у послове других држава.,,

Такође, одговор једног од испитаника доста добро сумира одговоре осталих испитаника:

„Кина, упркос својој величини, равноправно третира партнере у билатералним односима, без обзира на величину и економску снагу друге стране, уважавајући потребе и специфичности партнерске стране.“

Поједини испитаници поред овог одговора додају да Кина покушава да оствари економске интересе за своју државу и своје грађање, али никако на штету других држава

-
4. Какав је ваш став о древној кинеској цивилизацији?
 5. Какав је ваш став о економији Кине?
 6. Реците ми ваш став о спољној политици Кине.
 7. Како гледате на понашање Кине у међународним односима?
 8. Како гледате на интензивирање економске сарадње са Кином?
 9. Како гледате на утицај Кине у односима два ентитета?
 10. Какав је ваш став о уласку Босне и Херцеговине у Европску унију?
 11. Да ли видите Кину као пријатељску земљу?
 12. Шта мислите о иницијативи Појас и пут?
 13. Како гледате улогу БиХ у оквиру Иницијативе 17+1?

са којима остварују економску или било коју другу сарадњу. Исто тако, одговор једног испитаника наставља се на претходни, доминантни, одговор:

„...Трка у наоружању се показала узалудном јер се показало сада да у борби са вирусом, само сарадња са Кином може помоћи и рад на научним достигнућима.“

Овај одговор показује имплицитну суштину претходног одговора, јер се односи на то да Кина има свој интерес у сарадњи са другим државама, али и да свака држава може кроз ту сарадњу да оствари и властити интерес без додатних условљавања.

Став дијела узорка који се односи на испитанике који су имали било какав дотицај са Кином је да Кина и према Босни и Херцеговини гаји исти однос као и према другим државама. Исто тако, поједини испитаници сматрају да Босна и Херцеговина има велики простор и прилику за сарадњу са Кином на сваком плану, али да за сада то не чини. Неки од одговора испитаника који најбоље осликавају ове тврдње су:

„Пријатељски, без условљавања и претензија.“

„Превише смо мали да бисмо могли остварити реалну сарадњу са Кином. Сарадња треба да се одвија преко локалног нивоа, да се оснује фонд који би прикупљао пројекте и кандидовао их према једном нивоу у Кини.“

„БиХ и РС треба да се поставе као привлачан партнер у смислу инвестиција, иако ми нисмо на том директном путу Појаса и пута, али свако улагање је добро дошло. Ми треба да се покажемо као партнер на кога се може рачунати и да смо отворени за сарадњу.“

„Кина је одувijek била пријатељска земља, што показује и у тренутној кризној ситуацији.“

С обзиром да је Босна и Херцеговина састављена из два ентитета (Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине), испитанике смо питали да ли Кина има утицај на ова два ентитета и какав је тај утицај (да ли је он равноправан или неравноправан, као и да ли Кина познаје односе унутар Босне и Херцеговине).

Испитаници сматрају да Кина јако добро познаје односе унутар Босне и Херцеговине, да су пројекти релативно равномјерно распоређени по ентитетима и да је до грађана Босне и Херцеговине да ли ће искористити могућности датих пројеката. Такође, неки сматрају да Кина може имати утицај на побољшавање односа између два ентитета. Неки од одговора испитаника су:

„Кина у односима према ентитетима је веома пажљива, води рачуна о различитостима и неће себи дозволити грешку и добро познају наше односе и проблеме.“

„Постоји могућност сарадње кроз различите пројекте које Кина спроводи у два ентитета.“

„Сматрам да Кина нема никакав утјецај, осим што постоји могућност да кроз различите пројекте које Кина спроводи два ентитета остваре виши ступањ сарадње.“

„Кина може помоћи у успостављању равнотеже у односима два ентитета, јер су ти односи често рефлексија односа великих сила.“

Испитаници, генерално, сматрају да је културни утицај Кине у Босни и Херцеговини веома мали или готово непостојећи, па тако је један испитаник на ово питање одговорио кратко и јасно „Недовољан.“. Остали испитаници су сличног мишљења, нарочито када се ради о древној историји и цивилизацији Кине, а да су за то „криви“ највише и Кина и Босна и Херцеговина. У прилог овим запажањима прилажем неке од одговора испитаника:

„Оно што је занимљиво грађанима су све активности које имају везе са здрављем и кинеском филозофијом, као и борилачким вјештинама. Традиционална култура је занимљивија, не искључиво резање папира, али традиционална кинеска медицина.“

„О древној кинеској цивилизацији се у нашем образовном систему не говори много, чак ни на високообразовним установама, што сматрам за велики пропуст.“

„Кинези хоће да много говоре о историји и култури али се не намећу и они су отворени ако желиш да сазнаш за разлику од конзумеризма који се намеће.“

Исто тако, поједини сматрају да ће Конфуцијев институт допринијети ширењу знања о кинеској култури у БиХ.

„Јако мали, ствари се мијењају оснивањем Конфуцијевих института те појавом медија који упознају БиХ становништво са Кином.“

Разлике ставова између испитаника ове подгрупе (подузорка) се јављају по питању економије Кине. Поједини испитаници сматрају да је Кина заиста економска сила и да је немогуће њену економску моћ поредити са економијом Босне и Херцеговине, док дио сматра да немамо адекватне информације о економском статусу Кине.

„Огромна економија, неупоредива са реалитетом у БиХ, на трагу достизања свјетског врха али још увијек рањивија и подложнија вањским утјецајима од "западних".“

„Потребно је више информација о економији, изучавање кинеске економије је неопходно.“

„Тешко да можемо да пратимо (Кину), заједнички пројекти на нивоу државе који би се кандидовали према Кини би били успјешнији. Више синхронизације према Кини.“

„Кинеска економија посљедњих година биљежи евидентан раст. Према неким подацима, КП Кине је из сиромаштва извела 700 милиона људи, што представља највећи такав подухват у историји. Економски раст Кине је шанса не само за Кину, него за свијет у цјелини.“

По питању чланства Босне и Херцеговине у Европској унији, ставови испитаника из ове групе су веома различити и крећу се од мишљења да је то немогућа мисија и да чланице Европске уније не желе да приме нове чланице, затим неутралних ставова који осликавају опрез према чланству у ЕУ, али истовремено и позитиван став о ЕУ, до оних који сматрају да Босна и Херцеговина треба бити чланица ЕУ, али да није неопходно да се то деси у скорој будућности. Ови ставови се могу пронаћи у сљедећим одговорима испитаника:

„Већином позитиван, али не императиван.“

„Постоје предности и мане уласка, али тренутно је више предности.“

„Немогућа мисија - поједине постојеће чланице сада не задовољавају услове уласка.“

„Босна и Херцеговина би требала да сачека са уласком у ЕУ, јер се та организација налази у фази реструктурирања. При том не би требало одбацити усвајање позитивних ствари које ЕУ нуди (технологије, стандарди..).“

Друга група испитаника која није имала никакав додир са Кином (бар неки од видова који су споменути) су одговарали на иста питања као и претходна група. Њихови одговори су класификовани, такође, у исте категорије одговора као и код претходне групе са циљем да се након класификације могу поредити. На овај начин, могуће је, бар на одређеном нивоу, доћи до закључка како Кина остварује свој утицај у смислу меке моћи, и да ли су механизми меке моћи попут Конфуцијевог института, академске размјене и

тинк тенкова једини механизми за стварање позитивног, односно негативног става према Кини.

Ова група испитаника сматра да је понашање Кине у међународним односима коректно, да Кина поштује друге земље независно од њихове моћи и величине. Наравно, поједини испитаници сматрају да Кина примјеном „меке моћи“ покушава да има глобалну и империјалну премоћ у свијету, али да је њихово понашање при томе адекватно и није на штету других земаља, већ се труди да буду задовољени интереси и других земаља. Ово су само неки од одговора који осликавају наведене ставове:

„Кина се у спољној политици понаша управо онако како би се једна велика сила требала понашати. Њено вањско-политичко дјеловање заснива се на квалитетној дипломатији и поштовању према свим државама чланицама Уједињених нација, кроз поштовање међународног права, одлука Генералне Скупштине УН-а и Савјета безбједности Уједињених нација. Управо таква политика јој је омогућила да буде једна од најомиљенијих глобалних сила.“

„Свиђа ми се став који имају према земљама ма како велике или мале биле. Став поштовања, али и став који даје до знања да је Кина велика и јака.“

„Волим што поштују своје принципе, историју, имају свој однос према свему и јасно га исказују по сваком питању, не боје се ни једне велесиле.“

„Ја сам по увјерењу суверениста. Заговорник јаке националне државе на унутрашњем плану, са јаким међународним везама. Кина се по мом мишљењу не разликује од осталих империја (САД, Русија...) само што су им принципи дјеловања другачији. Више користе такозвану "меку силу" односно суптилан уплив највише преко економије појединих земаља.“

„Кина у одређеној мјери подсјећа на колонизаторску политику великих сила с краја 19. вијека“; „Кина је тренутно у експанзији, поготово економској.“

Испитаници сматрају да се Кина, такође, и према Босни и Херцеговини коректно понаша, чак и да има јако позитиван и пријатељски приступ према Босни и Херцеговини. Уз то, испитаници сматрају да се Кина не мијеша у унутарполитичке односе, тј. односе између ентитета у смислу да не даје приоритет или показује већу наклоност према било ком ентитету.

„Кина је одан пријатељ Србији и Републици Српској.“

„Кина је заиста пријатељска земља према БиХ.“

„Као братску и пријатељску и као спас од свих пошаста и као свијетли пут за будућност.“

„Кина, као ни било која друга држава, не треба да се мијеша у унутрашње околности БиХ и односе њена два ентитета.“

„Кина се за сада не мијеша превише у односе између ентитета, Кина развија односе са државом БиХ. С тим да због комунистичке прошлости највећи дио Срба позитивно гледа на Кину, док Бошњаци гледају са више подозрења због растућег исламског радикализма међу њима и односа Кинеза према њиховој једновјерној браћи у Сикјангу. Хрвати, римокатолици, су окренути западу и дјелују по инструкцијама са те стране.“

„БиХ цивилизацијски и географски припада европском простору. У политици не постоје пријатељски односи, све је сведено на интересе. Вјерујем да се не познајемо довољно.“

Ова група испитаника има и позитиван став о кинеској економији. Поједини испитаници признају да нису довољно добро упућени у економију Кине и да добар дио својих ставова формирају на основу података и информација из медија. Поједини сматрају да је Кина, можда, и најјача економска сила данас.

„Кина има моћну економију, скоро па водећу у свијету. Привредни гигант.“

„Гледам је као релевантну економску велесилу која сигурно глобално утиче на свјетску економију и значајна је да се не развије једнополарни свијет, што је опасно за мале народе и њихове државе, као и очување основних људских права.“

„Нисам економиста по струци па о томе могу лаички говорити. Кинеска економија посљедњих година расте брже од осталих.“

„Јака и развијена земља на свим пољима, статус је градила годинама. Колико је јака економија Кине, говори податак да економска криза из 2007/08. године готово да се и није осјетила у Кини, док је Запад био у озбиљним проблемима.“

Ставови по питању уласка Босне и Херцеговине у Европску унију су веома различити у овој групи испитаника, што је слично као и са претходном групом. Ставови се крећу од позитивних до крајње негативних, али и оних који се налазе на средини овог спектра који

се могу протумачити као благо позитивни или благо негативни при чему се Босна и Херцеговина сматра као земља неспремна за чланство. Неки од ставова су:

„Подршка уласку БиХ у Европску унију, као стратешког циља земље, с тим да на том путу БиХ не смије себи дозволити да буде условљена сарадњом и са другим земљама, конкретно своје будуће сарадње са Кином, а што је већ видљиво по питању увођења 5Г мреже и изазовима које поједине земље имају у вези са тим.“

„БиХ треба да буде дио европске породице, али је далеко од тога.“

„Генерално позитиван.“

„Велики сам песимиста, јер је ЕУ у највећој кризи од њеног оснивања, а након изласка В. Британије. Западни Балкан је територијално мала заједница бројних народа који су већ дуго у историјској мржњи и сукобима, а окружен је државама ЕУ.... ЕУ већ дуго није у стању или неће да чини ништа добро овим државама укључујући и БиХ. Не бих био изненађен да се ЕУ потпуно распадне.“

„Нисам за улазак у Европску унију.“

„Још увијек БиХ није спремна за ЕУ.“

Поређењем ове двије групе испитаника примјетно је да нису уочљиве разлике по основу категорија одговора који су издвојени. Обје групе испитаника генерално имају позитиван став према економији Кине или бар умјерено позитиван став. Генерално, позитиван став је идентификован код обје групе испитаника када се ради о понашању Кине у међународним односима, а и у понашању према Босни и Херцеговини, при чему испитаници вјерују да Кина оба ентитета третира равноправно, а поједини испитаници сматрају да је то добра прилика за оба ентитета, тј. да и Република Српска и Федерација Босне и Херцеговине имају шансу за економску и културну сарадњу са Кином. Ставови према уласку у Европску унију, колико год да су унутаргрупно варијабилни, али су међугрупно релативно идентични. Не може се закључити о неком општем ставу према уласку у ЕУ због интрагрупне варијабилности, као што је то случај са претходним категоријама одговора. Такође недовољно познавање Кине и њених прилика је узроковано непостојањем студијских програма који се баве Кином, док су активности Конфуцијевог института препознате, али још увијек недовољно. Посебно је питање и медија и непостојање директне сарадње са кинеским медијима и изворима информација, него се

користе извори из западних медија и самим тим и западна перцепција Кине. Оно што је значајно је да је група која је имала додир са Кином у смислу академске размјене позитивно промијенила мишљење о Кини што је и додатно утицало не само на њихове ставове, него и каснији ангажман у сарадњи са Кином.

У наставку представљамо квантитативно истраживање то јест онлајн анкету коју смо спровели са полазницима и неполазницима Конфуцијевих института у Сарајеву и Бањој Луци.

13. Метод – квантитативно истраживање (процјена ефеката кинеске културне моћи)

13.1. Узорак и поступак

Узорак у оквиру квантитативног истраживања тј. онлајн анкетирању чини 191 испитаник, од чега је 16,0% полазника Конфуцијевог института. Полна структура је добро избалансирана, при чему нешто већи проценат узорка чине жене (56,6%). Већи дио испитаника има статус незапослене особе (79,6%). Узраст испитаника се креће од 16 до 66 година, при чему просјечна старост износи око 22 године ($M=22,09$, $SD=9,34$). Статистичка анализа је вршена у два софтвера, експлоративна факторска анализа у FACTORu верзија 9.2. (Lorenzo-Seva & Ferrando, 2013), док су остале статистичке анализе у Py (R Core Team, 2013).

13.2. Инструменти

За анкетно истраживање су кориштена три инструмента који се односе на 1. ставове према Кини, 2. етноцентризам и 3. отвореност према искуству.

За мјерење ставова према Кини је креиран нови инструмент на основу теорије Вутноу (Wuthnow, 2008)³⁸ који је дефинисао три имица која Кина настоји да пројектује: као древна цивилизација вриједна поштовања, предводник земаља у развоју, одговоран партнер у међународном поретку.

Инструмент садржи 15 ставки, при чему се по пет ставки односе на сваку од димензија. У оквиру сваке димензије по двије ставке су негативно дефинисане, док остале три ставке позитивно дефинисане. Испитаници дају одговоре на скали која има три опције: да, не, не

³⁸Wuthnow, Joel, The Concept of Soft Power in China's Strategic Discourse, Issues and Studies, no.44, (June 2008), p 9, Institute of International Relations, National Chengchi University, Taiwan

знам. С обзиром да се ради о новом инструменту, његове метријске карактеристике и факторска структура су провјерени у овој студији, а у секцији Резултати су представљени и ови показатељи.

За процјену етноцентризма је кориштена скала *GES* (Generalized Ethnocentrism Scale; Neuliep, 2002). Ова скала има 22 ставке, при чему се у финалној анализи користи 15 ставки. У оквиру инструмента је већи број позитивно дефинисаних ставки (примјер ставке „Већина других култура је назадна у односу на моју културу.“), док мањи број, свега три, негативно дефинисане ставке (примјер ставке „Животни стилови у другим културама једнако су валидни као и они у мојој култури.“). Виши скор на овој скали означава више изражен етноцентризам, а испитаници дају одговоре на петостепеној скали Ликертовог типа. Мјерење отворености према искуству је извршено путем 10 ставки из инструмента *Big Five Inventory* (*BFI*; John & Srivastava, 1999; Lakić, 2012) које се односе на ову црту личности. Инструмент чини већи број позитивно дефинисаних ставки (примјер ставке „Сматрам себе за особу која је маштовита“) и мањи број негативно дефинисаних ставки (примјер ставке „Сматрам себе за особу која више воли рутинске послове“). Виши скор на овој скали означава изражену отвореност према искуству, а испитаници дају одговоре на петостепеној скали Лекертовог типа.

14. РЕЗУЛТАТИ

Један од начина процјене ефекта кинеске меке моћи засноване на култури јесте и путем анкетног испитивања, тј. квантитативног истраживања. У складу са тим, како смо навели, креирали смо анкету која мјери три одвојене димензије меке моћи засноване на култури: Кина као древна цивилизација вриједна поштовања (примјер ставки из анкете „Кина има богату историју и културу засновану на својој древној прошлости“), Кина као предводник земаља у развоју примјер ставке из анкете „Кина је технолошки гигант“) и Кина као одговорни партнер у међународним односима (примјер ставке из анкете „Кинеска вањска политика не угрожава друге државе“). Ове ставке су формиране у складу са идејама аутора Џоел Вутноу који је објашњавао перцепцију коју Кина настоји да пројектује. С обзиром да се ради о новокреираном инструменту (анкети) извршена је провјера факторске структуре инструмента (број фактора и висина факторских засићења) и одређених показатеља квалитете факторске структуре (интерна конзистентност,

репликабилност и семи-конфирматорни индекси подесности). Ова провјера је извршена путем експлоративне факторске анализе (EFA), при чему је због нарушености претпоставке о мултиваријантној нормалној дистрибуцији, као метод екстракције кориштен ULS (*Unweighted least squares*)³⁹ на матрици полихоричних корелација (Tabachnick & Fidell, 2007). За провјеру броја фактора су коришћене три технике које се показују као најадекватније и најпрецизније у одређивању броја латентних фактора-оптимална имплементација паралелне анализе на матрици полихоричних корелација, класична (Хорнова) паралелна анализа на матрици Пирсонових корелација и HULL метод⁴⁰ (Суботић, 2013).

Све технике указују да се ради о једнофакторском рјешењу, односно да предвиђене три димензије ипак, емпиријски, чине једну димензију. Суштински, иако се ради о једном фактору, тј. једној димензији, она обухвата садржај већ поменуте три димензије. Након процјене броја фактора извршена је EFA те у првом кораку због ниских факторских засићења и ниских коефицијената дијељене варијансе (*ECV*; Ferrando & Lorenzo-Seva, 2018) су искључене ставке („Кинеска технологија је равноправна технологијама других држава“), 11 („Кина жели да освоји друге државе“) и 13 („Уважавање жеља и интереса других земаља је карактеристично за Кину“) из прве верзије инструмента. Потом је поновљен поступак EFA без ове три ставке. Резултати EFA показују да једнофакторско рјешење ($KMO=.79$, $\chi^2(66)=574.2$, $p<.001$) објашњава 45,36% варијансе. У Табели 1 су представљене ставке из финалне верзије анкете са факторским засићењем.

Табела 1. Резултати EFA (факторска засићења)

Ставке	λ
Сматрам да су кинеска култура и цивилизација вриједне поштовања	.89
Кина има богату историју и културу засновану на древној цивилизацији	.94
Древна цивилизација Кине је вриједна и равноправна древним цивилизацијама других држава	.69
Кинеска цивилизација мање вриједи од цивилизација других држава	.74
Кина нема древну и важну прошлост вриједну спомена	.39
Кина је данас највећа економска сила	.42

³⁹Метод екстракције непондерисаних најмањих квадрата

⁴⁰Метод проналажења заједничких фактора, модела са оптималним балансом

Економија Кине расте из године у годину	.66
Кинеска економија је у стагнацији	-.39
Кина је технолошки гигант	.58
Кина не жели добро ни једној држави осим самој себи	-.52
Кина жели мир у свијету и међусобна уважавања међу свим државама	.66
Кинеска вањска политика не угрожава друге државе	.57

Анализом Табеле 1, примјетно је да се факторска засићења крећу од $\lambda=.39$ до $\lambda=.94$, при чему просјечно факторско засићење износи $M_\lambda=.62$ што је изнад доње препоручене границе ($M_\lambda=.50$) за процјену квалитета факторске структуре према неким ауторима (нпр. Tabachnick & Fidell, 2007). У прилог томе да се ради о квалитетном факторском рјешењу иду и подаци о интерној конзистентности која у овом случају износи $\alpha=\omega=.88$ што се налази изнад препоручене границе $\alpha=\omega=.70$ (Kline, 2000), високи коефицијенти репликабилности $H-L=.95$ и $H-O=.82$ (препоручена минимална вриједност је $H-L=H-O=.80$; Ferrando & Lorenzo-Seva, 2018), као и дјелимично задовољавајући семиконфирматорни индекси подесности – тј. задовољавајућа висина $GFI=.951$ (препоручена минимална вриједност је .950; Hu & Bentler, 1999) и незадовољавајућа висина $RMSR=.127$ (препоручена вриједност је испод или благо изнад $RMSR=.073$; Hartman, 1962). Генерално гледано, може се рећи да је ова анкета (инструмент) ваљана са аспекта факторске валидности. У складу са добијеним резултатима *EFA*, формиран је сумациони односно просјечни скор за ову анкету који је коришћен у даљој анализи, при чему виши скор означава позитивније виђење Кине.

Поред тога што „Етноцентризам“ и „Отвореност“ према искуствима могу да утичу на резултате, ови психолошки конструкти се могу искористити за провјеру критеријумске ваљаности анкете која мјери став према Кини. С циљем да се провјери ова врсте валидности, спроведена је корелациона анализа⁴¹ чији су резултати представљени у Табели 2.

⁴¹Корелациона анализа је скуп статистичких метода којима се истражује јачина везе између посматраних појава. Корелација представља међусобну повезаност обележја посматраних појава

Табела 2. Резултати корелационе анализе

	Став према Кини	Етноцентризам	Отвореност према искуству
Став према Кини		-.37**	.27**
Етноцентризам			-.34**
Отвореност према искуству			

Напомена: **- $p < .01$.

Резултати из Табеле 2 иду у прилог критеријумској ваљаности инструмента који мјери Став према Кини. Наиме, већ је напоменуто да виши скор на поменутом инструменту представља позитивније виђење Кине, онда негативна веза са етноцентризмом (нижи етноцентризам, позитивнији став према Кини), као и позитивна веза са Отворености према искуству (виша отвореност, позитивнији став према Кини). Корелације се крећу у распону од ниских до средњих интензитета ефекта (Cumming, 2012).

У Табели 3 су представљени основни дескриптивни показатељи кориштених анкета (инструмената) у овој студији. Поред резултата анкете о виђењу Кине, кориштени су и инструменти за процјену етноцентризма и отворености ка искуству као црте личности, јер сматрамо да би ова два психолошка конструкта могла да имају ефекта на резултате.

Табела 3. Резултати дескриптивне статистике, интерне конзистентности и разлика између група полазника и неполазника Конфуцијевог института

Инструмент	N	Min	Max	M	SD	Sk	Ku	α	g
Став према Кини	12	1.17	3.00	2.62	.31	-1.51	4.04	.75	.53*
Етноцентризам	15	1.00	3.93	2.04	.57	.54	.08	.84	-.08
Отвореност	10	1.80	5.00	3.74	.62	-.43	.08	.81	.38

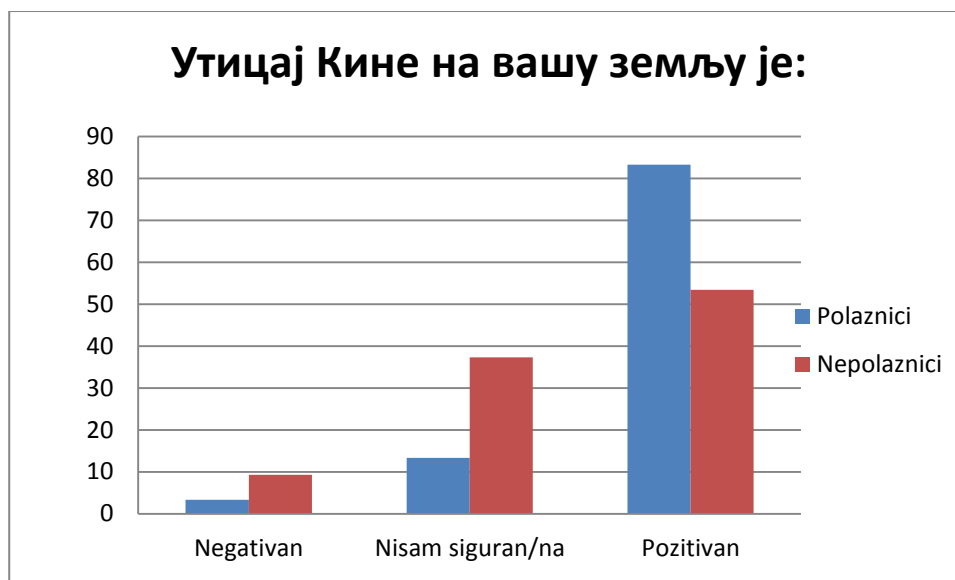
Напомена: N-број ставки; Мин-минимална емпиријска вриједност; Мах-максимална емпиријска вриједност; М-аритметичка средина; SD-стандардна девијација; Sk-skjunis; Ku-kurtosis; α -Cronbachov коефицијент интерне конзистентности ; g-Hegesov коефицијент разлика између двије групе; *- $p < .05$.

Што се тиче резултата који су представљени у Табели 3, важно је напоменути да сви кориштени инструменти имају задовољавајућу интерну конзистентност (Kline, 2000).

Овај податак је важан јер упућује да постоји мали ефекат или да га уопште нема на преостале резултате (разлике између група или коефицијенте корелације). Такође, важна је информација и о групама полазника и неполазника на коришћеним инструментима. Једина статистички значајна разлика је добијена на инструменту који мјери Став према Кини. Према *Cummingu* (2012) овај ефекат се може означити као ефекат средњег интензитета. Разлике су мјерене путем *Heges-ovog g*, што је алтернативна мјера популарном Cohen *d* при чему *g* коефицијент има предност у ситуацијама када се двије групе много разликују по величини што је случај у овој студији. **Овим смо показали да су активности на учењу језика и културе Кине важне и утичу на позитивнији став према Кини.**

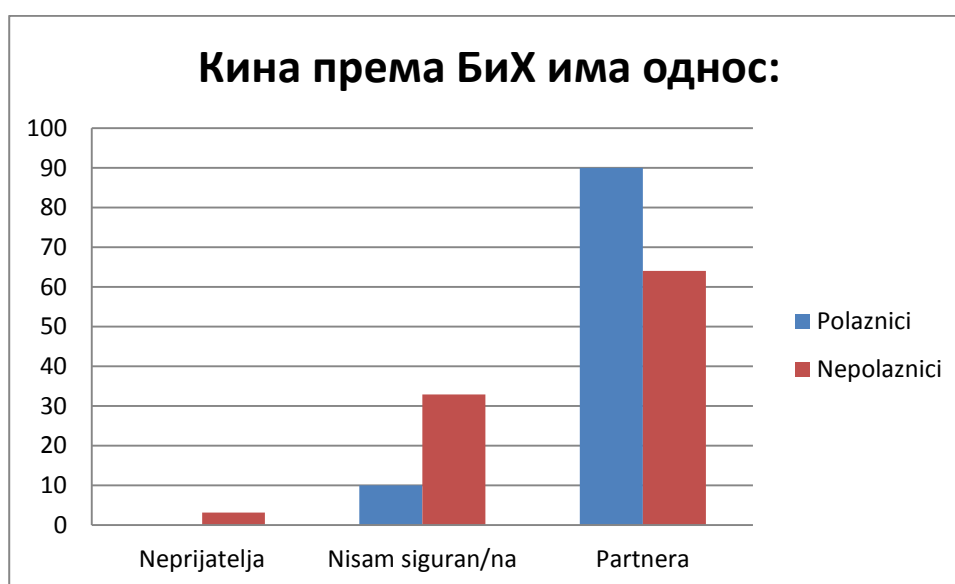
У циљу провјере да ли етноцентризам и отвореност према искуствима имају ефекта на разлике између полазника и неполазника Конфуцијевог института у односу на став према Кини, спроведена је модераторска анализа. Ова анализа је извршена у *SPSS* пакету *PROCESS* верзија 3.0 (Hayes, 2018). Модераторски модел изгледа тако да је као *X* варијабла (независна) у првом случају била скала етноцентризма, а у другом отвореност према искуству, *Y* (зависна) варијабла Став према Кини, док је као модератор (*M*) постављена категоричка варијабла – полазници/неполазници Конфуцијевог института. У оба случаја није пронађен модераторски ефекат, то јест у случају етноцентризма – $F(1,187)=.01, p=.99$, односно у случају Отворености према искуству – $F(1,187)=.96, p=.33$. Разлог за овај резултат може бити и постојање диспропорције у величини група полазника и неполазника.

У склопу онлајн анкете се налазио и сет питања који се односи на виђење испитаника (позитивно или негативно) како се Кина понаша или какве ефекте има на Босну и Херцеговину. За разлику од претходне анкете која је операционализована у виду једног композитног (просјечног) скорa, овдје ћемо представити одговоре испитаника који су или полазници или неполазници Конфуцијевог института у виду графикона, а резултати у графиконима се односе на процентуалну заступљеност одговора испитаника.

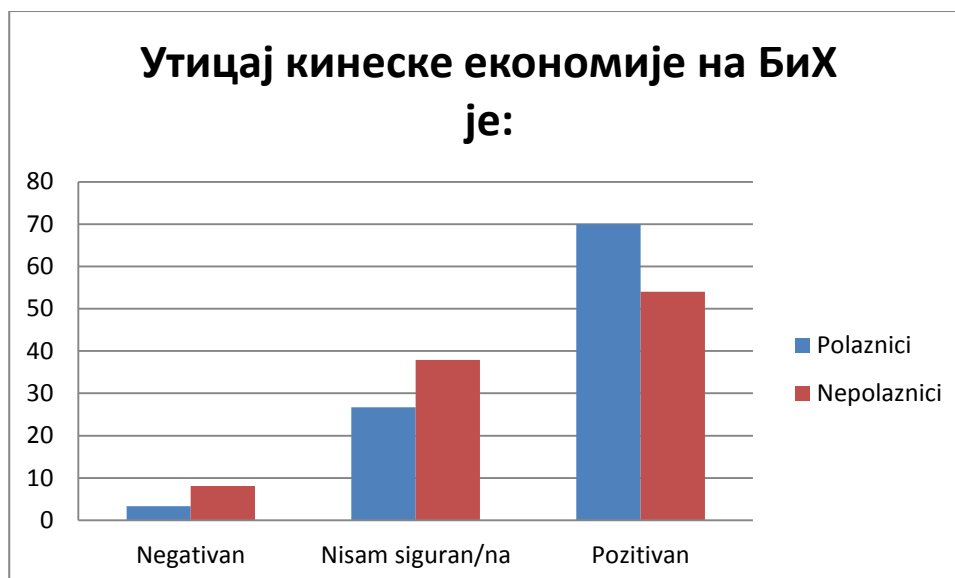
Графикон 1. Фреквенција одговора на питање „Утицај Кине на Вашу земљу?“

На Графикону 1 је примјетно да постоје разлике између полазника и неполазника Конфуцијевог института по питању виђења (позитивно или негативно) утицаја Кине на Босну и Херцеговину. Обје групе испитаника негативан утицај Кине на Босну и Херцеговину процјењују у јако малом проценту (до 10 % за групу неполазника). Разлике између ове двије групе су евидентније на одговорима „нисам сигуран/а“ и „позитиван“, при чему су неполазници склонији првом поменутом одговору, док су полазници склонији другом поменутом одговору.

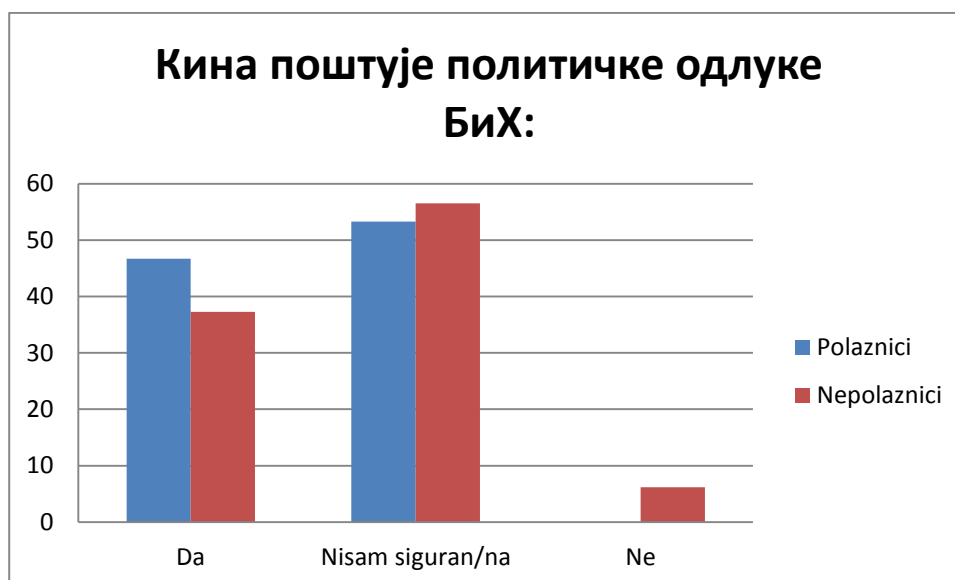
Графикон 2. Фреквенција одговора на питање „Кина према БиХ има однос?“

Слична тенденција одговора се може примјетити и на Графикону 2, при чему апсолутно ни један полазник Института није заокружио опцију „непријатеља“

Графикон 3. Фреквенција одговора на питање „Утицај Кинеске економије на БиХ је:“

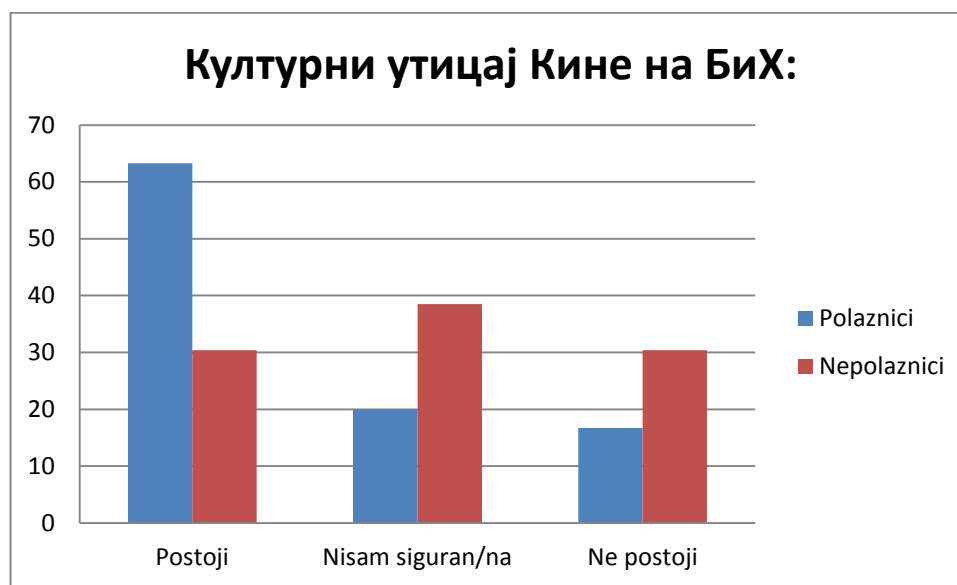
Одговори на Графикону 3 прате тенденцију давања одговора на питања 1 и 2. Та тенденција се огледа у готово једнако заступљеном давању одговора на три понуђене опције, при чему у овом случају на одговор „позитиван“ постоји нешто мања разлика у фреквенцији давања одговора између двије групе испитаника.

Графикон 4. Фреквенција одговора на питање „Кина поштује политичке одлуке БиХ:“

Графикон 4 показује, такође, сличну тенденцију давања одговора, нарочито на опције да/не, односно позитивно/негативно у контексту претходних питања, али исто тако, постоји јако сличан начин давања одговора на опцију „нисам сигуран/а“ између двије групе испитаника, и ова опција је најчешће бирања. Сматрамо да је то из разлога што су

остала питања (укључујући и наредно питање), доста лакша, тј. ефекти попут економије и односа према држави су експлицитнији и у медијима присутнији (нпр. јако је уочљиво уколико неки кинески инвеститор отвори радну организацију у Босни и Херцеговини), док је ово питање имплицитније и тешко за опазити. И поред тога, полазници више бирају опцију „да“ у односу на неполазнике.

Графикон 5. Фреквенција одговора на питање „Културни утицај Кине на БиХ:“

Тенденција која је примјећена на ранијим графиконима, примјетна је и на Графикону 5. Јасно је да постоје разлике у мишљењу између полазника и неполазника Конфуцијевог института у вези Културног утицаја Кине, то јест да су полазници логично изложени кинеској култури директно и виде и прате све догађаје везане за Кину, а услед те изложености имају и позитивнији став према кинеској култури и генерално према Кини.

ЗАКЉУЧАК

Кина види јавну дипломатију као неизоставно оруђе своје спољне политике у циљу побољшања међународног имица на начин да жели да исприча своју причу и представи слику о себи. Кинески лидери су схватили важност перцепције о једној држави у међународним односима и фокусирали се на приступ базиран на људима то јест креирања перцепције у јавностима других држава. Кинески језик који је дуго представљао недостижан медиј у комуникацији, све више постаје оруђе јавне дипломатије и симбол кинеског отварања. У овом контексту ова студија представља међународно активну Кину која заузима своје мјесто у глобалном поретку, али и забринуту за властити имиц. Како смо навели и у уводној дискусији, свака јавна дипломатија има за циљ да служи националним интересима. Јавна дипломатија у Кини служи спољнополитичком интересу Кине као одраз несметаног економског развоја што није у супротности са интересима конкретно Босне и Херцеговине. Циљ јавне дипломатије јесте да промовише кинески национални интерес у БиХ и да се њен глас чује, те да представи Кину у складу са одређеним имицима које смо овдје конкретно издвојили за предмет истраживања. Представљање „праве Кине“ у свијету изазива дебате и скептичан приступ у Западним земљама. Кина користи низ инструмената меке моћи како би се супротставила тезама Кине као пријетње.

Ми смо узели три инструмента која смо анализирали на примјеру Босне и Херцеговине уз коришћење Вутнеове скале имица које Кина настоји да пројектује. Код наведена три имица која Кина настоји да пројектује: као древна цивилизација вриједна поштовања, предводник земаља у развоју, одговоран партнер у међународном поретку испитали смо перцепцију те слике у Босни и Херцеговини (Wuthknow, 2008), а до дефинисања ова три имица која је навео Вутноу дошли смо кроз ширу анализу институционалних промјена и аранжмана, релевантних званичних докумената и научних радова који анализирају дефинисање кинеске стратегије меке моћи у три поглавља која смо представили. Веза између имица који се настоје пројектовати и оруђа то јест механизма којима се жељена идеја пројектује – академска размјена, тинк тенкови и Конфуцијеви институти приказана је кроз рад и кроз истраживања која су представљена у посљедњем поглављу.

Кроз анализу три механизма меке моћи (академска сарадња, тинк тенкови и Конфуцијеви институти), те квалитативним и квантитативним истраживањем, показали смо да постоји утицај „меке моћи засноване на култури“ у спољној политици НР Кине у Босни и Херцеговини и да та мека моћ пројектује жељени имиџ 1. Кина као древна цивилизација вриједна поштовања, 2. Кина предводник земаља у развоју, 3. Кина као одговоран партнер у међународном поретку.

Ове имиџе смо тестирали квантитативним истраживањем поредећи полазнике Конфуцијевог института и неполазнике, те квалитативним истраживањем у које смо укључили академско особље, чланове тинк тенкова који су боравили у Кини, насупрот онима који нису имали контакт са Кином. На Графикону 1 који је испитивао утицај Кине на БиХ, је примјетно да постоје разлике између полазника и неполазника Конфуцијевог института по питању виђења (позитивно или негативно) утицаја Кине на Босну и Херцеговину. Обје групе испитаника негативан утицај Кине на Босну и Херцеговину процјењују у јако малом проценту (до 10% за групу неполазника). Разлике између ове двије групе су евидентније на одговорима „нисам сигуран/а“ и „позитиван“, при чему су неполазници склонији првом поменутом одговору, док су полазници склонији другом поменутом одговору. Издвајамо и графикон 5. Фреквенција одговора на питање „Културни утицај Кине на БиХ:“, гдје је јасно да постоје разлике у мишљењу између полазника и неполазника Конфуцијевог института у вези културног утицаја Кине. Полазници, који су директно изложени кинеској култури, и виде и прате све догађаје везане за Кину, и услед те изложености имају и позитивнији став према кинеској култури и генерално према Кини.

Циљ овог научног истраживања је такође био да и на примјеру сарадње у области образовања, тинк тенкова и рада Конфуцијевих института потврдимо тезе оних теорија које меку моћ и јавну дипломатију виде као промоцију бољег разумијевања садашњег тренутка и унапређене сарадње која као циљ поставља просперитет свих страна које су укључене у процес. То смо представили тако што смо се у анализи користили и истраживањима кинеских аутора, те теоријама и представили „додатно знање“ које је потребно да се разумију кинеске намјере које не морају да се гледају искључиво кроз призму западних интереса.

Важност овог истраживања се огледа у доприносу бављења темом јавне дипломатије и меке моћи као елемената којим се продубљује разумијевање и боља

сарадња у билатералним односима и оквиру механизма сарадње 17+1. Резултати истраживања показују да је у циљу побољшања сарадње са Кином, у складу са тезом овог рада, било неопходно основати Конфуцијев институт како би показали да боље познавање језика и културе побољшава и сарадњу у областима попут економије и политичких активности.

Истраживање је потврдило тезу да „културна мека моћ“ коју пројектује НР Кина путем Конфуцијевих института, тинк тенкова и академске размјене као кључних институционалних механизма за реализацију „меке моћи“, односно постизање циљева јавне дипломатије НР Кине, у одлучујућој мјери доприноси разумијевању општих циљева НР Кине и разумијевању њене спољне политике.

При томе узимамо да се спољна политика НР Кине заснива на успостављању и учвршћењу глобалне улоге као велике силе, ширењу и учвршћењу глобалног мира, развоју слободне свјетске економије и трговине, сарадње с другим државама и другим субјектима међународних односа и успостављању међународног поретка заснованог на либералном интернационализму као и да позитивно утиче на перцепцију код грађана Босне и Херцеговине и побољшава имиџ Кине у Босни и Херцеговини.

Из одговора испитаника квалитативног истраживања се може издвојити неколико категорија одговора: однос Кине према другим државама (генерално), однос Кине према политици Босне и Херцеговине и сарадња Кине и Босне и Херцеговине, културни утицај Кине на Босну и Херцеговину, економија Кине, однос Босне и Херцеговине према Европској унији. Из транскрипта интервјуа је примјетно да већина од 11 испитаника који су имали дотицај са Кином, имају позитивно виђење понашања Кине у међународним односима. Иако је истраживање концентрисано на стручну јавност, академско особље и студенте, показало је да недостатак знања о Кини, поготово о савременој Кини, води до заблуда о приликама или пријетњама које долазе из погрешних извора. Конфуцијеви институти показују одређена ограничења за одрживо, стратешко планирање сарадње са Кином и у складу с тим препорука ове дисертације је да осим Конфуцијевог института, Универзитет у Бањој Луци треба да оснује нови студијски програм Синологија који би дао најприје основу у изучавању Кине, а затим продубио знање у различитим областима. У оквиру програма би се требао основати и тинк тенк који би окупио младе стручњаке који би се бавили информисањем јавности о Кини, давањем препорука о сарадњи са Кином и јачању позиције Републике Српске, а и БиХ, у односима са Кином.

Како смо показали и у поглављу које детаљно описује шта су Конфуцијеви институти и како је ова идеја о јединственом моделу који користи и ресурсе других држава ради промоције жељене перцепције, а и анкетном истраживању Конфуцијеви институти омогућавају приближавање кинеске културе и језика што опет води ка бољем разумијевању кинеских намјера. Боље разумијевање кинеске спољне политике, циљева и намјера, довешће и до бољег позиционирања и Републике Српске и Босне и Херцеговине и успјешније сарадње.

Пројекат Конфуцијевих института је настао као процес истраживања кандидата и настојања да ријеша проблеме недовољне сарадње са НР Кином и неразумијевања кинеске политике и перцепције у Босни и Херцеговини, а огледало се кроз економске, политичке и културне индикаторе.

Истраживање је показало да је академска размјена ефикасно оруђе меке моћи. Кина улаже велика средства не само у високо образовање него и у интернационализацију. Сви испитаници су навели промјене у размишљању у вези Кине након упознавања кроз језик или различите културне активности, а лични ангажман појединаца утицао је на побољшање сарадње са кинеским универзитетима, развојем елабората за синологију и већим занимањем за Кину.⁴² Група испитаника која није имала дотицаја са Кином, имала је углавном позитивно мишљење и сматра да је понашање Кине у међународним односима коректно, да Кина поштује друге земље независно од њихове моћи и величине. Наравно, поједини испитаници сматрају да Кина примјеном „меке моћи“ покушава да има глобалну и империјалну премоћ у свијету, али да је њено понашање при томе адекватно и није на штету других земаља, већ се труди да буду задовољени њени интереси. Ово и слична мишљења указују на недостатак адекватног знања и различитих извора информација као и немогућност Кине да се на прави начин представи и то се посебно односи на земље Источне Европе које се увијек налазе на раскршћу интереса, али и уз доминантне изворе информација из западних земаља.

Студенти који студирају у Кини имају прилику да се упознају са кинеским обичајима, културом, да уче језик, и кроз језик стичу и разумијевање кинеске мисли у филозофији и кинеских вриједности. Осим студената, академско особље које је боравило

⁴²Продекан за наставу Филолошког факултета Универзитета у Бањој Луци, Жељка Бабић је боравила у Шангају, НР Кине у склопу заједничког програма који је организовала Амбасада НР Кине и Конфуцијеви институт на семинарима о кинеском систему образовања, након чега је почела интензиван курс кинеског језика, и ангажман на изради елабората за синологију.

у Кини, својим каснијим радом и залагањем утицали су на јачање веза и бољу сарадњу са кинеским универзитетима. Ово је још недовољно, али познавање прилика и начина комуникације у Кини, наводи да је упорност као и развијање гуанси или веза, пријатељских, од пресудног значаја за даљу сарадњу и комуникацију.

Другу посебну хипотезу која се односи на тинк тенкове и њихов утицај на перцепцију о Кину, нисмо доказали у потпуности јер не постоји довољан број тинк тенкова који се баве Кином у БиХ. Тренутно не постоји ни велика заинтересованост углавном јер су донатори ЕУ и САД који финансирају рад већине тинк тенкова у Босни и Херцеговини. Осим тога особље и директори водећих тинк тенкова који се баве међународном анализом нису били доступни или заинтересовани за сарадњу што указује првенствено на незаинтересованост за ову тему.

Кроз представљање различитих механизма меке моћи дотакли смо се и политике НР Кине у БиХ и кроз синтезу неколико примјера показали смо да НР Кина, због властитих унутрашњих питања и политике „једна земља – два система“, не подржава појединачне ентитете него третира Босну и Херцеговину као јединствену, али водећи рачуна о специфичностима оба ентитета или сва три конститутивна народа у Босни и Херцеговини. Неразумијевање кинеске политике доводи често до неспоразума првенствено у Републици Српској која у Кини види савезника или у Федерацији БиХ која гледа на Кину као „савезника Срба“. Кроз анализу садржаја годишњих извјештаја Амбасаде НР Кине у БиХ и прегледа званичних састанака и одлука, показали смо да Кина води рачуна о равнотежи и има једнак приступ према оба ентитета. То се такође одражава и на претходна два механизма меке моћи гдје Кина води рачуна о равнотежи и гдје два Конфуцијева института имају исти статус без обзира на квалитет рада или број активности које организују.

Европска унија има негативан став о кинеском присуству на Балкану, јер својим девизним резервама Кина омогућава алтернативни извор финансирања пројеката и средстава за земље које учествују у механизму сарадње „17+1“ и нуди нови развојни модел на који би се могло гледати и као алтернатива европском путу. Анализом конкретне ситуације у Босни и Херцеговини и пројеката које Кина спроводи, нема простора за тврдње из извјештаја независних тинк тенкова из Холандије, Њемачке, Велике Британије, те званичних извјештаја и политика Европске уније да Кина у Босни и Херцеговини има значајнији утицај, те да нарушава демократске принципе које ЕУ и САД настоје да

успоставе у БиХ. За разлику од Србије, гдје је кинески утицај значајан не само у економском него и у политичком смислу, ситуација у Босни и Херцеговини је потпуно другачија и НР Кина и не показује већу заинтересованост која засад остаје на економској и културној сарадњи.

Политика САД-а током администрације Доналда Трампа (Donald Trump) гледала је на Кину не само као на „ревизионистичку” силу него као и предводника у наметању алтернативних правила, принципа и структура у свијету. Синоцентрична визија свијета са паралелним институцијама и за САД спорним билатералним и мултилатералним иницијативама, представља преправљање правила по којима је свијет до тада функционисао. Остаје да видимо у наредном периоду како ће се амерички предсједник Џозеф Бајден (Joseph Biden) односити према Кини и да ли ће се вратити америчка политика обуздавања (*containment*) Кине у Азијско-пацифичком региону, евентуални повратак у мултилатералне азијске финансијске мреже, чији је САД некад била предводник (ТТП) и обновљена сарадња са кинеским сусједима које је администрација Доналда Трампа запоставила.

У раду смо настојали ставити акценат и на кинеске теорије у међународним односима, попут Ченгсина Пана (Chengxin Pan) који тврди да само посматрање не објашњава Кину у међународним односима него доводи до представљања Кине као „пријетње“ или „шансе“ (Pan, 2012, р.2). Ослањањем на позитивистичку традицију научници који „посматрају“ Кину у међународним односима претпостављају да је довољно посматрати чињенице, мјерљиве и научно подложне тестирању, без сазнавања потпуне кинеске реалности. Специфичности интелектуалних и културних традиција и историје обликују кинеске приступе спољним односима и кинеске теорије међународних односа коју су у њима утемељене попут Yan Xuetong-a, Qin Yaqing-a и *tianxia* боље објашњавају параметар кинеске спољне политике то јест, наглашавају и наслањају се на *relationality/guanxi*, меку умјесто на тврду моћ и међусобно признавање и поштовање аутономности, легитимитета и суверенитета као основе за развијање односа а у том контексту се и напори за јачање меке моћи могу разумјети. Самим тим представљамо и изучавање Кине „из контекста” „кинеске реалности”.

Напори НР Кине да имплементира политику културног утицаја сежу далеко у прошлост. Кинеска историја стратешког размишљања показала је да постоји врло важна предност у склапању савеза са пријатељима који исто размишљају, коштају мање новца

него политике контроле и трошење ресурса на чување од непријатеља. Војна моћ о којој се доста пише и спекулише за сада остаје само за показивање. Без обзира на сукобе које Кина има са сусједима у Јужном и Источном кинеском мору и проблеме око граница са Индијом, Кина је прилично неактивна и нису имали већа војна искуства деценијама. То додатно оспорава тврдње о Кини као агресивној сили, војном хегемону.

Кина за сада највише улаже у културну моћ и како смо приказали у прегледу и историјату меке моћи, другим званичним документима и спољнополитичкој стратегији, Кина је уложила огромне ресурсе у мрежу Конфуцијевих института, Олимпијаду 2008. године и припреме за зимску олимпијаду 2022. године, те промоцију културе и језика културне моћи. На Кину се различито гледа из Европске уније, и западних земаља, а различито из БиХ, Србије и земаља Централне и Источне Европе. Заједничка тачка је релативно мали ниво познавања кинеске културе, историје, погледа на свијет. Код Запада тај мањак знања узрокује погрешне перцепције Кине као пријетње, а код других представљање Кине искључиво у позитивном свјетлу или као извор нових прилика политичких и економских, што је исто тако погрешно. И даље је врло мало информација о Кини посебно у Босни и Херцеговини која традиционално нема ни развијене студије синологије ни велики интерес за изучавање Кине. То се не односи на Србију гдје се од 1926. године изучава оријенталистика и у склопу ње, почеци ка изучавању и Кине. Дубље разумијевање Кине, „додатно знање”, ствара основу за већа сазнања нових увида, политика које се заснивају на знању и бољу сарадњу. Исто тако, комуникацијска стратегија Кине је често проблематична, такође због неразумијевања страних јавности, претпоставки да су све земље Централне и Источне Европе сличне и превелике усмјерености на унутрашњу јавност, чије су поруке усмјерене најчешће самим Кинезима посебно у вријеме пандемије обољења Ковид-19 изазваног вирусом корона. Дефанзивна међународна комуникација била је у ствари усмјерена на домаћу јавност у Кини и показала недостатке обје стране, како неразумијевања у међународним круговима, тако неразумијевање Кине која се јавности обраћа уз претпоставку да зна више и да никад неће ни моћи спознати кинеску комплексност и јединственост. Кина која представља петину свјетског становништва и петину укупног БДП-а, друга је економија свијета, највећи свјетски извозник и други највећи увозник робе, држава која баштини културу и историју од 5000 година, остаје важан фактор у међународном систему. Иако не можемо утицати на начин на који се прилике у свијету посматрају кроз призму опасности и растуће моћи, хегемона и сукоба, можемо боље слушати и учити да разумијемо шта Кина данас жели,

шта говори и шта представља. Студије синологије које подразумевају интердисциплинарни приступ изучавању Кине и кинеске цивилизације ће омогућити новим генерацијама да стекну бољи увид и помогну бољој сарадњи са Кином. Додатна вриједност би било оснивање тинк тенка који би окупио професоре и студенте који се баве Кином и производио препоруке за доношње политика и стратегија које се односе на Кину и сарадњу са Кином. Академско изучавање НР Кине узимајући у обзир све аспекте ове пет хиљада година старе цивилизације, традиције, филозофије, језика и културе које представља и наставља савремена Кина данас и њен утицај у савременом свијету, посебно на Западном Балкану и Босни и Херцеговини неопходан је за правилно оријентисање спољне политике и стратегије Босне и Херцеговине и Републике Српске.

Литература:

- Adler, E. (2005). *Communitarian International Relations: The Epistemic Foundations of International Relations*. New York, New York: Routledge.
- Ambasada Narodne Republike Kine u Bosni i Hercegovini. (2019). Ambasador Di Ping održao predavanje posvećeno Inicijativi „Pojas i put“ na Sveučilištu u Mostaru. Retrieved January 21, 2019, from: http://ba.chineseembassy.org/ba/sgxx_5/sghd/t1669641.htm.
- Archaraya, A. (2019). From Heaven to Earth: “Cultural Idealism” and “Moral Realism” as Chinese Contributions to Global International Relations. *The Chinese Journal of International Politics*, 12(4), 467-494.
- Bakota, I. (2018). Herzegovina Social briefing: Report: Think tanks in Bosnia and Herzegovina. *China - CEE Institute*. Retrieved February 5, 2019, from: <https://china-cee.eu/2018/12/06/bosnia-herzegovina-social-briefing-report-think-tanks-in-bosnia-and-herzegovina/>.
- Bechev, D. (2019). China enters the Balkans. *AlJazeera*. Retrieved March 20, 2020, from: <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/china-enters-balkans-190827100236857.html>.
- Bell, D.A. (2008). *China's New Confucianism*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Bevanda pozvao Kineze na ulaganja u Bosnu i Hercegovinu. (2012). *Večernji list*. Retrieved January 21, 2019, from: <http://www.vecernji.ba/bevanda-pozvao-kineze-na-ulaganja-u-bosnu-i-hercegovinu-402887>
- Brady, A.M. (2008). *Marketing Dictatorship*. New York, NY: Roman and Littlefield Publishers.
- Brown, K. (2020). How COVID-19 is changing Europe's view of China. *Financial Review*. Retrieved 20 September 2020, from: <https://www.afr.com/world/europe/how-covid-19-is-changing-europe-s-view-of-china-20200430-p540mt>.
- Centralni komitet Komunističke partije NR Kine (2017). Govor predsjednika Si Đinpinga Retrieved January 21, 2020, from: http://www.xinhuanet.com/english/special/2017-11/03/c_136725942.htm
- Centar za promociju i razvoj inicijative Pojas i put. (2019). O nama. Retrieved February 6, 2020, from: <https://pojasiput.ba/o-nama/>
- Centar za sigurnosne studije. (2015). O nama. Retrieved February 6, 2020, from: <http://css.ba/profile/>

- Centre for Language Education and Cooperation. (2021). An "Overpass" Set up for Youth Culture Exchange. Retrieved March 7, 2021, from: <http://www.chinese.cn/page/#/pcpage/article?id=486&page=1>
- Chaohua, V. (2012). Old Sage for New Age: the Revival of Religious Confucianism in China. *Politics and Religion*, 2(6), 269-299.
- Changping, F. (2007). A comparison of US and Chinese Soft Power and Insight for China. *World Economics and Politics*, pp.21-27 prema: Minjiang Li (2009), *Soft Power, China's Emerging Strategy*, Lexington Books, pp.21-45
- Chen, D. (2015). The Rise of China's New Soft Power. *Diplomat*. Retrieved April, 14, 2020, from: <http://thediplomat.com/2015/06/the-rise-of-chinas-new-soft-power/>
- Chen, X. (2021). How Bosnia and Herzegovina Perceives the Belt and Road Initiative and China-CEEC Cooperation. Budapest, Hungary: China-CEEC Institute.
- Cheng, X. (2009). Intellectual Base of China's Soft Power. In Mingjiang, L. (ed.), *Emerging Strategy in International World* (pp. 103-120). London, UK: Lexington Books.
- Chinese Government. (2013). 习近平：建设社会主义文化强国着力提高国家文化软实力. Retrieved January 21, 2019, from: http://www.gov.cn/ldhd/2013-12/31/content_2558147.htm
- China's Think Tanks Urged to Research Chinese Dream. (2013). *Xinhua Agency*. Retrieved January 26, 2020, from: http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-05/27/c_132412217.htm.
- China to Further Friendly Relations. (2013). *Xinhua News*. Retrieved January 26, 2019, from: http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-10/26/c_125601680/hym.
- Chinese Embassy. (2018). *Svećano otvoren Konfučijev institut Univerziteta u Banjaluci*. Retrieved March 22, 2019, from: http://www.chineseembassy.org/ba/sgxx_5/sghd/t1567798.htm
- China-CEEC. (2017). *Central and Eastern Europe reference released*. Retrieved September 15, 2019, from: http://www.china-ceec.org/eng/zdogjhz_1/t1847451.htm
- Clingendael Institute of International Relations. (2021). *China Research Centre*. Retrieved March 26, 2021, from: <https://www.clingendael.org/research-program/china-centre>
- Cumming, G. (2012). *Understanding the new statistics: Effect sizes, confidence intervals and meta-analysis*. New York, New York: Taylor and Francis Group.
- Cull, N. J. (2008). Public Diplomacy: Taxonomies and Histories. *The Annals of American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 31-54.

- Ćunfeng, D. (2013). Nova šansa za saradnju NR Kine i BiH. *Nezavisne novine*. Retrieved January 24, 2019, from: <http://www.nezavisne.com/index/kolumne/Nova-sansa-za-saradnju-Kine-i-BiH-198530.html>.
- d'Hooghe, I. (2010). Limits of China's Soft Power in Europe, Beijing's Public Diplomacy Puzzle. Hague, Netherland: Institute of International Relations "Clingendael".
- Doehler, A. (2019). How China Challenges the EU in the Western Balkans. *The Diplomat*. Retrieved September 11, 2020, from: <https://thediplomat.com/2019/09/how-china-challenges-the-eu-in-the-western-balkans/>.
- Elenor, A. (2018). China's Big Bet on Soft Power. *Council of Foreign Relations*. Retrieved February 17, 2020, from: <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-big-bet-soft-power>.
- Erdogan, S. (2018). International Education as Soft Power. *The North American Cultural Diplomacy Initiative*. Retrieved March 13, 2019, from: <https://culturaldiplomacyinitiative.com/international-education-as-soft-power/>.
- Erlanger, S. (2020). Global Backlash Builds Against China Over Coronavirus. *New York Times*. Retrieved June 4, 2020, from: <https://www.nytimes.com/2020/05/03/world/europe/backlash-china-coronavirus.html>.
- Fengzhu, X. (2013). *The Rise of Think Tanks in China*. London, UK: Routledge.
- Ferrando, P. J., & Lorenzo-Seva, U. (2018). Assessing the Quality and Appropriateness of Factor Solutions and Factor Score Estimates in Exploratory Item Factor Analysis. *Educational and Psychological Measurement*, 78(5), 762–780. <https://doi.org/10.1177/0013164417719308>.
- Fisher, W.R. (1985). The narrative paradigm: An elaboration. *Communication Monographs*, 52, 347-367.
- Godement, F. (2016). A Hundred Think Tanks Bloom in China. *European Council on Foreign Relations*. Retrieved December 8, 2020, from: https://www.ecfr.eu/publications/summary/a_hundred_think_tanks_bloom_in_china_7104.
- Hall, E.T. (1976). *Beyond Culture*. New York, New York: Anchor Press.
- Hanban. (2014). *Hanban News*. Retrieved from: <http://english.hanban.org>
- Harman, H. H. (1962). *Modern Factor Analysis (2nd Edition)*. Chicago, Illinois:University of Chicago Press.
- Hartig, F. (2017). *Chinese Public Diplomacy: The Rise of the Confucius Institute*. UK, London: Routledge.

- Hayes, A. F. (2018). PROCESS (version 3.0) Retrieved December 8, 2020, from <http://www.processmacro.org/>.
- Hofstede, G., & Bond, M. (1998). Confucious and Economic Growth: New trends in culture's consequences. *Organizational Dynamics*, 16(4), 4-21.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indices in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1–55.
- Huang, F. (2017). Double World Class Project has More Ambitious Aims. *University World News*. Retrieved March 11, 2019, from: <https://www.universityworldnews.com/post.php?slary=2017092913334471>
- Informativna kancelarija državnog vijeća NR Kine. (2005). Bijela knjiga o miroljubivom razvoju. Retrieved February 11, 2019, from: <http://www.china.org.cn/english/2005/Dec/152669.htm>.
- Jevtić, M. (2009). Politikologija religije. Beograd, Srbija: Centar za proučavanje religije i vjersku toleranciju.
- Jin, X. (2008). Zhong-Mei ruan shili bijiao.中美软实力比较, *Xiandai guoji guanxy*, 1(24),630-645.
- John, O., & Srivastava S. (1999). The Big Five taxonomy: history, measurment and theoretical prespectives. In Pervin, A. L. i Oliver, P. J. (ed.), *Handbook of personality, theory and research* (pp. 102-138). New York/London: The Guilford Press.
- Juničić, K., & Michalopoulos, S. (2019). Chinese Balkans investments disrupt EU objectives, Commission warns. EURACTIV. Retrieved March 7, 2020, from: <https://www.euractiv.com/section/china/news/chinese-balkans-investments-disrupt-eu-objectives-commission-warns/>.
- European Commission. (2018). EU-China Cooperation. Retrieved March 24, 2019, from: https://ec.europa.eu/growth/industry/international-aspects/cooperation-governments/eu-china_en
- FENA. (2018). Kineski jezik će se učiti u osnovnoj školi u Istočnom Sarajevu. *Dnevni avaz*. Retrieved January 25, 2019, from: <https://www.google.com/amp/s/avaz>
- Jeremic, V. (2020). Sve više ljudi u Kini vidi najboljeg prijatelja. *Danas*. Retrieved March 9, 2021, from: <https://www.danas.rs/drustvo/sve-vise-ljudi-u-kini-vidi-najboljeg-prijatelja/>
- Kawalski, E., & Mayer, M. (2020). Proposed EU criteria for new members show wary Europe has China on its mind. *South China Morning Post*. Retrieved September 30, 2020, from: <https://www.scmp.com/comment/opinion/article/3049840/proposed-eu-criteria-new-members-show-wary-europe-has-china-its>.

- Kawalski, E. (2020). The end of the China's Romance with Eastern Europe? *Global Journal Policy*. Retrieved September 30, 2020, from: <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/01/07/2020/end-chinas-romance-eastern-europe>.
- Ambasador Kine u BiH Di Ping: Jedinstvo i saradnja – najjače oružje u borbi svijeta protiv pandemije. (2020). *Kina danas*. Retrieved December 11, 2020, from: http://www.kina-danas.com/ambasador-kine-u-bih-di-ping-jedinstvo-i-saradnja-najjace-oruzje-u-borbi-svijeta-protiv-pandemije/?fbclid=IwAR2hZWPM-taQFdaK6snGCQCjg77pSup9QNqbnXNngTqYzZSSf_Crjdsu9Fw.
- Kinesko ministarstvo vanjskih poslova. (2014). *Belgrade Guidelines for Cooperation between China and CEE*. Retrieved February 25, 2020, from: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1224905.shtml.
- Kinesko ministarstvo vanjskih poslova. (2015). *Li Keqiang Attends the Fourth Summit of China and Central and Eastern European Countries*. Retrieved February 25, 2020, from: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1319048.shtml.
- Kline, P. (2000). *Handbook of psychological testing* (2nd ed.). London, UK: Routledge.
- Konfucijev institut Univerziteta u Banjoj Luci. (2018). *Akupunktura nije isto što i kineska medicina*. Retrieved February 8, 2019, from: <https://www.ki.unibl.org/post/%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0>.
- Konfucijev institut Univerzitet u Banjoj Luci. (2019). *Proslavljena Kineska nova godina*. Retrieved February 8, 2019, from: <https://www.ki.unibl.org/post/%D0%>.
- Kuralitizick, J. (2007). *Charm Offensive - How China's Soft Power is Transforming the World*. New Haven. Connecticut: Yale Univeristy Press.
- Kissinger, H. (2012). *On China*. New York, New York: Penguin Books.
- Konfucijev institut Univerziteta u Banjoj Luci (2019a). *Obilježen Svjetski dan Konfucijevih instituta*..Retrieved from: <https://www.ki.unibl.org/post/obiljezen-svjetski-dan-konfucijevih-instituta>
- Konfucijev institut Univerziteta u Banjoj Luci (2019b). *Zajednička konferencija Konfucijevih instituta u Krakovu*. Retrieved February 8, 2020, from: <http://www.ki.unibl.org/post/zajednicka-konferencija-konfucijevih-instituta-u-krakovu>
- Konfucijev institut Univerziteta u Banjoj Luci. (2020a). *Doc.dr Aleksandar Vranješ učestvovao na Četvrtoj radionici za evropske mlade lidere u Kini*. Retrieved February 9, 2020, from: <https://www.ki.unibl.org/post/dok-dr-aleksandar-vranjes-ucestvovao-na-cetvrtoj-radionici-za-evropske-mlade-lidere-u-kini>
- Konfucijev institut Univerziteta u Banjoj Luci. (2020b). *Professor Wu Kun is Leaving after 2 Years at the Confucius Institute*. (2020, 8 30). Retrieved March 8, 2020, from:

<https://www.ki.unibl.org/post/professor-wu-kun-is-leaving-after-2-years-at-the-confucius-institute>

- Konfucijev institut Univerziteta u Banjoj Luci. (2020c). *Wei qi najstarija kineska strateska igra*. Retrieved March 10, 2020, from: www.ki.unibl.org
- Konfucijev institut Banja Luka. (2020d). *Zaposleni*. Retrieved February 2019, from Konfucijev institut Univerziteta u Banjoj Luci: <http://www.ki.unibl.org/kontakt?lang=eng>
- Lai, H. (2012a). The Soft Power Concept and a Rising China. In H. Lai & Y.Lu (eds.). *China's Soft Power and International Relations* (pp. 1-19). UK, London: Routledge.
- Lai, H. (2012b). Cultural Diplomacy. In H. Lai & Y.Lu (eds.). *China's Soft Power and International Relations* (pp. 83-104). UK, London: Routledge.
- Lah, J. (2018). The Changing Role of Think Tanks in China. *Think Tank Initiative*. Retrieved March 9, 2020, from: www.thinktankinitiative.org/blog/changing-role-think-tanks-china
- Lakić, S. (2012): *Preliminarna faza psihometrijske validacije novog prevoda upitnika BFI*. (neobjavljeni naučni članak).
- Lan, F.J. (1977). *Istorija kineske filozofije*. Beograd, SFRJ: Nolit.
- Latal, S. (2019). Western Balkans at the Crossroads: Assessing the Influence of External Actors. *Country Report*, 2, 31-48.
- Leonard, M. (2008). *What does China think?*. New York, New York: Public Affairs.
- Lorenzo-Seva, U., & Ferrando, P.J. (2013). FACTOR 9.2 A Comprehensive Program for Fitting Exploratory and Semiconfirmatory Factor Analysis and IRT Models. *Applied Psychological Measurement*, 37(6), 497-498.
- Lorenzo-Seva, U., Timmerman, M.E., & Kiers, A.L. (2011). The Hull method for selecting the number of common factors. *Multivariate Behavioral Research*, 46, 340–364.
- Manuela, A. (1996). *Cultural Diplomacy and Foreign Policy: German –American Relations 1955-1968*. New York/Frankfurt: Peter Lang.
- Murray, M. (2020). China Gezhoubu to Build Hydro Plant in Bosnia and Herzegovina. *The Asset*. Retrieved December 7, 2020, from: <https://theasset.com/article/40457/china-gezhoubu-to-build-hydro-plant-in-bosnia-and-herzegovina>
- McGann, J.G. (2020). 2019 Global Go To Think Tank Index Report. *TTCSP Global Go To Think Tank Index Reports*, 17, 1-270.
- Mearsheimer, J.J. (2014). *The Tragedy of the Great Power Politics*. Chicago, Illinois: University of Chicago.

- Mearsheimer, J. J. (2014). Can China Rise Peacefully?. In J. J. Mearsheimer (ed.), *The Tragedy of the Great Power Politics* (pp. 350-397). London, UK: University of Chicago.
- Mei, D. (2012). About Chinese Academy of Social Sciences. *Chinese Academy of Social Science*. Retrieved February 17, 2019, from: http://casseng.cssn.cn/about.about_cass
- Menegazzi, M. (2018). *Rethinking think tanks in Contemporary China*. London, UK: Palgrave Macmillan.
- Menegazzi, S. (2014). Building Think Tanks with Chinese Characteristics: Current Debates and Chaning Trends. *The Jamestown Foundation Global Research and Analysis*. Retrieved February 19, 2020, from: <https://jamestown.org/program/building-think-tanks-with-chinese-characteristics-current-debates-and-changing-trends/>
- Merics. (2021). Telling China's story well – Beijing's attempts to reign into media in Africa and Europe. Retrieved April 1, 2021, from: <https://merics.org/en/video/merics-web-seminar-telling-chinas-story-well-beijings-attempts-reign-media-africa-and-europe>
- Ministarstvo spoljnih poslova NR Kine. (2019). *Kineska inicijativa Pet principa mirne koegzistencije*. Retrieved February 24, 2020, from: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18053.shtml.
- Mishra, V. N. (1988). China's Four Modernisations: Historical Perspective. *Proceedings of the Indian History Congress*, 49, 575-578. Retrvived from: www.jstor.org/sle/44148458.
- Mitrović, D. (1995). *Kineska reforma i svet*. Beograd, SR Srbija: Institut za ekonomiku i finansije.
- Morgan, S. (2019). Bosnian energy project 'surprises' EU enlargement chief. *EURACTIV*. Retrieved March 15, 2020, from: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/bosnian-energy-project-surprises-eu-enlargement-chief>.
- Neuliep, J. W. (2002). Assessing the Reliability and Validity of the Generalized Ethnocentrism Scale. *Journal of Intercultural Communication Research*, 31, 201-215.
- Nye, J. S. (2004). You can't get here from there. *New York Times*. Retrieved April, 17, 2020, from: <https://www.nytimes.com/2004/11/29/opinion/you-cant-get-here-from-there.html>.
- Nye, J.S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York, New York: Public Affairs.
- Nye, J.S. (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *Annals of the American Academy of Political Science*, 616, 94-109.
- Nye, J.S. (1990a). *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York, New York: Basic Books.
- Nye, J.S. (1990b). Soft Power. *Foreign Policy*, 80, 153-171.

- Pan, C. (2012). *Knowledge, Desire and Power in Global Politics: Western Representation of China's Rise*. UK, Cheltenham: Edward Elgar.
- Paradise, J.F. (2009). China and International Harmony: The role of Confucius Institutes in bolstering Beijing Soft Power. *Asian Survey*, 4(49), 647-669.
- Pavličević, D. (2018). Threat and China Opportunity: Politics of Dreams and Fears in China. *Journal of Contemporary China*, 27, 688-702.
- Popovic, M., Erin K., Medzihorsky, J., & Medzihorsky, J. (2020). Charm Offensive or Offensive Charm? An Analysis of Russian and Chinese Cultural Institutes Abroad. *Europe-Asia Studies*, 72(9), 45-67. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/09668136.2020.1785379>.
- Potter, E. H. (2009). *Branding Canada: Projecting Canada's Soft Power through Public Diplomacy*. Montreal, Canada: McGill-Queens University Press.
- Qin, Y. (2014). Continuity through Change: Background Knowledge and China's International Strategy. *The Chinese Journal of International Politics*, 7(3), 285-314.
- R Core Team (2013). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria.
- Radio televizija Republike Srpske. (2020). *Европска унија незадовољна порастом утицаја Русије и Кине*. Retrieved January 11, 2021, from: <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=382505>.
- Radio televizija Republike Srpske. (2020). *Повећање издавања за западни Балкан на 1,7 милијарди евра*. Retrieved September 17, 2020, from: <https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=382586>.
- Ramo, J.C. (2004). *The Beijing Consensus*. London, UK: The Foreign Policy Centre.
- Rawnsley, G. (2000). Diplomacy and Propaganda. *Issues and Studies*, 36(3), 1-25.
- Savjet ministara Bosne i Hercegovine. (2010). *Predsjedavajući VM BiH razgovarao sa premijerom Kine*. Retrieved March 7, 2019, from: http://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/saopstenja_predsjedavajuceg/default.aspx?id=10460&langTag=sr-SP-Cyrl
- Searle, J.R. (1999). *Mind, Language and Society: Philosophy in the Real World*. New York, New York: Basic Books.
- Shambaugh, D. (2011). Coping with a Conflicted China. *Washington Quarterly*, 34(1), 7-27.
- Shambaugh, D. (2013). *China goes Global: The partial power*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Shuyuan, Z., & Lei, X. (2014). Why did Xi Jinping emphasise the idea of building think tanks with Chinese characteristics? *People's Daily News*. Retrieved January 17, 2019, from: <http://theory.people.com.cn/n/2014/1029/c148980-25928251.html>.

- SICAS (2020). China's Higher Education. *Brigde to Study in China*. Retrieved September 19, 20120, from: https://www.sicas.cn/Students/Info/Content_110621144852564.shtml.
- Sjedište Konfucijevih instituta. (2013). *O Sjedištima Konfucijevih instituta*. Retrieved January 26, 2019, from: http://english.hanban.org/node_7716.htm.
- Simović, V., & Mudrenović, A. (2020). Uspostavljanje diplomatske saradnje Bosne i Hercegovine i Narodne Republike Kine. U Borić, F. (ur.), *25 godina diplomatskih odnosa BiH i NR Kine* (pp. 44-57). Sarajevo, Bosna i Hercegovina: Inicijativa Pojas i put.
- Slobodnik, G.P. (2017). *The Role of the Confucius Institutes, Non-Governmental Organizations and Other Stakeholders in the Presentation of China in Central Europe*. Bratislava, Czech Republic: CEEC Think Tanks Network.
- Song, L., & Pavlicevic, D. (2019). China's Multilayered Multilateralism: A Case Study of China and Central and Eastern Europe Cooperation Framework. *Chinese Social Political Review*, 4, 277–302.
- Šolaja, M. (2018). Međunarodni odnosi s javnošću kao osnova imidža države. *Hum*, 13(19), 29-51.
- Šolaja, M. (2020). Перцепција кинеске спољне политике у Босни и Херцеговини, зборник у издању Амбасаде НР Кине. U Borić, F. (ur.), *25 godina diplomatskih odnosa NR Kine i BiH* (pp. 27-42). Sarajevo: Fondacija za promociju i razvoj inicijative Pojas i put.
- Stević, Lj., & Grujić, M. (2015). Bosna i Hercegovina na Novom putu svile: Strategija, stanje, perspektive i pozicioniranje u skladu sa novom kineskom strategijom. *Politeia*, 10, 54-86.
- Stević, Lj. (2018). Ljudska prava i Azijske vrijednosti. *Politeia*, 16, 133-145.
- Subotić, S. (2013). Pregled metoda za utvrđivanje broja faktora i komponenti (u EFA i PCA). *Primenjena psihologija*, 6(3), 203-229.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics (5th ed.)*. Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Textor, C. (2020). Education in China - Statistics & Facts. *Statista*. Retrieved January 14, 2021, from: https://www.statista.com/topics/2090/education-in-china/#dossierSummary__chapter5.
- The Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2019). *The Dubrovnik Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries*. Retrieved from: www.fmprc.gov.cn
- Tonchev, P. (2020). *China's Soft Power in Southeast Europe*. Sarajevo, Bosna i Hercegovina: Friedreh Ebert Stiftung.

- Turscany, R. Q. (2020). *European Public Opinion on China in the age of COVID-19*. Bratislava, Czech Republic: Central European Institute of Asian Studies.
- Turi, D.R. (2010). The Beijing Consensus: China's Alternative Development Model. *Inquiries Journal/Student Pulse*, 2(1), 1-2. Retrieved from: <http://www.inquiriesjournal.com/a?id=134>.
- Turjačanin, V., Majstorović, D., Turjačanin, M., Milosavljević, B., Dušanić, S., & Lovrić, S. (2010). *Tolerancija u društvu*. Banja Luka, Bosna i Hercegovina: Centar za kulturni i socijalni popravak.
- Univerzitet u Banjoj Luci. (2017). *Osnovan Konfucijev institut na Univerzitetu u Banjoj Luci*. Retrieved 20, December, 2019, from: <http://www.unibl.org/sr-lat/vesti/2017/12/osnovan-konfucijev-institut-na-unibl>
- Univerzitet u Banjoj Luci (2018). *Potpisan Memorandum o razumijevanju sa Univerzitetom za političke nauke i pravo Istočne Kine*. Retrieved 20, December, 2019, from: <http://www.unibl.org/sr-lat/vesti/2018/09/potpisan-memorandum-o-razumijevanju-sa-univerzitetom-za-politicke-nauke-i-pravo-istocne-kine>
- Univerzitet u Banjoj Luci. (2019a). *Delegacija iz Tjendina posjetila Univerzitet u Banjoj Luci*. Retrieved "0, December 2020, from: <http://www.unibl.org/sr-lat/vesti/2019/10/delegacija-iz-tjendina-posjetila-univerzitet-u-banjoj-luci>
- Univerzitet u Banjoj Luci (2019b). *Polaznici Konfucijevog instituta boravili na kampu u Kini*. Retrieved 15 July 2020, from: <http://www.unibl.org/sr-lat/vesti/2019/07/polaznici-konfucijevog-instituta-boravili-na-kampu-u-kini>
- Univerzitet u Banjoj Luci. (2019c). *UNIBL pokreće proceduru otvaranja studijskog programa sinologije*. Retrieved March 17, 2020, from: <https://www.unibl.org/sr-lat/vesti/>
- Univerzitet u Banjoj Luci. (2019d). *Univerzitet u Banjoj Luci primljen u članstvo CCHEIC*. Retrieved March 17, 2020, from: <https://www.unibl.org/sr-lat/vesti/2019/05/univerzitet-u-banjoj-luci-primljen-u-clanstvo-ccheic>
- Univerzitet u Istočnom Sarajevu. (2021). *Potpisan sporazum o saradnji sa Univerzitetom za međunarodne studije u Džilinu (Kina)*. Retrieved April 5, 2021, from: www.ues.rs.ba
- Univerzitet u Sarajevu. (2015). *Svečano otvoren Konfučijev institut u Sarajevu*. Retrieved September 17, 2019, from: http://old.unsa.ba/s/index.php?option=com_content&task=view&id=2250.
- Univerzitet u Sarajevu. (2018). *Dragon Boat Festival: Poezija i razgovori*. Retrieved September 17, 2020, from: <https://www.unsa.ba/događaj/dragon-boat-festival-poezija-i-razgovori>
- Univerzitet u Sarajevu. (2019). *Konfucijev institut-most između akademskih zajednica Bosne i Hercegovine i Kine*. Retrieved September 19, 2020, from : <http://www.unsa.ba/novosti/konfucijev-institut-most-između-akademskih-zajednica>

- Vangeli, A. (2019a). Diffusion of ideas in the era of the Belt and Road: Insights from China–CEE think tank cooperation. *Asia Europe Journal*, 17, 421–436. <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00564-0>.
- Vangeli, A. (2019b). A Diffusion of ideas in the era of the Belt and Road: Insights from China - CEEC think tank cooperation. *Asia Europe Journal*, 17, 421-436.
- Vanjsko-politička inicijativa BiH. (2019). *Vanjsko-politička Inicijativa BiH-donatori*. Retrieved February 16, 2020, from: <https://vpi.ba/bs/o-nama.donatori/>
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Wang, H., & Lu, Y.C. (2008). The conception of Soft Power and its Policy Implications: Comparative study of China and Taiwan. *Journal of Contemporary China*, 17(56), 425-447.
- Wang, X. (2013). Xi Jinping jianshe shehuizhuyi wenhua qinguguo zhuoli tigao guojia wenhua ruan shili. *Xinhuanet*. Retrieved March 11, 2019, from: http://news.xinhuanet.com/2013-12/31/c_119499523.htm
- Wen, L. (2016). 建设社会主义文化强国的世界意义 (Глобални значај изградње социјалистичке културне моћи), *People's Daily*, Retrieved March 11, 2020, from: <http://theory.people.com.cn/n1/2016/1027/c40531-28811363.html>
- Wuthnow, J. (2008). The Concept of Soft Power in China's Strategic Discourse. *Issues and Studies*, 44, 1-9.
- Xiaoping, D. (1974). Speech by Chairman of the Delegation of the People's Republic of China Deng Xiaoping, at the Special Session of the UN General Assembly. *Foreign Language Press*. Retrieved March 13, 2019, from: <https://www.marxists.org/reference/archive/deng-xiaoping/1974/04/10.htm>
- Xin, C. (2018). *How the CEE citizens view China's Development: based on household survey*. Budapest, Hungary: China CEE Institute.
- Xinhua. (2007). Full text of Hu Jintao's report at 17th Party Congress. *China Daily*: Retrieved February 14, 2019, from https://www.chinadaily.com.cn/china2007-10/24/content_6204564.htm
- Xinhua. (2007). Full text of Hu Jintao's Report delivered at the 17th National Congress of the Chinese Communist Party. *China Daily*. Retrieved February 7, 2019, from: https://www.chinadaily.com.cn/china/2007-10/24/content_6204564.htm
- Xinhua. (2017). 19th CPC National Congress. *Xinhuanet*. Retrieved February 9, 2019, from: http://xinhuanet.com/english/special/2017-11/03/c_136725942.htm
- Xinhua. (2018). China lifts 740mln rural poor out of poverty since 1978. *Xinhuanet*. Retrieved March 18, 2019, from: http://www.xinhuanet.com/english/2018-09/03/c_137441670.htm

- Xuetong, Y. (2011). *Ancient Chinese Thought, Modern Chinese Power*. New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
- Xuetong, Y. (2016). Political Leadership and Power Redistribution. *The Chinese Journal of International Politics*, 9(1), 1-26.
- Xuetong, Y. (2019). *Political Leadership and Rise of Great Powers*. New Jersey, Princeton: Princeton University Press.
- Y.Z. (2020). China Gezhouba Group has signed a Construction Contract for 160 MW Facility Hydro Power Plant. *Sarajevo Times*. Retrieved January 5, 2021, from: www.sarajevotimes.com/china-gezhouba-group-has-signed-a-construction-contract
- Yaqing, Q. (2011). Rule Rules and Relations: Towards a Synthetic Approach to Governance. *Chinese Journal of International Politics*, 4(2), 117.
- Yong, D. (2009). The Hard Realities: Soft Power and China in Transition. In L. Minjiang (ed.). *Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics* (pp. 63-83). MD, Lanham: Lexington Books.
- Yuan, W. (1994). Illustrated treatise on the maritime kingdoms. In Z.Lixia (ed.) *Selected works of Wei Yuan* (pp. 270-275). Liaoning, China: Liaoning People's Publishing House.
- Zheng, Y., & Zhang, C. (2012). Soft Power and Chinese soft power. In H. Lai & Y. Lu (eds.). *China's Soft Power and International Relations* (pp. 21-39). UK, London: Routledge.
- Zweers, W., van der Putten, F-P., Shopov, V., Petkova, M., & Lemstra, M. (2020). *China and the EU in the Western Balkans A zero sum game?* Hague, Netherlands: Clingendael Institute.

Прилог А

У прилогу наводимо сет питања за полуструктурисани интервју који је спроведен у оквиру истраживања.

1. Да ли сте и на који начин сте дошли у контакт са кинеском културом?
2. Прије контакта са кинеском културом, какво сте знање имали о Кини?
3. Како је контакт са кинеском културом утицао на ваше знање о Кини?
4. Какав је ваш став о древној кинеској цивилизацији?
5. Какав је ваш став о економији Кине?
6. Реците ми ваш став о спољној политици Кине.
7. Како гледате на понашање Кине у међународним односима?
8. Како гледате на интензивирање економске сарадње са Кином?
9. Како гледате на утицај Кине у односима два ентитета?
10. Какав је ваш став о уласку Босне и Херцеговине у Европску унију?
11. Да ли видите Кину као пријатељску земљу?
12. Шта мислите о иницијативи Појас и пут?
13. Како гледате улогу БиХ у оквиру Иницијативе 17+1?

Анкета:

* Кина као древна цивилизација вриједна поштовања:

1. Сматрам да су кинеска култура и цивилизација вриједне поштовања;
2. Кина има богату историју и културу засновану на својој древној прошлости;
3. Древна цивилизација Кине је вриједна и равноправна древним цивилизацијама других држава.
4. Кинеска цивилизација мање вриједи од цивилизације других држава (рекодована ставка);
5. Кина нема древну и важну прошлост вриједну спомена (рекодована ставка);

* Кина као предводник земаља у развоју:

1. Кина је данас највећа економска сила.
2. Економија Кине расте из године у годину.
3. Кинеска економија је у стагнацији (рекодована ставка);
4. Кинеска технологија је равноправна технологијама других држава (рекодована ставка);
5. Кина је технолошки гигант.

* Кина као одговоран партнер у међународним односима:

1. Кина жели да освоји друге државе (рекодована ставка);
2. Кина не жели добро ниједној држави, осим самој себи (рекодована ставка);
3. Уважавање жеља и интереса других земаља је карактеристична за Кину.
4. Кина жели мир у свијету и међусобно уважавање међу свим државама.
5. Кинеска вањска политика не угрожава друге државе.

Поред већ поменутих питања (ставки), испитаницима су постављена додатна питања која се односе на понашање Кине према БиХ:

1. Утицај Кине на твоју земљу је: а) позитиван, б) негативан; в) нисам сигуран.
2. Кина према Босни и Херцеговини има однос: а) партнера, б) непријатеља, ц) нисам сигуран.
3. Утицај кинеске економије на Босну и Херцеговину је: а) позитиван, б) негативан; в) нисам сигуран.
4. Кина поштује политичке одлуке Босне и Херцеговине: а. да; б. не; в. нисам сигуран.
5. Културни утицај Кине на културу Босне и Херцеговине: а. постоји; б. не постоји; в. нисам сигуран.

Изглед анкете која је спроведена са полазницима и неполазницима Конфуцијевог института:

Da li ste polaznik/ca aktivnosti Konfucijevog instituta? *

Da

Ne

Vaš uzrast? *

Ваш одговор

Pol: *

Muški

Ženski

Stepen obrazovanja: *

Završena osnovna škola

Završena srednja škola

Završena viša škola

Završen fakultet

Završen magistarski studij/master

Završen doktorat

Radni status: *

Zaposlen

Nezaposlen

Kina kao drevna civilizacija vrijedna poštovanja

Smatram da su kineska kultura i tradicija vrijedne poštovanja. *

Da

Ne

Ne znam

Kina ima bogatu kulturu i istoriju zasnovanu na svojoj drevnoj prošlosti. *

Da

Ne

Ne znam

Drevna civilizacija Kine je vrijedna i ravnopravna drugim civilizacijama. *

Da

Ne

Ne znam

Kineska civilizacija manje vrijedi od civilizacija drugih država. *

Da

Ne

Ne znam

Kina nema drevnu i važnu prošlost vrijednu pomena. *

Da

Ne

Ne znam

Kina kao predvodnik država u razvoju

Kina je danas najveća ekonomska sila. *

Da

Ne

Ne znam

Ekonomija Kine raste iz godine u godinu. *

Da

Ne

Ne znam

Kineska ekonomija je u stagnaciji. *

Da

Ne

Ne znam

Kineska tehnologija je ravnopravna tehnologijama drugih država. *

Da

Ne

Остало:

☐

Kina je tehnološki gigant. *

Da

Ne

Ne znam

Kina kao odgovoran partner u međunarodnim odnosima.

Kina želi da osvoji druge države. *

Da

Ne

Ne znam

Kina ne želi dobro nijednoj državi osim samoj sebi. *

Da

Ne

Ne znam

Uvažavanje želja i interesa drugih država je karakteristika Kine. *

Da

Ne

Ne znam

Kina želi mir u svijetu i međusobno uvažavanje država. *

Da

Ne

Ne znam

Kineska spoljna politika ne ugrožava druge države. *

Da

Ne

Ne znam

Uticaj Kine na Vašu zemlju je: *

Pozitivan

Negativan

Nisam siguran/a

Kina prema BiH ima odnos: *

Partnera

Neprijatelja

Nisam siguran/a

Uticaj kineske ekonomije na BiH je: *

Pozitivan

Negativan

Nisam siguran/a

Kina poštuje političke odluke BiH: *

Da

Ne

Nisam siguran/a

Kulturni uticaj Kine na BiH: *

Postoji

Ne postoji

Nisam siguran/a

Ispod su date stavke koje se odnose na kulture iz različitih dijelova svijeta. Zabilježite svoju prvu reakciju na svaku stavku. Nema ispravnih ili pogrešnih odgovora. Navedite stepen slaganja ili neslaganja sa svakom stavkom koristeći sljedeću petostepenu skalu: Uopšte se ne slažem = 1; Ne slažem se = 2; Neutralno = 3; Slažem se = 4; Sasvim se slažem = 5. *

Uopšte se ne slažem

Ne slažem se

Neutralno

Slažem se

Sasvim se slažem

Većina drugih kultura je nazadna u odnosu na moju kulturu.

Moja kultura bi trebala biti uzor drugim kulturama.

Ljudi iz drugih kultura djeluju čudno kada dođu u moju kulturu.

Životni stilovi u drugim kulturama jednako su validni kao i oni u mojoj kulturi.

Druge kulture treba da pokušaju da budu više kao moja kultura.

Ne zanimaju me vrijednosti i običaji drugih kultura.

Ljudi iz moje kulture bi mogli puno naučiti od ljudi iz drugih kultura.

Većina ljudi iz drugih kultura jednostavno ne zna šta je dobro za njih.

Poštujem vrijednosti i običaje drugih kultura.

Ako su mudri, ljudi iz drugih kultura će se ugledati na našu kulturu.

Većina ljudi bi bila sretnija da žive kao ljudi u mojoj kulturi.

Imam mnogo prijatelja iz različitih kultura.

Ljudi iz moje kulture uglavnom imaju najbolji životni stil u odnosu na bilo koga drugog.

Životni stilovi u drugim kulturama nisu validni kao oni u mojoj kulturi.

Veoma me interesuju vrijednosti i običaji drugih kultura.

Primjenjujem svoje vrijednosti kada prosuđujem ljude koji su različiti.

Doživljavam ljude koji su mi slični kao čestite.

Ne sarađujem sa ljudima koji su različiti.

Većina ljudi u mojoj kulturi jednostavno ne zna šta je dobro za njih.

Ne vjerujem ljudima koji su različiti.

Ne volim da sarađujem sa ljudima iz drugih kultura.

Nemam puno poštovanja prema vrijednostima i običajima drugih kultura.

Većina drugih kultura je nazadna u odnosu na moju kulturu.

Moja kultura bi trebala biti uzor drugim kulturama.

Ljudi iz drugih kultura djeluju čudno kada dođu u moju kulturu.

Životni stilovi u drugim kulturama jednako su validni kao i oni u mojoj kulturi.

Druge kulture treba da pokušaju da budu više kao moja kultura.

Ne zanimaju me vrijednosti i običaji drugih kultura.

Ljudi iz moje kulture bi mogli puno naučiti od ljudi iz drugih kultura.

Većina ljudi iz drugih kultura jednostavno ne zna šta je dobro za njih.

Poštujem vrijednosti i običaje drugih kultura.

Ako su mudri, ljudi iz drugih kultura će se ugledati na našu kulturu.

Većina ljudi bi bila sretnija da žive kao ljudi u mojoj kulturi.

Imam mnogo prijatelja iz različitih kultura.

Ljudi iz moje kulture uglavnom imaju najbolji životni stil u odnosu na bilo koga drugog.

Životni stilovi u drugim kulturama nisu validni kao oni u mojoj kulturi.

Veoma me interesuju vrijednosti i običaji drugih kultura.

Primjenjujem svoje vrijednosti kada prosuđujem ljude koji su različiti.

Doživljavam ljude koji su mi slični kao čestite.

Ne sarađujem sa ljudima koji su različiti.

Većina ljudi u mojoj kulturi jednostavno ne zna šta je dobro za njih.

Ne vjerujem ljudima koji su različiti.

Ne volim da sarađujem sa ljudima iz drugih kultura.

Nemam puno poštovanja prema vrijednostima i običajima drugih kultura.

Na tvrdnje sljedećeg upitnika odgovaraj biranjem broja koji označava stepen tvog slaganja sa tvrdnjom. Značenje brojeva su: 1- u potpunosti ne; 2- uglavnom ne; 3- ni da ni ne; 4- uglavnom da; 5- u potpunosti da. *

U potpunosti ne

Uglavnom ne

Ni da, ni ne

Uglavnom da

U potpunosti da

Smatram sebe za osobu koja je originalna, puna ideja.

Smatram sebe za osobu koja je zainteresovana za mnoge, različite stvari.

Smatram sebe za osobu koja je domišljata, voli da „mozga“ o stvarima.

Smatram sebe za osobu koja je maštovita.

Smatram sebe za osobu koja je inventivna, kreativna.

Smatram sebe za osobu koja cijeni umjetničke, estetske doživljaje.

Smatram sebe za osobu koja više voli rutinske poslove.

Smatram sebe za osobu koja uživa u stvaranju sopstvenih teorija.

Smatram sebe za osobu koja je slabo zainteresovana za umjetnost.

Smatram sebe za osobu koja ima istančan ukus za slikarstvo, muziku i književnost.

Прилог Б

Биографија аутора

Љиљана Стевић је рођена 11. септембра 1974. године у Бањој Луци, Република Српска. Основну школу и Гимназију је завршила у Бањој Луци. Након средње школе уписала се на колеџ у Лондону при Институту за привреду, Лондонске привредне коморе. Дипломирала је на Филолошком факултету Универзитета у Београду 2001. године на Одјеку за оријенталистику са просјеком 7,46, студијски програм: Кинески језик и књижевност и стекла звање дипломираног филолога кинеског језика и књижевности. 1999–2000. године на Пекиншком универзитету за стране језике стиче специјализацију из кинеског језика.

На мастер академске студије – Регионалне студије Азије на Факултету политичких наука Универзитета у Београду уписала се школске 2012/2013. године и завршила их 2014. године са просјечном оцјеном 9,00. Ове студије завршила је одбраном мастер рада „Утицај историје на односе НР Кине и Јапана“, са оцјеном 10 (ментор проф. др Драгана Митровић), чиме је стекла звање мастер политиколог за Регионалне студије Азије. Након мастер студија, боравила је три мјесеца у Берлину на Институту за културну дипломатију гдје је почела да изучава феномен Конфуцијеvih института.

У 2015. години уписала се на докторске студије политикологије, одсјек Међународне и европске студије на Факултету политичких наука Универзитета у Београду и положила све испите са просјеком 9,00. Године 2019. предала је молбу и уписала се на докторске студије на Факултету политичких наука Универзитета у Бањој Луци гдје су јој признати бодови стечени на докторским студијама у Београду.

Радила је као службеник у Амбасади БиХ у Пекингу, Међународном црвеном крсту у Бањој Луци, два пројекта *USAID*-а, канцеларијама *UNICEF*-а, *UNDP*-а, *DFID*-а у Бањој Луци и први *IPA* пројекат у здравству, који је спровела њемачка компанија *EPOS*.

Од децембра 2017. године запослена је на мјесту директора Конфуцијевог института Универзитета у Бањој Луци. Године 2016, као резултат истраживања на докторским студијама, пише пројекат отварања Конфуцијевог института на Универзитету у Бањој Луци и у сарадњи са руководством истог Универзитета, у децембру 2017. године долази до званичног потписивања споразума са ХАНБАН-ом, сједиштем Конфуцијеvih института. Од 2018. године учествовала је на три међународне конференције у Кини и

двје у Европи те похађала једномјесечну обуку за директоре Конфуцијеvih института у граду Сјамен, НР Кина. Аутор је два пројекта које је одобрио Савјет за сарадњу у области високог образовања НР Кине и земаља централне и источне Европе. Конфуцијеv институт Универзитета у Бањој Луци препознат је као врхунска институција у склопу ректората Универзитета, која је крајем 2019. године добила и признање као прва у Европи по броју активности, те отворила и прву Конфуцијеvu учионицу у Босни и Херцеговини, филијалу Конфуцијеvог института при Јавној установи Гимназија, Бања Лука.

Страни језици: енглески *C2*, кинески *C1* и француски језик *B1*

У оквиру свог научноистраживачког рада објављивала је радове у научним часописима и учествовала је на научним конференцијама у земљи и иностранству.

- Љиљана Стевић, Конфуцијанизам и савремено кинеско друштво, Zbornik radova, Banjalučki novembarски susreti, 2014.
- Љиљана Стевић, Отоворена питања у односима НР Кине и Јапана, UDK 327(510:530)DOI10.7251/POL1408405S, Politeia, број 8, децембар 2014.
- Ljiljana Stevic, Influence and Role of USA in the Japan and PR China Relations, UDC 327(510:520)327.8(73), Asian Issues, FPN Beograd, no1/2016, pp 49-66.
- Љиљана Стевић и Милош Грујић, Босна и Херцеговина на Новом путу свиле: Стратегија, стање, перспективе и позиционирање у складу са новом кинеском стратегијом UDK 327:339,94(497.6)(510), DOI10.7251/POL1408405S, Политеиа, број 10, децембар 2015.
- Ljiljana Stevic, Soft Power with Chinese Characteristics – Think tanks and Confucius Institutes, UDC327(510)20, Asian Issues, FPN Beograd, no1/2017.
- Љиљана Стевић, Слободан Поповић, Позиција Републике Србије на безбедоносно-политичкој међи Европске уније и Народне Републике Кине, Часопис националне безбедности, Институт за политичке студије Београд бр 2/2018 UДК: 355.02(497.11):327(4-672EU+510)97-119 <https://doi.org/10.22182/pnb.1522018.6>
- Љиљана Стевић, Азијске вриједности и људска права, Политеиа, vol. 8, бр. 16, стр. 133-145, 2018.
- Ljiljana Stevic, The Evolution of Cultural Diplomacy and its impact on the BiH perception of the Belt and Road Initiative and China CEEC Cooperation, China-CEE Institute, Chinese Academy of Social Science

Конференције:

- Новембарски сусрети, Филозофски факултет Бањалука, Конфуцијанизам у савременом кинеском друштву, 2014.

- Регионални механизми у Азији, представљање рада - Шангајска организација за сарадњу, ФПН Београд, Србија, 2015.
- **New Thought for New Age - Confucius Discourse in the Geo-economy and Geopolitics of PR China, Case Study Countries of V4, The V4 in East Asia and East Asia in the V4: The Present of Economic and Political Relations between the Visegrad Four Countries and East Asia**, Budapest, OBIC, Будимпешта, Мађарска, 2-3.05.2019.
- Confucius Institute European Global Conference Krakow, 2019 - „Creating a Model CI“ – представљање рада, Пољска, Краков
- **Changing the Image of PR China as the feature of Chinese multilateral initiatives, International Relations in the Age of Anxiety**, Central and East European International Studies Association, International Studies Association, Belgrade, Београд, Србија, 17-19.06.2019.
- **The Evolution of Cultural Diplomacy and Soft Power in China's Foreign Policy Perspectives - `17+1` Case Study, 6th High Level Think Tanks Symposium of China and Central & Eastern European Countries**, Bled, Slovenia.Блед, Словенија, 3-4.09.2019.

Завршени курсеви:

- Курс за односе са јавношћу, ПР Школа Београд-Лондон, 2002.
- *EU law for Translators and Interpreters*, - EU Directorate Office, Sarajevo, БиХ, ЕУ правна стечевина курс за преводиоце. Дирекција за Европске интеграције, Сарајево
- *The History and Evolution of the Field of Cultural Diplomacy*, Cultural Diplomacy Institute Berlin Germany, 2015
- *Case studies in Cultural Diplomacy*, Cultural Diplomacy Institute Berlin Germany, 2015
- *Applied Cultural Diplomacy; Art, Music and Sports as CD*, Cultural Diplomacy Institute Berlin Germany, 2015
- *Introduction to Cultural Diplomacy and Global Governance*, Cultural Diplomacy Institute Berlin Germany, 2015
- *Case Studies in Cultural Diplomacy and Global Governance*, Cultural Diplomacy Institute Berlin Germany, 2015
- *Cultural Diplomacy in Conflict Zones* Cultural Diplomacy Institute Berlin Germany, 2015
- *Religion and Cultural Diplomacy*, Cultural Diplomacy Institute Berlin Germany, 2015
- *Conflict Resolution and Mediation in international Relations*, Cultural Diplomacy Institute Berlin Germany, 2015
- Конференција о Конфуцијевим институтима у Сиану *Xian*, децембар 2017.
- Конференција о Конфуцијевим институтима у Ченгду, *Chengdu*, децембар 2018.

- Обука за директоре Конфуцијевих института, Сјамен универзитет, НР Кина, *Xiamen University, Xiamen, PR China*, октобар 2018.
- Конференција о кинеском језику, Чангша, НР Кина, децембар 2019.

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА	
ПРИМЉЕНО:	26. 03. 2021
	274/21

ИЗВЈЕШТАЈ
о оцјени урађене докторске дисертације

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

- 1) Навести датум и орган који је именовао комисију;
Сенат Универзитета у Бањој Луци, датум именовања комисије: 28.01.2021. године
- 2) Навести састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, научно-наставног звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање и назива универзитета/факултета/института на којем је члан комисије запослен.
 - Проф. др Срђа Трифковић, вандредни професор, ужа научна област Међународни односи и безбједност, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, предсједник;
 - Проф. др Миломир Степић, редовни професор на предмету Геополитика, Институт за политичке студије Београд, члан;
 - Проф. др Милош Шолаја, редовни професор, ужа научна област Међународни односи и безбједност, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

- 1) Име, име једног родитеља, презиме:
Љиљана (Живко) Стевић
- 2) Датум рођења, општина, држава:
11.09.1974; Бања Лука, Босна и Херцеговина
- 3) Назив универзитета и факултета и назив студијског програма академских студија II циклуса, односно послједипломских магистарских студија и стечено стручно/научно звање:
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Политикологија-мастер (академске) студије-Регионалне студије Азије, мастер политиколог за Регионалне студије Азије
- 4) Факултет, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране магистарског рада:
Факултет политичких наука, „Утицај историје на односе НР Кине и Јапана“, политичка економија, 11.07.2014. године, просјечна оцјена 9

5) Научна област из које је стечено научно звање магистра наука/академско звање мастера;

Политичка економија; Мастер политиколог за Регионалне студије Азије

6) Година уписа на докторске студије и назив студијског програма.

2015/2016, Факултет политичких наука, Докторски студиј друштвених наука, број ЕЦТС до сада остварених 420, просјечна оцјена током студија:9

III УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

1) Наслов докторске дисертације;

„Кинеска јавна дипломатија и концепт меке моћи: студија случаја Босне и Херцеговине“

2) Вријеме и орган који је прихватио тему докторске дисертације

29.10.2020. године; Сенат Универзитета у Бањој Луци

2) Садржај докторске дисертације са страничењем;

Садржај

**КИНЕСКА ЈАВНА ДИПЛОМАТИЈА И КОНЦЕПТ МЕКЕ МОЋИ:
СТУДИЈА СЛУЧАЈА БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА 8**

1. УВОД 8

2. Циљеви истраживања 11

2.1. Академски циљ дисертације 11

2.2. Друштвени циљ дисертације 11

3. Хипотезе 12

3.1. Посебна хипотеза а 13

3.2. Посебна хипотеза б 14

3.3. Посебна хипотеза ц 14

3.4. Посебна хипотеза д 14

3.5. Посебна хипотеза е 15

4. Теоријски оквир за интерпретацију циљева 17

5. Предмет истраживања 18

6. Структурална организација дисертације 18

ГЛАВА 1: 21

7. Теоријски оквир 21

7.1. Кинеска теорија међународних односа у основним теоријама 21

7.2. Јавна дипломатија и мека моћ 25

7.3. Мека моћ у кинеском дискурсу 30

8. Циљеви и пројекција кинеске меке моћи у Босни и Херцеговини 33

ГЛАВА 2 36

9. Кинеска спољна политика – узроци који су утицали на интензивнију изградњу имиџа и јавну дипломатију НР Кине 36

9.1.1. Џонгјунг дијалектика и „проширено знање“- Континуитет кроз промјене 41

9.1.2. Пекиншки консензус као усвојени кинески дискурс 44

9.1.3 Кина као пријетња или Кина као прилика 46

9.2. Кинеска спољна политика у Босни и Херцеговини 47

ГЛАВА 3 56

10. Академска размјена и образовање као механизам меке моћи 56

10.1. Историјат - високо образовање у Кини	57
10.2. Реформа образовања	60
10.3. Академска размјена и сарадња НР Кине и Босне и Херцеговине	62
ГЛАВА 4	64
11. Тинк тенкови као промотори меке моћи	64
11.1. Историјски преглед	64
11.2. Мрежа тинк тенкова 17+1 – земаља Централне и Источне Европе	71
11.3. Изградња имица у спољној политици НР Кине кроз рад тинк тенкова у Босни и Херцеговини	76
ГЛАВА 5	80
12. Конфуцијеви институти као оквир за промоцију меке моћи	80
12.1. Институционални оквир Конфуцијевих института - оснивање, структура, организација и финансирање	83
12.2. Конфуцијеви институти у Босни и Херцеговини	90
12.2.1. Преглед	90
12.2.2. Структура Конфуцијевих института у Босни и Херцеговини и начин функционисања	92
12.2.3. Активности Конфуцијевих института у Босни и Херцеговини	95
12.2.4. Перцепција Кине кроз Конфуцијеве институте	99
РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА	104
13. Метод– квантитативно истраживање (процјена ефеката кинеске културне моћи)	114
13.1. Узорак и поступак	114
13.2. Инструменти	115
14. РЕЗУЛТАТИ	116
ЗАКЉУЧАК	124
Прилог	131
Литература	140

- 3) Истаћи основне податке о докторској дисертацији: обим, број табела, слика, шема, графикана, број цитиране литературе и навести поглавља.

Укупан број страница 154, укупан број слика 5, укупан број табела 3, укупан број графикана 5, укупан број цитиране литературе 159

Поглавља:

1. Увод
2. Теоријски оквир
3. Кинеска спољна политика – узроци који су утицали на интензивнију изградњу имица и јавну дипломатију НР Кине
4. Институционални, регулативни и дипломатски механизми меке моћи
5. Тинк тенкови као промотори меке моћи
6. Конфуцијеви институти као оквир за промоцију меке моћи
7. Резултати истраживања
8. Закључак
9. Прилог
10. Литература

IV УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

- 1) Укратко истаћи разлог због којих су истраживања предузета и представити проблем, предмет, циљеве и хипотезе;

Предмет истраживања ове докторске дисертације је кинеска јавна дипломатија и изградња позитивног имица кроз појашњење феномена *меке моћи* која се заснива на култури (кинеска мека моћ), а све на примјеру Босне и Херцеговине. Она се у овој земљи остварује преко Конфуцијевих института, тинк тенкова и академске размјене. Једно од кључних истраживачких питања које се поставља у овој тези јесте у којој мјери је кинески имиц заснован на „мекој моћи“. Да би се истражили односи између кинеске меке моћи и њених последица на Босну и Херцеговину, у раду је предвиђено истраживање утицаја *кинеске меке моћи* на перцепцију у оба ентитета у Босни и Херцеговини. Утицај кинеске меке моћи досад није истраживан на примјеру Босне и Херцеговине. Мека моћ у политичким наукама, као концепт, представља значајну аналитичку јединицу о спољној политици држава. Када се анализира моћ у оквиру данашње политике, важно је имати на уму да се природа моћи мијења, а мека моћ постаје све релевантнија.

Концепт меке моћи разрађује Џозеф Нај (Joseph Nye). Његова је концептуализација прелиминарни корак у даље истраживање овог концепта у кинеском контексту. Под тим подразумијевамо концептуализацију кинеске меке моћи и кинеске перцепције меке моћи. Нај у књизи *Bound to Lead: Changing Nature of American Power* (Предодређен за вођство – промјена природе америчке моћи) преиспитује статус америчке моћи након краја хладног рада у контексту новог свјетског поретка, без пријетње од стране Совјетског Савеза. Он се најприје бави појмом „моћи“, концептом који је по њему као „љубав“, једноставније га је „искусити него дефинисати или измјерити“. Када уводи идеју о мекој моћи у односу на тврду, истиче да „навођење других земаља да се мијењају може се назвати директивом или командном методом примијењене моћи“. Притом, командна моћ се заснива на подстицајима (мркве) или пријетњама (штап). Моћ је у међународним односима традиционално дефинисана мјерљивим терминима и често се разумијева у контексту војне и економске моћи, тачније у терминима тврде моћи. Тврда моћ се примјењује/изражава употребом силе, економским санкцијама или финансијским подстицајима. Насупрот присилној природи тврде моћи, мека моћ се описује као позитивна моћ привлачења и убјеђивања у циљу реализовања одређених циљева спољне политике. Мека моћ надилази традиционалну спољну политику „мркве и штапа“, тражећи остварење интереса кроз изградњу мрежа, позитиван дискурс, успостављање међународних правила и ослања се на привлачне ресурсе које једна земља има.

Израз *мека моћ*, од његовог настанка 1990. године, користе аналитичари у западном академском свијету, како би описали кинеску спољну политику и активности у области јавне дипломатије. Када је Нај дефинисао три ресурса меке моћи: култура, политичке вриједности и спољна политика, кинески академски кругови су препознали важност меке моћи за „брендирање“ Кине и изградње имица државе која не представља пријетњу, већ одговорног партнера у глобалним процесима и технолошки напредну земљу.

Када је ријеч о имицу НР Кине и њеном утицају у Босни и Херцеговини, у раду је предвиђена анализа до које је мјере тај имиц заснован на кинеској мекој моћи и да ли мека моћ лежи у кинеској култури и вриједностима или се ипак ради о „тврдој“, тј. економској моћи која је привлачна не само Босни и Херцеговини и

осиромашеним земљама Западног Балкана, него и шире.

У оквиру истраживања овог феномена у раду који кандидаткиња Љиљана Стевић планира да ради поставља се неколико питања. То су: Шта је то *мека моћ* и каква је њена улога данас те зашто се у научном и медијском простору толико полемиче о кинеској *мекој моћи*? Због чега *мека моћ* заузима све значајније место у погледу кинеских амбиција и тренутне позиције у клубу глобалног управљања? Које ресурсе Кина користи у пројекцији меке моћи и које је званично виђење *меке моћи* из угла кинеског вођства?

У раду је појашњена кинеска перцепција *меке моћи* која се базира на привлачности њене културе и иновативни концепт познат као „мека моћ заснована на култури“ (wenhua ruan shili 文化软实力).

Званични став кинеске владе о мекој моћи се први пут наводи у документима са Седмог конгреса Кинеске комунистичке партије, 2007. године, у говору који је одржао тадашњи кинески предсједник и генерални секретар КП Кине Ху Ђинтао (Hu Jintao). У њему је наведено да је „културна мека моћ“ оруђе спољне политике Кине. Анализом званичних извора и политика, кандидат је дошао до претпоставке да се кинеско виђење меке моћи базира на култури, нарочито традиционалној кинеској култури која представља спој конфуцијанских друштвених и политичких вриједности, традиционалних обичаја и умјетности те кинеског језика.

У складу са наведеним сазнањима и теоријским основама, кандидаткиња Љиљана Стевић дефинише **предмет докторске дисертације** који гласи: **Анализа теоријских и практичних аспеката кинеске меке моћи која се заснива на промоцији кинеске културе кроз дјеловање Конфуцијеvih института, тинк тенкова и сарадњи у области образовања, путем којих се гради имиџ НР Кине и остварује њихова мека моћ на примјеру Босне и Херцеговине.**

Предвиђено је да се концепт *меке моћи* и јавне дипломатије посматра кроз академски приступ са фокусом на кинески дискурс на ову тему. С обзиром на то да је кинеска иницијатива „Појас и пут“, а и њен дио регионални механизам сарадње 17+1 једна од озбиљнијих алтернатива постојећем глобалном поретку, бављење кинеском јавном дипломатијом и *меком моћи* је веома битно са становишта тумачења кинеских намјера. У раду се истражује да ли кинеска јавна дипломатија, која је усмјерена на јавност широм свијета са циљем промјене слике о НР Кини као пријетњи, кроз садржај који нуди (култура, вриједности и политике), производи меку моћ. Полазећи од тога, основа предмета истраживања овог рада биће постојање, односно одсуство, посебних елемената *меке моћи* која се заснива на култури у областима образовања, медија и спољне политике. Све то на примјеру Босне и Херцеговине, као студије случаја.

Основни истраживачки проблем (централно истраживачко питање) који се разматрао у овом раду јесте како се „мека моћ заснована на култури“ или „културна мека моћ“ примјењује у Босни и Херцеговини, да ли она постоји и у којој мјери, те какво је њено виђење и тумачење грађана у овој земљи?

У раду су представљена три имиџа која НР Кина настоји да пројектује. Први је имиџ НР Кине као древне цивилизације вриједне поштовања. Други имиџ који НР Кина настоји да пројектује јесте Кина као предводник земаља у развоју и трећи је Кина као одговоран партнер у међународном поретку. Циљ је био да се испита каква је перцепција наведених кинеских политика у Босни и Херцеговини.

Рад је истражио да ли кинеска „мека моћ заснована на култури“, која се аплицира преко Конфуцијеvih института, образовања и медија, утиче на спољну политику Босне и Херцеговине у билатералним и мултилатералним односима, прије свега у оквиру сарадње 17+1. Кандидат је даље испитала како се цијела ова активност одражава на разумијевање ширег контекста односа између НР Кине и земаља Централне и Источне Европе..

Овако дефинисан предмет истраживања отворио је низ истраживачких питања и теза које могу да користе развоју теорије међународних односа, прије свега развоју теоријског знања о концепту *меке моћи*, који је кандидаткиња изучавала на примјеру Босне и Херцеговине.

Односи Народне Републике Кине и Босне и Херцеговине тек посљедњих година интензивније се истражују, анализирају, и донекле предвиђају. Упркос чињеници да су пионирска темељна истраживања и анализе кинеског присуства и кинеског дјеловања већ донијела неколико аналитичких истраживачких радова, а парцијално чак и оцјена социјално-психолошких ставова јавног мњења, чињеница је да нема довољно јасно фокусираних и методолошки јасно дефинисаних истраживања. Најбројнији су информативно-медијски прилози без јасније методолошко-аналитичке и хипотетске основе. Други правац истраживања односи се на иницијативе које долазе из НР Кине. Недавно је завршен зборник радова у два облика – онлајн и „тврда“ – папирна верзија под називом „25 година дипломатских односа НР Кине и БиХ“ који је приредила Кинеска академија за друштвене науке (Chinese Academy of Social Science) – одјељење у Будимпешти под називом „China CEE Institute“. Уз ово, рађено је још неколико истраживања по случајном узорку. Када се говори о обрнутом смјеру – истраживања аналитичара и истраживача из Босне и Херцеговине, мора се нагласити да их готово и нема. Чак и она која се појављују врло су уска по броју, облику, врсти и ширини истраживачких питања. Један од крупних ограничавајућих фактора јесу извори финансија, посебно за друштвена истраживања, али и недостатак идеја и иницијатива као и истраживачких организација, несхватање и непостојање повјерења друштва у друштвена истраживања и њихову практичну примјењивост. Уз осиромашену издавачку дјелатност, прије свега мислимо на периодичне научне часописе, то су највећи разлози зашто нема квалитетних истраживања и зашто нема повјерења у постојећа истраживања. Врло мало организација, као што су тинк тенкови, бави се истраживањима кинеских односа с Босном и Херцеговином и искључиво у том оквиру с Републиком Српском и Федерацијом Босне и Херцеговине.

Ранија истраживања која су рађена на тему перцепције Кине у Европи (d'Hooghe, 2010) полазе од премисе да је та перцепција под утицајем кинеског економског и политичког раста. Кина представља прилику и изазов за Европу у економском, али и политичком смислу. Кина представља велико извозно тржиште, дестинацију за инвестиције и производњу, јефтину радну снагу, али и конкурента на извозним тржиштима и у трци за ресурсе (d'Hooghe, 2010, p.11). Перцепција и имиџ Кине се разликује у различитим европским земљама. Перцепција Кине у Босни и Херцеговини до сад није мјерена. Рађена су психолошка истраживања којима је мјерена толеранција у друштву (Turjačanin, Majstorović, Milosavljević, Dušanić & Lovrić, 2010), студија базирана дијелом на емпиријским подацима добијеним анкетним истраживањем међу младим људима на подручју Републике Српске. У овом истраживању прихватања односа са различитим етничким групама, резултати су показали да се Кинези и Роми (25%) по степену прихватљивости налазе на средини између Срба (95%) и православца (98%), што је било очекивано јер највећи број испитаника припада српском народу. На дну листе су овисници и Јеховини свједоци са по 12 процената прихваћености. Ово и слична истраживања су психолошка, али их наводимо због релативне вриједности која се односи на кинески народ.

Кинеска академија друштвених наука и Центар за сарадњу између Кине и земаља Централне и Источне Европе су радили истраживање о перцепцији кинеског

економског развоја, студија која је базирана на домаћинствима у 16 земаља ЦИЕ 2018. године. Педесетдевет процената одрасле популације у земљама Централне и Источне Европе оцјењује кинески економски развој у посљедње двије године као веома брз, а шест одсто као спор. Испитаници у Босни и Херцеговини су оцијенили кинески развој на скали од -100 и +100 (+27) што је знатно мање од просјека ЦИЕ (+41), и представља 15. мјесто од 16 земаља које су испитане (Xin, 2018). За разлику од Пољске, Србије и Албаније, гдје су испитаници највише обавјештени о сарадњи између Кине и земаља Централне и Источне Европе, испитаници из Босне и Херцеговине генерално су се показали као најлошије информисани о овој сарадњи. Потребно је поменути и истраживање које је спровео Централноевропски институт за азијске студије 16. новембра 2020. године о мишљењу јавног мњења у Европи о Кини током пандемије вируса Ковид-19 (Richard Q Turscany, 2020). Резултати овог истраживања показују да се на Кину у Европи гледа негативно (испитивање је обављено у 13 европских земаља укључујући и Србију у септембру и октобру 2020. године). Негативна мишљења су заступљена у земљама западне и сјеверне Европе, док један број земаља Источне Европе има позитивно виђење Кине. Земље са највишим процентом негативне перцепције Кине јесу Њемачка, Француска, Велика Британија и Чешка Република. С друге стране, најпозитивнија перцепција Кине је у Србији, Русији и Литванији. Истраживање је по ауторима показало и недостатке кинеске меке моћи показујући колико мало испитаници имају повјерења у оно што Кина поручује у односу на САД и Русију. Једино испитаници у Русији и Србији више вјерују Кини него у ЕУ и САД (Richard Q Turscany, 2020).

Ово истраживање је показало да је пандемијанмного утицала на мишљење испитаника јер док у западним земљама Кину повезују са узроком пандемије, у Србији се на Кину гледа позитивније због помоћи коју је Кина упутила Србији у почетку пандемије. Осим тога, понашање Европске уније у току пандемије, која је земље Западног Балкана означила „трећим земљама“ додатно је утицало на обесхрабреност ових земаља политиком Европске уније и појачало незадовољство и скептичност. У новом истраживању, такође из новембра 2020. године, које су објавили Београдски центар за безбедоносну политику и ЦЕСИД, о спољнополитичким ставовима грађана Србије, показује да 40 одсто грађана Србије види Русију као најпоузданијег сарадника. Још више је ојачао и углед Кине која се налази иза Русије, пошто је 16 одсто грађана види као најбољег пријатеља. Како наводи БЦБП, ови подаци су резултат помоћи коју је Кина упутила Србији током првог таласа пандемије ковида 19, али и због превладавајућег политичког наратива (Jeremic, 2020).

Милош Шолаја наводи истраживање Центра за међународне и безбједносне студије Бања Лука „Однос политичког јавног мњења у групи младих до 35 година“ из новембра 2019. године у коме 83 одсто младих мисли да кинеска политика не представља безбједносни изазов, али са друге стране више од 80,52 одсто испитаника у БиХ мисли да Кина није гаранција безбједности (Solaja, Перцепција кинеске спољне политике у Босни и Херцеговини, зборник у издању Амбасаде НР Кине, 2020). Половина испитаника (52,27%) мисли да Кина није уопште заинтересована за Босну и Херцеговину, и по налазима Шолаје, овај посљедњи став посебно одражава мишљење грађана БиХ о односима с Кином као скромним и занемарујућим (Solaja, Перцепција кинеске спољне политике у Босни и Херцеговини, зборник у издању Амбасаде НР Кине, 2020).

Најважније питање у проучавању односа НР Кине и Босне и Херцеговине јесте како се перципирају свеобухватне друштвене, политичке, економске, културне и сваке друге реформе које је прије више од четрдесет година покренуо тада по трећи пут рехабилитовани Денг Сјаопинг. Посебно је значајно како се перципирају

успјеси НР Кине и њихов глобални и регионални значај, посебно они који се тичу или су непосредно везани за Босну и Херцеговину. Посебан разлог за ова изучавања јесте спора промјена свијести о Кини коју још многи у Европи, па тако и на Балкану посматрају као „комунистичку Кину“ из времена Мао Цедонга и доба „културне револуције“. То питање је важно за дефинисање односа Кине према БиХ као и мјеста БиХ у спољној политици Кине. Један од важних разлога за истраживање односа БиХ и Кине сагледава се у чињеници да је Босна и Херцеговина комплексна земља у којој је уставни положај два државотворна и државотворачка ентитета нагласио њихову високу аутономију и полу-независну позицију, а НР Кине је врло осјетљива на сва питања која и у најмањој мјери, макар само својим постојањем, постављају питање њене суверености и јединствености и тиме доводе до могућег преиспитивања убједљиво најважнијег спољнополитичког питања, геополитичког и геостратешког питања „политике једне Кине“. У фокусу тог проблема сасвим сигурно је Република Кина (Тајван) коју је Чанг Кајшек основао на истоименом острву које од Кине дијели стратешки важан Тајвански мореуз, коју је до данас признало неколико земаља, али и питања Хонг Конга и Макаоа који су након истека „окупаторских уговора“ враћени под суверенитет НР Кине, али и Синђанга и Тибета у којима велики дио становништва чине националне мањине.

Односе Кине и Босне и Херцеговине у данашње вријеме одређује фокусираност у оквирима које данас одређуја највећа и најшира иницијатива „Појас и пут“ (Yi dai Yi lu) . Директан иницијатор Иницијативе је данашњи предсједник Кине Си Ђипинг који је и њен највећи заговорник и оперативни реализатор. Нераздвојив дио те Иницијативе јесте и окупљање 16 земаља источне, централне (и југосточне) Европе под називом „Механизам 16 + 1“. Карактеристика тог окупљања да свих 16 земаља, укључујући и Босну и Херцеговину, чине бивше социјалистичке земље с карактеристикама ауторитарних политичких система и да су кроз ту политичку филозофију биле сличне „Маовој“ Кини из тог времена. Иако је политички развој ишао у различитим правцима и Кина и њени „стари идеолошки“, а данас „нови економско-политички“ партнери нашли су заједничко тло за сарадњу кроз економију слободног тржишта. Бивше европске социјалистичке земље кренуле су у политичком путевима вишестраначких политичких система и либералне демократије, а Кина је наставила свој идеолошки развој на основама социјализма које је Си Ђипинг на 19. конгресу Комунистичке партије Кине назвао „социјализмом с кинеским карактеристикама“. У суштини односа ништа није промијенила чињеница да је „европски дио“ Иницијативе када се придружила и Грчка као чланица Европске уније прерастао у „Механизам 17 + 1“. Доприносу развоју позитивне перцепције допринијеле је и Италија која је с НР Кином потписала и Меморандум о разумијевању и сарадњи и тиме знатно прошириле списак чланица ЕУ које су успоставиле службени сарадњу с Кином. За Босну и Херцеговину као аспиранта за чланству у ЕУ то је веома важна чињеница. Дио праваца у остварењу циљева је и знатно проширење политичког круга партнера, не само држава, већ и не-државних актера попут политичких партија, суб-државних државотворних или државно-самообликованих ентитета, тинк тенкова и других друштвених агломерација. Управо у том простору појављује се и тема докторског рада Љиљане Стевић као истраживање једног од праваца спољнополитичког дјеловања, које је у класичним европским земљама много потцјењеније, упркос декларативном залагању за цивилно друштво него у Кини чији су друштвени идентитети и друштвени обрасци стари више од четири хиљаде година.

Уколико перцепцију која дефинише односе Кине према свијету и однос свијета према Кини посматрамо у оном духу који наглашава Агнеш Хелер када каже да

„постоје три типа рецепције: естетичка рецепција, зналац и филозофска рецепција“ („Филозофија левог радикализма“, НИРО „Младост“ Београд, 1985. стр. 50) може се извести да је позиција „зналац“ она која представља наставак познавања форме, а која претходи јасном дефинисању консеквентних домишљатих идеја. Познавати данас Кину значи спознати њену старију историју и традицију, представити и прихватити новију историју и новију традицију и постати партнер у свијету у којем Кина можда и први пут у својој историји испољава глобални утицај.

Рад је, дакле, истраживање које односе Кине и Босне и Херцеговине поставља као елементарни циљ и који их посматра кроз:

а) самоперцепцију Кине:

- у свијету;
- рецепцију класичне кинеске филозофије;
- рецепцију савременог схватања друштва;
- рецепцију кинеског схватања свијета и теоријско уобличавање њених односа у свијету;

б) Глобалну позицију Кине:

- аутоперцепцију и самоодређеност као „највеће земље у развоју у свијету“;
- „Иницијативу појас и пут“ и њен однос кроз „европску улазницу“ ();
- поређења с улогом Кине у Африци и јужној Америци;
- сличност транзиционих проблема;
- односе са САД и другим „великим“ силама и земљама
- прилагођавања спољне политике и односе с неразвијенима.

У том смислу постављена је хипотеза „да 'културна мека моћ' или мека моћ која се заснива на култури коју пројектује НР Кина путем Конфуцијевих института, тинк тенкова и академске размјене као кључних институционалних механизма за реализацију 'меке моћи' односно постизање циљева јавне дипломатије НР Кине у одлучујућој мјери доприноси размијевању општих циљева НР Кине, разумијевању њене спољне политике (која се заснива на успостављању и учвршћењу глобалне улоге као велике силе, ширењу и учвршћењу глобалног мира, развоју слободне свјетске економије и трговине, сарадње с другим државама и субјектима међународних односа у успостављању међународног поретка заснованог на линеарном интернационализму, хармоничном развоју неразвијених дијелова свијета и држава 'трећег свијета') позитивно утиче на перцепцију код грађана Босне и Херцеговине и побољшава имиџ Кине у Босни и Херцеговини“.

„Студија случаја“ из наслова докторске тезе Љиљане Стевић под називом „Кинеска јавна дипломатија и концепт меке моћи: студија случаја Босне и Херцеговине“ као темељним истраживачким питањем кроз односе Кине и Босне и Херцеговине даје и одговоре на савремене правце изградње политичке филозофије у премреженом и испреплетеном свијету који чини неколико стотина државотворних и више десетина хиљада транснационалних и националних субјеката међународних односа. Уз то, показује једну темељитост у анализи процеса и каснијем прагматичном приступу до те мјере да изазивају реакцију раније етаблираних и устоличених „глобалних сила у глобалном простору“. Иако велика, Кина је била више перципирана као „регионална сила у настајању“, а онда се одједном исказала као ривал користећи „меку моћ“ као моћ „привлачности и моћ убједљивости“ како ју је назвао и дефинисао Џозеф Нај, либералиста по убјеђењима и прагматичном

дјеловању у америчкој политици.

При томе се као кључни елемент „меке моћи“ узима кинеска култура што представља посебан изазов, јер више хиљада година развијана култура која се успоставила и као посебна цивилизација, поставља сасвим друге обрасце од других друштава чији су идентитети, увјерења, знања и достигнућа грађени на сасвим другим обрасцима, дијаметрално супротним од традиционланих кинеских. Стога је циљ рада да се разјасни и саопшти како је једна цивилизација заснована више на принципима опште небеске и земаљске хармоније, како је то у њу унио Конфуције, него што то чини схоластичко прерастање у религију, цивилизација која се изградила на компликованом алфabetу и апсолутно несродном језику, цивилизација која је муњевито и готово нејвероватно успјела да своје вриједности грађене миленијумима као ауторитарни систем заснован на бирократији трансформише у највећег свјетског заговорника либерланих вриједности и принципа. Босна и Херцеговина је, као и већина земаља „Механизма 17 + 1“, према перцепцији Денг Сјаопиновог „великог отварања“ 1978. године била *tabula rasa* за познавање Кине, њених циљева, њене спољне и других јавних политика. Стога је циљ овог истраживања био да се окрију, дефинишу, па и покрену инертни механизми промјене перцепције „ауторитарне комунистичке бирократске Кине“ коју симболишу једноличне сиво-плаве униформе и бицикл као основа трансформације у модерну државу у којој основу политике чини окренутост либералне економије и слободног тржишта у односи на идеолошки вођене партијске програме. Та „нова дијалектика“ која карактерише Ђипингов „социјализам с кинеским карактеристикама“ у ствари поставља као главни циљ економски развој који ће успоставити праведно друштво с праведном расподелом.

- 2) На основу прегледа литературе сажето приказати резултате претходних истраживања у вези проблема који је истраживан (водити рачуна да обухвата најновија и најзначајнија сазнања из те области код нас и у свијету);

Предложена докторска дисертација је из области међународних односа. Она се бави феноменом кинеске меке моћи, који није довољно обрађен у свјетској политиколошкој литератури, посебно не кроз примјер односа између НР Кине и Босне и Херцеговине. Кинеска спољна политика је у последњих неколико деценија политиком реформе и отварања Денг Сјаопинга постала друга економска сила свијета. Раст и успон НР Кине су утицали на потребу за промјеном дискурса у кинеској спољној политици. Ова је политика битно другачија од оне коју примјењују друге велике међународне силе. То је управо и разлог због којег је покренута глобална научна дебата о кинеској мекој моћи.

У научном самјеравању нове кинеске међународне политике издваја се неколико значајних аутора: Џозеф Нај (Joseph Nye), Мингђанг Ли (MingJiangli), Џоел Вутноу (Joel Wuthnow), Џошуа Курланцки (Joshua Kurlantzick), Фалк Хартиг (Falk Hartig), Јинг Џоу (YingZhou) и Сабрина Лук (Sabrina Luk). О Босни и Херцеговини у контексту кинеске меке моћи је веома мало писано, па тиме овај рад има своју оригиналност, научну и друштвену оправданост.

Списак одабране литературе:

- Algieri Franco, EU Economic Relations with China: An Institutional Perspective, The China Quarterly, No. 169, Special Issue: China and Europe since 1978: A European Perspective (Mar., 2002), pp. 64-77, Published by: Cambridge University Press on

behalf of the School of Oriental and African Studies

- Amitav, Acharya, From Heaven to Earth: "Cultural Idealism" and "Moral Realism" as Chinese Contributions to Global International Relations, The Chinese Journal of International Politics, 2019,
- Chengxin Pan, Knowledge, Desire and Power in Global Politics: Western Representation of China's Rise (Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2012,
- d'Hooghe, Ingrid, The Limits of China's Soft Power in Europe, Beijing's Public Diplomacy Puzzle, Netherlands Institute of International Relations, "Clingendael", January 2010,
- Deliusin Lev, The Influence of China's Domestic Policy on Its Foreign Policy, Proceedings of the Academy of Political Science, Vol. 38, No. 2, The China Challenge: American Policies in East Asia (1991), pp. 53-62, Published by: The Academy of Political Science,
- Eberhard Wolfram, A History of China, London Routledge & Kegan Paul Ltd, 1950,
- Falik Hartig, Chinese Public Diplomacy: The Rise of the Confucius Institute, Routledge, 2017,
- Glaser Bonnie S. and Saunders Phillip C., Chinese Civilian Foreign Policy Research Institutes: Evolving Roles and Increasing Influence, Source: The China Quarterly, No. 171 (Sep., 2002), pp. 597-616, Published by: Cambridge University Press on behalf of the School of Oriental and African Studies
- Hall, Edward T, Beyond Culture, Anchor Books, Doubleday, 1976,
- Hempson-Jones Justin S, The Evolution of China's Engagement with International Governmental Organizations: Toward a Liberal Foreign Policy?, Source: Asian Survey, Vol. 45, No. 5 (September/October 2005), pp. 702-721, Published by: University of California Press,
- Hongyi Lai and Yiyi Lu, China Soft Power and International Relations, Routledge London, 2012,
- Imre Szilágyi, China's Engagement in Slovenia and the Western Balkans in the Light of the Warsaw Meeting, Asian Studies 2013, 101-138, Hungarian Ministry of Foreign Affairs,
- J.S. Nye (1990 b) "Soft Power" Foreign Policy, 80, Autumn, pp.153-171,
- Kissinger, Henry, „On China“, Penguin Books, London, 2012,
- Kurlantzick, Joshua, How China's Soft Power is Transforming the World, Charm Offensive, Yale University Press, New Haven and London, 2007,
- Mearsheimer John J, „Can China Rise Peacefully“ in the „The Tragedy of the Great Power Politics“, University of Chicago, updated version with VII Chapter, London, 2014,
- Michael Ng-Quinn, The Analytic Study of Chinese Foreign Policy, Source: International Studies Quarterly, Vol. 27, No. 2 (Jun., 1983), pp. 203-224, Published by: Wiley on behalf of The International Studies Association,
- Mitrovic Dragana, „China in Western East-and Beyond: Politics and Economics of the China Plus Sixteen Cooperation Framework“, Serbian Political Thought, No.2/2014, year VI, vol.10, pp.19-50
- Mitrovic Dragana, „Geopolitics of Energy as Border Issue“ in: Dimitrijevic D., Mitrovic D., Ladjevac I. (ed), The Meaning of Borders and Border Issues in the Age of Globalization: Asia and Europe, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2012,
- Mitrović Dragana, „Opšte odlike političkog sistema NR Kine“, Politički sistemi zemalja Azije, Beograd 2013,
- Mitrović, Dragana. Kineska reforma i svet. Beograd: Institut za ekonomiju i finansije. 1995.p 343, Beograd,

- Mitrović, Dragana. Political Economy in the Chinese Investments, in Asian Studies. Budimpešta: Magyary Program, 2013,
- Mitter Rana, A Bitter Revoultion-China's Struggle with the Modern World, Oxford University Press, 2004,
- Nye, Joseph Jr., Soft Power: The Means to Success in World Politics (New York: Public Affairs, 2004),
- Nye, Joseph, Jr, Public Diplomacy and Soft Power, tha Annalis of the American Academy of Political and Social Science Vol 616, Public Diplomacy in a Changing World (Mar, 2008),
- Nye, Jossseph Sr. (1990 a) Bound to Lead: The Changing Nature of American Power. New York: Basic Books,
- Pan, Chengxin Knoweldge, Desire and Power in Global Politics: Western Representation of China's Rise (Cheltehnham, UK: Edward Elgar, 2012,
- Pavličević, Dragan. China's New Silk Road takes shape in Central and Eastern Europe, China Brief, Volume Volume XV January 9, 2015,
- Pavličević, Dragan. Sino-Srbian Strategic Partnership in a Sino-EU relationship context. Briefing Series, issue 68, China Policy Institute, Nothingam: Nothingam University, April 2011,
- Qin Yaqing, A Relational Theory of World Politics (Cambridge: Cambridge University Press, 2018)
- Ramo Joshua Cooper, The Beijing Consensus, Foreign Policy Centre, London, 2004,
- Snyder Francis, The European Union and China, 1949–2008: basic documents and commentary. 2009,
- Solaja Milos, Impact of the Chinese Presence to the Regional Security in South East Europe and Danbue Region, Danube and the New Silk Road Ed. Dusko Dimitrijevic, Belgrade 2016.
- Takeshi Hamashita, „The intra-regional system in East Asia in Modern Times“, in Peter j. Katzehstein and Tahakshi Shiraishi (ed.), Network Power Japan and Asia, Cornell University Press , Ithaca and London, 1997,
- Vogel Ezra F., Deng Xiaoping and the Transformation of China, Belknap Press Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London England, 2011,
- Wang Hongying, Multilateralism in Chinese Foreign Policy: The Limits of Socialization, Source: Asian Survey, Vol. 40, No. 3 (May - Jun., 2000), pp. 475-491 Published by: University of California Press,
- Wuthnow, Joel, The Concept of Soft Power in China's Strategic Discourse, Issues and Studies, no.44, (June 2008), p 9, Institute of International Relations, National Chengschi University, Taiwan
- Xiaowei Zhang, Understanding Chinese Society, Routledge, 2016,
- Xu, Jin "Zhong-Mei ruan shili bijiao" 中美软实力比较,,, 2008, Xiandai guoji guanxi, nol:24,
- Yan Xuetong, Leadership and the Rise of Great Powers (Princeton: Princeton University Press, 2018),
- Zhao Tingyang, "A Neglected Project for Tianxia System", paper presented to the internal conference on Global IR and Non Western IR Theory, China Foreign Affairs University, 24 April 2018,
- Арежина, Сања, Кина у Европи, Службени гласник, Београд, 2018
- Јовић, Дејан, Конструктивистичке теорије међународних односа, уредник, Политичке анализе, Факултет политичких знаности у Загребу, Загреб, 2016,
- Шолаја Милош, Међународни односи с јавношћу као основа имица државе, UDK: 659.4, Pregledni članak, Часопис филозофског факултета, Свеучилишта у

Мостару, 27. II. 2018, 29-51

- 4) Навести допринос тезе у рјешавању изучаваног предмета истраживања;
- 5) Навести очекиване научне и прагматичне доприносе дисертације.

Упркос релативно бројним званичним извјештајима и научним радовима, област меке моћи и кинеске спољне политике је и даље научно и систематски неистражена, посебно када је ријеч о приступу који се базира на разумијевању кинеске политике, узимајући у обзир и културолошке и историјске факторе, те анализу кинеске политике на Балкану или конкретно у Босни и Херцеговини. Највећи број радова се фокусира на као „бифокално“ виђење „Кине као пријетње“ или „Кине као шансе“, док недостају радови који би уважили шири концепт и кинеско виђење овог концепта.

Истраживање „Оквир сарадње 17+1 као шансе или изазова за Босну и Херцеговину и шире посматрано и за земље Централне и Источне Европе“ може се окарактерисати као регионалне студије. Научни циљ – научна дескрипција у овој области има значај у смислу актуелности, атрактивности теме и потенцијално практични значај. Осим дескрипције, општи научни циљ је у стицању новог научног сазнања и продубљивању постојећег научног сазнања у вези са предметом истраживања. Проширивање сазнања о активностима кинеске јавне дипломатије те постојања или недостатка меке моћи кроз Конфуцијеve институте у Босни и Херцеговини, академску размјену и рад тинк тенкова, те прилике и изазове ове нове, али свеобухватне политике, обогаћује сазнања (квалитативна) о овом новом феномену. Кроз упоредну анализу, биће указано на кључне одлике рада Конфуцијевих института и сарадње у оквиру Босне и Херцеговине. Рад има за циљ да појасни како се то одражава на спољну политику БиХ и перцепцију становништва унутар Босне и Херцеговине. Кроз процес анализе наведених проблема, биће лакше разумјети перспективе и изазове ове политике.

Осим научне дескрипције, циљ рада је пружање одређених научних објашњења, како бисмо дошли до научног сазнања. Научно објашњење ће допринијети бољем академском разумијевању извора, механизма и ефеката кинеске меке моћи у Босни и Херцеговини и шире.

Циљ научног објашњења овог рада у вези са предметом истраживања јесте да одговори на питање који индикатори, економски и политички, указују да стратегија меке моћи НР Кине настоји да оствари шире политичке и економске интересе те угрожава интересе Европске уније у региону и европски пут Босне и Херцеговине, те како се све ово одражава на разумијевање ширег контекста односа између НР Кине и земаља Централне и Источне Европе. Циљ рада је да покаже да ли НР Кина наступа као сила у региону, конкретно у Босни и Херцеговини, или настоји да постигне баланс моћи и хармоничне односе међу земљама у региону Централне и Источне Европе тако што примјењује нови приступ у међународним односима који се базира на кинеској традицији.

Резултати претходних истраживања на које би се могло реферисати у наведеном подухвату су бројни, међутим, мало који од њих се бави ужим регионом и посебно Босном и Херцеговином. Резултати истраживања обухватају радове аутора попут: Драгане Митровић, Милоша Шолаје, Зоране Баковић, Драгана Павлићевића за радове из региона, те Џозефа Наја (Joseph Nye), Џошуе Курланцिका (Joshua Kurlantzick), Џејмса Парадајса (James Paradise), Фалка Хартига (Falck Hartig) и других који се баве меком моћи и Конфуцијеvim институтима, њиховим утицајем или изостанком утицаја. Већина радова на тему кинеске меке моћи објављена је углавном у зборницима радова и баве се узроцима популарности ове теорије у НР Кини, кинеским напорима да прошире меку моћ у свијету и кинеским политикама

меке моћи у Африци и Јужној Америци.

Очекивања су да овај рад помјери теоријске границе перцепције кинеске меке моћи у Европи на примјеру Босне и Херцеговине. Тиме би овај рад помирио научно-теоријску расправу између западног и кинеског виђења међународних односа и концепта меке моћи.

V МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

У складу с планом истраживања, рад као основу за анализу и сагледавање могућег дефинисања постављених циљева полази од теоријског оквира међународних односа у оквирима датим од стране кинеских теоретичара. Уважавајући чињеницу да је већина теорија међународних односа настала искључиво на посматрању и апстраховању дјеловања великих сила и других великих држава на контрапункту који чине интерес, моћ, сила, конфликт и анархија с реалистичке стране теоријског спектра и сарадња, мир, демократија и слободно тржиште с либералистичке стране, кинески теоретичари уносе аспекте класичне кинеске филозофије хармоније, историје и традиције с изградњом добрих и хармоничних (усклађених) односа с другима и на тој основи развијају карактеристике општег и заједничког добра. Управо овај аспект кинеских теорија међународних односа, односно кинеског специфичног теоријског приступа, ауторка истраживања Љиљана Стевић узела је као иницијални импулс доказивању постављене тезе у „случају Босне и Херцеговине“. Рад показује да је та релација: теоријско – концептуално – прагматично и, евентуално, будуће апсолутно логична и да је наставак таквог приступа једини ефикасан алат у прагматичној реализацији спољне политике НР Кине, посебно у дијелу у коме су три макро-региона Европе у форми „Механизам 17 + 1“ у фокусу.

У другом истраживачком сегменту неопходно је нагласити анализу садржаја доступног материјала:

1. Прије свега, подвргавају се анализи рефлексију на практичне форме организације, планирања и програмских основа Ханбана (Сједиште Конфуцијевих института) као најистуреније тачке свих Конфуцијевих института у свијету који ће се показати као апсолутно институционализован и некада готово незамисливо ефикасан систем пласирања „меке моћи“ Кине и ширења њеног утицаја у свијету на бази сарадње и доприноса развоју. Други документ односи се на спољно-политичке платформе које је дефинисала КПК, али и неки лидери појединачно, и који се као дефинисане спољне и друге јавне политике појављују у облицима „бијелих књига“, концепција националне одбране, партијских резолуција као и јавних наступа и говора лидера НР Кине, посебно предсједника у датим тренуцима;
2. Класична кинеска филозофија и савремена схватања политике и друштва као дијалектички схваћен наставак традиционалних вриједности које стоје у основи унутрашње политике, али и приступа свијету и глобалној политици која у актуелним свјетским процесима долази до пуног изражаја;
3. Дефинисање општих друштвених, политичких и економских циљева Кине, у том циљу посебан нагласак на унутрашње процесе унутрашње политике и њихов утицај на спољну политику, као и на институционализацију тих политика у свим сегментима успостављања. Дедуктивна метода.

4. Анализа релевантне литературе, прије свега кинеске. У том сегменту посебну важност има чињеница да аутор тезе познаје и говори кинески језик, што је приближава темељним филозофским и другим основама кинеског друштва и политичког стила, традицији као и политичко-економској филозофији савремених кинеских лидера и институција у савременом свијету. Индуктивна метода.
5. Коришћење досадашњих истраживања у Босни и Херцеговини различитих аспеката односа према НР Кини у циљу компарације добијених резултата са истраживањем намјенски спроведеним за доказивање постављене главне и помоћних хипотеза. Приступ компаративне поитике по методолошком ставу „most similar system design“ и „most diferent system design“. Посебно су значајне компарације испитаника који су увезани активностима Конфуцијевих института у Босни и Херцеговини према ставовима оних који нису имали друга сазнања осим медијских, о друштвеним процесима у Кини и њеној политици.
6. Квалитативни метод – интервју и организација истраживања путем фокус група као основа за дефинисање перцепције Кине у Босни и Херцеговини и квалитативног приступа становника БиХ према Кини.
7. Квантитавна метода – испитивање социо-психолошких ставова уопште према НР Кини као и према појединим аспектима њене поолитике и присуства Кине кроз економске и политичке односе у Босни и Херцеговину, уједно и схватање њене глобалне улоге, кроз јавно мњење као социјално-психолошки израз и дефинитиван резултат просјечног грађанина када је Кина у питању. Анализирани су ставови студената три јавна универзитета у сваком од националних окружења у Босни и Херцеговини из два разлога: први је да истраживање даје једну цјеловиту слику о односу јавног мњења према присуству и улозу Кине у политичком и економском животу БиХ, јер су универзитети тачке концентрације информација и одређеним проблемима (тзв. *Гејт кинери*); други је да су студенти *лидери јавног мњења у својој средини* и да не само да га одражавају, већ га у значајној мјери и креирају.

VI РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Докторски рад Љиљане Стевић је до сада најсложенија, најсвеобухватнија и најпрецизнија анализа односа Кине и Босне и Херцеговине и по томе је, на својствен начин, пионирски подухват који би могао да постане и одговарајуће усмјерење и путоказ у даљим истраживањима односа Кине с Босном и Херцеговином, али и ужим и ширим регионом као дијелом европског континента и садржајним елементом европских политика.

Друго битно питање јесте геополитичко. Присуство Кине у свим аспкетима испољавања утицаја и моћи постаје важно геополитичко питање које није одвојиво од глобалних политика Кине. Не ради се само о билатералним односима Кине с једном од постсоцијалистичких, постјугословенских и постхладноратовских

транзиционих земаља, већ и о њеном присуству и још више активном учешћу у процесима везаним за суб-регионалне поилитике на Балкану, за регионални приступ као и за окупљање три европска региона (Централне, Источне и Југоисточне Европе) као битних и усмјеравајућих политика које директно утичу на два веома значајна сегмента спољне политике Кине. Први је оснаживање и унапређење кинеско-европских односа, посебно економских, а други активна партиципација у иницијативи „Појас и пут“ за коју је већ постало јасно да представља најважнију глобалну димензије спољне политике НР Кине.

У тим оквирима представљање спољне политике НР Кине одређено је прије свега успјешним коришћењем средстава и реализацијом концепта јавне дипломатије на више нивоа. Кина је веома успјешно и за кратко вријеме, захваљујући планирању и програмирању сопствених средстава „меке моћи“ остварила постављене спољнополитичке циљеве, како регионално, тако и у Босни и Херцеговини, што је чинило фокус истраживања. Истраживање показује да је кључна основа реализације ових спољнополитичких циљева оријентација на изградњу мира и сарадње у свијету, сарадња са свим земљама, али највише са земљама у развоју и то све на принципима традиционално дефинисаним као усклађеност, умјереност и хармонија, јасно указује на спољнополитичке циљеве, стратегије и концепције Кине која се у недавном времену показала и као највећи заштитник принципа сарадње и мира у свјетској економији.

Доказивањем реализације спољнополитичких циљева кроз јавну дипломатију потврђене су и савремене теорије међународних односа дефинисане од стране кинеских научника. Основне теоријске поставке и главни аргументи кинеске теорије међународних односа дефинишу теорију јавне дипломатије као институционализовани оквир «меке моћи»: „Теорија релационалности“ Ђина Јаћинга (Qin Yaqing), који је и утемељивач „Кинеске школе међународних односа“, *Tianxia* или „Све испод неба“ концепт који на међународне односе примјењује Џао Тингјанг (Zhao Tingyang) и Морални реализам Јана Сјјеа Тунга (Yan Xuetong) који је и водећи научник Ђингхуа школе указали су управо на чињеницу да је сила у савременом свијету све више само подлога политичке моћи и да умјесто ње ефикасније могу да се употребе средства јавне дипломатије. Тиме се теоријски оквир за имплементацију „меке моћи“ гради кроз синтезу кинеских теорија међународних односа које превазилазе ограничења западних теоретских оквира и у суштини се примјењују у студијама кинеске спољне политике и меке моћи. Тиме се доказује и резултат досљедности унутрашњополитичких и спољнополитичких реформи у оквирима Великог отварања које је 1978. године покренуо Денг Сјапинг.

Палета средстава институционализоване јавне дипломатије веома је широка по инструментима, формама и носиоцима и у њој интензивно партиципирају бројне органске институције у цијелој НР Кини. У циљу аналитичке прецизности, средства јавне дипломатије могу да се фокусирају у три главна стуба чији је допринос, као мјерљива величина, истраживан и у овом раду. То су:

1. Кина као древна цивилизација вриједна поштовања;
2. Кина као предводник земаља у развоју и
3. Кина као одговоран партнер у међународним односима.

Посебан изазов може да се посматра у равни цивилизацијског, што се односи на први институционални стуб, јер је историјски развој НР Кине као древне

цивилизације и кулуре и Европе као доминантног културног обрасца са Западном и Источном Европом као подобразцима, био не само апсолутно различит већ у размјерама масовне рецепције и потрошње и прилично сепаратизован и одвојен. Управо у овом просотру НР Кина је с огромним успјехом дефинисала свој модел проактивног дјеловања у спољној политици: употребу културе, како традиционалне тако и савремене, као средства „меке моћи“ у оквиру чега је покренута и иницијатива ширења учења и употребе кинеског језика. Може се рећи да је идеја била крајње амбициозна, храбра и ризична и тражила је адекватна институционална рјешења. Излаз те дилеме било је оснивање Конфуцијевих института којима је НР Кина премрежила свијет и успјела у реализацији оријентације на културу као „меку моћ“. Формула за оснивање Конфуцијевих института успостављена је на три стуба: први је функционална централизација пројеката, програма и управљања у оквирима Ханбана као кровног тијела мреже Конфуцијевих института; други је успостављање универзитета покровитеља у Кини као главне контакт-тачке и водеће институције за Конфуцијеве институте широм свијета и трећи: укључивање универзитета домаћина програмски, организационо и финансијски у мрежу Конфуције института чине се институционализује добровољно изражавање воље за партнерску сарадњу.

Кључни доказ главне хипотезе јесте искуство у дјеловању Конфуцијевих института у Босни и Херцеговини – у Сарајеву и Бањој Луци и њихови успјеси у подизању позитивног имиџа Кине. Брзо подизање позитивне перцепције савремене Кине и њених достигнућа, за разлику од ранијих предрасуда кроз перцепцију Кине из времена револуције и Мао Цедонга, успоставља се као резултат доказан квантитативном анализом ставова студената датих у анкети и структурисаним (намјенски рађеним) интервјуима као и коришћењем јавних догађаја и анализа у функцији фокус-група. Босна и Херцеговина, посебно Република Српска, потврда је успјеха звјездасто распоређене глобалне мреже Конфуцијевих института који су дјеловали у складу са утврђеном глобалном стратегијом спољне политике Кине заснованој на принципима „меке моћи“ кроз културу, али и јасно планираних програмских садржаја. Широко постављена мрежа научника, експерата и подржавалаца кинске културе, анализирана кроз анкетирање чланова, али и нечланова Конфуцијевих института остварила је главни спољнополитичке циљеве: политички утицај НР Кине, која се дефинисала као „највећа земља у развоју“ кроз принципе мирољубиве активне коегзистенције, немијешења у унутрашње ствари других земаља, добросусједску сарадњу, залагање за мир с једне стране; кроз убрзавање међусобног размијевања, сарадњу и олакшавање комуникације захваљујући промовисању кинеског језика и свих врста културе кроз активну употребу и учење кинеског језика (актуелног стваралаштва, традиционалне, савремене, пословне и других врста културе). То је створило врло чврсте претпоставке за прихватање и сарадњу кроз бизнис односно пословне иницијативе, инвестиције и кредитирање пројеката.

Поред културе као „меке моћи“ кроз политичке ставове о Кини и сарадњи са земљама у развоју и Кини као одговорном партнеру у међународним односима показује се као успјешан помак у односу на „синдром заостале перцепције“ Кине као земље тврдог бирократског социјализма, културне револуције и униформно успостављеног друштва. Та перцепција се, као што је анкета међу студентима показала, креће у правцу Кине као савременог субјекта у међународним односима. То подразумијева да је највећа регионална сила у Азији и равноправан војни супарник Сједињеним Америчким Државма и њиховим савезницима у Азији, земља која би ове године (2021) требало и дефинитивно да оствари свој циљ да постане

најснажнија економија свијета, а да стогодишњицу оснивања социјалистичке Народне Републике Кине 2049. године дочека као држава с највећим бруто домаћим производом по глави становника. У успјеху политичких циљева у постојијалистичким транзиционим земљама, чија се основа може назвати политичком, важну улогу играју и традиционални антизападни и антиамерички ставови и подршка. Успјешно одупирање насилној транзицији, инцираној од стране западних либералних демократије, али и успјешна трансформација Кине из аутархичне државе у глобалне економске токове и успостављање стабилне политичке стабилности, довело је данас до постављања Кине као највећег заговорника и браниоца глобализоване економије, јер је управо она омогућила огромне успјехе у економији и постављању Кине као једног од најважнијих глобалних лидера. Неодвојив дио тог успјеха јесте излазак око 900 милиона становника Кине изнад „границе сиромаштва“ и свијет практично преплављен кинеским туристима – 130 милиона 2018. године. У оба правца – извана према унутра и изнутра према спољном свијету – ово су инструменти „меке моћи“ који допуњавају и омасовљавају успјехе у резултате постигнуте захваљујући мрежи Конфуцијевих института.

Анализом резултата достигнутих предвиђеним методолошким алатима сепаратно може да се закључи да су главна хипотеза и помоћне хипотезе потврђене:

Главна хипотеза: истраживање је доказало да „културна мека моћ“ или „мека моћ која се заснива на култури“ коју НР Кина остварује кроз успостављање мреже Конфуцијевих института, академске размјене која подразумијева научно особље, просвјетне раднике и студенте, као и тинк тенкове остварује се као институционални механизам јавне дипломатије и реализацију спољнополитичких циљева НР Кине. Реализација стратегија „меке моћи“ кроз јавну дипломатију у свим облицима и на свим нивоима и одлучујућој мјери су допринијели разумијевању општих циљева Кине и њене спољне политике и прихватању улоге глобалне силе у настајању, ширењу и учвршћивању глобалног мира, развоју глобалне либералне економије и слободне трговине, сарадње с другим државама и субјектима међународних односа и успостављању међународног поретка заснованог на либералном интернационализму, мирољубивој кеогзистенцији кроз изградњу мира и хармоничан развоју неразвијених дијелова свијета, посебно држава „трећег свијета“. Играђена слика о Кини у Босни и Херцеговини и код грађана Босне и Херцеговине позитивно утиче на перцепцију и побољшање имица Кине не само у Босни и Херцеговини, већ и на Балкану, али и у Централној и Источној Европи у оквирима „Механизма сарадње 17 + 1“.

Као резултат доказане главне хипотезе долази се до закључка да је позитиван приступ Кине земљама у развоју важан за остваривање стратешких циљева Кине, али и за све њене партнере као средство за убрзани развој, подизање нивоа политичке стабилности и партиципацију у међународним процесима укључујући брже реформске и интеграционе политике. Тиме се уједно указује на идеолошко-политички и крајње утилитарни негативан приступ једног броја земаља из западног круга вриједности који све више означавају Кину „као пријетњу“. Из примјера Босне и Херцеговине и анализе рада Конфуције института могуће је извести уопштени закључак о глобалним успјесима реализације спољне политике на бази реализацији „меке моћи“ на начин како је Кина види.

Прва посебна хипотеза: академска размјена је једно од најефикаснијих инструмената меке моћи. Кина је у огромној мјери либерализовала високо образовање, али је високо дигла лествицу квалитета. Она улаже огромна политичка,

организациона и финансијска средства у студирање великог броја Кини у иностранству, посебно на најпрестижнијим свјетским (највише америчким) универзитетима, али и у високо образовање у цјелини инвестирајући огромна средства у домаћу инфраструктуру и мрежу универзитета. Важан дио интернационалне сарадње су страни студенти који студирају у НР Кини и који имају прилику да се ближе упознају са кинеским обичајима, културом, уче језик, кроз језик савладавају епистемолошке основе кинеске филозофије, кинеске друштвене мисли и усвајају кинеске вриједности. Кинески студенти у иностранству, уз подршку и помоћ Конфуцијевих института, постају носиоци јавне дипломатије и реализације „меке моћи“. И у обнудом смјеру, страни студенти у Кини постају својеврсни амбасадори и промотери Кине и њених вриједности у својим земљама. То се огледа и у случају односа Босне и Херцеговине и Кине с тим да су стандарди образовања у Кини вишеструко надмашили стандарде у БиХ, али Кина настоји и даље да прошири и ојача ту сарадњу кроз гостовање професора из БиХ у Кини, стипендирање студената, као и активности кинеских универзитета у БиХ. Чињеница да су кинески универзитети носиоци покровитељства Конфуцијевих института оснажује академску сарадњу усмјеравајући је кроз Конфуцијеве институте. Интервјуу са студентима и професорима који су боравили у НР Кини у разним формама и са студентима који су сарађивали са кинеским професорима у Босни и Херцеговини доказују тезу да је академска сарадња један од институционалних стубова јавне дипломатије и доказује тезу о кључном значају академске сарадње у реализацији „меке моћи“.

Друга посебна хипотеза: тинк тенкови, који представљају кинески поглед на спољнополитичке циљеве и укупне међународне односе Кине промовишу кинеске политике сарадње и мира, кроз анализе унутрашњих и спољних јавних политика, као и анализе региона и земаља у свијету доприносе демократским широким расправма о конкретним питањима политика Кине, доприносе дефинисању спољнополитичких циљева и спољнополитичких приступа, као и дефинисању сресстава за њихову реализацију. Таквим дјеловањима производе „меку моћ“ пошто представљају Кину не само као лидера економског и материјалног развоја неразвијених земаља, већ дефинишу и односе с њима на бази добровољности умјесто пракси других земаља које условљавају економске и инвестиционе програме и пројекте. Истовремено, критички приступ указује на потребу демократизације међусобних односа, на потребу критичких друштвених истраживања. На тој основи успоставља се и сарадња тинк тенкова попут мреже основане за тинк тенкове из земаља „Механизма 17 + 1“. Тиме се шири експертска база, али се оснажује и сарадња која је на бази међусобног познавања и сарадње значајно допринијела да „лидери јавног мњења“, медији и други учесници у процесима сарадње покажу да је капацитет тинк тенкова у вођењу јавне дипломатије велики чине је ојачала и „мека моћ“ Кине.

Трећа посебна хипотеза: Конфуцијеви институти омогућавају приближавање кинеске културе и језика и њихово омасовљавање у Босни и Херцеговини, али и другим земљама гдје постоје Конфуцијеви институти. То води ка бољем разумијевању кинеских намјера и циљева спољне политике. Полазници Конфуцијевих института захваљујући курсевима које похађају имају позитивнији став о Кини за разлику од групе испитаника која није претходно била упозната са кинеским језиком, традицијом, историјом и културом. Садржај културне у јавној дипломатији представља основу „меке моћи“ јер позитивно утиче на ставове прималаца, њихово опредјељење за прихватање вриједности Кине засноване на политичким подршкама, економској помоћи и историјским успјесима чиме се у знатној мјери унапређује имиџ на основама растуће позитивне перцепције Кине.

Четврта посебна хипотеза: Политика „једне Кине“, условљена јединством као

највишим националним и државним циљем, представља најважније сопствено унутрашње питање и аксиоматску вриједност спољне политике којом мјери односе с другим земљама и евентуална захлађења односа. Флексибилна спољна политика дефинисала је политике „једна земља – два система“, али ни у каквој форми не прихвата оспоравање „једне Кине“. Као дио својих унутрашњеполитичких и спољнополитичких стратегија Кине с умјереним опрезом приступа свакој ситуацији у свијету која на било који начин и у било ком интензитету поставља питање суверенитета, субјективитета и интегритета међународно признатих држава. Из тог разлога она не подржава отворено политичке ентитете који на нехармоничан начин настоје да истакну самосталност, па на тим основама третира и Босну и Херцеговину као јединствену, али водећи рачуна о специфичностима оба њена државотворна ентитета као и интересима сва три конститутивна народ. Неразумијевање ове кинеске политике може да доведе до неразумијевања кинеске политичке позиције према Босни и Херцеговини и неспоразума што се више односи на Републику Српску у којој многи дефинишу односе са НР Кином као савезничке и односи подршке. Анализа политика Кине према Босни и Херцеговини и Републици Српској (као и Федерацији Босне и Херцеговине) показују да у економским иницијативама и бројним програмима и пројектима сарадње у пуној мјери уважавају Републику Српску, али у оквирима међународног субјективитета Босне и Херцеговине као међународно признате државе и чланице Уједињених нација. Политика НР Кине јесте да води рачуна о равнотежи и има једнак приступ према оба ентитета заснован на могућностима и интересима у оквирима културне, економске и других облика сарадње. Ова помоћна хипотеза се доказује кинеском одлуком да се отворе два Конфуцијева института, у оба ентитета по један, што није било могуће без стратешке спољнополитичке одлуке НР Кине, академском сарадњом и бројем студената који одлазе у Кину из оба ентитета као и сарадњом тинк тенковима.

Пета посебна хипотеза: Европска унија, западноевропске земље и Сједињене Америчке Државе имају изразито и отворено испољаван негативан став о кинеском присуству на југоистоку Европе, чак до мјере да га, заједно с руским присуством, називају „малигним утицајем“. То се гради на њиховој процјени о потенцијалној могућности великог кинеског политичког утицаја у Региону. Захваљујући економским потенцијалима на бази највеће стопе економског развоја у свијету Кина се успоставила као извор финансирања и технолошког развој бројних пројеката и инвеститор у земљама припадницама „Механизма сарадње 17+1“. Она нуди нови развојни потенцијал који се заснива на добровољном пристанку држава Механизма и који се не поставља као алтернатива европском путу, али представља значајне могућности у укупном развоју. Ова помоћна хипотеза заснивана је на анализи укупног и специфичног инвестирања кинеских пројеката и поређења с другим актерима економских односа, као и политика у земљама Централне Источне Европе и југоисточне Европе од којих су већ велика већина чланице Европске уније, а преостале су кандидати или само аспиранти.

Доказане главна и помоћне хипотезе резултат су примјене предложеног методолошког оквира и представљају доказе да Кина у Босни и Херцеговини, као дијелу регионалних механизма које је успоставила на бази добровољног учешћа обухваћених држава, води мирољубиву политику у интересу обе стране, како Кине тако и њених партнера, да се предложени пројекти успостављају на бази обостраних интереса при чему се посебно истичу интереси за учешће у „Иницијативи појас и пут“. Та сарадња није усмјерена против других „великих свјетских играча“ на политичкој сцени, већ су економска, технолошка и инвестициона улагања важан допринос и импулс убрзанијем економским развоју и политичкој стабилности Босне

и Херцеговине као „студије случаја“, али и у оквиру региона и регионалне сарадње у подручјима којима политички, економски, правно и географски припада.

Ова докторска теза посебно је нагласила став који је дефинисан у наслов тезе да су јавна дипломатија и оснивање Конфуције института као носилаца кинеске јавне дипломатије у Босни и Херцеговини потврдили оправданост оваквог приступа спољне политике Кине на глобалном нивоу и показали колико је то значило за Босну и Херцеговину. Истраживање је показало и да сарадња с Кином представља огромне могућности за, прије свега, економску, али и друге облике сарадње и да их Босна и Херцеговина не користи у задовољавајућој мјери. То се односи и на просјечна статистичка мјерила, али и на оба ентитета појединачно, иако Кина и њено тржиште представљају огроман извор могућности. Оно што може да се усвоји и као конструктивна идеја јесте да ни Босна и Херцеговина као међународно правни и међународно политички субјекат, али још више ни ентитети појединачно нису искористили идеје и примјер НР Кине и дефинисали своје концепте „меке моћи“ и стварања бољих услова за сарадњу у међународним односима. Иако су Кина и Босна и Херцеговина и оба ентитета апсолутно неупоредиви субјекти међународних односа, прилике које Кина даје као и њена искуства у остваривању спољнополитичких циљева кроз „меку моћ“ нису искориштене.

- 1) Укратко навести резултате до којих је кандидат дошао;
- 2) Оцијенити да ли су добијени резултати јасно приказани, правилно, логично и јасно тумачени, упоређујући са резултатима других аутора и да ли је кандидат при томе испољавао довољно критичности;
- 3) Посебно је важно истаћи до којих нових сазнања се дошло у истраживању, који је њихов теоријски и практични допринос, као и који нови истраживачки задаци се на основу њих могу утврдити или назирати.

VII ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Кандидат је, апсолутно користећи методолошке алате које је поставио у истраживању, у потпуности извео експлорацију теме односно поставио исправну главну и пет помоћних хипотеза. Користећи анализу садржаја докумената како примарних извора (пројекти, програми, резолуције, policy papers итд. Као и секундарних докумената (публикације, чланци истраживања и други), исправно користећи дедуктивне и индуктивне методе, а у коначници и скалу социјалних ставова кроз анкету јавног мњења међу студентима, дошао до резултата који су у потпуности доказали постављене хипотезе. Тиме је доказана неизбјежност коришћења културе као инструмента јавне дипломатије, добра функционална, организациона, програмска и финансијска пројекција Конфуцијеvih института као носилаца реализације „меке моћи“ Кине, квалитетна спољнополитичка анализа и постављање спољнополитичких циљева Кине према БиХ, недостаци Босне и Херцеговине у погледу перцепције Кине и напредак у тој перцепцији. На крају доказано је да Кина није ни политичка ни безбједносна „пријетња“, већ партнер Босне и Херцеговине у билатералним, регионалним и глобалним односима у којима се на разним нивоима и разним организационим и политичким иницијативама учествује. Уз то доказано је да су Конфуцијеви институти као глобална мрежа најважнији институционални механизам вођења јавне дипломатије и реализације меке моћи што почива на три најважнија стуба: академска размјена, сарадња и помоћ земљама у развоју кроз „мирољубиву активну коегзистенцију“ и постављање Кине као одговорног и конструктивног партнера свима у међународном поретку.

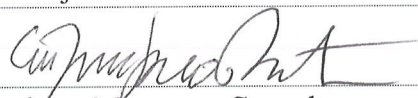
На основу наведеног Комисија за оцјену и одбрану докторског рада кандидата Љиљане Стевић под називом „Кинеска јавна дипломатија и концепт меке моћи: студија случаја Босне и Херцеговине“ сматра да је истраживање у складу с методологијом у потпуности проведено, да су главна и помоћне хипотезе доказане и предлаже да се докторска дисертација прихвати и кандидату одобри одбрана.

- 1) Навести најзначајније чињенице што тези даје научну вриједност, ако исте постоје дати позитивну вриједност самој тези;
- 2) На основу укупне оцјене дисертације комисија предлаже:
 - да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана,
 - да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни или измијени) или
 - да се докторска дисертација одбија.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Датум: 05.03.2021. године

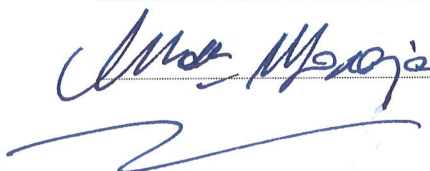
1. Проф. др Срђа Трифковић, предсједник
комисије

2. Проф. др Миломир Степић, члан
комисије

3. Проф. др Милош Шолаја, члан комисије

Број:08/1.205/21

Датум: 04.03.2021.

На основу члана 3. Правилника о поступку провјере оригиналности завршних радова студената на II и III циклусу студија Универзитета у Бањој Луци број 02/04-3.2688-4/17 од 28.09.2017. године издаје се

У В Ј Е Р Е Њ Е

Овим се потврђује да је докторска дисертација кандидаткиње **Љиљане Стевић** под називом „**Кинеска јавна дипломатија и концепт меке моћи: студија случаја Босне и Херцеговине**“ провјерен путем званичног софтвера за откривање плагијата дана 04.03.2021. године.

Шеф библиотеке

Нина Кујалг

Професан за наунноистраживачки рад

ДОСТАВЉЕНО:

- Ментору
- А/А

УНИВЕРЗИТЕТУ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЊЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Име и презиме аутора дисертације: Љиљана Стевић;

Датум, мјесто и држава рођења аутора: 11.09.1974. године, Бања Лука, Босна и Херцеговина;

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања: Филолошки факултет, Универзитет у Београду, дана 10.09.2001. године;

Датум одбране мастер/магистарског рада аутора: 11.07.2014. године;

Наслов мастер/магистарског рада аутора: „Утицај историје на односе НР Кине и Јапана“;

Академска титула коју је аутор стекао одбраном мастер/магистарског рада: Мастер политиколог;

Академско титула које је аутор стекао одбраном докторске дисертације: Доктор политичких наука – 480 ECTS- Међународни односи;

Назив факултета/Академије на коме је докторска дисертација одбрањена: Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци;

Назив докторске дисертације и датум одбране: „Кинеска јавна дипломатија и концепт меке моћи: студија случаја Босне и Херцеговине“, датум одбране: 27.05.2021. године;

Научна област дисертације према CERIF шифрарнику: Политичке и управне науке (S 170);

Имена ментора и чланова комисије за одбрану докторске дисертације:

1. Проф. др Срђа Трифковић, предсједник Комисије;
2. Проф. др Милош Шолаја, члан - ментор;
3. Проф. др Миломир Степић, члан;

У Бањој Луци, дана 28.05.2021. године;

Декан

Проф. др Ранка Перић Ромић

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем
да је докторска дисертација

Наслов рада Кинеска јавна дипломатија и концепт меке моћи-
студија случаја: Босне и Херцеговине

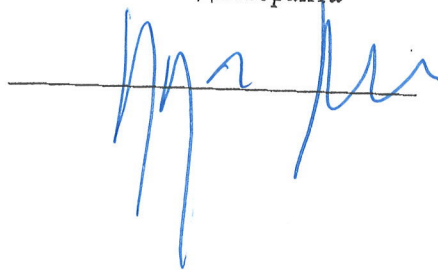
Наслов рада на енглеском језику

Chinese Cultural Diplomacy and soft power-
Bosnia and Herzegovina case study

- ☒ резултат сопственог истраживачког рада,
☒ да докторска дисертација, у цјелини или у дијеловима, није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
☒ да су резултати коректно наведени и
☐ да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Бањој Луци 19.04.2021.

Потпис докторанта

Изјава 2

Изјава којом се овлашћује Универзитет у Бањој Луци да докторску дисертацију учини јавно доступном

Овлашћујем Универзитет у Бањој Луци да моју докторску дисертацију под насловом

Кинеска јавна дипломатија и Конфуций меке моти-ситијуа
шигора Босне и Херцеговине

која је моје ауторско дјело, учини јавно доступном.

Докторску дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (*Creative Commons*) за коју сам се одлучио/ла.

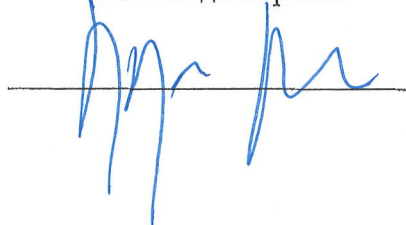
- 0
1. Ауторство
 2. Ауторство – некомерцијално
 3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
 4. Ауторство – некомерцијално – дијелити под истим условима
 5. Ауторство – без прераде
 6. Ауторство – дијелити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

У Бањој Луци

19.04.2021

Потпис докторанта

Изјава 3

Изјава о идентичности штампане и електронске верзије докторске дисертације

Име и презиме аутора

ЉИЉИНА СТВИТ

Наслов рада

истин; ситуација мигрантских радника у Кинеској
Наслов рада: Кинеска јавна дипломатија и Конфедерација
Ментор: Ђоске и Харцетовице

Ментор

ПРОФ. ДР. МИЛОШ ШОЉА

Изјављујем да је штампана верзија моје докторске дисертације идентична електронској верзији коју сам предао/ла за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

У Бањој Луци

14.01.2021

Потпис докторанта

